

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYAL ÇEVRE BİLİMLERİ
ANABİLİM DALI

**TURİZM GELİŞMESİNİN YARATTIĞI
DOĞAL VE KÜLTÜREL DEĞİŞİMLER:
KAŞ ÖRNEĞİ**

Yüksek Lisans Tezi

A.Didem AKMAN

Ankara- 2007

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYAL ÇEVRE BİLİMLERİ
ANABİLİM DALI

**TURİZM GELİŞMESİNİN YARATTIĞI
DOĞAL VE KÜLTÜREL DEĞİŞİMLER:
KAŞ ÖRNEĞİ**

Yüksek Lisans Tezi

A.Didem AKMAN

Tez Danışmanı
Prof.Dr.Berna ALPAGUT

Ankara- 2007

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYAL ÇEVRE BİLİMLERİ
ANABİLİM DALI

**TURİZM GELİŞMESİNİN YARATTIĞI
DOĞAL VE KÜLTÜREL DEĞİŞİMLER:
KAŞ ÖRNEĞİ**

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Berna ALPAGUT

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı

Prof. Dr. Berna ALPAGUT.....

Prof. Dr. Coşkun ÖZDEMİR.....

Prof. Dr. Hakan YILGIR.....

.....

.....

.....

İmzası

B. Alpaut
M. Ö. Ö. Ö.
77/10/10

.....

.....

.....

Tez Sınavı Tarihi 27.12.2007

TEŞEKKÜR

10 yıllık bir süre içinde çalışmakta olduğum Kùltür ve Turizm Bakanlığında hemen her çeşidiyle turizm planlamasının fiziksel boyutunu içeren imar planları çalışmalarının içinde bulundum. Ancak tüm bu çalışmalar esnasında eksikliğini hissettiğim boyut , planlanan ve gerçekteşen bu faaliyetlerin mekandan çok o yörede yaşayan insanlara ne şekilde yansıdığı konusu olmuştur.

Turizmin Yarattığı Doğal ve Kùltürel Değişimler: Kaş Örneği konusunda bir yüksek lisans tezi hazırlama fikrine bu noktadan yola çıkarak 2005 yılında başladım. Bu çalışmam esnasında bana sabır ve ilgiyle yol gösteren Danışmanım Prof. Dr. Berna ALPAGUT'a, Prof. Dr. Coşkun ÖZGÜNEL'e ve Prof.Dr. Hakan YİĐİTBAŐIOĐLU'na teşekkür etmek istiyorum.

Aynı zamanda uygulama bölümüm olan anket kısmında benimle Antalya Kaş'a gelerek yaz sıcağına rağmen sabırla sahada yanımda yer alan en büyük yardımcım, herşeyim annem S.Tulin AKMAN'a, anket sonuçlarını değerlendirirken SPSS programının kullanımı ve sonuçların dökümünde bana yardımcı olan Kùltür ve Turizm Bakanlığı'nda Kùltür ve Turizm Uzman Yardımcısı olarak görev yapmakta olan Erdem ACIR'a, tezimin çeşitli düzeltmeleri esnasında teknik yardımlarını esirgemeyen dostum S. Arzu USALP'a ve şu an çalışmakta olduğum Yatırım Geliştirme ve Planlama Dairesi Başkanlığında görev yapan amirlerim ve arkadaşlarıma ve Kaş'ta kaldığımız süre boyunca bize destek veren Kaş Enformasyon Müdürlüğü çalışanları ve Kaş Belediye Başkanlığına teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	x
TABLolar LİSTESİ	xi
ŞEKİLLER LİSTESİ	xiii
GİRİŞ	xiv

BİRİNCİ BÖLÜM

TEMEL KAVRAMLAR	1
1. Genel Olarak Turizm.....	1
2. Turizm Kavramı.....	1
2.1. Turizm Tanımı.....	7
2.2. Turizmin Önemi.....	11
2.3. Turist.....	12
2.3.1. Konuk Tanımı.....	13
2.3.2. Turist Tanımı.....	14
2.3.3. Günöbirlikçi Tanımı.....	14
3. Turizmin Tarihsel Gelişimi.....	16
3.1. İlk Çağlarda Turizm.....	17
3.2. Ortaçağ'da Turizm.....	23
3.3. Rönesans 'la Beraber Hızlanan Seyahatler.....	27
3.4. Dönüm Noktası : Endüstri Devrimi ve Fransız İhtilali.....	34
3.5. XX. Yüzyılda Durum.....	42
4. Turizm Türleri.....	46

4.1. Fiziksel Amaçlı Turizm.....	46
4.2. Kültürel Amaçlı Turizm.....	47
4.3. İnsanlarla İlişki Kurma Amaçlı Turizm.....	47
4.4. Statü ve Prestij Amaçlı Turizm.....	48
5. Turizmin Fonksiyonları.....	49
5.1. Turizmin Sosyal Fonksiyonu.....	49
5.2. Turizmin Kültürel Fonksiyonu.....	50
5.3. Turizmin Politik Fonksiyonu.....	51
5.4. Turizmin Ekonomik Fonksiyonu.....	51
5.5. Turizmin Sağlık Fonksiyonu.....	52
6. Turizme Katılmada Etkili Olan Faktörler.....	53
6.1. Sosyolojik Faktörler.....	54
6.2. Ekonomik Faktörler.....	58
6.3. Seyahat Amaçları.....	58
6.4. Turist Tipleri.....	65
7. Turizm ve Sosyal Bilimler İlişkisi.....	72
7.1. Turizmin Sosyolojik Niteliği.....	74
7.2. Turizm ve Sosyoloji.....	76
7.3. Turizm ve Toplumsal Hareketlilik.....	77
7.4. Turizm ve Coğrafya.....	77
7.5. Turizm ve Psikoloji, Hukuk, Siyaset Bilimi.....	78
7.6. Turizm ve Tarih, Arkeoloji.....	79
7.7. Turizm ve Antropoloji.....	80

İKİNCİ BÖLÜM

TURİZMİN ETKİLERİNİN İNCELENMESİ.....	81
1. Genel Olarak Turizm Etkilerinin İncelenmesi.....	81
1.1. Turist Tipi.....	87
1.2. Turistin Sahip Olduğu Kültür ve Yerel Halk Kültüründen Farklılıkları.....	89
1.3. Turistlerin Çekim Merkezini Ziyaretindeki Amaç.....	91
1.4. Turistin Gittiği Bölgedeki Kültür Hakkında Bilgi Eksikliği.....	92
2. Turizmin Ekonomik Etkileri.....	93
3. Turizmin Fiziksel Etkileri.....	97
3.1. Turizmin Gelişim Seviyesi ve Ekonomik Gelişmişlik Düzeyi.....	102
3.2. Turizmde Taşıma Kapasitesi Faktörü.....	103
4. Toplumsal Değişme ve Turizm.....	107
4.1. Toplumsal Değişme ve Modernleşme Ögesi Olarak Turizm.....	107
4.2. Turizmin Sosyolojik Etkileri.....	124
4.3. Turizm ve Tutum Değişmesine Etkileri.....	134
4.4. Turizmin Birey Üzerine Etkileri.....	135
4.5. Turizmin Aile Üzerindeki Etkileri.....	136
4.6. Turizmin Toplum Üzerindeki Etkileri.....	137
4.7. Seyahat Motivasyonunda Sosyolojik ve Ekonomik.....	139
4.8. Turizmin Sosyo-Kültürel Etkileri.....	142
4.8.1. Turizmin Kültür Üzerindeki Etkileri.....	153

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DOĞAL KAYNAKLAR KAVRAMI	162
1. Doğal Kaynakların Tanımı.....	162
1.1. Doğal Kaynakların Kullanımında Tarihi Süreç.....	163
1.2. Doğal Kaynakların Önemi.....	165
1.2.1. Doğal Kaynakların Sosyal Önemi.....	165
1.2.2. Doğal Kaynakların Ekonomik Önemi.....	171
1.3. Doğal Kaynakların Sınıflandırılması.....	176
1.3.1. Yenilenebilir Doğal Kaynaklar.....	177
1.3.2. Yenilenemeyen Doğal Kaynaklar.....	178
1.4. Doğal Kaynakların İlgili Alanları.....	179
1.4.1. Kamu Yönetimleri Bakımından.....	180
1.4.2. Yerel Yönetimler Bakımından.....	181
1.4.3. Eğitim ve Araştırma Kuruluşları Bakımından.....	183
1.4.4. Özel Çevre Koruma Grupları.....	185
1.5. Doğal Kaynakların Kullanımı ve Kullanım Alanları.....	186
1.5.1. Tarım.....	188
1.5.2. Sanayi.....	190
1.5.3. Ulaştırma.....	192
1.5.4. Turizm.....	195
2. Doğal Kaynakların Turizmle Olan İlişkisi.....	197
2.1. Doğal Kaynakların Turizm Bakımından Değerlendirilmesi.....	197
2.2. Turistik Doğal Kaynaklar, Özellikler ve Türleri.....	200

2.2.1. İklim.....	202
2.2.2. Bitki Örtüsü ve Ormanlar.....	203
2.2.3. Su Kaynakları.....	206
2.2.4. Diğer Turistik Doğal Kaynaklar.....	208
2.2.5. İnsan Yapısı Kaynaklar.....	211
2.2.6. Kaynakların Değerlendirilmesi ve Envanteri.....	212
3. Turizmin Doğal Kaynaklar Üzerindeki Etkisi	215
3.1. Tarım Alanları Üzerindeki Etkisi.....	217
3.2. Kıyılar ve Su Kalitesi Üzerindeki Etkisi.....	218
3.3. Ormanlar ve Bitki Örtüsü Üzerindeki Etkisi.....	224
3.4. Yaban Hayatı Üzerindeki Etkisi.....	225
4. Doğal Kaynakların Turizm Üzerindeki Etkisi.....	226
5. Doğal Kaynakların Korunması ve Turizmin Korumadaki Etkisi.....	229
5.1. Doğal Kaynakları Koruma Nedenleri ve Korumadaki İlkeler.....	231
5.1.1. Koruma Kavramı.....	232
5.1.2. Doğal Kaynakları Koruma Nedenleri.....	234
5.1.3. Ekonomik Kalkınma Bakımından.....	235
5.1.4. Toplumsal Bakımdan.....	238
5.2. Doğal Kaynakların Korunmasında İlkeler.....	241
5.2.1. Ekonomik Amaçlı İlkeler.....	242
5.2.2. Sosyal Amaçlı İlkeler.....	243
5.2.3. Ekolojik Denge İlkesi.....	245
5.3. Doğal Kaynakların Korunması İle İlgili Başlıca Düzenleme Şekilleri.....	246
5.3.1. Tekrar verimli Olarak Yararlanma.....	246

5.3.2. Daha Az Kaynak Tüketimi.....	246
5.3.3. Toprak ve Orman Varlığını Korumak.....	248
5.3.4. Ekolojik Dengenin Korunması.....	250
5.3.5. Milli Park Uygulamalarıyla Koruma ve Turizmdeki Önemi.....	252

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

UYGULAMA

TURİZMİN GELİŞMESİNİN ANTALYA İLİ KAŞ İLÇESİNDE YARATTIĞI DOĞAL VE KÜLTÜREL DEĞİŞİMLER.....

255

1. Kaş Hakkında Genel Bilgi.....	255
1.1. Türkiye ve Bölgesindeki Yeri.....	255
1.2. İklim.....	256
1.3. Bitki Örtüsü.....	256
1.4. Bölgesel Ekonomik Yapı.....	257
1.5. Nüfus.....	258
2. Kaş'ın Tarihi Gelişim Süreci.....	259
2.1. Antik Dönem ve Arkeolojik Buluntular.....	260
2.2. Kentin Fiziki Yapısı.....	265
2.3. Kaş Geleneksel Dokusu Mimari Özellikleri.....	267
2.4. Kentin Mekansal Oluşumu ve Yapısı.....	267
3. Ulaşım.....	270
4. Kaş'ın Turistik ve Kültürel Değerleri.....	271
4.1. Anıt Mezar.....	271

4.2. Antik Tiyatro.....	272
4.3. Helenistik Mabet.....	272
4.4. Akdam Dor Kaya G6m6t6.....	272
4.5. Likya Kaya Mezarları.....	273
4.6. Sarnıç.....	273
4.7. Kalkan Beldesi.....	273
4.8. Gelemiş (Patara)K6y6.....	274
4.9. Xanthos Antik Kenti.....	275
4.10. Turizm Etkinlikleri.....	275
4.10.1. Sualtı Dalışları.....	276
4.10.2. Deniz Kanosu.....	276
4.10.3. Eşen Çayı Nehir Kanosu.....	276
4.10.4. Yamaç Paraş6t6.....	276
4.10.5. Likya Yolu Y6r6y6ş6.....	277
4.10.6. K6y Turları.....	277
4.10.7. Saklıkent Kanyonu.....	277
4.10.8. Yat Turizmi.....	278
4.10.9. Meis Adası Turları.....	278
4.11. Yayla Turizmi.....	278
4.11.1. G6mbe Yaylası.....	278
4.11.2. Bezirgan Yaylası.....	279
4.11.3. S6tleğen Yaylası.....	279
4.12. Turizm ve K6lt6rel Etkinlikler.....	279
4.12.1. Kaş – Likya K6lt6r ve Sanat Festivali.....	279

4.12.2. Noel Baba Anma Törenleri.....	280
4.12.3. Kitap Fuarı.....	280
4.12.4. Turizm Haftası Etkinlikleri.....	280
4.12.5. 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı Etkinlikleri.....	281
4.13. Kaş İlçesi Yatak Kapasitesi.....	281
4.14. Kaş İlçesi Turizm Seyahat Acentaları.....	281
4.15. 2006 Yılı Turist Profili ve Sayısı.....	282
4.16. 2006 Yılı Turizm Girdileri.....	283
4.17. Arkeolojik ve Doğal Sit Alanları.....	283
5. Kaş İlçesinde Turizm Faaliyetleri Doğal ve Kültürel Yapıdaki Değişimleri Nasıl ve Ne Derecede Etkilemektedir Anketi ve Değerlendirmesi.....	286
5.1. Araştırma Yöntemi.....	286
5.1.1. Araştırmada Kullanılan Yöntem.....	286
5.1.2. Evren.....	288
5.1.3. Örneklem.....	288
5.1.4. Bilgi Toplama Yöntemi.....	288
5.1.5. Bilgi Çözümleme Yöntemi.....	289
5.2. Araştırma Sonuçları.....	292
5.3. Araştırma Soruları ve Değerlendirme.....	296
5.4. Genel Değerlendirme.....	325
5.5. Sonuç ve Öneriler.....	336

KAYNAKÇA.....	352
ÖZET.....	364
ABSTRACT.....	366
EKLER.....	368
EK 1- Anket Formu.....	368

KISALTMALAR

AIEST. Uluslararası Turizm Uzmanları Birliği

IUOTO. Uluslararası Resmi Seyahat Acentaları Birliği

ILO. Uluslararası alışma Örgütü

GAPP. Birleşik Krallık Antropoloji Grubu Politika ve Uygulaması

ABD. Amerika Birleşik Devletleri

TÜBİTAK. Türkiye Bilimsel Teknolojik Araştırma Kurumu

IMF. Uluslararası Para Fonu

RSBP. İngiliz Kraliyet Kuşları Koruma Derneği

WHO. Dünya Sağlık Örgütü

UNEP. Birleşmiş Milletler evre Programı

UNHEP. Birleşmiş Milletler evre Programı

MIT. Massachusetts Institute of Technology

TSV. Türkiye evre Sorunları Vakfı

Bkz. Bakınız

S. Sayfa

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 2.2.1. Turizmin Sosyal Yapı Etkileri ve Bileşenlerinden Örnekler.....	86
Tablo 2.2.1. Turizmin Ekonomik Etkileri.....	96
Tablo 2.3.1. Turizmin Fiziksel Etkileri.....	101
Tablo 2.4.1. Turist Tipleri Karşılaştırma Tablosu.....	118
Tablo 2.4.2.1. Turizmin Sosyal Yapıya Etkileri ve Bileşenlerinden Örnekler.....	125
Tablo 3.3.1. Turizmin Etkileri.....	216
Tablo 5.2.1. Yaş Ortalaması.....	292
Tablo 5.2.2. Cinsiyet.....	292
Tablo 5.2.3 Medeni Durum.....	293
Tablo 5.2.4. Çocuk Sayısı.....	293
Tablo 5.2.5. Gelir Dağılımı.....	293
Tablo 5.2.6 Sosyo-Ekonomik Durum.....	294
Tablo 5.2.7. Anketin Uygulandığı Grupların Dağılımı.....	295
Tablo 5.2.8 Yaşadıkları Yerlere Göre Dağılımı.....	295
Tablo 5.3.1. Turistlerle karşılıklı etkileşim kültürel unsurları nasıl etkilemektedir?.....	298
Tablo 5.3.2. Kaş'taki gençlerin meslek seçimi turizmden ne şekilde etkilenmektedir?.....	299
Tablo 5.3.2. Kaş'taki gençlerin meslek seçimi turizmden ne şekilde etkilenmektedir?	304

Tablo 5.3.3. Turizm Kaş'ın fiziki yapısını ve sosyal imkânlarını nasıl etkilemiştir?	306
Tablo 5.3.4. Turizm Kaş'ın tarihsel çevresini nasıl etkilemiştir?	311
Tablo 5.3.5. Turizm ekonomik açıdan Kaş'ı kalkındırabilir mi?	312
Tablo 5.3.6. Kaş'ı diğer turizm beldelerinden farklı kılan özelliği nedir?	314
Tablo 5.3.7. Yerel idarenin planlama çalışmaları ve Kaş'ın doğal çevresi turizmden şekilde etkilemektedir?	318
Tablo 5.3.8. Kaş'ta yabancıların mülk edinerek yerleşik yaşama geçmelerini nasıl karşılanmaktadır?	320
Tablo 5.3.9. Turizm Dışında Önerilen Sektörler.....	324
Tablo 5.4.1. Aritmetik Ortalamalara Göre Üç Grubun Karşılaştırması.....	325
Tablo 5.4.2. Anket Sorularına Genel Tutum	332

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 2.3.2.1. Turizmin Taşıma Kapasitesini Etkileyen Faktörler.....	104
Şekil 2.4.8.1. Turizmin Sosyo-Kültürel Etkileri ve Etki Faktörleri.....	152
Şekil 3.1.2.1.1.Sosyal Yaşantı ve Kaynakların Kullanımı Arasındaki Bağlantı.....	169

GİRİŞ

Dünyada turizm hareketlerinin artışının bir yansıması olarak ülkemiz turizminde de bir hareketlilik oluşmakta ve turizm sektörü beraberinde getirdiği ekonomik değerlerle gittikçe önem kazanmaktadır. Ancak turizm etkinliklerinin artışı günümüz toplumlarını yakından ilgilendiren doğal ve kültürel değişimleri de birlikte getirmektedir. Bu kapsamda gittikçe yoğunlaşan turizm hareketliğinin kişi ve toplumlar üzerindeki etkilerinin araştırılarak ülkemiz turizminin çekim merkezlerinden biri olan Kaş ilçesinin mevcut doğal ve kültürel yapısında oluşabilecek olumsuz etkilerin durdurulması ya da en aza indirgenebilmesi için neler yapılabileceğinin önerilmesi ile gelecekte bölgede yürütülecek çalışmalara yardımcı olacağı düşünülmektedir.

Kullanılan temel kavram doğal ve kültürel değişme kavramıdır. Turizm faaliyeti sonucu doğal ve kültürel çevrede değişmeyi doğuran öğeler üzerinde durulacaktır. Ekonomik, sosyal, siyasal, kültürel, fiziki çevrede turizm planlama faaliyetleri sonucu getirilen kullanım kararları ile oluşan yapılaşma ve nüfus hareketliliğinin yerel halk üzerindeki etkileri bölümler halinde ayrı ayrı incelenecektir.

Bu çalışmanın temeli turizm gelişiminin doğurduğu etkilerdir ve yapılacak araştırmanın uygulamalı sürecinde Kaş ilçesi merkezinde yaşayan insanlarla yüz yüze görüşme yoluyla yapılan anket sonucu elde edilen veriler

doğrultusunda mevcut etkinin boyutlarının belirlenmesi ve gelecekteki gelişimlere yön verecek veriler sunulmaktadır.

Kaş'ın geleceğinin turizm mi yoksa başka bir sektör mü olacağı konusu da irdelenmeye çalışılacaktır.

Bunun dışında Kaş'ta Yabancıların mülk edinerek yerleşik yaşama geçmelerinin nasıl karşılandığı, bu sürecin getirdiği sorunların neler olabileceği konusunda da bir ön bilgi elde edilmeye çalışılacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

TEMEL KAVRAMLAR

1. GENEL OLARAK TURİZM

Yirminci yüzyılın ikinci yarısında, dünyada ekonomik, sosyal ve kültürel pek çok alanda önemli değişiklikler olmuştur. Teknolojik gelişmeler insanların maddi gücünü yükseltirken, aynı zamanda çalışanların çalışma zamanı dışı “boş zamanlarını değerlendirme” çabalarına yöneltmiştir.

Gelişen teknolojiye paralel haberleşme ve ulaşım kalitesinin artması, henüz keşfedilmemiş yerlere ilginin artmasına neden olmuş ve bu gelişmeler insanları, ülke içinde veya dışında hareket etmeye diğer bir değişle *seyahat etmeye* yönlendirmiştir.

Günümüzde seyahat olgusu ve anlayışı değişikliğe uğramış; bunun sonucu çağdaş turizm anlayışı kavramı ortaya çıkmıştır. Çağdaş turizm anlayışını oluşturan faktörlerin başında; seyahat özgürlüğü, ücretli tatil hakkının verilmesi, sosyal güvenlik sistemlerinin işlerlik kazanması, kentleşme olgusunun getirdiği insan psikolojisindeki yükler ve sosyo-ekonomik gelişim gelmektedir. (Tunç ve Saç, 1998:12)

2. TURİZM KAVRAMI

Turizm kavramı, Latince’de dönmek, etrafını dolaşmak, geri dönmek anlamına gelen “tornus” kökünden türetilmiştir. Dairesel bir hareketi

anlatan bu terim İngilizce 'de 'tour' biçimine dönüşmüş ve devir, gezi, seyahat, uzun yolculuk, dünya seyahati anlamlarını içermektedir.

Tornus kelimesi batı dillerinde "tour", "touring", "tourner" gibi kelimelerle ifade edilirken, Türkçemize de "tur" olarak girmiştir. Diğer Batı dillerinde de hareket edilen yere dönmek şartıyla yapılan kısa ya da uzun süreli seyahatleri ifade etmektedir.

Turizm kavramını tanımlama çabalarına XIX . yüzyılda rastlamak mümkündür. Avusturya'da 1884'de yapılan bir toplantıda yazar J. Stander turizmi ekonomik bir etkinlik olarak belirler. Ona göre turizm endüstrisi yabancıların ziyaretlerinden doğan faydaya yönelmiştir. Bu endüstri, ürünü tüketiciye götürmek yerine tüketiciyi üretim yerine getirmektedir. (Toskay, 1989:21)

E.G. Freuler 1905 'de Almanya'da turizmin bütünleştirme fonksiyonunu vurgular. Freuler'e göre modern anlamda turizm, ticaret, endüstri ve küçük sanatların gelişmesi ve ulaştırmanın mükemmelleşmesi üzerine, özellikle halkların ve toplumsal sınıfların daha çok kaynaşması sonucu olarak artan dinlenme, hava değişikliği ihtiyacı ve çevre güzelliğine uyanan eğilim, doğadan zevk almaya dayanan yakın zamanların bir olayıdır. (Toskay, 1989:21)

Bu dönemde turizm daha çok bireylerin yabancı bölgelere seyahatleri ve orada konaklamaları, işletmelerinden yararlanmaları olarak görüldü. A. Bormann, turizme ticari ve mesleki etkinlikler için yapılan seyahatleri de katarak kavramının boyutlarını genişletti. Ancak bu seyahatlerin sürekli kalınan yer ile iş yeri arasında ritmik gidiş gelişlere dönüşmemesi koşulunu getirdi. (Toskay, 1989:23)

1929'da Berlin'de kurulan enstitüde turizm üzerine bilimsel çalışmalar yapıldı. 'Berlin Okulu' adını alan bu enstitü turizmin yarattığı etkileri ve ilişkileri inceledi. Bu okulun temsilcilerinin yaptığı turizm tanımı daha sosyolojik bir tanımdır. Bu tanıma göre turizm, herhangi bir yerde geçici olarak bulunan ve oraya yerleşmemiş insanlarla yerli halk arasındaki ilişkilerin bir bütünüdür. (Toskay, 1983:27)

Turizmi yabancıların geçici ya da sürekli asli kazanç elde etme etkinliği için yerleşmeye dönüşmemek koşuluyla konaklamalarından doğan ilişkilerin ve olayların tümü olarak tanımlayan W.Hunziker'in yaklaşımı (1914) uzun süreli kabul görmüştür.

1954'de toplanan Uluslararası Turizm Uzmanları Birliği (AIEST) Hunziker'in yukarda tanımına seyahat kavramını etkileyerek kabul etti.

1970'li yıllarda turizm kavramı daha kapsamlı olarak tanımlanmaya çalışıldı. G.Zedek'in tanımlaması bu anlamda bir denemedir. Ona göre

turizm, piknik, seyahat ve bir yerin yabancısı olan şahısların kaldıkları yerde sürekli ya da geçici, asli kazanç amacına yönelik etkinlikte bulunmama koşuluyla konaklamalarıyla ilgili olarak, boş zaman değerlendirilmesi, insanların karşılaşmalarının teşviki, yenilenmesi, korunması, bilgilerin artma imkanlarından yararlanılması yönlerinin de etkisi altındaki ekonomik, toplumsal ve duygusal ilişkilerin ve olayların bütünüdür. (Toskay, 1989:32)

Bu tanımda boş zaman kavramı bir yeniliktir. Ayrıca turizmin yarattığı ilişkilerin çok yönlülüğüne dikkat çekilmiştir. Bütün bu tanımların oluşturulmasında hareket noktası AIEST tanımıdır. Bu tanımın eleştirisi yapılmış ve eksikliğini gidermek amacıyla yeni denemelere girişilmiştir.

C. Lucques 1968 'de verdiği bir konferansta turizm modern toplumun bir israfı ve doğanın tahribi olduğunu belirtiyordu. Ona göre, bolluk ekonomisine dayanan toplum için turizm, insanların boş zamanlarında maddi servetlerin ve doğanın yok edilmesine yöneliktir. (Olalı ve Timur, 1988:32) Bu eleştirisel yaklaşım sanayi toplumlarının uluslararası düzeyde geliştirdikleri turizm politikalarına dikkatleri çekiyor ve az gelişmiş toplumlara bir mesaj veriyordu. Yeşil alanların betonlaştırılması, kıyıların parsellenmesi, denizlerin, göllerin ve akarsuların kirletilmesi, ormanların tahribi vb. bütün bunlar turizm politikalarının yeniden değerlendirilmesini gerekli kılmaktadır.

Toskay, turizm tanımlarını tahlil ettikten sonra bir tanım denemesi yapar. Ona göre turizm, insanların devamlı ikamet ettikleri, çalıştıkları ve her zamanki olağan ihtiyaçlarını karşıladıkları yerlerin dışına seyahatleri ve buradaki turizm işletmelerinin ürettiği mal ve hizmetleri talep ederek, geçici konaklamalardan doğan olaylar ve ilişkiler toplamıdır. (Toskay, 1989:39) Toskay bu tanımın kongre ve iş seyahatlerini, kısa süreli seyahatleri, sağlık amacıyla yapılan seyahatleri de kapsadığını belirtmektedir.

Eralp, bireyin turizm amaçlı tavrından kaynaklanan ilişkileri bütünüyle kavramak için turizmi tanımlar. Ona göre turizm, sürekli kalışa dönüşmemek ve gelir sağlayıcı herhangi bir uğraşta bulunmamak koşulu bir bireyin yolculuk ve/ veya konaklamasından doğan olay ve ilişkilerin tümüdür. (Eralp, 1983:36) Bu tanımda getirilen yenilik turizm yabancıya bağlı bir olay yerine bireye bağlı bir olay olarak saptanmasıdır.

Olalı, çok yönlü bir olay ve endüstri olarak turizmi tanımlamaktadır.

Turizm; İnsanların sürekli konutlarının bulunduğu yer dışında devamlı olarak yerleşmemek,

- Sadece para kazanmak veya politik ya da askeri amaç izlememek üzere,

- Liberal bir ortam içinde,

- İş, merak, din, sağlık, spor, dinlenme, eğlence, kültür, deneyim kazanma, snop amaçlarla veya aile ziyareti, kongre ve seminere katılmak gibi nedenlerle,
- Kişisel veya,
- Toplu olarak yaptıkları seyahatlerden,
- Gittikleri yerlerde konaklamalardan ortaya çıkan iş veya ilişkileri kapsayan,
- Bir tüketim olayı
- Ağır ve entegre bir hizmet ve kültür endüstrisidir.

Bu tanımlardan sonra tanım denemesi yapacak olursak; turizm yabancı ya da aynı toplumun üyelerinin serbest zamanlarının değerlendirmek amacıyla, sürekli yaşadıkları ve çalıştıkları yerlerin dışına doğru yaptıkları, gelir sağlamayı amaçlayan seyahat ve konaklamalardaki mal ve hizmetlerin üretimi ve tüketimi sürecinde gerçekleşen çok yönlü insan eylemlerinin toplamıdır.

Bu tanımlama, Weber'in ideal tip oluşturulması biçiminde düşünüldüğünde somut gerçekliği kavramak için geliştirilen soyutlamadır. Tam bu anlamda değil fakat benzer biçimde gerçekleşen turizm türlerini anlamamıza da yardımcı olabilir. Bu kavramlaştırmayla, turizm hem yurt dışından gelen hem de o ülkenin yurttaşlarının seyahat ve konaklama sırasında oluşan süreçlerin toplamı olduğu, bu süreçlerde oluşan

ekonomik, sosyal, kültürel, siyasal, ekolojik vb. gibi boyutları olduğu özellikle vurgulanmak istenmiştir.

Turizm, bireylerin toplumsal eylemlerin toplamıdır. Bireyin toplumsal eylemi, diğer bireyleri hesaba katan anlamlı ilişkilerdir. Turist adı verilen bireylerle onlara hizmet sunan bireyler arasında oluşan ilişkiler birincil ilişkilerdir. Bu ilişkilere bağlı olarak gelişen ilişkilerin de dikkate alınması gerekir.

2.1. TURİZM TANIMI

Turizmi tanımlarken incelendiği dönem ve turizm aracılığıyla gerçekleşen amaçlara göre farklı şekillerde yapılmış yorumlar olduğu görülmekte ve bu çerçevede yapılan tanımlar turizme yaklaşım ve bakış açılarına göre farklılıklar göstermektedir.

Nominal Tanımları

Turizmin tanımlanmasında özellikle Alman, İsviçreli ve Avusturyalı bazı yazarların tanımlarının ele alınması yararlı olacaktır. Robert Glücksmann'ın 1930 yılındaki makalesinde turizm için devamlı ikamet yerleri olmayan bir mahalle varma amacındaki insanların mesafe kat etmeleridir derken daha sonra bu düşüncesini değiştirerek, turizmin bir ulaştırma problemi olarak görülmesinin, onun seyahatle karıştırılması demek olduğunu ifade etmiştir. 1930-1939 yılları arasında kalan dönemde

Arthur Bormann ve Hubert Golden gibi yazarlar; turizmin dinamik ögesi “ULAŞTIRMA” faktörünü, insanların geçici yer değiştirme olaylarında esas olarak almışlar ve yapmış oldukları tanımlarda yer vermişlerdir. Ancak, bu seyahatler sırasında daimi ikamet yerinden olan ayrılışın geçici olması, mesleki seyahatlerin de iş ve yerleşim yeri arasındaki devamlılık gösteren yolculuklar olmaması gerekir demektedir. (Toskay, 1989:23)

Bu konuda Bernecker de turizm olayında esas üzerinde durulması gereken olgunun seyahat olduğunu ileri sürmüştür. Bormann ise turizm olayını “ikametgah” ile işyeri arasındaki düzenli gidiş gelişleri, gelire dönüştürmemek kaydıyla ticari ve mesleki seyahatleri de turizm kavramı içinde ele almaktadır (Tunç ve Saç, 1998:14) şeklinde yorumlamıştır. Bu tanımlar işığında turizmin nominal tanımları hakkında genel kanı, turizm olayında meydana gelen seyahatlerin sürekli ikamet yerinden olan ayrılışların geçici olması, meslek amaçlı seyahatlerde de iş ve yerleşim yerleri arasındaki devamlılık gösteren yolculuklar olmaması yönündedir.

Ekonomik Boyutlu Tanımları

Turizmin ekonomik boyut içeren ilk tanımlarından birini Hermann von Schullern zu Schrattenhofen; “turizm, yabacıların belirli bir yer, bölge veya eyalete doğru, bu yerler içinde ve bu yerlerden başka yerlere doğru seyahatleri ve oralarda kalmaları ile ilgili ve öncelikle iktisadi olan olayların bütünüdür” şeklinde yapmıştır. (Toskay, 1989:24)

A.J.Norval ise turizmi “devamlı kalma veya bir iş faaliyeti dışında herhangi bir nedenle yabancı bir ülkeye seyahat eden ve bu geçişteki seyahatleri sırasında başka bir yerdeki paranın harcanması olayı” (Tunç ve Saç, 1998:14) olarak tanımlamıştır.

Yukarıdaki tanımlar bir tüketicinin,kazandığı gelirin bir kısmını tatil, seyahat ve geçici olarak yer değiştirmeyi zorunlu kılan diğer ihtiyaçları için harcıyorsa, bu amaçlara ayrılan gelirin kazanılması arasında bir sebep sonuç ilişkisi bulunmaması ilkelerine bağlamaktadır. Bu tanımlarla turist ticari bir kazanç elde etme amacını değil, gelirini harcama eğiliminde olan kişi olarak düşünülmektedir.

Akademik Tanımları

Turizmin akademik tanımlarından en önemlilerinden biri Will Bencscheidt ve Glücksmann’a aittir. Turizm için Will Bencscheidt “herhangi bir yerde geçici olarak bulunan ve oraya yerleşmemiş insanlarla oranın yerlileri arasındaki ilişkilerin bütünü” ifadesini kullanırken, Glücksmann ise, “bir yerde geçici konaklaması sebebiyle bulunan kişilerle orada yaşayan insanlar arasındaki ilişkilerin toplamı” olarak ifade etmiştir. (Toskay, 1989:25)

Bu tanımlarda turizm olayının insan ilişkilerine dayandığı ve toplumların birbirleri ile olan ilişkilerinin önemi vurgulanmaya çalışılmıştır. Önemle altı çizilmesi gereken husus, belirli bir süre de olsa yerliler ile yabancıların bir arada yaşama zorunluluklarının olmasıdır. Bu fikirlere uygun olarak Dr. Walker Hunziker de 1941 yılında yayınlanan bir incelemesinde önemli bir tanım yapmıştır. Hunziker'in turizm tanımı "Turizm yabancıların geçici veya devamlı asli kazanç elde etme faaliyeti için yerleşmeye dönüşmemek şartıyla konaklamalarından doğan ilişkilerin ve olayların bütünüdür." şeklinde yapılmıştır. (Toskay, 1989:29)

Uluslararası Turizm Uzmanları Birliği (AIEST) Tanımı

Uluslararası Turizm Uzmanları Birliği'nce yapılan turizm tanımı şöyledir: "Yabancıların seyahat ve geçici veya devamlı asli kazanç elde etme faaliyeti için yerleşmeye dönüşmemek koşuluyla, konaklamalarından doğan ilişkilerin ve olayların tümüdür". Yukarıdaki tanım seyahatin asıl amacının kültür, spor, sağlık, macera, iş, merak, din gibi nedenlerle ortaya çıkmış olması ve kişilerin tüketici konumunda yer değiştirmelerinin yanında konaklama ihtiyaçlarını da karşılıyor olmalarının gerekliliğini vurgulamaktadır. (Tunç ve Saç, 1998:12)

2.2. TURİZMİN ÖNEMİ

Turizmin dar anlamda Türkiye’de, geniş anlamda ise tüm dünyada günden güne önemi ve değeri artmaktadır. Buna paralel olarak da turizme katılma oranı büyük boyutlara ulaşmakta, her yıl milyonlarca insanın yer değiştirmesine neden olmaktadır. Böylesine önemli olan bu sektör insanların fiziksel, sosyal ve psikolojik ihtiyaçlarına doğrudan veya dolaylı olarak cevap vermektedir. Turizm faaliyetleri belli bir süre için de olsa insanların fiziksel ve ruhsal açıdan rahatlamalarını sağlayabilmektedir.

Turizmin ekonomik yönü, ülkelerin, uluslararası turizmden daha fazla pay elde etmek için özel bir çaba harcamalarına neden olmaktadır. Ülkelerin turizm sektöründen beklentileri hem milli ekonomiye katkı sağlamak, hem de toplumsal refah düzeyinin artışına destek olmasını sağlamak olmaktadır. Günümüzde turizm, ödemeler dengesinden milli gelire, yatırımlardan istihdama kadar bir çok ekonomik sorunun çözüm kaynağı olarak düşünülmektedir.

Turizm yatırımlarının az gelişmiş bölgelere kaydırılması, ülke içindeki gelir dağılımını olumlu yönde etkilemesi sebebiyle, sosyal barışın ve bölgeler arasındaki iyi ilişkilerin sağlanmasına da katkı sağlamaktadır.

Turizmin bir diğer önemi ise, turistik varlıkların değerinin toplumca daha iyi anlaşılması ve bu sayede tarihi, doğal ve kültürel değerlere sahip

çıkılmasının sağlanmasıdır. Bu zihniyet gelecek kuşaklara da aşılansarak, ülkelerin öz varlıklarının sonsuza dek korunmasına uzanan bir sonuç elde edilebilecektir.

Günümüzde her kesimce kabul görmüş ekonomik, sosyal, politik, sağlık, kültürel, finansal işlevi olan turizmin önemi şu şekilde özetlenmiştir:

- Milli gelire katkı sağlayan önemli bir faaliyettir.
- Ekonomiyi geliştiren bir hizmet sektörüdür.
- Milyonlarca insanı ilgilendiren bir üretim ve tüketim olayıdır.
- İş ve istihdam yaratıcı özelliğe sahiptir.
- Doğal, kültürel ve sosyal çevreyi korumanın ve geliştirmenin etkili bir aracıdır.
- Sağladığı dövizle dış ödemeler dengesinin olumlu yönde etkileyen bir endüstridir. (Usta, 1993:13)

2.3. TURİST

Turist kavramının tanımlanması da tıpkı turizm kavramı gibi geniş bir zaman dilimi içinde gerçekleşmiştir. İlk tanımlama denemesi Milletler Cemiyeti'ne bağlı İstatistik Uzmanları Komisyonu tarafından yapıldı. 1937 tanımı olarak literatüre geçen bu tanıma göre; turist sürekli oturduğu ülkenin dışında herhangi bir ülkeyi 24 saatten az olmayan bir süre içinde ziyaret eden kişidir. Bu tanımlama ile turist olan ile turist olmayan ayrımı

yapılmıştır. Bir ülkeye en az 24 saatlik bir süre için şu nedenlerle gelenler turist sayılırlar. Bu kişiler:

- a. Dinence, aile ilişkisi, sağlık vb. nedenler için,
- b. Bilimsel, yönetimsel, diplomatik, dinsel, spor vb. alanlardaki toplantılara veya konferanslara katılmak için,
- c. İş için,
- d. Kalışları 24 saatten az sürse bile deniz yoluyla gelenler şeklinde sınıflandırılabilir.

Bu tanımlama iç turizm içinde geçerlidir. Şöyle ki; yukarıdaki nedenlerle ülke içinde bir yere en az 24 saat kalmak için gelenlerde turist tanımına girer. (Eralp, 1983:36)

1963'de Roma'da Birleşmiş Milletlerin düzenlediği Turizm ve Ticaret konulu toplantıda turist kavramına 'konuk' kavramından hareketle açıklık getirildi. Buna göre:

2.3.1. Konuk tanımı

“ Bir ülkeye olağan oturma yeri orası olmadığı halde gelen ve o ülkede belirtilen uğraşlardan hiç birini yapmamak koşuluyla orada kalan herkes istatistiksel açıdan konuk sayılır.”

2.3.2. Turist tanımı

“ Vardıkları bir ülkede en az 24 saat kalan ve seyahat amacı aşığıda sıralanan başlıklardan herhangi birine uyan konuklara turist denir:

- Boş zamanı (dinlence, sağılık, öğrenim, ibadet, spor) geçirmek için gelenler;
- İş, aile ilişkileri, görev ve toplantı için gelenler;

2.3.3. Günübirlikçi tanımı

Vardıkları ülkede 24 saatten az kalan (deniz yoluyla gelenler dahil) konuklara günübirlikçi denir. (Eralp, 1983:36)

Bu tanımlarda temel ölçüt olarak alınan ‘konuk’ kavramı ‘turist’ ve ‘günübirlikçi’ kavramlarına açıklık getirmektedir. Konuk için, geldiğı yer sürekli yerleşeceği yer anlamına gelmez. Konuğun gelmiş olduğu mekanla hukuksal bir bağlantısı yoktur. Turist de geldiğı yerde geçici olarak kalır. İkincisi, konuk geldiğı ülkenin ya da yerin gerçekleştirdiğı kazanç sağlayıcı uğraşlara yönelmez. Aynı biçimde turist de geldiğı yerde tüketici olmanın dışında ekonomik bir etkinlik göstermez.

1968 yılında Birleşmiş Milletler İstatistik Komisyonu 1963 Roma tanımını onayladı. Aynı yıl Uluslararası Resmi Seyahat Acentaları Birliği (IUOTO) de Roma tanımını onaylayarak bir ekleme yaptı. Buna göre turist, en az bir geceleme yapan konuktur. Günöbirlikçi ise, geceleme yapmadan geriye dönen konuktur. (Toskay, 1983:21)

Böylece istatistiksel çalışmalarda da bu tanımlar benimsenerek öлкеye giren turist sayısı belirlenmektedir.

Bu tanımlara ek olarak ve bu çalışmada kullanılmak üzere turisti şöyle kavramlaştırmak mümkündür; turist, serbest zamanını değerlendirmek amacıyla, sürekli yaşadığı ve çalıştığı yerden bir başka yere seyahat eden en az 24 saat konaklama yapan, üretilen mal ve hizmetlerin bir kısmını tüketen yabancı ya da o toplumun bir üyesidir.

Bu tanım ile turistin boş zaman ya da üçüncü zaman denilen, işten geri kalan zamanını bilinçli bir seçimle değerlendirmek üzere, sürekli yaşadığı yerden başka yerlere seyahat ve konaklama amacıyla gittiği zaman, bir tüketici olarak bir çok ilişkiler içinde olduğu vurgulanmaktadır.

Temel özellikleri itibarıyla turist sayılan kimselerinde kendi aralarında bir sınıflandırmaları bulunmaktadır. Bu açıdan turistler, turizm faaliyetlerine katılan kişiler, turizm amacıyla gittikleri yere göre yerli turist ve yabancı turist olarak ikiye ayrılırlar.

Sürekli yerleşik durumda buldukları ülkeleri içinde turizm faaliyetine katılanlara "*yerli turist*", sürekli yerleşik buldukları ülkeden farklı bir ülkede turizm faaliyeti gerçekleştiren turistlere "*yabancı turist*" denir.

3. TURİZMİN TARİHSEL GELİŞİMİ

Turizm özellikle II. Dünya savaşından sonra tüm dünyada hızla gelişmiştir. Günümüzde yaklaşık 550 milyon insan ülkeler arası, tahmini 1,5 milyon insan da ülke içinde turizme katılmaktadır. Her sene meydana gelen bu büyük nüfus hareketleri yalnızca ekonomik değil toplumsal olarak da pek çok etki ve değişim meydana getirmektedir.

Bu nedenle, turizmin tarihsel gelişimini incelemek günümüz turizmine bir açıklık getirmek ve geleceğe bir yön vermek açısından oldukça büyük bir önem arz etmektedir.

Bu açıklamalar ışığında turizmin tarihsel gelişimi incelendiğinde en önemli ön şartlardan biri olarak kişilerin yer değiştirmesini yani seyahat etmesini

görüyoruz. Günümüzde her seyahat turizm hareketi sayılmasa da tarihi gelişim içinde ilk seyyahlar ilk turistler olarak kabul edilmektedir. Tunca Toskay'a göre seyahatlerin tarih içinde akış ve gelişmesi turizm olayının gelişmesine ışık tutmaktadır.

Dünya turizminin tarihi gelişimi deyince konuyu, tarihi bölümlere ayırmanın değişmez ölçüsünü "çağ" yaklaşımı ile ele alınmıştır.

3.1. İlk Çağlarda Turizm

Tarihin ilk çağlarından beri insanlar ya açlıktan yada tehlikeden kaçmak için seyahat etmişlerdir. (Şahin, 1990:53)

Ancak seyahatlerin başlangıç tarihi olarak M.Ö. 4000 yılı kabul edilmektedir. Sümerlerin yazıyı ve tekerleği icat etmeleri ve parayı ilk kullanan kavim olmaları onların aynı zamanda ilk seyyahlar olarak kabul edilmelerine neden olmuştur. Buna karşılık Fenikeliler muhtemelen modern anlamda bir yerden diğerine tüccar olarak giden ilk seyyahlardır. Aynı şekilde doğudaki eski seyahatler özellikle Çin ve Hindistan'da geniş ölçüde ticarete dayanmaktaydı. Çinlilerin İpek yolu Fenikelilerin Amber yolu olarak isimlendirdikleri ticaret yolları ile ilgili olarak yaptıkları ticaret gezileri ilk çağların en önemli seyahatlerini oluşturuyordu.

(Evliyaoğlu, 1989:19)

M.Ö. 3000 gibi çok eski tarihlerde Mısır dünya halkının merkezi durumundaydı. Mısır, piramitleri ve diğer önemli yapıtlarıyla dönemin en büyük ve ilgi çekici turizm merkezlerinden biriydi. Mısır'a gelenleri ağırlamak için kurulan tesisler sonraları gelişti. Babil krallığında Kral Shulgi saygıdeğer seyyahlar için yolları güvenlik altında aldığı bahçeler ve dinlenme evleri inşa ettiğini söyleyerek övünmektedir. (Evliyaoğlu, 1989:20)

Modern anlamıyla turizme Eski Yunan'da rastlanmaktadır. Bu devrede turizmin nedenlerini beş başlık altında toplayabilmekteyiz: ekonomik, sportif, dini, sağlık, kültürel.

Ekonomik neden ticarete bağlı olarak gelişmiştir. Sportif nedene en iyi örnek ise M.Ö. 700 yıllarında başlayan Olimpiyat Oyunları gösterilebilir. Spor müsabakalarına aktif olarak katılmak veya seyretmek amacıyla gidenler bugün de görülen sportif turizm olayını gerçekleştirmişlerdir. Dini inanışlar, insanları kutsal saydıklarına ibadet etmeye yöneltiyordu. Tapınak ziyaretleri bir çeşit kitle turizmi havasını yaratır. Homer ve diğer tarihçiler Ege'deki tapınakların belli zamanda çok sayıda insan tarafından ziyaret edildiğini anlatır. Efes ve Didim gibi şehirlerdeki tapınaklar, bu akımlardan büyük ölçüde yararlanmışlardır. Hatta Efes'te (Efes'lilerin dini ile ilgisi olmayan) Serapis tapınağı kurularak memleketlerinden uzak bulunanlara Ege bölgesinde kaldıkları zaman bu tapınak nedeniyle Efes'e gelmeleri olanağı hazırlanmıştır. Ayrıca Delpes, Olympiye, Sanathros için

büyük dini törenler bayramlar yapılırdı. Doğanizmin temsilcileri ilahlar adına her yıl ayinler, rakslar, gladyatör eğlenceleri, sportif hareketler düzenlenir, başka kent ve ülkelerden gelen birçok insan bu törenlere katılırdı. (Evliyaoğlu, 1989:18)

Sağlık, bu dönemde kaplıca sularından faydalanılarak sağlanmaya çalışılmıştır. İnsanlar kaplıca sularını kutsal, uğurlu ve kurtarıcı sayarlardı. Kaplıcaların bulunduğu yerlerde 21 gün kalınır, bu suretle hastalıklardan kurtarılmış ve korunmuş olunurdu. Örneğin Bergama'daki Asklepion, İzmir'deki Agamemnon ve Pamukkale'deki Hierapolis gibi sağlık merkezleri ve ılıcalar tedavi ve kür amacıyla... (Göksan, 1978 :5)

kullanılan en önemli ve ünlü kaplıcalardır. Kültür turizminin temelleri de Eski Yunan'da bulunmaktadır. Pek çok Yunanlı bilgin, tarihçi ve coğrafyacı, Anadolu, Mısır, Karadeniz, Fenike ve Yunan gibi ülkeleri gezmiştir. Herodot tarihin ilk seyyahlarından biridir. Herodot gezdiği yerlerin gelenek ve göreneklerini öğrenmek için gezmiştir. Tales, Pisagor, Platon, Strabon, Pausanias, Solon ve Anadolu'nun pek çok yerini gezerek İlyada ve Odysseia'yı yazan Homeros gibi bilginlerde söz konusu edilen topraklarda gemişlerdir. Pausania'nın (M.Ö. 176-170) yıllarında yazmış olduğu Yunanistan'ın Yol Rehberi adlı yapıt turizmle ilgisi bakımından önemli bir belge olarak ele alınabilir. Yunanlılar ayrı bir geleneği de ilk başlatanlardır: "Praxemos" yani yabancı ülkeleri ziyaret eden özellikle resmi iş gezilerinde gezgincilere yol gösteren, yardım eden kişi anlamına gelmektedir. (Bugünkü tur lideri karşılığı olarak kullanılmaktaydı) İlk

rehber kitap da bu dönemde yazılmıştır. Deri veya papirüs üzerine yazılmış bu kitaplar “The Athenion Acropolis” (Atina Akropolu), “Spartan Cities” (Isparta Şehirleri), “ Guide Book To Troy” (Truva Gezi Rehberi)’dir. Zevk için seyahat ise ancak Roma halkının zenginliği ve imparatorluğun çok geniş topraklara sahip olması turizm için gereken başlıca unsurlardı.

Turizmin oluşması için gereken yüksek gelir ve boş zaman Roma İmparatorluğu döneminde mevcut bulunmaktaydı. Romalı asiller köle çalıştırırlardı. Bu gerekli boş zamanı sağlamaktaydı. İşte bu imkanlardan yararlanan Romalı asiller yazları sayfiyeye gitmek, kaplıcaları ziyaret etmek, merak nedeniyle uzak mesafelere seyahat etmek, eski eserleri ve spor müsabakalarını görmek imkanı elde etmişlerdir.(Toskay, 1990:16)

Romalıların seyahat hedefleri arasında tabii güzellikler pek yer almıyor, hatta seyahatleri sırasında tabiata karşı ilgisiz kalıyorlardı.

Romalıların seyahat motiflerinin arasında en önemli yeri termal turizm almaktaydı. Şifalı sulara ve kaplıcalara çok düşkündüler. Deniz kıyılarındaki dinlenme yerleri de bu dönemde oldukça yaygındır.

Yunanistan ve Anadolu’daki tapınaklar sanat eserleri Mısır’daki tapınak, piramit ve anıtlar Romalıları çeken cazibe unsurlarıydı. Olimpiyat Oyunları, atletizm yarışmaları da Romalıların seyahat nedenleri arasında

yer alır. Ayrıca tiyatrolar, festivaller, öteki eğlence ve hoş vakit geçirme imkanları Romalıları seyahat etmeye iten nedenlerdir.

Romalılar, M.Ö. 200 yıllarında, asker hareketleri, diplomasi işleri ve memur atamaları gibi pek çok nedenlerle, büyük, geniş ve güvenceli bir karayolu şebekesi meydana getirmişlerdi. Yollarda geceyi geçirebilmek için istasyonlar ve sığınaklar yapmışlardı. Her istasyonda arabaların atları değiştirilebiliyordu. Değiştirilen atlarla sürülen arabalar günde 100-150 km yol alabiliyordu. Julius Sezar'ın 7 günde yaklaşık 1000 km yol kat ettiği yazılı belgelerden anlaşılmaktadır. Askeri amaçlı inşa edilen bu ulaştırma sistemi toplulukların can ve mal güvenliğinin sağlanmasıyla turizm isteğini de karşılamıştır. Güvenliğin olmadığı ortamlarda turizm gelişemez. Nitekim Roma İmparatorluğu'nun zayıflaması, bitmeyen savaşlar ve karışıklıklar güven ortamını bozdu. İktisadi gelir önemli ölçüde azaldı ve boş zaman kavramı ortadan kaktı. Refah bozulması da turizmi gerilettil. Yol şebekesi savaşlar sebebi ile tahrip oldu. Merkezi devletin gücü sürekli azalıyordu. Kanun kaçakları ve haydutlar sebebiyle can ve mal güvenliği kalmamıştı. Bütün bu gelişmeler Roma İmparatorluğu'nun çöküşüne sebep olduğu Avrupa ve Ortadoğu'da da turizmin sekteye uğramasına sebep olmuştur.

Romalılar döneminin turizm literatürüne kattığı bir başka kavramda "turizm mevsimi"dir. Yolculukları, iklim koşulları açısından yılın en elverişli dönemine rastlatmak zorunluluğu ve buna herkesin uyabilmesi,

Romalıların yaşamına “seyahat mevsimi” gibi bir zaman dilimi yerleştirmiştir. Turizm mevsimi bundan kaynaklanan bir olgudur.(Eralp, 1983: 3)

Roma döneminde ortaya çıkan bir başka kavram ise “resmi tatiller”di. Aralık’taki Satürnia- Satürn bayramı idi. Ve tüm sınıflar bu tatilde bayram yapıyor, hatta esirlerin bile hac yapmasına izin veriliyordu. (Özgüç, 1994: 20)

Bu dönemde sayısız güzergah ve rehber niteliğindeki kitaplar, yolları ve adlarını, yerler arasındaki mesafeleri ve bunlara erişmek için gereken süreleri de belirterek hazırlanmıştı. (Lundberg, 1980:7)

İsa’dan önce Dünyanın 7 Harikası fikri Alexandria’lı bir bilgin tarafından gerçekleştirilmiştir.

- İ.Ö 2600 de Mısır’da yapılmış olan Firavun’un büyük mezarı, Piramitler ve Sfenks
- Kral Nebuchdnezzar zamanında kurulan Babil’in asma bahçeleri
- Olympia’daki Zeus heykeli
- Efes Artemis tapınağı
- Halkarnas Mausolus mezarı (mezar kelimesi bu dönemde doğmuştur.

- Ege denizinde adanın giriş körfezinde İ.Ö. 280 de yapılmış olan Rodos heykeli
- İskenderiye feneri

Yedi Harika fikrinin temelinde seyahatin önemi ve turizmin Roma İmparatorluğu döneminde kabul edilip geniş alana yayılması yatmaktadır. (İstanbulu, 1988:60) Yine Roma'lılarda konuk severlik kelimesinin karşılığı olan "hospitium" misafirler için ayrılmış Romalı malikane konağının yanındaki konut anlamına gelmektedir. (Keiser, 1979:20)

Roma'lılarda da bugünkü gibi seyyah varacağı yere geldiği zaman onlara hizmet sunan rehberler tarafından karşılanmaktaydı. Günümüz turizmine uygun ikinci konutların ilk örneğini de Roma'lılarda bulmaktayız. Güneyde yolların inşası, Napoli'ye giden yol boyunca ve Napoli'de tepe kenarlarında villa yapımını mümkün kılmıştır. (İstanbulu, 1988:61) Ayrıca örnek olarak Pompei'nin Roma'nın sayfiye yeri olması verilebilir.

3.2. Ortaçağ'da Turizm

5.yüzyılda Roma İmparator 'luğunun parçalanmasıyla Avrupa'da merkezi otoritenin yerini derebeylikler almıştır. Derebeylikler büyük alanlar üzerinde güvenliği ve otoriteyi sağlayamamışlardır.

Devamlı savaşlar, istilalar küçük toplumların kendi kendilerine yetmeye çalıştıkları otarşık bir ekonomik düzeni beraberinde getirmiştir. Refah düzeyi hızla düşmüştür. Roma döneminin güvenli yollarından eser kalmamıştır. İnsanların can ve mal güvenliklerini sağlayamamaları da turizmi baltalayan bir diğer faktördür.

Eski Yunan ve Roma İmparatorluğu döneminde görünen zevk, eğlence, dinlenme turizmin yerini ortaçağda dini turizmin aldığını görüyoruz. Eski Yunan ve Roma'da kaplıcalara dinlenme ve eğlene için gidilirken ortaçağda daha çok sağlık nedenleriyle gidilmiştir.

Ortaçağdaki en önemli seyahat olaylarından biri Haçlı Seferlerdir. Haçlı Seferleri, önce onbinlerin üstünde insanın katılması nedeniyle kıtalar arası bir insan devinimi olarak değerlendirilmelidir. Bu uzun yolculuk, gidiş ve dönüş güzergahı üzerindeki toplulukları da kapsamı bakımından toplumlar arası etkileşime yol açan bir süreç olarak değerlendirilmelidir. Haçlı Seferlerin turizm alanındaki bir başka etkisi ise, kıtalar arası dinsel amaçlı seyahatleri başlatması ve bunu yaygınlaştırmasıdır. (Eralp, 1975:3)

Ortadoğu'da ve Arap dünyasında yaygınlaşan Müslümanlık için Mekke, Medine, Kerbela mukaddes yerler arasında idi. Her yıl çok sayıda Müslüman buraları ziyaret etmekteydi. (Toskay, 1990: 3)

Müslümanların topraklarını genişletmesiyle turizm hareketleri hızlanmıştır. Yalnızca dinsel amaçlı değil aynı zamanda bilimsel amaçlı seyahatlerde bu dönemde oldukça yaygındı.

Avrupa karanlık dönem yaşarken Arap egemenliği olan topraklarda refah düzeyi artmakta idi. Bu da bilimsel ve kültürel gelişmeyi getirmiştir. Bilim adamları ve öğrenciler de çeşitli bilim merkezlerine seyahatler yapmışlardır. Arap seyyahlar gezip gördükleri yerler hakkında anılarını yazmışlardır. Daha doğu'da Budizm'in hakim olduğu Hindistan'da Ganj nehrinin belirli bir yeri, Seylan adasında ve Japonya'da mukaddes kabul edilen bazı dağla o dönemde ve zamanımızda yüz binlerce insanı çekmiştir. (Toskay, 1990:82)

Ortaçağ Avrupa'sında loncaların doğuşu ile esnaf ve işçilerin teşkilatlanması iş seyahatlerini ortaya çıkarmıştır. İyi kalitede iş ve işçiliğin değerinin artması zanaatkârların diğer ülkelerdeki meslektaşlarıyla ilişki kurup ustalıklarını arttırmasını gerektirmiştir. Bu da yeni bir turizm şeklinin ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Ortaçağ'ın en önemli turizm olaylarından biri Marco Polo'nun 1271 de çıktığı Uzak Doğu seyahatidir. Marco Polo'nun bu seyahatinden evvel ise muhtemelen doğuya ulaşan ilk ortaçağ seyyahı 1160 da Saragosa'dan yola çıkan Tudela'lı Benjamin adında Yahudi bir bilim adamıdır. Seyyah Avrupa, Pers İmparatorluğu (İran) ve Hindistan'daki 13 yıllık gezisini

ayrıntılılarıyla kaydederken, Yahudi topluluklarını ve ziyaret ettiği yerlerin coğrafyasını da etraflıca anlatmıştır. (McIntosh, 1990:31)

Marco Polo ünlü yolculuğuna 1271 yılında Venedik'ten yola çıkmıştır. Deniz yoluyla Anadolu'ya geçmiş, Tebriz yolu ile İran'ı geçerek Basra Körfezinin Hint okyanusuna açıldığı kıyıya (Hürmüz boğazı) ulaşmıştır. Buradan İran'ın kuzeyine yönelmiştir. Afganistan'ı geçmiş Pamir yaylasına varmıştır. Daha sonra Gobi çölünü geçmiş 1275 yılında Kubilay Hanın sarayına gelmiştir. 16 yıl Çin'de kalmış 1291 yılında dönüş yolculuğuna başlamıştır. Yine deniz yoluyla başlayan yolculuğuna Çin- Vietnam kıyılarını izleyerek Singapur'a oradan da Hint yarımadasının güney ucuna varmıştır. Oradan tekrar Hürmüz boğazına gelmiştir. Bundan sonra yolculuğunu karadan sürdürmüştür. Tebriz üzerinden Trabzon'a oradan da yine deniz yoluyla İstanbul'a gelmiş ve 1299 yılında Venedik'e geri dönmüştür. İpek yolu ve onu somutlandıran Marco Polo'nun seyahati yıllar süren ve çeşitli din ve dilleri konuşan yerel toplulukları da aşarak geçen ve binlerce kilometre tutan yolculukta can ve mal güvenliğinin sağlandığı kıtalararası bir düzenin etkin biçimde varlığını sürdürdüğünü kanıtlar. (Eralp, 1983: 5)

Ortaçağın tarihe mal olduğu bir başka seyyahı da İbni Battuta'dır. 14.yy. da yaşamış olan Battuta'nın doğum yeri olan Tanca'da Mekke'ye çeşitli hac seferleri yapmıştır. Arabistan'ı, Mezopotamya'yı ve küçük Asya'yı dolaşmıştır. Hindistan'da Delhi sultanının sarayında 8 yıl yaşamıştır.

Madiu adaları, Seylan ve Sumatra'yı görmüştür. İspanya ve Fas 'a ziyaretlerde bulunmuştur.

1337 de Petrarca Arigon'daki Mont Ventoux dağına çıkarak yeni seyahat hedefinin doğmasına sebep olmuştur. Bu hareketle amaç dağın zirvesinden uzak mesafelerle kadar manzarayı seyretmekti. (McIntosh, 1990:31)

3.3. Rönesans 'la Beraber Hızlanan Seyahatler

Ortaçağın teokratik, tutucu ve otoriter anlayışa karşı bir tepki olarak ortaya çıkan Rönesans bir yandan bilim, sanat ve din alanındaki evrim ve devrimlerin kaynağı, öbür yandan Batı dünyasını yeni atılımlara hazırlayan bir birikim olarak değerlendirilebilir. (Toskay, 1990:83) Bu birikimi hazırlayan sosyal ve ekonomik gelişmeler incelenmeye başlandığında ilk göze çarpan değişim Ortaçağın sonlarında ortaya çıkan Geç Ortaçağ krizidir. Geç Ortaçağ krizi her şeyden önce ekonomik bir krizdi, daha doğru bir deyişle ilk planda tarımsal bir krizdi. Bu kriz ise tarımsal üretimin gerilemesi, tarımsal üretkenliğin düşmesinde kendini gösterir. Avrupa 'da dönemsel açlık felaketinin görülmesi (örneğin: 1315-1318) nüfusun gerilemesi, özellikle veba ve başka salgın hastalıklar sebebiyle ki salgın, insanların genel olarak kötü ve yetersiz beslenmesiyle böylesine feci sonuçlara yol açabilmiştir. Tarım ürünlerinin fiyatlarının aşırı düşmesine ve sonuçta birçok köyün boşalmasına Avrupa'nın birçok

yerinde çölleşmeye yol açtı. (Boris, 1993:23) Geç ortaçağ krizinin ekonomik, toplumsal ve siyasal sonuçları “Feodal Sistemin Krizi” denen genel toplumsal sarsıntılara yol açmıştır. 14 ve 15. Yüzyıl Avrupa ‘sının neredeyse tamamında tespit edilebilen “küçülme, daralma, dinamiği” var olan sınıfların düzenlerinin ve hiyerarşilerinin köklü bir yeniden yapılanmasına yol açmıştır. Bunun sonucunda şehirlerin ve burjuvazinin, ücretlerinde paylarını aldıkları hızlı yükselişleri yaşanmıştır. Öte yandan ise köylüler ve daha ziyade toprak rantı sahipleri, ekonomik ve sosyal düzeylerinin düşüşüne razı olmak durumundaydılar. Daha 11. yy. dan beri büyük tacirler ve uluslar arası ticaret sermayesi feodal toplumun dinamik ve yenilikçi unsurlarıydı. Meslek ve yaşam tarzları nedeniyle Geç Ortaçağ toplumuna belirli bir laikleşme ve rasyonelleşme etkisi getiren, toplumsal özgünlükler geliştirmişlerdir.

İkili muhasebe hesabı, oluşan mali teknikler (örneğin Kambiyo işlemleri) geniş çaplı haberleşmenin yürütülmesi ve yönetilmesi, uzun dönemlere yayılan ve çok uzak mesafelere erişen iş faaliyetlerinin koordinasyonu, kesin ve kapsamlı bilgiye muhtaç oluş, yabancı dillere hakim olan ve sayısız yabancı ölçü, ağırlık, madeni para ve dövizlerle vb başa çıkma zorunluluğu bütün bunlar kendiliğinden, o zamana göre ortalamanın çok üstünde bir eğitim ve rasyonelleştirilmiş bir dünya görüşü gerektiriyordu. (Boris, 1993:34-35) Tacirler dünyasal kültürün oluşmasında ve gelişmesinde önemli rol oynar. İşleri için teknik bilgilere ihtiyaçları vardır. Zihniyetleri itibariyle faydalı, somut ve rasyonel olanı hedefler. Parası,

toplumsal ve siyasi gücü sayesinde ihtiyaçlarını karşılayabilecek ve planlarını gerçekleştirebilecek durumdadırlar.

Ticaret devriminin burada sayılan birçok yönü gerçi 11. yüzyılda İtalya'da oluşur; fakat ancak 13 ve 14 . Yüzyılda Avrupa'yı kapsayan yaygınlık kazanır. 1300 dolaylarındaki yayılmadan durgunluğa geçişin eşiğinde, büyük tacirlerde artan bir farklılaşma vardır. O dönemle birlikte tacir bankerler, ulus devletçi oluşum süreçleri ve toprak beylerinin veya kraliyetin merkezîyetçi eğilimleri bağlamında pek çok durumda doğrudan siyasi öneme sahiptir. Hükümdarlara veya şehirlere verilen borçlar, vergi ve devlet borçlanmalarına iştirak, 14 ve 15. yüzyılda büyük tacirlerin işlerinde daha fazla yer kaplar. (Boris, 1993:35)

Ancak dönemin İspanya ve Portekiz'i için aynı durumun geçerli olduğu söylenemez. Soylu sınıfı ekonomik ve askeri olarak daha az düşüşe uğramıştı ve pek tehlike içinde değildi, yerel ticaret sermayesi görece zayıf gelişmişlik arz ediyordu. Kraliyet, soylu sınıfa karşı korunmakla meşguldü. Bunun en önemli sebepleri kraliyetin Arap işgali altındaki ülkede Reconquista'yı (yeniden fetih) başarı ile yönetmesi, tarımsal krizin koyun yetiştiriciliği sebebiyle giderilmesi ve kraliyetin, Katolik krallar döneminde, yüksek soylu sınıfın askeri yeteneklerini sınırlı hale getiren şehir milisleri ve sabit karmasıdır.

Dolaysıyla dönemin İspanya'sı için tipik kraliyetin, iktidarını ve kaynaklarını arttırmaya yönelik bir tür sarkaç politikasıydı. Ancak bu şekilde şehir burjuvazisinden ve soylu sınıfından bağımsız olabilirdi yahut kalabilirdi. Kraliyet için denizaşırı yayılmanın ekonomik değeri yalnızca mali gelirden yatıyordu; ya doğrudan değerli maden yataklarının elde edilmesiyle ya da dolaylı sömürge ticaretinin vergilenmesiyle. Dış politikada İslami rakiplerine saldırma veya onları ele geçirme çabasıydı. Yerel ve daha çok ticaret sermayesinin itici gücü, İberik'in Atlantik kıyısındaki denizcilik geleneği Arap bilimi yoluyla aktarılan kadimlerin(Yunan bilgileri) keşif seferlerinin gerçekleştirilmesi açısından göz ardı edilemez olgulardı. Keşiflerin teknik ve bilimsel ön koşulları arasında özellikle astronomik ve coğrafi bilgiler, belirli bir denizcilik tekniği ve haritacılık malzemeleri, ayrıca uygun denize açılma yeteneğine sahip gemilerin yapılabilmesi becerisi sayılabilir. Antik dünyanın astronomi ve coğrafya ile ilgili bilimsel mirası Arap kültür dünyasınca korundu, canlı tutuldu ve geliştirildi. Dünyanın küre şeklinde olduğu anlayışı, bu nedenle Araplar arasında Geç Orta Çağ Avrupa'sına göre daha yaygındı. Araplar gök cisimlerinin yüksekliğini ölçmeye yarayan usturlap ve kadran aletlerini iyileştirmişlerdir ve konum belirlemeye ve coğrafi boylamı tespiti yarayan bir açı ölçme cihazı olan Yakup çubuğunun mucitleridir. Ayrıca bu dönemde Avrupa'da artarak kullanıma giren pusulada büyük önem taşımaktadır.

Özet olarak keşiflerin ve Avrupa 'nın deniz aşırı yayılmasının çıkış noktası, ekonomik darboğazlar, toplumsal yapılanma değişimleri, uluslar arası konumlardaki kaymalar ve teknik- bilimsel ilerlemeye yeni vurgular getiren, derin ve uzun süreli "Feodal Sistemin Krizi" dir. Bu kriz sürecinin yapısı ve gelişimi Feodal aristokrasinin zayıf düşmesine, serliğin kısmen kaldırılmasına ve Ortaçağ dünya tasarımının görelileşip çökmesine yol açmıştır. Aynı zamanda kent ve ticaret de tarım sektörü ölçüsünde olmasa da ekonomik krizden nasibini almıştır. Özellikle büyük uluslar arası iş gören ticaret sermayesi krizden çıkış yolları arıyordu. Bu arayış çerçevesinde keşiflerin teşvik edilmesi ve Avrupa dışı yayılmaya olağanüstü ilgi gösterilmesi sayılabilir. (Boris, 1993:54)

Denizaşırı seferlerin en önemlisi 1492 de Cristophe Colomb'un Amerika'yı keşfidir. Keşifler bununla sınırlı kalmamış giderek artan boyutlarda devam etmiştir. 1497'de Vasco de Gama Ümit Burnunu geçerek Hindistan'a ulaşmıştır. Böylece İpek Yolu'ndan başka Çin'e yeni bir yol açılmıştır. 1519 da Macellan Güney Amerika kıyılarına varmıştır. Macellan'ın Amerika kıtasını güneyden dolaşmasıyla Pasifik okyanusuna çıkışı yer yuvarlağının bilinen yarısına, o güne dek bilinmeyen öbür yarısını insanlığa açması sebebiyle tarihi bir dönüm notası sayılır. Böylece Macellan Asya ve Amerika kıtası arasında kalan dünyanın bu kesimini sonradan bulunacak Avustralya ve çevresindeki irili ufaklı adalarla birlikte yeni seferlere ve yolculuklara açmıştır.

Portekiz ve İspanya'nın keşifleri Fransa ve İngiltere'yi de bu tür çalışmalar içine itmiştir ve Amerika kıtası bu ülkeler arasında paylaşılmaya başlamıştır.

Denizaşırı İmparatorlukların kurulduğu bu dönemde denizaşırı topraklardan elde edilen karşılıksız kaynaklar diğer imkanların yanında turizm için gerekli olan mali kaynağı da oluşturmuştur. Ayrıca elçiler ve bürokratlarla başlayan diplomatik seyahatler ve ziyaretlerde turizmi hızlandıran etmenler arasında sayılabilir.

Bu dönemde ele alınması gereken bir diğer turizm hareketi de "Büyük ve Küçük Turlar" dır.

"Elizabeth'in İngiltere tahtına çıkmasıyla, 16.yy. İngiliz seyahati açısından önemli bir yere gelmiştir. İngiltere 'den Kıta Avrupa'sına yapılan seyahatler İngiltere'yi Büyük Tur'un merkezi haline getirmiştir. Oxford İngiliz sözlüğüne göre, Büyük Tur; Soylu ve zengin genç adamların eğitimlerinin esasını teşkil ettiği kabul edilen Avrupa'da ilginç olan yer ve önemli şehirlere yapılan yolculuktur. (Towner, 1987:301) böylece İngiltere'ye Avrupa merkezleri açılmış bulunmaktaydı: Aix-en Province, Montpellier, Avignon, Roma, Viyana, Salamanca, Bologna fikir akımlarının merkezi olmuştur. (İstanbul, 1988: 73) Bu tur aşağı-yukarı 3 yıl sürmekteydi. İtalya Rönesans dilini ve kültürünü öğrenmek için önemli bir

memleketti. Büyük Tur için önemli ülkeler içinde sırasıyla İtalya, Fransa ve Almanya gelmekteydi.

17. yy.'da Fransa'da iki tür turdan söz edilmektedir. a) Büyük Tur, b) Küçük Tur, Büyük Tur Fransa'nın Midi, Bourgogne bölgesi ile güney doğusunu, Küçük Tur'da Paris ve Fransa'nın güney- batısını kapsamaktaydı. (Lanquar, 1981:5)

Alplerin aşılması güçlüğünden İsviçre'nin bazı bölgeleri Büyük Tur'un güzergahının dışında kalmaktaydı. Büyük Tur çok özel bir seyahat olduğundan, en alt kesimden, üst kesime kadar tüm genç adamlara özel öğretmenleri eşlik etmekteydi.

O dönem seyahat problemleri devrin tur operatörleri tarafından çözülmekteydi. Fransa'da "Voiturin ve İtalya'da "Vetturino adını taşıyan şirketler, daha önce peşin bir miktar para ödeyen kişilere ulaşım, konaklama ve yemek hizmetlerini bir bütün olarak sunuyorlardı. (Lundberg, 1980:8) 17.yy.'dan itibaren turizm literatürünün temelini meydana getiren seyahatlerin başlangıcına rastlamaktadır. Fransız ve İngiliz elçileri, yazarları ve seyyahlarının Güney Avrupa ve Batı Asya ülkelerini gezip görmek için yaptıkları seyahatler sonucunda hatıralarını yayınlamaları turizm literatürünün başlangıcı olmuştur. (İstanbulu, 1988: 75)

Bu dönemde sanat, bilim ve siyaset seyahatlerinden başka sağlık için yapılan seyahatlerde önem kazanmaya başlamıştır. Önceleri gerçek hastalar kaplıcalara gitmekteydi. 16.yy. sonunda Avrupa kıtasında (İngiltere hariç) tedavi amacına yönelik 12 kaplıca bulunmaktadır. Daha sonraları ise kaplıcalar yalnızca tedavi amacıyla gidilen sağlık merkezleri olmaktan çıkmış zevk için gidilen sosyal merkezlere dönüşmeye başlamışlardır.

3.4. Dönüm Noktası : Endüstri Devrimi ve Fransız İhtilali

18 ve 19. yüzyıllar insanlık tarihinde “en çok değişen” ve “en çok şeyi değiştiren” yüzyıllar olarak belirlemektedir. Bu yüzyıla damgasını vuran gelişme kuşkusuz “ endüstri devrimi” olmuştur. Endüstri devriminin ekonomik ve sosyal yaşantıda oluşturduğu yeni gelişme ve değişmeler içinde köylüler dahil olmak üzere toplum hayatında mevcut bütün sosyal sınıf ve tabakalar bu gelişimden etkilenmiş ve ortaya o güne kadar mevcut olmayan yepyeni sınıf ve tabakalar çıkmıştır. 19 yüzyıla kadar nüfusun ve işbölümünü oluşturan köylüler geleneksel bir tarım tekniği içinde varlıklarını sürdürürken; yeni değişmeler onların yaşama ve çalışma koşullarını köklü bir şekilde değiştirmiş ve onların endüstri bölgelerinde yeni çalışma ve yaşama koşulları içine girmesine yol açmıştır. O güne kadar insanlık tarihinin kaydetmediği bir göç hareketi başlamış, endüstri bölgelerinde kentleşme ile kendini ortaya koyan nüfus birikimleri görülmüştür. Kentleşme hareketi endüstrileşmeye yeni bir hız

kazandırmış, kısa zamanda büyük kentlerin varoşlarında oturan yeni bir “endüstri işçisi tipi” oluşmuştur. Ortaçağ boyunca süren zanaat hayatı ve lonca düzeni kitle üretiminin başlamasıyla bozulmuştur. Küçük zanaat hayatının usta ve kalfaları yeni ortaya çıkan fabrika endüstrisinin vasıflı ve yarı-vasıflı işçileri haline gelmişler. Vasıfsız işçiler ise kentleşme yoluyla endüstri merkezlerine dolan tarımdan kopup gelen geniş kitlelerden sağlanmıştır.

Ancak ticaret ve ticari kurumların gelişimi, modern endüstriyel kurumların gelişiminden daha önce ortaya çıkmıştı. Amerika'nın keşfinden önce büyük ticaret ve kapitalizmin temel kaynağı durumundadır. Haçlı seferlerinden sonra yakın ve uzak doğuyla başlayan deniz ticareti İtalyan şehir devletlerinde büyük kapital birikimine yol açmıştır. Hollanda ve Flemenk ise önemli ticaret yolları okyanuslara kayınca dünyanın belli başlı mal ambarları durumuna gelmişlerdir. İtalya'da olduğu gibi Hollanda'da da kapitalizm başlangıçta ticari niteliğini korumuş fakat daha sonra finans, imalat sektörü ve nihayet endüstriye uygulanmıştır.

Fransa'nın ekonomik gelişmesi bu dönem kıta Avrupa'sında süren “Yüzyıl Savaşları” dolayısıyla gecikmiş fakat hem savaş dışı kalan ve hem de Avrupa ülkelerine büyük miktarda tahıl ve yiyecek satan İngiltere, bu durumdan en karlı çıkan ülke olmuştur.

Amerika'nın keşfi kıtalararası ticaretin yoğunlaşması, altın ve gümüş gibi değerli madenlerin 16. yüzyıldan itibaren hızla Avrupa'ya akmasına neden olmuştur. Özellikle İspanya ve Fransa'da piyasalarda tedavül eden altın kısa bir süre içinde beş misline çıkar. İşte bu durum büyük bir enflasyona ve para krizine yol açmıştır. Fakat bu değerli maden ve para bolluğu, menkul kapitalin gitgide daha da büyümesine yol açmıştır. Menkul zenginliklerin artışı, birçok ekonomik kavramın yaratılmasına, merkantil politikalara ve ulusal ekonomilerin koruyucu uygulamalarına neden olmuştur. Bu merkantalist politikalar 17. yüzyıl boyunca sürmüştür. Hazineye altın ve gümüş sağlanmasının o devirler için en önemli yolu iç ve özellikle dış ticaretin gelişmesidir. Böylece en fazla ticarete önem verdiğinden bu görüşe tüccar mercatore sözcüğünden gelmek üzere "merkantilizm" adı verilmiştir. Bu düşünüşü güden iktisatçılar özellikle dış ticaret yolu ile altın ve gümüşün ülkeye girmesi ve orada kalması için ithalatı kısmayı ve ihracatı arttırmayı öğütlemişler içerde de devletin vergi gelirini arttırmak için bazı himaye (koruma ve teşvik) (isteklendirme) yollarını sağlık vermişlerdi. (Baysal, 1984:22) buna örnek " Fransız Maliye Bakanı Colbert, altın sikkelerin dışarıya akmasını önlemek, Hollanda'nın ekonomik üstünlüğünü frenlemek için himayeci ve koruyucu politikalar uygulamış ve dışarıya daha fazla mal satarak değerli maden elde etmek için devlet eliyle imalathane ve atölyeler kurmuştur.

Fakat Avrupa çapında uygulanan ulusal ekonomileri koruyucu önlemler, ticari ilişkilerin gelişmesini frenleyince, koruyucu önlemlere karşı şiddetli

eleştiriler, yaygınlaşmış ve liberal kapitalist eğilimler gitgide ağırlaşmaya başlamıştır. Fizyokrat adı verilen yeni düşünceye sahip iktisatçılar çözüm yolunu doğada bulmuşlardır. İktisadi yaşam dahi fizik bir varlık olarak gibi düşünüldüğüne göre kuruluş ve işleyişi doğanınkinden farklı olmaması gerekir. Doğa insan elinin bir müdahalesi olmadan kendi kendine nasıl işleyip yürüyor ve öylece pürüzsüz bir uyum kuruyorsa ekonomik yaşamda (doğanın bir parçası olduğuna göre) ancak kendi durumuna bakıldığında kusursuz bir uyum ve düzen olabilirdi. Fizyokratlar bu düşünceyle merkantilistlerin aksine devlet müdahalesine şiddetle karşı çıkmışlar “liberalizm” denilen akımın öncüsü olmuşlardır. “bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler “genel kuralı bu anlayışın 18. asırdan beri parolası durumuna gelmiştir.

Endüstriyel kapitalizm gelişimine ise İngiltere’de rastlanmaktadır. İngiltere’de Endüstri Devrimini hazırlayan faktörler altı başlık altında toplanabilir.

Nüfus Devrimi

XVIII yy. başlarında 6 milyon civarında olan İngiltere ve Galler nüfusu 1870’lerden itibaren hızlı bir artış süreci içine girdi. Bu artışın nedeni ölüm oranlarındaki düşüşten kaynaklanmasındandır. Bunun nedeni ise tıbbın gelişmesi kinin, penisilin, sülfamit gibi ilaçların bulunması çiçek aşısının uygulanmasından sonra salgın hastalıkların önüne geçilmesidir.

Tarım Devrimi

İngiliz iktisat tarihçileri tarafından İngiliz endüstri devrimi ile tarım devrimi adeta özdeşleştirilmiştir. (Mingay, 1966) İngiliz tarımının belirgin özelliği, büyük ölçekli işletmeler ve yoğun hayvan besiciliğidir. Tohum makinesinin, üçgen sabanın ve harman makinesinin icatları; nadas ve rotasyon şekillerinin terk edilerek dönüşümlü olarak baklagil ekilmesi, ürünün ve verimin artırılmasını ve hayvanlar için daha bol kış yemi elde edilmesini sağlamıştır. Su künklerinin kullanılması ve bataklık toprakların kurutulması ve sert toprakların sürülüp ekilmesi ile mümkün olmuştur. Ayrıca ada oluşunun avantajıyla Avrupa'daki yedi yıl savaşlarından Fransız ihtilali ve Waterloo ile sonuçlanan Avrupa krizinden fazla etkilenmediği gibi bu dönemde tarım ürünleri ihraç eden İngiltere sanayileşme için gereken sermayeyi elde etmiştir.

Ticaret Devrimi

İngiltere, ticari ilişkilerini geliştirmiş ve deniz aşırı ülkelerde yeni pazarlar açmıştır. Bol miktarda sahip olduğu yünü yeni tekniklerle işleyerek kaliteli yünlü kumaşları komşularından daha ucuza satarak imalata dayalı bir ihracat düzeni kurmayı başarmıştır. (Davis, 1954, 150) İngiltere kurduğu sömürgelerle de daha ucuz işgücü ve ucuz hammadde sağlayarak elde ettiği mamulleri diğer ülkelere yüksek fiyatla satmaktaydı. Dünya ticaret ağının merkezinde elverişli limanı, korumalı demirleme yerleri, büyük iskelesi ve depoları, zengin ve büyük bankaları,

deniz sigorta şirketleri Londra'da bulunuyordu. Londra'nın Dünyanın mali merkezi durumuna gelmesi İngiliz tüccarının, gemici ve denizcilerinin gelirlerine katkıda bulundu. Ayrıca Kuzey Amerika'da yüksek verimli yeni pamuk tarlalarının tarıma açılması ve pamuk çırçırılama makinesinin bulunması, İngiltere'de fabrika sistemi ve tekstil alanında ortaya çıkan yeni icatlar ve sağlanan maliyet ve fiyat düşüşleri pamuklu dokumaya dünya çapında talep yarattı.

Taşıma ve Ulaşım Sistemi

İngiltere coğrafyası nehir ve ırmaklar ağına sahiptir ve hacimli ağır malların en kolay ve en ucuz taşıma yolu da suyoludur. Ayrıca ülkenin ada oluşu liman şehirleri arasındaki deniz yolları ulaşımını da kolaylaştırmaktadır. Kanalların İngiliz ekonomisine en büyük katkısı, kömürün tüketiciye daha makul fiyatlarla ulaşması ve böylece demir dökümhanelerinin maliyetlerini düşürmüş olmasıdır. (Jakman, 1916: 426)

Pamuklu Sanayi

Uçan mekiğin, tarama makinesinin ve pamuk ipliği makinesinin icatları birkaç yıl içinde ev sanayinden kitleler halinde kopuş başlamış, sanayi üretimini kısıtlayan engeller ortadan kalkmış ve büyük ölçekli fabrika sistemi oluşmaya başlamıştır. Maliyetler hızla düşmüş, kar marjı artmıştır.

Bu da girişimlere imkan tanımıştır. Fabrika düzenine geçişle beraber ise yeni bir toplumsal sınıf ortaya çıkmıştır.

Demir Döküm Sanayi

Başlangıçta İngiliz demir- döküm sanayi odun kömüründen yararlanıyordu. Abraham Darlay'ın demiri kok kömürü ile eritmeyi başarması ve Boulton ve Watt'ın buhar makinesi bir dönüm noktası olmuştur. (Hyde, 1977:23) 18. yy. son çeyreğinden itibaren demir, köprü ve bina işlerinde geniş ölçüde kullanılmaya başlamıştır. Demir döküm sanayi sayesinde yapılan makineler teknolojik gelişmenin sürekliliğini sağladı ve bu kendi kendini besleyen teknik gelişme sürekli ekonomik büyümenin temeli haline geldi. Bütün bunlar endüstri devriminin İngiltere'de gelişmesine sebep olmuştur. Daha sonra ise Kıta Avrupa'sına yayılmıştır.

Teknoloji alanında bu gelişmeler yaşanırken bir takım sosyolojik değişikliklerde kendini göstermeye başlamıştır. Burjuvazinin güçlenişi ile Aristokrat sınıfı çökmeye başlamıştır. Paranın asaletin yerini almasının en kanlı örneği ise Fransız ihtilali ile gerçekleşmiştir. Fransız ihtilali halk tabakalarının özgürlüklerini ve haklarını almaları mücadelesidir. 1789 Fransız ihtilali sonunda yayınlanan İnsan Hakları Bildirisi toplumsal yapının tamamen değişiminin en önemli kanıtıdır. Bu bildiriyle tüm insanlar ırk, cins, din, milliyet ayırt edilmeden eşit sayılmıştır. Buradan yola çıkılarak bir takım haklar geniş kitlelere verilmiştir. Turizm açısından

bakıldığında Bildirinin en önemli olanı 7. maddedir. Bu maddeye göre “hiç kimse yasanın belirlediği haller ve öngördüğü şekiller dışında itham edilemez, göz altında tutulamaz ya da tutuklanamaz.” Turizm için gerekli şartlardan biri olan seyahat özgürlüğü ve güvenlik böylece sağlanmış olmaktadır. Sosyal güvenlik ve ücretli tatil hakları da diğer kazanılmış haklardır. Sanayileşmenin getirdiği ücretli tatil hakkı önceleri bir sağlık sorunu olarak çıkmıştır. Uzun çabalardan sonra kazanılan bu hak turizmin gelişmesine çok büyük katkılarda bulunmuştur.

Endüstri Devrimi ve Fransız İhtilali ile değişen sosyal şartların modern turizm gelişimine de zemin hazırladığı görülmektedir. Demiryollarının sivil taşımacılıkta kullanılmasıyla çok sayıda insanın daha uzak mesafelere daha kolay taşınmaları mümkün olmuştur. Bunlardan en önemlisi ilk organizatör olmasından dolayı, Thomas Cook’un 1841 de düzenlediği Leicester-Loughborough arasındaki turdur. Bundan sonra organize turlar hızla artmış ve ilk seyahat acenteleri açılmaya başlamıştır. İlk seyahat acentesi yine “Thomas Cook and Sons” dır.

Demir yolları ve deniz ulaşımının sürekli gelişimi ile konaklama tesislerinde nitelik ve nicelik olarak büyük artışlar görülmeye başlamıştır.

19.yy.’da seyahat arzusunu arttıran kültürel ve sportif olaylardan da söz edilebilir. Kültürel olaylara örnek olarak resimler, kitaplar gazetelerin

seyahate yaptıkları katkılar verilebilir. Profesyonel futbol ve at yarışları spor turizmine örneklerdir.

3.5. XX. Yüzyılda Durum

19.yy.'ın sonlarında en çok seyahat edenler Amerikalılar ve Avrupalılar dı. Okyanus ötesi turizmde karakteristik bir olay ortaya çıkmıştır. Bu da söz konusu devrede, Avrupa kültürü ve eğitimi ile yetişmiş A.B.D. vatandaşlarının geçmişi kökenlerini bulmak için Avrupa'ya akın etmeleridir. Avrupa'ya seyahat eden Amerikalıların sayısı 1882 de 32.000 iken 1914 de 287.000 e yükselmiştir.

20.yy. başlarında insanlar tren ve buharlı gemilerle seyahat etmekteydiler. Karayollarının gelişimi ve otomobilin icadıyla otobüs ve özel otolarla yapılan geziler yoğunlaşmıştır. Bu durumda, kalite, hizmet, yiyecek temizlik standartlarında büyük otellere ihtiyaç artmıştır.

1914-1918 yılları arasında 1. Dünya Savaşıyla kesintiye uğrayan turizm hareketi savaşın bitmesiyle daha da canlanmıştır. Askeri amaçla kullanılan ulaşım araçlarının barış döneminde sivil hayata uygulanması turizme önemli katkıya neden olmuştur. Savaş nedeniyle yer değiştiren askerler yeni yerler tanıma fırsatı bulmuşlardır. Bunların barış döneminde savaşta buldukları yerlere seyahat etmeleri büyük hareketliliğe neden olmuştur.

İki savaş arasındaki dönemde tatil kamplarının geliştiği gör÷lmektedir. Bu kampların kökeni “The Cooperative Holidays Association” (Tatil Kooperatifleri Birliği) TheWorkers Travel Association and The Holiday Fellowship “ (İşçi Seyahatleri Birliği ve Tatil Cemiyeti) kadar gitmesine rağmen, resmi açıdan tanınması Butlin ve Warner tarafından ilk kampın 1936 da Skegness’de kurulması ile başlamıştır. (Holloway, 1986:35) İki savaş arasında deniz kıyısında yapılan seyahatler İngilizler için her yıl tekrarlanan bir olay haline gelmiştir. 1930 Dünya bunalımının dan evvel otel ve dinlenme evleri çoğalmıştır. Hükümet olarak turizme önem veren ilk ÷lke İngiltere, turizm istatistiklerine önem veren ilk ÷lkede İsviçre’dir. Turizm tanıtımı için 1924’de “The International Union of Official Organizations” (Milletlerarası Resmi Teşekk÷ller Birliği) kurulmuş ilk kongresini 1925 de ÷lkesinin milli turist bürolarından gelen delegelerle kurulan bu kurum “The International Union of Official Travel Organizations” (Milletlerarası Resmi Seyahat Teşekk÷lleri Birliği) öncüsü olmuştur. (Burgart, Meldik, 1982:22)

Boş zamanı kanuni hale getirmek için “ Manchester National Conference” (Manchester Milli Konferansı) iki hafta ücretli tatil hakkı kabul edilmiş ve bu konuda sendikalar ile ILO önemli bir rol oynamıştır. Fransa’da ise Leo Lagrange tarafından ücretli izin kanuni hale getirilmiştir.

II. Dünya savaşı’nın başlangıcına (1939) kadar kitle turizmi büyüme göstermiştir. II. Dünya savaşıyla sekteye uğrayan bu gelişim savaştan

sonra katlanarak büyümeye devam etmiştir. İki savaş da insanlarda yeni kıtalar görme, yeni arkadaşlıklar kurma isteğini güçlendirmiştir. Çalışan kitlelerin gelirinin ve boş zamanının artması çalışma saatleri ve günlerin kısalması tatil süresini uzatmış ve ücretli tatil 1960 lardan itibaren tüm dünyaya yayılmıştır. (İstanbulu, 1988:99)

Bu dönemlerde kitle turizminin artmasının sebeplerinden biri de hava taşımacılığının hızla sivil hayata girmesi olmuştur. Havayolu, çok uzun mesafelerin kısa zamanda katledilmesine imkan sağlaması, yıllar boyunca maliyetlerdeki düşme sebebiyle fiyatlarında düşmesiyle daha geniş kitlelere hitap ederek turizmin yaygınlaşmasına etkili olmuştur. (Toskay, 1989:99) Seyahat edilmek istenen mesafe arttıkça ulaşım aracı olarak uçağın tercih payı da artmaktadır.

XX. yy. da yalnızca ulaştırma değil, konaklama endüstrisinde büyük gelişme göstermiştir. Öncelikle büyük şehirlerdeki şehir merkezi otelleri gelişmiştir. Motorlu taşıtların gelişmesine ve yaygınlaşmasına bağlı olarak yeni konaklama tesisleri ortaya çıkmıştır. Özellikle 1980 lerden sonra turizme katılma bir çığ gibi büyümektedir.

20.yy.da turizmin gelişmesinin kısa özetini çıkarmak gerekirse:

- a) Fertlerin gelirlerindeki sürekli artış, gelirlerin daha adaletli dağılımı
- b) Çalışma saatleri ve günlerinin kısalması ve ücretli yıllık iznin bir çok ülkede genel bir hak haline gelmesi,

- c) Kentleşmenin insanlar üzerinde yarattığı psikolojik etkiler,
- d) Kitle iletişim araçlarının bilgiyi arttırması,
- e) Tatil yapmanın bir prestij meselesi haline gelmesi
- f) Ulaştırma araçlarının giderek daha güvenli, hızlı ve konforlu hale gelmesi
- g) Tur operatörleri ve seyahat acentelerinin her türlü imkana göre paket turlar hazırlaması
- h) Seyahat alanındaki sınırlama ve formalitelerin kalkması
- i) Turizmin ekonomik özelliğinin öne çıkmasıyla pek çok ülkenin turizmi gelir getirici bir kalem olarak görmesi

XX. yy.da turizm olayı toplumsal ve ekonomik faaliyet olarak büyük gelişme göstermiştir. Dünya genelinde 1950 yılında turizme katılanların sayısı 25 milyon kişi, turizm harcamaları da 2 milyar Amerikan doları iken, 1970 yılında turizme katılanların sayısı 160 milyona harcamaları ise 18 milyar dolara çıkmıştır. 1992 de ise turizme katılanların sayısı 475 milyon kişiye, harcamalar ise 268 milyar dolara çıkarak 90 lı yılların en büyük sektörlerinden biri durumuna gelmiştir. 2000 yılında 661 milyon kişi seyahat etmiştir. Dünya Turizm Örgütü 2010 da ise bu rakamın 1 milyar kişiye ulaşacağı tahmin edilmektedir.

4. TURİZM TÜRLERİ

Turizm türleri turizm olaylarına katılan kişileri etkileyen motivasyonlarla sınıflandırılmıştır. Kişilerin karar vermesinde rol oynayan motiveler potansiyel kitlenin ekonomik ve sosyal yapısına göre değişiklik arz edebileceği gibi zaman içerisinde de değişiklik arz edebilir. Bu nedenle bu gün günümüz koşulları dikkate alınarak turizm türleri sınıflandırılmıştır. (Ürger,1993)

4.1. Fiziksel Amaçlı Turizm

İnsanın fiziksel yapısı ile ilgilidir. Vücudunu dinlendirmek, sağlıklı tutmak, geliştirmek hatta eğlendirmek ve dinlendirmek gibi nedenlerle yapılan turizme fiziksel amaçlı turizm denir. İnsanın en büyük ihtiyaçlarından birisi fiziksel yapısının gereksinimlerini temin etmektir.

Turizmin oldukça yaygın olarak görülebileceği çeşitleridir. Bunlarda aralarında şu şekilde sınıflandırılabilir:

- Spor Turizmi
- Eğlence Turizmi
- Dinlenme Turizmi
- Av Turizmi
- Dağ Turizmi
- Sağlık Turizmi

4.2. Kültürel Amaçlı Turizm

İnsanlar yaşadıkları toplumun kültürünün etkisi içindedirler. Seyahatlerinde değişik kültürleri tanıma imkanı bulurlar. Böylece kültürlerarası etkileşim meydana gelir. Denilebilir ki insanların turizm olayına katılmasını etkileyen faktörlerden biri de kültürdür.

Bu tür turizm de oldukça eski tarihlere dayanan bir çeşittir. Bir kısım kültürel unsurlar ve dürtüler insanları seyahate yönlendirmektedir. Kültürel amaçlı turizm kendi arasında şu şekilde sınıflandırılabilir:

- Diğer Ülkeleri ve İnsanları Tanıma İsteği
- Din Turizmi ve Tanıma İsteği
- Sanatsal Turizm
- Eğitim ile İlgili Turizm
- Tarihsel Turizm

4.3. İnsanlarla İlişki Kurma Amaçlı Turizm

“İnsan diğer insanlarla birlikte yaşamak mecburiyetindedir. Bu onun sosyalliğinin özelliğidir.” (Kağıtçıbaşı, 1988:245) İnsanlar hayatlarını hep aynı fiziki ve sosyal çevrede geçirmekten sıkılırlar ve bu da onları başka ortamlarda bulunmaya yönlendirir. Neticede yeni çevrelerde yeni insanlarla tanışılarak dostlu ve arkadaşlık ilişkileri kurulmuş olur.

Kısa zamanlı ve değişik ortamlarda sürdürülen insanlarla ilişki kurma bir turizm oluşumudur.

Gerek “yeni çevre kazanmak” gerek “aile, akraba veya arkadaş ziyareti” ve gerekse monoton yaşantıdan kaçma isteği ile yapılan bu tip tatil seyahatlerine insanlar ile ilişki kurma amaçlı turizm adı verilmektedir. (Ürger, 1993:122)

4.4.Statü Ve Prestij Amaçlı Turizm

İnsanlar belli bir olgunlukta statü ve prestij sahibi olmak isterler. Bunun için büyük gayretler sarf ederler. İtibar görmek, ayrıcalık kazanmak ve dolayısıyla sosyal sınıflardan birini elde etmek insanları büyük hedeflere sevk etmektedir. Bu hedeflere varabilmek için zaman zaman seyahat etmek mecburiyeti ortaya çıkabilmektedir. Bu seyahatler ulusal ve uluslar arası da olabilir. Bu açıdan düzenlenen kongreler, konferanslar, seminerler, sempozyumlar ve paneller önem arz eder. Bütün bunlar turizmin statü ve prestij amaçlı yönünü ortaya koymaktadır.

5. TURİZMİN FONKSİYONLARI

5.1. Turizmin Sosyal Fonksiyonu

Turizm olayında insan ve insan topluluğu önemli bir odak teşkil eder. Yani turizm sosyal boyutlu bir faaliyettir. İnsandan insana, insandan topluma ve toplumdan topluma geçen bir olay, bir faaliyet oluşu itibarıyla sosyal olay olarak nitelendirilir. Turist denilen kişiler yeni gittikleri yerlerdeki insanlarla ilişki içerisine girmekte onlarla etkileşim süreci yaşamaktadırlar. Hem etkilemekte hem de etkilenmektedirler. Turizm bu yönü itibarıyla sosyal etkileşimde fonksiyonel bir önem kazanmaktadır. (Demirkol, 1998)

Turizmin sosyal fonksiyonları şu şekilde özetlenebilir:

- Turizm gidilen ülkede sosyal yapı değişikliklerine neden olmaktadır.
- Turizm, değer yargılarını ve manevi kriterleri değiştirmektedir.
- Turizm, başka bir kültürel çevrede değişime neden olmaktadır.
- Turizm, ev sahibi halkın gelenek ve göreneklerinin değişmesini tahrik etmektedir.
- Turizm sosyal doku değişmesine yol açmaktadır.
- Turizm, toplum yapısı öğelerinin özelliklerini değiştirmektedir.
- Turizm, temel değerlere karşı bazı turist tavırlarını biçimlendirmektedir. (Usta:1992)

5.2. Turizmin Kültürel Fonksiyonu

Turizm diğer kültürleri tanımak için yapılan en etkili bir iştir. Seyahat eden insanlar bilgilerine gördükleri, yaşadıkları, hissettiklerini de eklerler. Güçlü ve çok geniş bir iletişim ortamı oluştururlar. Bu açıdan turizm, kültürlerarası ilişki ve uluslar arası işbirliğini temin eden en önemli bir vasıtaadır.

Turizm, seyahat pazarında ülkenin yabancılar arasında olumlu imajla tanınması için kültürel özelliklerini de araç olarak kullanmaktadır. Bu araçlar; bir ülkenin insanların her şeyden önce konukseverliği, hayat tarzı, örf, töre, adet ve gelenekleri, tarihi değerleri, inanç ve diğer değer kalıpları, mimarisi, her çeşit kendine has ürünleri, el sanatları, tüm diğer karakteristik özellikleridir.

Turizmde kültürel unsurların özel faaliyetler vasıtasıyla teşviki oldukça önem arz etmektedir. Çünkü bütün kültürel unsurlar turizmin gelişmesine yardımcı olacaktır. Yabancı insanların seyahat motivasyonlarından biri de yabancı kültürleri tanımadır. Bu açıdan, müzeler, sergiler, müzik, tiyatro, film gösterileri, televizyon, radyo programları, bilimsel toplantılar, geziler, arkeolojik çalışmalar, anıt ve müzeler ve diğer kültür unsurlarını tanıtan vasıtalar turizm olayında çok büyük değer kazanmakta, turizmin kültürel fonksiyonlarını

oluşturmaktadır. Bu yönüyle turizm bir hizmet ve kültür endüstrisidir.
(Olalı,1986)

5.3. Turizmin Politik Fonksiyonu

Siyasi toplantı ve seyahatlerin de turizme olan katkıları bilinmektedir. İnsanlar politik amaçlı olarak da olarak seyahat etmektedir. İnsanlar arası etkileşimde sevgi, saygı ve karşılıklı anlayışın oluşmasına turizmin de büyük katkısı olacaktır. Bu da turizmin politik rolünü oluşturmaktadır.

Uluslararası ilişkilerde de yine turizmin politik fonksiyonu bulunmaktadır. Turizm faaliyetleri, uluslararasındaki karşılıklı anlayış ve yakınlaşmaya katkıda bulunmakta ve netice itibarıyla; turistik ilişkilerin insanları birbirine daha çok yaklaştıracakğı ve böylece “evrensel barışın oluşumuna katkı sağlayacakğı hesap edilmektedir.”
(Usta,1982:87)

5.4. Turizmin Ekonomik Fonksiyonu

Turizm bir harcama olayıdır. Yerli ve yabancı turistler; ulaşım, konaklama, beslenme, eğlenme, hediyelik eşya alma gibi bir kısım turistik mal ve hizmetleri satın alarak gittikleri ülke ekonomisine katkıda bulunurlar. Ayrıca bu ekonomik değeri arttırmak amaçlı özel

sektör ve kamu kuruluşları da turistik yatırımlarda bulunur. Bütün bu faaliyetler, ister üretim, ister tüketim amaçlı olsun ekonomik faaliyettir. Mal ve hizmeti satanlar için bir gelir, alanlar için ise gider unsuru olan bu işler turizmin ekonomik fonksiyonunu ortaya koymaktadır.

Son yıllarda ülkelerin ekonomik boyutları turizm faaliyetleriyle ölçülür olmuştur. Uluslararası turizm her devlet tarafından teşvik edilmelidir. Bir ülkede ekonomik canlılık ve ticaret hacminde büyüme turizmle orantılıdır. Döviz geliri sağlayan kaynakların başında turizm gösterilebilir.

Turizm istihdam artışı sağlayan bir endüstri koludur. Yatırım ve işletmelerde yeni yeni iş imkanları sağladığı bir gerçektir. Ayrıca turistik tüketim ile üretim de doğru orantılıdır. Bunlar ülke ekonomisinin canlanmasının unsurlarıdır. (İçöz,1987) Denilebilir ki turizm kalkınma için gerek duyulan döviz girdisini sağlar. Bu ise, ülkenin dışalıkları nedeniyle doğan ödemeler dengesi açıklarını kapatmayı kolaylaştırır. Gelir ve refahın yeniden dağılımını sağlar. (Özdemir,1993:41)

5.5. Turizmin Sağlık Fonksiyonu

İnsanlar hasta olmamak, sıhhatlerini korumak veya bozulmuş sıhhatlerini yeniden düzeltmek amaçlı da seyahatler yapmaktadır. Dinlenmek amaçlı seyahatleri de buna eklersek tedavi olmak amaçlı

yapılan seyahatler turizmin sağlık açısından ne kadar önem arz ettiğini ortaya koymaktadır. Günümüzde çok çeşitli evre sorunları ve kirlilik insan sağlığını bozmaktadır. Plansız Şehirleşme ve sanayileşme insan sağlığını bozmaktadır. Sinirsel yorgunluğa ve beslenme bozukluklarına da yol açan ortamlar artık insanlığı kuŐatmıŐ durumdadır. Daha sağlıklı ortamlar ancak kısa süreli turistik gezilerle elde edilebilecek olsa da yine bir tedavi rolü oynamaktadır. İlk etapta halk sağlığını ve işgücü verimini korumak amacı ile sürdürülen çabalar, sonraları i ve dış turizm olayı ile bütünleŐen kaplıca, deniz, iklim krleri gibi uygulamalara dönüşmüştür.

Başta termal turizm tesisleri, kr merkezleri ve buralardaki işletmeler artık sağlık turizminin önemini ortaya koymaktadır. Buralara gelen turist sayısının çokluğu önemsenecek derecededir. Bunların dışında da bazı ülke ve Şehirler sağlık tesislerinin ve hizmetlerinin kalitesi ve n ile birçok hasta ve yakınını kendilerine çekmektedir. Bütün bu faaliyetler turizmin sağlık fonksiyonunun varlık ve önemini ortaya koymaktadır. (Toskay,1989:109)

6. Turizme Katılmada Etkili Olan Faktörler

Dünyadaki tüm insanlar turizmden eşit olarak yararlanamamaktadırlar. Gerek lkeler arasında, gerekse aynı ülkede yaşayan çeşitli toplumsal sınıflar arasında turizmden yararlanmaları bakımından önemli ayrılıklar

bulunmaktadır. Turizme katılma bakımından ortaya çıkan ayrılıklar 2 başlık altında incelenebilir: "Sosyolojik ve Ekonomik"

6.1. Sosyolojik faktörler

Sosyolojik faktörler 6 başlık altında incelenebilir.

- **Yaş:**

Kişinin yaşı, turizme katılması seyahat hedefinin ve ulaştırma aracının seçimini, konaklama biçimini tatil çeşidini etkilemektedir. Yaşın artmasına paralel olarak seyahat alışkanlıklarında nitelik ve nicelik yönünden değişiklikler ortaya çıkmaktadır. (Toskay, 1989:127) Genç yaşlarda yolculuk yapanların oranı daha yüksektir. Aile bağılıklarının fazla olmaması, ulaşım araçlarının konaklama yerlerinin seçiminde çok titiz davranmamaları olabilir.

Yaşlılarda ise, yolculuğun yorgunluğuna dayanma güçlerinin azlığı, gelirlerinin yetersizliği, ulaşım araçları arasında seçim yapmak zorunda kalmaları gibi nedenlerle daha az yolculuk yapmaktadırlar. Ancak gelişmiş ülkelerde sosyal hakların gelişmesi ve tıbbi ilerlemeler ile üçüncü yaşta kişiler turizm isteğinin çoğaldığı bir dilimi oluşturmaya başlamışlardır. Bunun bir sebebi de gelişmiş ülkelerdeki nüfusun giderek yaşlanmasıdır. Örneğin ABD de 50 yaş üzerindeki kişiler ülkenin yetişkin nüfusun %35 ini oluşturmaktadır. (Dinçer, 1991: 37)

- **Cinsiyet:**

Günümüzde cinsiyet turizm hareketlerine katılmayı etkileyen bir etmen olmaktan çıkmıştır. Kadınların bağımsızlaşması ve yolculuğun bedensel güç gerektiren bir etkinlik olmaktan çıkması bu durumun başlıca nedenleridir. "Yolculuk yoğunluğu bakımından kadınlarla erkekler arasında önemli bir ayrılık bulunmamakla birlikte, yolculuğun niteliği bakımından önemli ayrımlar saptanmıştır. Kimi araştırmalarda kadınların küme gezilerine daha çok katıldıkları (Eralp, 1975:97) konaklama sürelerinin daha uzun olduğu ancak transit yolculukların kadınlar arasında erkeklere göre daha az olduğu sonucuna varılmıştır.

- **Devamlı Yerleşim Yerinin Özellikleri**

İnsanların içinde doğdukları, yetiştikleri ve yaşadıkları yerin büyüklüğü, turizme katılmayı etkilemektedir. Turizm hareketleri daha çok, kentsel yerleşim birimlerinden kırsal yerleşim birimlerine doğru olmaktadır. Bunda, kentlerde yaşayanların gelir ve eğitim durumlarının yüksekliğinin ve mesleki yaşamlarının bir engel oluşturmamasının yanında, kent yaşamının insanları bunaltan ve iten yönleri de etkili olmaktadır. Şehirlerin endüstrileşmeye paralel olarak hızla gelişip büyümeleri, buralarda ikamet edenlere yeni ihtiyaçların ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Şehirlerde kırsal ve rekreasyon alanlarının yetersizliği, başka bir ifade ile bütünleşme imkanının olmaması, belirli bir süre için de olsa, şehir hayatından kaçış olgusunu yaratmaktadır. Gerçekten de şehrin trafik sorunu, gürültüsü, havanın

kirililiđi, Őehrin kalabalıklılıđı, iŐ hayatinın monotonluđu gibi nedenlerle kısa ve uzun sűreli yer deđiŐtirme ve dinlenme ihtiyaçı dođmaktadır. Bu nedenle Őehir merkezlerinde yaŐayanların kırsal alanda oturanlara nazaran seyahat etme eđilimleri fazladır. (McIntosh, 1990:42) Nűfus yođunluđunun yűksek olması ile seyahate çıkma oranı arasındaki yakın iliŐkiye karŐılık dűŐűk nűfus yođunluđuna sahip űlkelerde veya bűlgelerde tersine bir iliŐki gűrűlmektedir. Bu yerlerde yaŐayanların seyahat sıklıđı ve seyahat yođunluđu, genellikle milli sınırlar içinde kalmaktadır. (Dinçer, 1994:74)

- ***Aile Durumu***

Turizme katılmada evli olup olmama, az veya çok ocuk sahibi olunması űnemli bir rol oynamaktadır. Aile yaŐamı, bağlılık ve sorumluluklar nedeniyle turizme katılmayı gűleŐtirmektedir. Bekarların aile sorumlulukları bulunmaması ve yaŐ ile bekarlık arasındaki sıkı iliŐki nedeniyle daha bağımsız hareket edebilmektedirler. Dolayısıyla seyahate katılmada bekarların daha aktif oldukları anlaŐılmaktadır. Evliler arsında da ocuk sayısı turizme katılmada űnemli bir rol oynamaktadır. Ailenin kalabalık olması, hangi mevsimde yolculuğa çıkılacağını, ne tűr bir ulaŐım aracının kullanılacağını, nasıl bir yerde kalınacağını etkilemektedir.

Çocuklar okul çağında iseler, tatiller daha çok okulların kapalı olduğu zamanlarda yapılmaktadır. ocuklu ailelerde, űzel otomobil daha

avantajlı olmakta ve daha çok kullanılmaktadır. Bu aileler ucuzluğu nedeniyle yurt içinde tatillerini geçirmekte, ucuz konaklama yerlerinde kalmaktadırlar. Akraba ziyareti amacıyla yapılan geziler de çocuklu aileler arasında daha fazladır.

- **Sosyal Durum**

Kişinin mesleği, meslekteki konumu ve buna bağlı olarak mensup olduğu sosyal sınıf onun seyahat yoğunluğunu ve biçimini etkilemektedir. Sosyal durum faktörü ile gelir ve eğitim arasında sıkı bir bağ bulunmaktadır. (Toskay 1989:113)

- **Eğitim Durumu**

Eğitim düzeyi; gelir ve meslek gibi turizme katılma eğilimini etkileyebileceği gibi, kendi başına da bir etkide bulunmaktadır. Eğitim düzeyi arttıkça, insanların içinde yaşadıkları dünya konusunda bilgileri artmakta; bilgi ve görgülerini arttırmak için yolculuğa çıkma isteği önem kazanmaktadır. Eğitim düzeyi ile yolculuk yoğunluğu arasındaki bağlantı, eğitimin yüksek gelir sağlaması, yabancı dil bilgisinin dış ülkelere gezi eğiliminin artması gibi etmenlerle açıklanmıştır. (Eralp, 1983:57)

Bireyin eğitim düzeyinin yanında, anne babasının eğitimi de gezi eğilimini etkilemektedir. Örneğin A.B.D. 'de yapılan bir araştırmada

aileleri yüksek öğrenim görmüş çocukların daha fazla seyahat ettikleri bulunmuştur. (Lundberg, 1980:298)

6.2. Ekonomik Faktörler

Turizm ekonomik açıdan incelendiğinde bir tüketim davranışıdır. Üstelik oldukça pahalı olan bir tüketim davranışıdır. Bu nedenle, gelir düzeyi ile gezi eğilimi arasında bir bağıntının olması şaşırtıcı değildir. Gelir düzeyi, gezi yoğunluğunu etkilediği gibi gezinin biçimini ve niteliğini de etkilemektedir. Örneğin A.B.D.'de düşük gelirli aileler daha çok arkadaş ve akrabalarının yanına gittikleri saptanmıştır. (Lundberg, 1980:147)

6.3. Seyahat Amaçları

İnsanlar çok çeşitli nedenlerle seyahate çıkmaktadırlar. Pek çok araştırmacı insanları seyahate iten amaçları araştırmış, tasnifler yapmışlardır.

John Açı Thomas 'ın tasnifine göre insanlar,

Eğitim ve Kültüre İlişkin Motifler

- 1) Değişik toplumların hayat ve çalışma tarzlarını görmek
- 2) Özel yerler görmek
- 3) Aktüel olayları daha iyi anlamak
- 4) Özel, kültürel veya sanatsal olaylara katılmak

Dinlenme ve Öğrenme Motifleri

- 5) Her günkü yaşantıdan monotonluktan ve kurallardan kaçış
- 6) Hoş ve eğlenceli zaman geçirmek
- 7) Yeni ilişkiler kurmak

Etnik kökenli Motifler

- 8) Kişinin ailesinin kökeninin geldiği yerleri ziyareti
- 9) Kişinin ailesinin arkadaşlarının buldukları yerleri ziyareti

Diğer Motifler

- 10) Havanın durumu (örneğin kış mevsiminden uzaklaşma)
- 11) Sağlık (güneş, kuru iklim)
- 12) Sportif faaliyetler (yüzmek, kayak yapmak, balık avlamak, yelken açmak)
- 13) Ekonomi (ucuz yaşama)
- 14) Macera (yeni yerler, insanlar, deneyimler)
- 15) Üstünlük kazanma duygusu
- 16) Uyum sağlamak (kişinin içinde olduğu sosyal tabakaya uyum sağlaması)
- 17) Tarihi yerleri ziyaret (eski eserler, tapınaklar, harabeler)
- 18) Sosyolojik motifler(dünyayı tanımak)

Prof. Donald E. Lundberg ise seyahat nedenlerini aşağıdaki gibi sıralar:

- 1) İş
- 2) Eğlence
- 3) Sağlık
- 4) Değişiklik arzusu
- 5) Egzotik yerler aramak
- 6) Öğrenmek
- 7) Dođal gűzellikler ve harikalar gűrmek
- 8) Benlik duygusu ve nefsi tatmin
- 9) Dinlenme ve rahatlama
- 10) Sportif nedenler
- 11) Alışveriş
- 12) Geliři gűzel seyahatler
- 13) Önceki seyahatlerin zevki
- 14) Rizikoya atılmak
- 15) Cesurluğu ispatlamak
- 16) Sosyal ilişkiler kurmak ve geliştirmek
- 17) Sosyal statűye uyum sađlamak
- 18) Kendini kabul ettirmek
- 19) Manevi değerler

Crompton insanları seyahate iten sebepleri 7 başlıkta toplar.
(Pearce,1988:22)

- 1) Her zaman içinde yaşanan günlük çevreden kaçış
- 2) Kendi kendine inceleme ve değerlendirme
- 3) Dinlenme
- 4) Prestij
- 5) Yapmacık hareketlerden uzaklaşma
- 6) Akrabalık ve dostluk ilişkilerini artırma
- 7) Sosyal etkileşimi kolaylaştırma

Hasan Zafer Doğan ise Turizmin Sosyo- Kültürel Temelleri isimli çalışmasında insanları yolculuk yapmaya ve turizm davranışlarına yönelten başlıca istek ve amaçları 13 başlık altında toplamıştır.(Doğan, 1987:229)

1) Yenilik isteği ve merak: İnsanlar, doğal olarak değişiklik ararlar, değişmeyen bir uyarıcı ortamı, insanlarda bıkkınlık, can sıkıntısı gibi rahatsızlık verici duygular oluşturur. İnsanların yolculuğa çıkmak istemeleri de çok kez, değişiklik arama ve merak duygularıyla ilgilidir; çünkü; yolculuk demek, değişiklik demektir. İnsanlar küçük yaştan beri yolculuk ile merak duygusunun doyurulması arasında bağıntı kurmayı öğrenmektedirler. Hoivik ve Heiberg'e göre yolculuk, üçlü bir değişiklik ortamda kullanma olanağı içermektedir. Fiziksel çevrede, toplumsal çevrede, etkinliklerde değişiklik ise zevk amaçlı gezilerin temelini oluşturmaktadır. İnsanlar olağan bulamadıkları güçleri kullanarak, yeni çevreler, yeni etkinlikler aramaktadırlar. Bu nedenle, yenilik isteğinin merak duygusunun, turizm hareketlerinin temel nedenlerinden biri olduğu söylenebilir.

2) Güzellik duygusu: Güzelden hoşlanma çirkinden hoşlanmama insanın özünde vardır. Bu nedenle doğal güzellikleri arama isteği, insanları yolculuğa çıkmaya yöneltten etmenlerden biridir.

3) Dinlenme: Dinlenme isteği, özellikle çağdaş toplum ortamında, iş yaşamının ve kent koşullarının gürültülü, tek düzelik, yorgunluk gibi özellikleri nedeniyle artmaktadır. Bu da insanları şehir dışına itmekte, insanlar sessiz ve hoş bir doğa ortamı aramaktadırlar.

4) Eğlenme: Zevk verici bir takım etkinliklerde bulunma, oyun oynama, dans etme, macera arama, insanlar için çekici bir özellik olabilir. Bu etkinliklerle ilgili olanakların başka yerlerde bulunması, insanları bu yerlere yolculuk yapmaya yöneltebilir.

5) Din: Bütün dinlerde, belirli yerler, yapılar, nesnelere, kutsal bir özellik taşırlar. Bu durum, bu dinlere inanan insanlarda, bu yerleri ziyaret etmek, bu yerlerin içerdiği kutsal güçten yararlanma isteği doğurur. Ayrıca, kimi dinlerde kutsal yerlerin belirli zamanlarda ziyaret edilmesi bir zorunluluktur. İslamiyet'te Mekke- Medine, Hıristiyanlıkta Kudüs ve Efes dinsel amaçlı turizmi çeken başlıca merkezlerdir.

6) Kültür ve Eğitim: Kimi ülkelerde ünlü ve etkili eğitim kurumlarının bulunması nedeniyle bu eğitim kurumlarından yararlanma isteği, uluslar arası yolculuklara neden olmaktadır. Bilim adamlarının birbirleriyle bilgi alışverişi yaparak bilimsel etkinliklerini arttırma istekleri de, belirli aralıklarla bir araya gelmelerine yol açmakta; böylece bilimsel kongreler yapılmaktadır. Bunun yanı sıra kimi ülkelerin sanat alanındaki üstünlükleri, sergiler, konserler resim

ve heykel galerileri, müzik ve film festivalleri, folklor gösteri ve yarışmaları da kültürel turizm için kaynak oluşturmaktadır.

7) Meslek ve iş: İş adamlarının iş bağlantıları yapmak ve mal almak amacıyla yaptıkları yolculuklar bu kümeye girmektedir. Sergiler ve fuarlar da iş adamlarının alacakları malları tanımalarını sağladıklarından, mesleki turizm hareketine örnek olabilirler.

8) Sağlık: kimi yerlerdeki sağlık kurumlarının ün ve üstünlükleri, içme ve kaplıcaların doğru ya da yanlış olarak belirli hastalıkları iyi ettiği yolundaki inanç ve söylentiler, bu yerlerin hastalıktan kurtulma güdüsüyle ilişkili duruma gelmesine yol açmakta; bu yerlere gitmek için bir istek oluşmaktadır. Tedavi klinikleri, termaller, saunalar, sağlık amaçlı yolculuklar için başlıca çekim merkezleri oluşturmaktadır. Olalı, sağlık amaçlı turizmi üçe ayırır: Klimatizm, dağ istasyonlarındaki açık havanın sağlık üzerindeki iyileştirici etkisinden yararlanmak amacıyla yapılan yolculuktur. Termalizm, sağlık kurallarına göre örgütlenmiş doğal su kaynaklarından yararlanmak amacıyla yapılan yolculuklardır. Üvalizm, kimi bölgelerdeki meyve ve sebzelerin sağlık amacıyla kullanılması ve bu meyve ve sebzelerden yararlanmak amacıyla yapılan yolcululardır.

9) Spor: Kimi yerler ve bölgeler, belirli sporların yapılmasına elverişli oldukları için bu amaçla yapılan yolculuklar için bir çekim merkezi oluştururlar. Örneğin, kayak yapmaya elverişli dağların bulunduğu yerler, yüzme havuzuna elverişli denizler ve göller avcılık sporuna elverişli ormanlar bunların arasındadır. Ayrıca, belirli yerlerde, belirli aralıklarla yapılan spor

yarışmaları, sporcuların ve spor meraklılarının bu yerlere gitmesine neden olmaktadır.

10) Siyaset ve Diplomasi: Devlet adamlarının yaptıkları toplantılar ve ülkelerin çeşitli sorunları ile ilişkilerini konuşmak amacıyla birbirlerinin ülkelerini ziyaret etmeleri, politik amaçlı yolculuklara neden olmaktadır.

11) Özlem Duygusu: İnsanların çeşitli nedenlerle aile ve akrabalarından uzakta yaşamak zorunda kaldıkları günümüzde, akraba tanıdıkların özlenmesi sonucu onların ziyaret edilmek istenmesi, önemli bir yolculuk nedeni durumuna gelmiştir.

12) İştah: Kimi ülkeler, mutfaklarının ve yemeklerinin çekiciliği ile ünlüdürler ve bu ülkelerin yemeklerini tatma isteği, bu ülkelere yapılan yolculuklara bir etmen olabilmektedir.

13) Saygınlık: Yolculuklar, insanların toplumdaki yerini yükseltici bir etmen olabilir. Bu nedenle insanların toplumsal beklentilere uymak istemeleri de yolculuk yapmalarına neden olabilmektedir.

Ancak tüm bu etmenler, çok seyrek olarak bir kimsenin yolculuğa çıkmasında yalnız başlarına etkili olmaktadır. Bir kimsenin yolculuğa çıkmak istemesinde, çok kez bu etmenlerin bir kaçı bir arada etkide bulunmaktadır. Gezi nedenlerinin tektek ele alındığı kümelenmeler, yalnızca çok genel eğilimleri ortaya koyabilirler; ancak turistin davranışını açıklamakta yetersiz kalırlar. (Mathieson,1982:18-19) turistin davranışının anlaşılabilmesi, değişik özellikleri olan turistlerin geziye karar vermelerini ve gezideki davranışlarını etkileyen etmenlerin tüm karmaşıklığı ile ele alınması ile olanaklıdır.

6.4. Turist Tipleri

İnsanlarda gezi isteği uyandırarak turizm hareketlerinin artmasına katkıda bulunan başlıca gelişmeler arasında, endüstrileşme, kentleşme, kitle iletişim araçları, değer yapısındaki değişme, gençlerin politik yabancılaşması sayılabilir. Endüstrileşme ve kentleşmenin artmasıyla Batı Ülkelerindeki büyük endüstri kentlerinde ortaya çıkan gürültü, hava kirliliği, çalışma yaşamının yorgunluğu, tekdüzeliği ve yıpratıcılığı, insan ilişkilerindeki yapaylık ve uzaklık, insanlarda bir süre için de olsa bu rahatsız edici ortamdaki uzaklaşma isteği uyandırmaktadır. İnsanlar kent yaşamının gürültüsünden, yıpratıcılığından, tekdüzeliğinden, yapaycılığından kaçarak, sessiz bir ortamda dinlenmek, doğayla baş başa olmak, yaşamlarında değişiklik yapmak eğlenmek, böylece bedensel ve ruhsal yorgunluklarından kurtulmak istemeleridir. (Güler, 1979:12-14)

Bu istekler, değişik turist tiplerine yol açmaktadır. Bu insanlar, modern kitle pazarındaki başka tüketim malları gibi bir paket tur satın almakta, gezinin tur programı ile durakları önceden saptanmakta, kendileri hiçbir şeye karar verememekte, kendileri için hazırlanan ve ülkelerinde alıştıkları koşulları içeren, dinlenme ve eğlenmeye yönelik olanaklardan oluşan ortamın dışına çıkmamaktadırlar. Cohen, bunlara, “örgütlenmiş kitle turisti” (organized mass tourist) adını vermektedir. “ Bireysel kitle turisti” (individual mass tourist)

örgütsel kitle turistine benzemekle birlikte, gezi önceden düzenlenmiş değildir.

Turist, zamanını nasıl geçireceği konusunda bir karar verebilme olanağına sahiptir ve bir küme içinde yolculuk yapmamaktadır. Bununla birlikte, temel düzenlemelerin hemen tümü kendisi için bir acente kanalıyla yapmaktadır. Bu turist tipi de, genellikle kendi ülkesinin koşullarını içeren çevresel bir balonun içinde kalmakta, onun dışına çıktığında ise oldukça tanınmış ve düzenli yerler içinde kalmaya özen göstermektedir. Kitle iletişim araçlarından etkilenen, eğitim düzeyi yüksek ve bir çoğu bilim ve eğitimi meslek olarak seçmiş olan küme ise merak dürtüsünün etkisiyle hareket etmekte, gezilerini kendileri düzenlemekte, olanakların elverdiği ölçüde kalıplaşmış düzenlemelerin dışına çıkmaya çalışılmaktadır. Bununla birlikte, rahat ve güvenilir rahat ve güvenilir koşulları da aranmaktadır. Cohen, bunlara, “araştırmacı” (Explorer) adını vermektedir. Kendi toplumuna yabancılaşan ve gerçeği arama dürtüsü ile hareket eden gençler ise, turist örgütleriyle ve kuruluşlarıyla her türlü bağlantılardan kaçınmakta, tüm geziyi kendi çabalarıyla yapmakta, gittikleri ülkenin insanlarıyla birlikte ve onlar gibi yaşamaya çalışmakta, onların evlerini, yemeklerini, alışkanlıklarını paylaşmak istemektedirler. Cohen, bunlara “başboş turist” (drifter) adını vermektedir. (Cohen, 1972: 164–182)

Başka ülkelere yolculuk yapmak için güdülenen insanlar, çevrelerinde bulunan olanakları algılamakta, bu algılara dayanarak çeşitli seçenekleri değerlendirmekte ve güdüleri açısından kendilerine en yüksek doyumunu

sağlayacak ve gerçekleşme olasılığı en yüksek olan seçeneği bulmaya çalışmaktadırlar. Bu sürece “turistik karar verme süreci” adı verilmektedir. bu süreç beş aşamayı içermektedir.

- 1) Geziye çıkmak için bir isteğin duyulması ve bu isteğin güçlü ve uygulanabilirliğinin değerlendirilmesi;
- 2) Gezi isteğinin en iyi biçimde doyurulmasını sağlamak için bilgi toplanması, seyahat acentelerine danışılması, reklam ve broşürlerin incelenmesi, deneyimli turist ve yakınlarla konuşulması, seçeneklerin maliyet, zaman ve ulaşım açısından değerlendirilmesi;
- 3) Gidilecek yer, ulaşım türü, konaklama biçimi ve yapılacak etkinlikler konusunda kararların verilmesi;
- 4) Gezi için hazırlık yapılması, biletlerin alınması, rezervasyonların yapılması, gerekli paranın sağlanması, giyecek ve eşyaların düzenlenmesi ve geziye başlanması;
- 5) Gezi sırasında ve geziden sonra, gezi deneyiminin değerlendirilmesi ve bu değerlendirme sonuçlarının daha sonraki gezi tasarımlarında kullanılması (Mathieson- Wall: 1982:28)

Karar verme süreci sonucunda, birey, olanakları yeterliyse geziye başlamaktadır. Geziye çıkmadan önce, bireyin yapacağı etkinlikleri düşünerek heyecanlandığı ve yapacağı gezi ile ilgili düşler bu birinci evreye, Boyer, “düşlenen gezi” (Voyage Imagine) adını vermektedir.

Farell ise, bu birinci evreye, “karşılaşma öncesi düzey” (Precontact Level) adını vermekte; Pasifik adalarına giden turistlerin bu evredeki deneyimlerinin, büyük ölçüde, büyük gezginlerin, Gaugin gibi ünlü sanatçıların, ünlü yazarların yarattığı efsaneye dayandığını, turistin bu evredeki düşünce ve düşlerinin, büyük ölçüde, çeşitli dergilerde ve turistik broşürlerde gördüklerine göre biçimlendiğini belirtmektedir.

Cohen, turistlerin deneyimlerini beş kümeye ayırmaktadır. Bu tipler, turistin toplumuna ve içinde yaşadığı dünyaya karşı genel tutumun çerçevesi içinde, turistik deneyimin onun için ne anlam taşıdığını belirtmektedirler. Burada önemli olan nokta, turist için yaşam merkezinin nerede bulunduğudır. “Dinletisel” (Recreational) turizme eğilimi olan bir turist, kendi toplumunun kültürüyle özdeşleşir ve çevredeki kültürlerde bir anlam bulmaz. Böyle bir turist için, turistik yaşam, günlük yaşantısının gerilimlerinden kurtulmak için bir araç olmakta; ancak, geniş ve derin bir anlam içermektedir. “Eğitimsel” (Diversionary) turizm, turistin ne kendi ülkesinin ne de gittiği ülkenin bir yaşam merkezi olmadığı bir yaşam biçimidir. Böyle bir turist için turizm, günlük yaşam kalıplarının usanç, sıkıntı ve anlamsızlığından, tatilin (sözcüğün gerçek anlamda boş, içeriksiz zaman) unutkanlığına kaçıışı simgeleyen bir oyalanmadan ibaret olmaktadır. “ Deneyimsel” (Experiential) turizmde, gerçek deneyimlerin dışında tutulduğunu kavrayan turist, gerçek deneyimleri başkalarının yaşamlarında arar. “Deneysel” (Experimental) tip, daha ileri bir aşamayı simgeler. Böyle bir turistik yaşam biçiminde, turist, yeni bir yaşam merkezi ararken bilmediği yaşam merkezleriyle denemeler yapar.

Son olarak, “Varoluşsal” (Existential) yaşam biçiminde, turist, yeni bir yaşam biçimi bulmuştur. Bu yaşam merkezine turistin bağlılığı, geleneksel hacının kendi dininin başta gelen merkezlerine duyduğu duygunun aynıdır. Varoluşsal turistin gezisi, bir hac gezisine benzemektedir; yeni ortam, onun için, yaşamın merkezini oluşturan yeni bir evreni simgelemektedir. (Cohen; 1979:18-35) Örgütsel ve Bireysel kitle turistlerinin deneyimleri, daha çok, dinletisel ve eğitsel tiplere uymaktadır. Araştırmacı ve özellikle başıboş turistlerin deneyimleri ise daha çok deneyimsel, deneysel ve Varoluşsal tiplerle ilişkili görünmektedir. Turistlerin yakınmaları da, yaşam biçimleriyle bağıntılı görünmektedir. Örneğin, örgütsel ve bireysel kitle turistlerinin yakınmalarının daha çok rahatsızlık, güvensizlik, sağlık sorunları, kirlilik, kabalık gibi konularda toplandığı söylenebilir. Araştırmacı ve başıboş turistlerin başlıca yakınma konusu ise yapaylık ve sahtelik olacaktır.

Turistin gittiği ülkedeki deneyimleri, Boyer’e göre ikinci evreyi oluşturmakta ve “Yaşanan Gezi” (Voyage Vecu) olarak adlandırılmaktadır. Bu evre, turistin görmek istediği yerlere gitmesinin ve oralardaki gerçek deneyimlerini kapsar. Bu deneyimler, gezinin zenginleştirici etkisini, duyulan mutluluk ve coşkuyu, insanın sevdiği bir şeyi görmekten duyduğu sevinci, yeni şeyler öğrenmenin verdiği düşünsel zevki, değişik insanlarla karşılaşmaktan doğan zenginliği içerir. Farell, bu evreye, “hedefe karşılaşma düzeyi” (On-site Contact Level) adını vermekte; turist, tuhaf ve yetersiz bir birikimle, hedefteki ilk deneyiminin biçimlendiğini belirtmektedir. Bu evrede, turist, alışık olmadığı

uyarıcılarının bombardımanına uğrar. Eğer, turist, yüksek düzeyde yalıtılmış bir turun dar kalıpları arasında hapsedilmemişse, ya da kendi kültüründen oluşan kalın ve koruyucu bir tabakayla kaplanmamışsa (yani örgütlenmiş ya da bireysel kitle turisti değilse) bu yeni uyarımlara karşı çok duyarlı olacaktır. Eğer algılanan gerçek ile turist kafasındaki model arasında büyük çelişki varsa ve turist kafasındaki modeli değiştirme konusunda isteksizce, doyumsuzluk duymaya ve gezinin beklentilerini karşılandığını düşünmeye başlar.

Turist kabul eden ülkeler, kimi özelliklerini turistlere özellikle sergilerken, kimi özelliklerini de onlardan saklamaya çalışırlar. Böylece bu ülkelerde ön ve arka bölgeler oluşur. Ön ve arka bölge kavramları, Amerikalı toplum bilimci Erving Goffman tarafından önerilmiştir. Goffman, davranışın sergilendiği bölgeye “ön bölge” (front region) adını vermektedir. Bu bölgedeki bir insanın davranışı, belirli kural ve standartların korunması ve onlara uyulması yönünde bir çaba olarak görülebilir. Bu bölgenin önemli bir özelliği, davranışların sahte bir izlenim bırakma çabasına yöneltilmesidir. Sahte olmayan ve ön bölgede iken gizlenen özellikler ise “arka bölge” ya da “sahne arkası “ nda bulunurlar. Böylece, arka bölge, belirli bir davranışın oluşturduğu izlenimin, bilinçli bir şekilde ve yaşamın olağan bir parçası olarak yadsındığı bir yer olmaktadır. Burada insanlar, oldukları gibi davranmakta; rol yapmamaktadır. (Goffman, 1959:106-140) Mac Cannel , Goffman ‘ın ön ve arka bölge kavramlarını turizme uygulanmıştır. Buna göre, ön bölgeler, yerlilerin, turistlerin ve görevlilerin bir araya geldikleri yerlerdir. Arka bölgeler

ise, yerli kümenin üyelerinin ilişkiler sırasında dinlenmek ve hazırlanmak için çekildikleri yerlerdir. Ön bölgede sergilenen davranışlarla çelişen özellik ve etkinlikler, izleyicilere ve yabancılara kapalı olan arka bölgede gizlenir. Turistlere gösterilen ortamlar, kurumsal sahne arkası olmaktan çok, sahte bir arka bölge olmaktadır. Böylece, turist bir arka bölgeye girdiğini düşünürken, önceden tümüyle turistlerin ziyaret etmesi için düzenlenmiş bir ön bölgeye girmiş olabilir.

Değişik turist tipleri arasında arka bölgeye ulaşabilme düzeyleri bakımında farklar vardır. Daha önce belirtildiği gibi, örgütsel ve bireysel kitle turistleri, kendileri için hazırlanmış olan ve kendi toplumlarının özelliklerini yansıtan çevresel balonun dışına çıkma konusunda isteksizdirler. Bu nedenle bu turistler daha çok ön bölgelerde bulunacaklardır. Araştırmacı ve başıboş turistler ise olanakları elverdiği ölçüde yerli toplumu ve kültürü tanımak istediklerinden arka bölgelere geçmeye çalışacaklardır. Aynı biçimde, bu turist tiplerinin yerlilerle ilişki düzeyler de değişik olacaktır. Örgütlenmiş ve bireysel kitle turistleri yerlilerle ilişkiden kaçınma eğilimindedirler ve daha çok başka turistlerle ve görevlilerle ilişkiye girerler. Araştırmacı ve başıboş turistler ise başka turistlerle ilişkiden kaçınma eğilimindedirler ve daha çok başka turistlerle ve görevlilerle ilişkiye girerler. Araştırmacı ve başıboş turistler ise başka turistlerle ilişkiden kaçınır; daha çok yerlilerle ilişki kurmaya çalışırlar. (Cohen, 1979:18-35)

7. TURİZM VE SOSYAL BİLİMLER İLİŞKİSİ

Turizm toplumsal bir olgu olarak sosyal bilimlerin konusudur. Her sosyal bilim turizme kendi yöntemleri, kavramlarıyla yaklaşır. Ekonomi, siyasal bilim, coğrafya, yönetim bilim, hukuk gibi bilimler turizm alanına girdikleri zaman alt disiplinler oluşturmaktadır; “turizm hukuku, turizm ekonomisi, turizm coğrafyası, turizm politikası, turizm yöneticiliği, turizm psikolojisi, turizm sosyolojisi vb.” .

Turizmin toplum hayatında ekonomik, toplumsal, kültürel anlamda oynadığı önemli rol, onu sosyolojinin ilgi odaklarından biri yapmıştır. Turizm sosyolojinin bir konusudur.

Birinci olarak, turizm toplumsal bir olgudur. Her toplumsal olgu gibi turizmde bireylerin dışında gerçekleşen bir oluşumdur. Bireyleri belli bir biçimde davranmaya zorlayan bu oluşum yaygın ve geneldir. Kendine özgüdür, diğer toplumsal olgulardan niteliksel olarak farklıdır.

İkincil olarak, turizm anlamlı, anlaşılabilir insan eylemlerinin bir toplamıdır. Bireylerin toplumsal eylemlerinin oluşturduğu bir bütündür. Bireylerin başka bireyleri hesaba katarak geliştirdikleri toplumsal ilişkiler, ilişkilerin oluşturduğu toplumsal sistemler sosyolojinin konusudur.

Üçüncü olarak, turizm insanların serbest zamanlarıyla ilgili toplumsal davranışlarının bir ürünüdür. Serbest ya da özgür zaman çalışma ve yaşamın sürdürülmesi için beslenme, uyuma gibi gerekli zamanın kullanımından sonra arta kalan ve bilinçli olarak kullanılması gereken bir zamandır. Bu zamanın ne biçimde kullanıldığı bireylerin toplumdaki statüleri ve toplumsal sınıf konumlarıyla yakından ilgilidir. Turizm, gerçek anlamda serbest zaman etkinliğidir. Serbest zaman (boş zaman) ise sosyolojinin ilgi alanlarından.

Dördüncü olarak, turizm belli bir nüfusun sonunda kalkış noktasına dönmek üzere yaptığı coğrafi bir hareketlilik. Bireysel ya da grupsal olarak yapılan bu hareketlilik insan ilişkilerine yeni boyutlar kazandırırken, kültürlerin anlaşılmasına, değerlerin evrenselleşmesine katkıda bulunur.

Beşinci olarak, turizm bir değişme dinamiğidir. Toplumsal değişmeyi konu alan sosyoloji, toplumsal yapıda turizmin yarattığı değişmeyi tartışır. Sosyoloji turizme ilişkin tüm bu çalışmaları turizm sosyoloji içinde geliştirir.

Turizm sosyolojisi ile ilgili ilk özgün çalışmalar 1935 yılında yapıldı. R. Glücksman turizmi kişilerin transit geçişi olarak bir seyahat ya da iş yolculuğu değil, daha çok kişiler arası ilişkiler, insancıl iletişime bağlı toplumsal bir olgu olarak tanımladı. (Languar, 1991:8)

1950'de Resmi Turizm Örgütleri Uluslararası Birliği, turizm sorunları üzerinde bilimsel araştırmalar yapılması için "Turizm Üzerine Bilimsel Araştırmalar

Uluslararası Enstitüsü"nü kurdu. Böylece turizmin bir bilim olarak gerçekleştirilmesi çabaları hızlandı.

1980'de Dünya turizmiyle ilgili Manila Bildirgesi turizmi toplumsal bir olgu olarak değerlendirirken, kitlesel boyutlara ulaştığını vurguladı.

7.1. Turizmin Sosyolojik Niteliği

Turizm sosyal bir olaydır. Farklı sosyal ve kültürel yapıdaki toplumların etkileşimi sonunda sosyal yapının değişimi de söz konusudur. Turizm olayında etkileşim ve değişimi oluşturan sosyolojik faktörler bulunmaktadır. (Güler, 1978:10)

Turizmin ekonomik niteliğinde, turist için harcama, turist kabul eden insanlar için kazanç elde etme ilişkisi vardır. Elbette bu doğal turistik ilişkilerin oluşumunda sosyal ve kültürel boyutlu kişiler arası ilişkilerde etkileşim sonucu ortaya çıkmaktadır. (Özdemir,Gürkan, Kıral, 2000:79). Görüldüğü gibi turizm olayının çok çeşitli sosyolojik nitelikleri bulunmaktadır. Bunları sıralayacak olursak:

- Turizmde insanlar arası etkileşim vardır
- Turizmde sosyal gruplar vardır ve bunlar grup içi ve grup dışı ilişkilerde bulunur
- Turizmde sosyal ve kültürel etkileşim oluşur

- Turizmde insanların boş zaman değerlendirilmesi-tatil- söz konusudur
- Turizmde coğrafi, fiziksel yer değiştirme olduğu gibi toplumsal-sosyal yer değiştirme de gerçekleşmektedir.
- Turizmde kısa süreli de olsa nüfus hareketlilikleri görülmektedir.
- Turizm başka bölgeden, başka toplumdan gelen yabancılarla yerli toplum ilişkilerinin oluşmasına etki eder
- Turizm sosyolojik boyutlu sanayileşme ve şehirleşmeden de etkilenmiştir

Bu kapsamda turizmin toplumsal etmenleri üzerinde duracak olursak çeşitli toplumsal ve kültürel etmenlerin turizm davranışını etkilediği görülmektedir. Denilebilir ki, turizm davranışı temelde kimi dürtülerden kaynaklanıyorsa da; gerek insanları yolculuk yapmaya yönelten kimi güdülerin gelişmesinde, gerek bu güdülerin doyurulabilmesi için uygun koşulların ortaya çıkışında, toplumsal etmenler etkili olmuştur. Toplumsal koşulların uygun bir nitelik almasından sonradır ki, insan yığınlarının turizm etkilerine katılması olanaklı olmuştur. (Doğan,1987)

İnsanları yolculuk yapmaya iten toplumsal ve kültürel etmenler, sosyo-ekonomik özellikler şu şekilde sıralanabilir:

- İş Dışı Zaman Artması
- Ulaşım Teknolojisinin Gelişmesi
- Şehirleşme

- Nüfus Artışları
- Toplumsal Hareketlilik
- Ekonomik Şartlar
- Politik Şartlar
- Aile Yapısı
- Din
- Değer Yargıları

7.2. Turizm Ve Sosyoloji

Turizmin sosyolojiyi, sosyolojinin de turizmi ilgilendiren konularının beraber incelenmesini kendisine konu olarak inceleyen bilim dalına Turizm Sosyolojisi denilmektedir. (Barutçugil,1989:6)

Turizmin her boyutunda insanların birbirleriyle etkileşimi söz konusudur. Bu etkileşim toplumsal hareketliliği ortaya koymaktadır. Turizm olayının ortaya çıkmasında ve gelişmesinde sosyal karakterli faktörler rol oynamaktadır. Görülmelidir ki turizmin sosyal ve toplumsal boyutu çok önemlidir. Ayrıca turizm sosyolojinin temel konularından olan toplumsal kurumlarla da ilişkilidir. Turizmin sosyal, kültürel, siyasal ve ekonomik boyutu da vardır. Boş zamanları değerlendirme açısından ise çoğunlukla turizm devreye girmektedir. Turizm sosyal yapıyı etkilemektedir. Ulusal ve uluslararası hareketlilik de turizmin belirgin özelliğidir. Bütün bu nedenler çerçevesinde turizmin toplumsal yapıya etkileri değerlendirilirken yalnız gelir sağlayan,

döviz kazandıran özellikleri ile ekonomik sonuçlarını değil, aynı zamanda sosyal ve kültürel yapıyı etkilemesi açısından ekonomik olmayan konuları da incelemesi önem arz eder. (Özdemir,1990)

Sosyoloji ile turizmin oldukça sıkı bir bağı vardır. Turizmle ilgili her hareketin sosyolojik yönü de söz konusudur.

7.3. Turizm Ve Toplumsal Hareketlilik

Turizm sosyolojik açıdan ele alındığında bir tür toplumsal hareketlilik olarak tanımlanabilir. Toplumsal hareketlilik, birey, örgüt, grup, rol, statü gibi toplumsal birimlerin fiziksel ve toplumsal mekanlarda yer değiştirmeleridir.

Turizmde toplumsal hareketlilik, yeni yerler görmek, tanımak, bilgi edinmek ve serbest zamanı değerlendirerek bu yolla eğlenmek tarzında oluşmaktadır.

7.4. Turizm Ve Coğrafya

Coğrafya bir bölge içinde meydana gelen ve o bölgeyle çok yakın ilişkileri olan turizm hareketlerini dikkate alan bir bilimdir. Coğrafya, turizm olayını durağan bir şekilde ele almamaktadır. Coğrafya açısından, gelecekteki muhtemel gelişmelere göre mekan ve araziye yönelecek talebi de dikkate alan çalışmaların yoğunluğu artmakta, bu tip çalışmalara ilgi çoğalmaktadır.

Tatil sebebiyle arazi talebinin gittikçe artacağı bilinmekte, bu gelişmeyi hızlandıran belli başlı etkenler arasında nüfus artışı, seyahat yoğunluğu, kısa mesafeli seyahatlerin artması, tatil yörelerinde ikinci ev talebinin çoğalması sayılabilir. (Toskay, 1989:59)

Turizmin dünya üzerindeki yayılışı, turistik bölgeler üzerindeki etkileri, ortaya çıkan turistik yörelerin belirlenmesi ve gruplandırılması, turistik bölgelerdeki arazi kullanımına ilişkin planlamalar yapılması ve doğanın korunmasına yönelik tedbirler alınması, coğrafya biliminin ilgi alanı içinde değerlendirilir.

Coğrafya bilimi bir yandan turizmi ve etkilerini tespit ve yönlendirme çalışmalarını yaparken, diğer yandan da turizm, yeryüzünün coğrafi özelliklerinin farklılıkları nedeniyle bazı bölgelerde yoğunlaşmasına neden olmaktadır. Bu açıdan turizm ve coğrafya arasında karşılıklı bir ilişki ve etkileşim bulunmaktadır.

7.5. Turizm Ve Psikoloji, Hukuk, Siyaset Bilimi

Turizm olayı kişilerin seyahat etmesi üzerine kurulmuş bir bilim dalıdır. Bu nedenle turizm olayında kişileri seyahate yönlendirecek psikolojik etkenler üzerinde önemle durulmaktadır. Turizmde kişileri seyahate yönlendiren psikolojik etkenlerin yanında, seyahat sırasında ve sonrasındaki düşünce ve imajlarını etkileme de oldukça önemlidir.

Turizm olayı seyahat eden insanların birbirleriyle, yerli halkla, turizm olayına katkıda bulunan kurum ve kuruluşlarla ilişkili olduğundan, bu faaliyetin her kesitinde hukuki bir takım düzenlemelere gidilmesini zorunlu kılmaktadır. Bu durum turizm faaliyetine doğrudan veya dolaylı katılan herkes için hak ve sorumluluklar zincirini beraberinde getirmektedir.

Ayrıca turizm hareketleri dolayısıyla her yıl milyonlarca insan yer değiştirmekte, ulusal ve uluslararası seyahatlere katılmaktadır. Siyaset bilimi hem ulusal politikaların oluşturulmasında, hem de uluslararası stratejilerin tespiti ve uygulanmasında en etkili bilim dalıdır. Turizm ise ulusal ve uluslararası uygulama, politika ve gerginliklerden son derece etkilenecek bir alan olduğundan, siyaset bilimi ile oldukça yakın bir ilişki içerisinde.

7.6. Turizm Ve Tarih, Arkeoloji

Tarih bilimi, toplumların geçmişindeki olayları, yer ve zaman kavramlarını da kullanarak değerlendirir. Bu bağlamda tarihte yaşamış toplumlar ve uygarlıkları araştırmaya yönelik veriler elde etmeye çalışan arkeoloji bilimi de tarih biliminden ayrı düşünülemez. Bu iki bilim arasında sıkı olduğu kadar, birbirlerinin görüşlerini ispatlamaya yönelik bir nitelikte bulunmaktadır.

Turizmin tarih ile ilişkileri ise iki yönde incelenebilir. Bunlardan birincisi; turizmin ilk çağlardan beri var olması nedeniyle, tarihi gelişimin önemli bir

inceleme konusu olmasidir. İkincisi ise; turizmde tarihi ve arkeolojik değerlere ilgi duyan insanların bulunması nedeniyle bir canlılık meydana gelmesidir.

7.7. Turizm Ve Antropoloji

İnsan bilimi anlamına gelen antropoloji, ilkel toplumların kùltür ve yaşamlarını inceleyen bir bilim dalıdır. Ancak “antropoloji günümüzde toplumları ele alan bir bilim haline gelmiştir.” (Usta, 1995:16) Toplumların kùltür unsurlarından soyutlanması, kùltürlerin ise toplum olmadan tek başlarına ele alınması mümkün olamayacağından, kùltür ve toplumu bir arada değerlendiren antropoloji bilimi oldukça önemli bir bilim dalı olma konumundadır. Antropoloji sosyal ve kùltürel yaşamı incelemesi açısından, turizmin de toplumlar üzerinde sosyal ve kùltürel etkilerinin bulunması dolayısıyla, oldukça sıkı bir ilişkisi bulunmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

TURİZMİN ETKİLERİNİN İNCELENMESİ

1. GENEL OLARAK TURİZM ETKİLERİNİN İNCELENMESİ

Turizm insanların normal yaşamlarını bırakarak ikamet ettikleri ve çalıştıkları yerlerden geçici olarak ayrılımlarıyla oluşan ve turistlerin gittikleri bu yerlerde konaklama süresince çeşitli faaliyetlerde bulunmaları ve bununla beraber ihtiyaçlarının karşılandığı bir yapıyı ifade etmektedir. (Mathieson ve Wall, 1982:1) Bu yapı içerisinde turizmin çevreye olumlu veya olumsuz çeşitli etkileri olmaktadır. Turizm etkileri genel olarak ekonomik, fiziksel ve sosyo-kültürel etkiler adı altında incelenebilir. Ekonomik ve fiziksel çevre üzerindeki etkilerinden başka, turizm, değer sistemlerini, geleneksel yaşam tarzlarını, aile ilişkilerini, kişisel davranışları içinde barındıran sosyo-kültürel yapıda değişime yol açabilir. (Ratz, 1997:1) Bahsedilen bu değişimler uzun zaman zarfında, yerel halkın kültürel özelliklerini değiştirebilecek ya da yeni bir öge kazandırabilecek konumdadır.

Turizm gelişimine ve literatürüne bakıldığında, turistin yöreye gelmesi ve evine dönmesi arasındaki süreçte ortaya çıkan bu etkilerin oluşmasında ve araştırmacılarca incelenmesinde, öncelik açısından farklar görülmektedir. Şöyle ki; turizm kavramının ortaya çıkmasıyla birlikte, turizm pastasından pay almak isteyen ülkeler ve bu ülkelerdeki

araştırmacılar işin sadece ekonomik boyutu üzerinde durmuşlardır. Mikro düzeyde yöreye, bölgeye; makro düzeyde ülkeye iş fırsatları sağlayan, altyapı hizmetlerini hızlandırıp, ekonomik yapıya çeşitlilik kazandıran ve kalkınma için bir fırsat sunan turizmin ekonomik etkileri hep inceleme konusu olmuştur. (Mathieson ve Wall, 1982:15)

Turizmin ekonomik etkileri önem kazanıp, araştırmacılar tarafından incelenirken, zamanla turizm alanlarında tek sektöre aşırı bağımlılık, enflasyon, arazi fiyatlarının artışı, üretimin mevsimsel özelliği ve yatırımların düşük oranda geriye dönüşü ekonomik etkilerin olumsuz boyutunu ortaya koymuş; özellikle yaz aylarında başlayan yoğun turist talebi, bu turistlerin fiziksel varlıkları ve bu varlıklarının doğal sonucu olarak halkla etkileşimleri, turizmin fiziksel ve sosyo-kültürel gibi etkilerinin de göz önüne alınması gerektiğini ortaya çıkarmıştır. (Korça, 1994:3)

Fiziksel etkilerinin, ekonomik etkilere oranla daha sonraları ortaya konmasında da değişik faktörler dikkate alınabilir. Genel olarak, fiziksel etkilerin incelenmeye başlaması, turizmin plansız gelişmesiyle birlikte ortaya çıkmıştır. Özellikle turizm sezonlarında ortaya çıkan aşırı yoğunlaşmalar, çevre kirliliği, gürültü, altyapı yetersizliği, kalabalıklaşma, hizmetlerin aksaması, çarpık yapılaşma, verimli arazilerin tahrip edilmesi (Avcıkurt, 2000:37), bu etkilerin diiakte alınmasını ve bu alanda da çalışmalar yapılması gerekliliğini ortaya koymuştur.

Turizmin sosyo-kültürel etkileri de, yakın zamanlarda incelenmeye başlanmıştır. Turizm olayı ile önce iktisatçılar ve işletmeciler ilgilendiklerinden turizmin daha çok ekonomik yönü üzerinde durulmuştur. Toplumbilimciler ve davranış bilimciler, turizm hareketlerinin önemini anlamakta gecikmişler; ilk zamanlarda bu hareketlere gereken ilgiyi ve önemi göstermemişlerdir. Ancak günümüzde gittikçe artan sayıda toplumbilimci, aynı zamanda iktisatçı ve işletmeciler de, turizmin içerdiği insan ilişkileri ve toplumsal olaylara daha çok ilgi göstermektedirler. (Doğan,1998:2) Turizmin sosyo-kültürel etkilerinin incelenmesinde yaşanan gecikmenin birinci nedeni budur. Ancak bu konu hakkında araştırma yapmak isteyen kişi sayısındaki azlığın ve turizmin bu yönüne ağırlık verilmeyişinin başka nedenleri de bulunmaktadır. Bunlar aşağıdaki biçimde sıralanabilir;

Sosyal ve çevresel etkilerin incelenmesinin, ekonomik etkilerin incelenmesine oranla çok daha zor bir yapıyı içermesi,

Turizmin ekonomik yarar ve maliyetlerini ölçmek için çok sayıda hazır veri bulunması ve ülke yönetimleri tarafından bu verilerin düzenli bir şekilde ortaya konması,

Turizme yapılan yatırımların kısa sürede geri dönüşünün sağlanacağı ve bununla birlikte ekonomik sorunlara büyük çare olacağı düşüncesi ve bu

açıdan turizmin ekonomik etkileri ile ilgili çalışmaların artması, (Korça, 1994:6)

Bilimsel bir yaklaşımla turizmin sosyo-kültürel etkilerine yerel halkın turizmi algılamasıyla ilgili bir araştırmanın, bilgileri sınırlandırdığı bir araştırmanın tersine pek çok insanın katılımının gerektiği bir gözlemi gerektirmesi,

Algısal ve davranışsal boyutlara gösterilen nitel verilerin ve gerçek yaşam olaylarının sayısal değerlere dönüştürülmesinin kolay olmaması. (Brunt ve Cortney, 1999:498)

Turizmin sosyo-kültürel etkileri belirlenip önem kazanmaya başlayınca çok çeşitli bilimsel araştırmalar ortaya çıkmıştır. Bu araştırmalar genellikle turizmin sebep olabileceği kalabalıklaşma, çöp, gürültü, kirlilik, doğal kaynakların tüketimi ve kültürel değerlerde değişikliklerle ilgilidir. Çalışmalarla turizmin ekonomik faydalarına karşılık, olumsuz etkileri göz önüne alınmıştır. Bu alanda özellikle yabancı literatürdeki çalışmaların çokluğu dikkat çekmektedir.

Pizam, Kendall, Din, Cohen, Cooper C., Kendall, Pigram, Green et al, Sharpley, Krippendorf, Rothman, Broughman ve Butler, Thomason, Crompton ve Kamp, Murphy, Perdue, Long ve Allen, Milman, Ziya Eralp, Şevki Giler, İbrahim Yasa, Hasan Zafer Doğan, Enis Tarakçıoğlu, Turgut

Var, Aykut Toros ve diğeri, Alparslan Usal, Mehmet Özdemir, Yusuf Örneç, Bahattin Rızaoğlu, Çelik Gülersoy, Bülent Himmetoğlu, İ. Özdil, Perver Korça, Cevdet Avcıkurt, Şehnaz Demirkol ve Kutay Oktay gibi bir çok araştırmacının İdefixe literatüründe çalışmalarına rastlanmaktadır.

Sharpley yerel halkın turizmi algılaması ve turizmin sosyo-kültürel etkileri hakkındaki araştırmaların çoğunun turist davranışları, istekleri ve motivasyonlarıyla, bu turistlerin gittikleri yerdeki toplumlara etkileri hakkında olduğunu belirtmektedir. (Sharpley, 1994:96) Kippendorf da aynı şekilde turizm sosyolojisi ve psikolojisinin şimdiye kadar büyük ölçüde turistlerin fikir ve davranışlarıyla ilgili olduğuna değinip, son zamanlarda, pek çok araştırmacının yerel halkın, turistler ve turizmin gelişiminden etkilenmesi üzerine çalışma yaptıklarını saptamıştır.

Uzun bir süreçte turizmin gelişmesi ve her şeyin turistin rahat ettirilmesi ve olumlu bir izlenimle ülkelerine gitmeleri için yapılan çalışmalar artmıştır. Bir süre sonra yerel halkın turistlerle birebir ilişkide olması ve turizme karşı olumlu veya olumsuz tutum ve davranışlarını ortaya koyması ve toplumda meydana gelen değişimler araştırmalara yeni bir boyut kazandırmıştır.

Turist davranışı ve yerel halk davranışlarının belirlenmesi için yapılan araştırmalar turizmin geleceği açısından büyük önem taşımaktadır, bahsedilen araştırmalarda yerel halkla ilişkiye geçilmediği, onların turizm

hakkındaki fikir ve düşünceleri alınmadığı müddetçe herhangi bir değişimi teşhis etmenin mümkün olmadığı ortaya çıkmaktadır.

Turizmin ekonomik etkileri ile birlikte, kültürü de içinde barındıran sosyal yapıya da etkileri bulunmaktadır. Bu etkiler genel olarak Pizam ve Milman tarafından özetlenmiştir. (Tablo 2.1.1) (Pizam ve Milman, 1986:29)

Tablo 2.2.1. Turizmin Sosyal Yapı Etkileri ve Bileşenlerinden Örnekler

Turizmle Birlikte Oluşan Etki	Etkiye İlişkin Örnekler
1. Demografik Etki	Nüfus Büyüklüğü, yaş, cinsiyet, nüfus artışı, nüfusta meydana gelen azalma.
2. Mesleki Etki	Meslekte değişikliklerin oluşması, profesyonelleşme, bazı mesleklerde yaş ve cinsiyet dağılımında meydana gelen değişiklikler.
3. Kültürel Etki	Gelenek, dil, din, örf ve adetlerdeki değişiklik.
4. Normların transformasyonu	Değerler, cinsiyetin rolü, ahlak, suç, fuhuş, kumar.
5. Tüketim kalıplarında değişiklik	Eğitim, altyapı, mal, gider, gelirden meydana gelen değişim.
6. Çevreye olan etki	Kirlenme, ekolojik bozulma, kalabalıklaşmanın meydana gelmesi.

Tabloda da görüldüğü gibi turizmin etkileri çok çeşitli öğeleri içine almaktadır.

Bu da turizm ile sosyoloji arasındaki ilişkiye anlam kazandırmaktadır.

Sosyoloji sosyal yapıyı ve onun olgularını inceleyen bilim dalıdır. Bu olgular, üretim içinde bulunan insanlarla oluşmaktadır. Sosyal yapı ise fert ve kültürle devamlı etkileşimde olan bir kavramdır. Üretim içindeki insanların sosyal durumlarında meydana gelen değişimi, tam manasıyla çözümlenmeye

çalışmak ise, her şeyden önce, bu insanların ekonomik durumlarının tespitiyle mümkün olabilir. (Özdemir, 1992:38) Sonuç olarak turizmin bir topluma etkilerini tespit edebilmek için; o toplumdaki turizm, sosyoloji ve ekonomi üçgenini iyi analiz etmek gerekmektedir. Ve bu analiz sürekli geliştirilen metodolojik yaklaşımlarla geliştirilmelidir.

Turizmin sosyal boyutuna ilişkin nedenler şu şekilde ele alınabilir. Aşağıda turizmin etkileri, önce ekonomik ve fiziksel daha sonrada sosyo-kültürel etkiler olarak açıklanmaktadır.

1.1. Turist Tipi

Turist tipi farklılaştıkça, genel olarak turizme bakış açısında da bir farklılık görülebilir. Turistler tatilleri esnasında yaşadıkları olaylara değişik tepkiler verebilirler ve farklı anlamlar kazandırabilirler. Bunlardan bazıları şöyle açıklanabilir:

Bazı turistler evinden uzak olduğunun farkına varmaktadır ve sonuç olarak, kendi kültüründe sosyal bir olay olarak görülebilecek davranışın, şimdi bulunduğu kültür içerisinde anti-sosyal bir kişisel davranış olarak bulunacağını ve böylelikle toplum tarafından tepkiyle karşılanabileceğini hissetmektedir, doğal olarak, bu da turistin yapmak istediği davranıştan kaçınmasına neden olmaktadır.

Bazı turistler ise kültür şoku yaşayabilirler. Bu durum, seyahatçilerin, alışık olmadıkları davranış, töre ve adetlerin olduğu yörelerde ve özellikle turist ve oradaki halk arasında konuşulan dilin farklı olduğu durumlarda yaşadıkları duygusal tepkidir (bu durum genellikle yabancı yerler için geçerlidir, ancak kişinin kendi ülkesinde olup ta çok farklı bir kültürel yapının bulunduğu bir kente gitmesiyle da söz konusu duygular yaşanabilmektedir). Bu etkileşim bir gerilime ve huzursuzluğa yol açabilir ve bunun sonucuna da yerel halkın ziyaretçilerden, ziyaretçilerinde yerel halktan hoşlanmamasına, olumsuz tutum içine girmelerine neden olabilir.

Diğer bir turist grubu ise (özellikle seyahat deneyimi olan) kendilerini yeni bir çevrede evlerinde gibi hissederler. Yaşanan bu durum ortada yeni bir dil, bir kültür ya da yaşam farklılıkları olsa da olabilmektedir.

Genel olarak bakıldığında turist-yerel halk ilişkisinin anlam boyutunu turist tipi belirleyebilmektedir. Örgütlenmiş kitle turist, bireysel kitle turisti, araştırmacı ve başıboş olarak tanımlanabilen turist tipleri arasında turizme katılma ve yerel halkı etkileme bakımından önemli farklar bulunmaktadır. (Avcıkurt, 2000:7)

Örneğin özellikle paket turları seçip turizm faaliyetlerine katılan örgütlenmiş kitle turist için alışkanlıklar en yüksek, yenilik ise en düşük düzeydedir. Bireysel kitle turisti ise biraz daha fazla kişisel karar

verme gücüne sahiptir. Bu turist çeşidinde yenilik arayışı kalıplaşmış biçimde gözlenebilir. Gezisini kendisi düzenleyen ve sıradanlığı aşmaya çalışan turist ise araştırmacı turistlerdir. Değişik yapısına rağmen bu tip turistlerde tümüyle kendisini karşı kültüre bırakmaz ve ülkesinin yaşam biçimini arayabilir. Son olarak ta ülkesindeki yaşam tarzından sıyrılan, turizmle ilgili her türlü örgüt ve bağlantıdan kaçınıp turizm faaliyetinde bulunan başıboş turistler görülebilir.

Alışkanlıklarına bağlı bir kitle turisti için seyahate katılma çok sayıda gerçekleşirken, bu kişilerin kendi kültürlerine bağlı olarak alıştıkları yaşam tarzları ve batı tarzı donanımlarını bekledikleri gözlemlenebilir. Diğer yandan seyahate katılma sayısı çok az olan araştırmacı turistlerin ise yerel kaide ve kültürlere uyum sağladıkları ve hatta onları kabul ettikleri görülmektedir. (Pearce, 1994:33)

1.2. Turistin Sahip Olduğu Kültür Ve Yerel Halk Kültüründen Farklılıkları

Turistin sahip olduğu kültür ve onun yerel halk kültüründen farklılıkları turizmin sosyo-kültürel etkilerini belirlemede önemli bir role sahiptir. Turist ve yerel halk arasındaki ilişki ve iki grubun sahip oldukları kültürel özellikleri, gelecekteki potansiyel etkileşimi ve turistlerin tatil memnuniyetini belirleyen kilit özelliklerin başında gelmektedir. (Reisinger, 1993:743)

Turist, bir geziye çıkarken, alışık olduğu çevreyi terk etmekten çok, kendi yerel kültüründen oluşan bir çevresel fanus içinde amacına yönelmektedir. İŞte bu noktada turist, gittiği yerleri ve kültürü alışık olduğu sistem içinde değerlendirmekte ve böylelikle kendi ülkesinde gibi davranmaktadır.

Turist içinde bulunduğu toplumdaki bir çok özellik ve davranışı, kendi beklentilerine uyum sağlayacak biçimde yorumlayarak algılar. Bu algılar ise, toplumsal öğelerin gerçek anlamından çok farklı olabilir.

Bulunduğu yerlerden başka yerlere giden turistler, çoğu kez, bu ülkelerdeki insanların günlük davranışlarında gizemli bir anlam bulmaya çalışırlar. Gittikleri ülkelerin yaşamına orada bulunmayan bir anlam yüklemeleri, o ülkelerin insanlarını gerçekçi, bir biçimde anlamalarını önler; dolayısıyla bu da yanlış anlaŐımlara neden olabilir. (Doğan, 1998:29)

Turizm büyük lde insanların deėiŐkenliėine dayanmaktadır. Turizmde insanlar birbirleriyle iletişim içinde olmakta ve her iletişim, kendisiyle birlikte duygularını, kişisel özelliklerini ve isteklerini taşıyan insanlarla gerçekleşmektedir.

Pazar araştırmaları ve kümelendirme teknikleri genel Pazar zelliklerinin belirlenmesine yardım etmekte ise de, insanlar

kişilikleriyle ortaya çıkmaktadır ve bu insanlar gittikleri yerlerdeki halkla uyum sağlayabildikleri gibi o halkın kültürünü olumlu veya olumsuz etkileyebilmektedir. (World Tourism Organization, 1997) Turist ve yerel halk arasındaki kültürel ilişkiler sosyal hoşnutsuzluğun olası nedenlerindedir. Yerel halkın çok sayıda turistle karşılaştığı durumlarda, bu problemlerin etkisi daha da fazla olmaktadır.

1.3. Turistlerin Çekim Merkezini Ziyaretindeki Amaç

Bir çekim merkezini ziyaret; yenilik ve merak, dinlenme, eğlenme, din, kültür ve eğitim, meslek ve iş, sağlık, spor ve siyaset amacıyla olabilmektedir. Şüphesiz turistin hangi amaçla bir çekim merkezine geldiği, sosyo-kültürel etki derecesini belirlemektedir. Örneğin, değişiklik yapma isteğiyle, yenilik ve merak duygusuyla bir çekim merkezine giden turistin yerel halkı etkilemesiyle, rahatsızlığını iyileştirmek amacıyla sağlık turizmine katılan bir turistin yerel halkı etkilemesi arasında farklılıklar görülebilir. Yenilik ve merak duygusuyla hareket eden bir turist, yerel kültür değerlerine ilgi duyup yerel halkla daha içten bir iletişim kurabilir. Sağlık turizmine katılan turist ise, başka bir amacı olması açısından, yerel halkla iletişime geçme zamanı bulamayabilir yada sınırlı bir iletişimde bulunabilir.

1.4. Turistin Gittiği Bölgedeki Kültür Hakkında Bilgi Eksikliği

Turistlerin pek çoğu, bir çekim merkezine ilk ziyaretlerini gerçekleştirebilirler. Tatillerinin hazırlık aşamasında turistler genelde gittikleri yerdeki insanlar, değerler ve yöre gelenekleriyle ilgili fazla bir bilgi sahibi değildirler.

Tur operatörleri, genellikle bunu ön bir bilgi olarak sağlamazlar fakat bu hizmet daha sonra bir rehber ya da şirket temsilcisi tarafından sağlanabilir. Bu bilgiler ışığında, sosyal anlaşmazlıkların yerel halk-turist iletişiminden kaynaklandığı söylenebilir. Genelde kötü bir niyeti ve amacı olmayan turistler, halkla ve davranışsal normlarla ilgili bilgi eksikliklerinden dolayı yerel halk kültürüne yoğun bir talepte bulunurlar. (World Tourism Organization, 1997)

Talep yoğunluğu ve yerel halkın daha önceden böyle benzer bir durumla karşılaşmaması, farklı duyguların oluşmasına neden olur. Böyle bir durumda yerel halk sömürüldüğü düşüncesiyle turiste karşı olumsuz duygular besleyebilirken, sahip olduğu kültürel değerlerin, farklı kültürlerdeki insanlar tarafından merak edildiğini görerek bu durumdan hoşnut olabilir.

2. TURİZMİN EKONOMİK ETKİLERİ

Araştırmanın başında da dile getirildiği gibi, turizmin ekonomik etkileriyle yapılan araştırmaların ve bu etkilere verilen önemin daha fazla olmasının nedeni ortada bir “kazanç” faktörünün olmasıdır. (Cooper, Flether, Gilbert ve Wanhill, 1993:36) Bu faktörün ortaya çıkmasında aşağıdaki nedenler görülebilir; (Harcombe, 1999:25)

- Turizmde Gelir Çarpanı etkisi, (Gelir çarpanı, turizmden elde edilen gelirin ne kadarının harcadığını (tüketildiğini), ne kadarının tasarruf edildiğinin yaklaşık olarak belirlenmesiyle oluşmaktadır. Turizm amaçlı yatırımlardaki artış ve turizmin gelir getirici etkileri öncelikle bölge halkına doğrudan faydalar sağlamakta, daha sonra ise bu yaralar ulusal ekonominin diğer kesimlerine yayılarak değişik kişi ve kuruluşların ve devletin gelirlerini bir çarpan katsayısı kadar arttırmaktadır. (Özdemir, 1992:41)
- Turistin bölgeye gelerek ve oradaki hizmetlerden parası karşılığında yararlanarak döviz sağlaması
- Mikro düzeyde yörenin makro düzeyde ülkenin istihdam edilmek isteyen iş gücüne iş fırsatları sunması,

- Turizmin gelişmesiyle ve ortaya çıkan gelirlerle devletinde vergi gelirlerinin artması ve böylelikle ekonomik canlılığın artması.

Bahsedilen bu nedenlerin etkisi gerçekten büyüktür ve son yıllarda turizm ülkeler için geliştirilmesi zorunlu olan bir sektör konumuna gelmiştir. Ülkemiz açısından da turizmin bu şekilde algılandığı bir gerçektir. Dünya Turizm ve Seyahat Konseyi tarafından yapılan araştırmalara göre 2002-2012 yılları arasında Türkiye %10.2'lik büyüme oranıyla turizmde en hızlı büyüyen devlet olacaktır.

Ancak ekonomik etkiler bu şekilde ele alınırken, bir toplumda sosyo-kültürel ve çevresel etkiler göz ardı edilip, yerel halkın ihtiyaçları önemsenmez ise, turizmden sağlanan kazançlar beklenenden az olabilir ya da turizm gelecek içerisinde pek çok olumsuz sonuç meydana getirebilir. (Mathieson ve Wall, 1992:114) Bilinçli ve planlı bir turizm gelişmesinde, turizmin sosyo-kültürel etkilerinin belirlenmesi ve bu etkilerin daima göz önünde tutulması gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Kısa vadede yüksek kazançlar elde etmek amacıyla kültürel değerleri yozlaştıran, basitleştiren, toplumun ahlak ve kültürel yapısını olumsuz olarak etkileyen bir turizm yerine, yerel halkın kültürel değerlerini harekete geçiren, toplum ve değerleriyle olumlu etkilerde bulunacak turizmin ortaya çıkması ve böyle hareketin toplumdaki destek bulması bilinçli bir turizm açısından önem taşımaktadır.

Turizmin olumlu etkileri yanında bazı olumsuz ekonomik etkileri de söz konusu olabilmektedir. Bu etkiler genel olarak aşağıdaki şekilde belirtilebilir: (Avcıkurt, 2000:25)

- Üretim ekonomisinden turizmin ağırlıklı olduğu ekonomiye geçişle, ekonomik faaliyetlerle yapı değişikliğinin ortaya çıkması,
- Başka sektörlerle yatırım yapma imkanı varken, turizme yatırım yapılmasıyla ortaya çıkan yatırım maliyetleri,
- Ekonominin tamamen turizme bağımlı olması ve herhangi bir olumsuz durumda ülkenin büyük zarara uğrama ihtimali,
- Gerek ekonomideki çoğaltıcı niteliği, gerekse sezonluk karakteriyle turizmin enflasyona neden olabilmesi,
- Turistlerin harcama oranının fazla olmasıyla fiyatlarda bir yükselme yaşanabilmesi,
- Turistik mekanlar için yatırım yapmak isteyen kişilerin artmasıyla, arazi değerlerinin artması,
- Turizmin mevsimsellik özelliği nedeniyle, üretiminde mevsimsel olabilmesi,

- Yatırımların geri dönüş oranlarının düşük olması,
- Turist ihtiyaçlarını karşılamak için ve özenti etkisiyle meydana gelebilen ithal eğilimlerinin artması,

Yukarıda belirtilen turizmin olumlu ve olumsuz etkileri Tablo 2.2.1. de özetlenmiştir.

Tablo 2.2.1. Turizmin Ekonomik Etkileri

Faydalar	Sakıncalar
Finansal Açıdan	Finansal Açıdan
Ülkeye döviz sağlanması	İthal malların ülkeye kaçak olarak sokulma tehlikesi
Kişi başına düşen gelirin artması	Fırsat Maliyetleri
Sağlanan vergi gelirleri	Enflasyon
Kişisel gelir sağlama fırsatları	Variş noktasında hayatın pahallılaşması
İş Açısından	İş Açısından
Yeni iş imkanlarının ortaya çıkması	Düşük ücretle çalışma ve işlerin daha çok yarı-zamanlı (part-time) olması
	Sezonluk işler
	Diğer sektörlerde çalışan insanları kendine çekmesi
	Yüksek yetenek gerektirmeyen işler oluşu
Gelişim Açısından	Gelişim Açısından
Ekonomik canlılığın artması ve hizmet çeşitliliğinde yaşanan artış	Yabancılara olan bağımlılığın artması
Bölgesel gelişimin sağlanması	
Hizmet çeşitliliğinde yaşanan artış	
Altyapı hizmetlerinin artırılması	
Sektörler arası ilişkilerin gelişmesi	
Turizm sektörüne girişimciliğin özendirilmesi	

Kaynak: Lesley France, (1997). "The Earthscan Reader In Sustainable Tourism", Earthscan Publications Limited, London, s.14

3. TURİZMİN FİZİKSEL ETKİLERİ

Turizm ve çevre aralarında anlamlı bir ilişki bulunduran iki kavramdır. Ancak bu ilişki faydalı sonuçları getirebileceği gibi, bir çatışmaya da yol açabilir. (Mathieson ve Wall, 1992:36) Etkili bir turizm, aynı zamanda çevreye zarar vermeyen, onu koruyan bir turizmdir.

Turizm ve çevre, birbirleriyle çelişen iki kavram olarak değil de, aralarında karşılıklı iliki ve işbirliği bulunan iki kavram olarak ele alınır ve bu bağlamda çalışmalar yapılırsa olumlu sonuçlar elde edilebilir. Daha da önemlisi ancak bu şekilde hem turizm, hem de çevre aynı anda yaşamlarını sürdürebilir. (Harcombe, 1999:3)

Söz konusu çalışmalar; arkeolojik yerlerin, tarihi eserlerin, ormanların, vahşi yaşam bölgelerinin, manzaralı yerlerin, doğal bölgelerin korunmasıyla ve aynı zamanda bu korumanın sağlanması amacıyla sürekli uygulanan bilimsel çalışmalarla ilgili olabilir.

Turizm ve çevre arasındaki olumlu ilişkilerin sonuçları altı grupta toplanabilir: (Inskeep, 1991:13)

1. Değerleri koruma bilincinin yayılması,
2. Ulusal Parkların ortaya çıkarılması ve korunması,
3. Piknik yerlerinin korunması,

4. İçinde yaşanan ya da antik özellikleri içinde barındıran Şehir merkezlerinin korunması,

5. Öncelikli olarak belirlenmiş yerlerin yanında yakın zaman içerisinde turizme kazandırılabilcek ya da turizm destinasyonlarına yakın olup, turistlerin ilgilerini çekebilecek yerlerin korunması,

6. Eko turizm, yeşil turizm ve doğa turizmi gibi çeşitli kavramlarda gelişmelerin yaşanması.

zerinde çalışılan bu turizm faaliyetleriyle, piknik yerleri, canlılar ve bitkilerin içinde bulunduğu çevreyi korumak ve bu çevreye verilen zararı en az düzeye indirmek amaçlanmaktadır. Turizm ve evre arasındaki bu anlamlı ilişki kurulamadığı takdirde, ekoloji, tarihi ve coğrafi zenginliklerin, fauna ve flora, su, hava, toprak, gürültü ve çevreyle ilgili diğer konularda bir bozulma meydana gelebilir. (Toros, Ecevit, Gürkan ve Ayhan, 1995:7)

Genel olarak bakıldığında plansız gelişme, beraberinde pek çok olumsuz etkiyi getirmektedir. Örneğin, turizm sezonunda suyun aşırı kullanımı, su ihtiyacının artmasına neden olur. İhtiyaç duyulan su miktarı ise, kalitesi düşük su kaynaklarının kullanımıyla giderilmektedir. Bu da kolera gibi bir hastalığa neden olabilmektedir. Ayrıca yüzme havuzları, golf tesisleri, otel ve restoran bahçeleri, banyolar için kullanılan sular, halkın kullanımına sunulan miktarında bir azalmaya neden olabilmekte, bu durum da halkın turizme karşı olumsuz bir tavır takınmasına yol açabilmektedir.

Yapılan araştırmalarda, turizm amaçlı kullanılan motorlu deniz araçlarının ortaya çıkardığı yağlı atıkların hem denizi hem de havayı kirlettiği ve gürültü kirliliği yarattığı, destinasyondaki yetersiz altyapının kanalizasyon sorunlarına yol açtığı, ulaşım araçlarının aşırı kullanılmasının, asit yağmurlarına bile neden olabileceği tespit edilmiştir. (Harcombe, 1999:4)

Bugün batılı literatüründe “turizm turizmi yok edebilir” şeklindeki ifade bu bağlamda ele alınabilir. Bu cümle, büyük ölçüde turizmden doğan olumsuz durumların, turizmi olumsuz etkilemesiyle olmaktadır. (Kocacık, 1990:54) Bir başka ifade ile turizmin yol açtığı çevre sorunları uzun dönemde, istatistiklerde turistlerin en çok önem verdiği öge durumunda olan doğal çevreye zarar vermekte ve turizmle beraber turizmin geleceği tehlike altına girmektedir.

Araştırmalar bu sonuçları verirken, Cooper, turizm etkileri hakkında çok abartılı söylemlerde bulunulmasında bir tehlike olabileceğine dikkat çekmektedir. (Cooper, Flether, Gilbert ve Wanhill, 1993:53) Yazara göre: kanalizasyon, yağlı yakıt arıkları turist bir destinasyona gelmese de oluşabilir. Modern tarımın ortaya çıkardığı endüstriyel atıklar, çöpler ve gıda atıkları, turizmin ortaya çıkardığı su kirliliğinden daha kötü sonuçlar doğurur. Sonuç olarak, endüstrideki ve tarımdaki bu gelişmeler, herhangi bir turist ziyareti sonucu yörede oluşabilecek etkilerden daha zararlı olabilir.

Bir çok ülkede turizme olan talep artışlarına paralel olarak, el değmemiş doğa köşeleri gelişigüzel turistik tesislerle beton yığınlarına dönüştürülmektedir. Örneğin, turizmle birlikte aşırı nüfus yoğunluğuyla gündeme gelen Bodrum, Antalya, Alanya gibi turizm yörelerinde konut ve altyapı olanaklarının yetersizliğinden dolayı, çarpık yapılaşma başlamıştır. Böylelikle fiziksel çevreye verilen zarar hat safhalara varmıştır. Bununla birlikte belli bir plan çerçevesinde, fonksiyon kazandırılan geleneksel doku içindeki yapılar, harabe toplulukları olmaktan çıkıp, turizm sektörü içinde yerlerini alabilmektedir. Bu çalışmalara değişik örnekler vermek mümkündür. 10-15 yıl önce içine girilemeyecek durumda olan Antalya Kaleiçi, turizm sektörüyle birlikte kimlik değiştirerek arkeolojik eserleriyle restore edilerek; otel, sanat galerisi, restoran v.b. amaçlarla kullanılan sivil mimarlık örnekleriyle bir turizm çekim merkezi haline gelmiştir. Aynı şekilde Çanakkale, Behramkale köyünün İskele mahallesindeki yapılar da çalışmalara turizme kazandırılmıştır. (Gürkan, 1998:233)

Çevrenin turizmle birlikte korunmasına ve artan talebi karşılamak için bölgenin doğasına uygun turistik tesislerin inşasına çok önem gösterilmelidir. (Kıral, 1994:52)

Son yıllarda çevre-turizm birlikteliğini sağlamak amacıyla çeşitli kavramlar ortaya çıkmaktadır. Bunlardan en güncelli “yumuşak turizm”dir. Genelde yumuşak turizm, sosyal yönden çevreye sorumlu bir turizm formu olarak tanımlanabilmektedir. Diğer bir deyişle, yumuşak turizmde, bir taraftan yerel

örf ve adetlere saygı gösterilirken, diğer taraftan çevre ve doğa korunmaktadır. Yumuşak turizmin çeşitli formları bu gün tek başlarına araştırma konuları olabilmektedir. “Yeşil Turizm”, “Doğa Turizmi”, Alternatif Turizm”, “Ekoturizm”, “Yayla Turizmi”, “Sorumlu Turizm”, “Bilinçli Turizm” bu alanda sıklıkla sözü edilen kavramlardır. (Güleç, 1998:40)

Tablo 2.3.1. Turizmin Fiziksel Etkileri

Faydalar	Sakıncalar
Turizm sayesinde çevreye verilen önemin artması	Gürültü kirliliği
Doğal ve vahşi yaşam yerlerinin korunması	Hava ve su kirliliği
Planlama ve yönetim çalışmalarına çevreyi korumak için daha fazla önem verilmesi	Estetik yapıların değerlerini yitirmesi
Restorasyon faaliyetlerinin artması ve eski yapıların farklı amaçlar için yeniden hayata geçirilmesi	Taşımacılık için kullanılan enerjinin artması ve bunun çevreye zarar vermesi
	Turizm sezonunda oluşan nüfus yoğunluğunun etkileri
	Çiçeklerin, turizm amaçlı yapılacak yapılar için gerekli olan ahşap malzemenin sağlanması amacıyla ağaçların tahribatı
	Çarpık yapılaşma

Kaynak: Helder de Costa (March 1999) “The Economics of Ecotourism IN East Timor” East Timor Study Group (ETSG) Working Paper:05, s.12.

3.1. Turizmin Gelişim Seviyesi Ve Ekonomik Gelişmişlik Düzeyi

Yerel halkın turizme bakış açısının değişiminde iki önemli faktörden söz edilebilir. Bunlardan birincisi, çekim merkezindeki turizm gelişim seviyesi, ikincisi ise ekonomik faaliyetler ve bu faaliyetlerle gerçekleşen gelişmişlik düzeyidir. Turizm gelişim seviyesi; turizm sektörüyle yöredeki ekonomik faaliyetlerin ilişkisi, gelişimin oransal büyüklüğü, turistik çekiciliğin doğası ve çeşitliliği, konaklama tesislerinin çeşitliliği ve kalitesi, eğlence ve yeme-içme faaliyetleriyle belirlenirken; ekonomik gelişmişlik düzeyi ekonomik gelişmenin seviyesi, gelişimin özellikleri, yatırım modelleri, sağlanan gelirlerinin ithalat ve ihracat paylarıyla belirlenmektedir.

Amerika'nın Colorado eyaletinde yapılan bir araştırmada, yerel halkın turizme bakış açısının öğrenilmesi için ekonomik faaliyetlerin toplamı ile turizm gelişiminin aynı anda ele alınmasının, belirgin sonuçlara ulaşmada önemli bir faktör olduğu ortaya çıkmıştır. Bu sonucu şu şekilde açıklamak mümkündür:

Turizm gelişim düzeyi ve ekonomik faaliyetler düzeyinin ikisinin de düşük veya ikisinin de yüksek olduğu toplumlar, turizmi en çok destekleyenlerdir. İki düzey düşükse gelir açısından bir ihtiyacın doğmasıyla turizme ihtiyaç duyulabilir. (Lawrence, Allen, Hafer, Long, Perdeue , 1993:2) İki düzeyin yüksek olmasıyla turizm gelişim düzeyi sağlanarak turizmin getirdikleri belirgin bir şekilde görülmekte, ekonomik faaliyetlerin iyileştirilmesiyle de

turizme yapılacak yatırımlara kaynak ayrılması gerçekleştirilmektedir. Buna karşılık, bu iki düzeyden birisinin düşük, diğerinin yüksek olduğu toplumlarda ise, turizmin gelişimine genellikle iyi gözle bakılmamaktadır.

3.2. Turizmde Taşıma Kapasitesi Faktörü

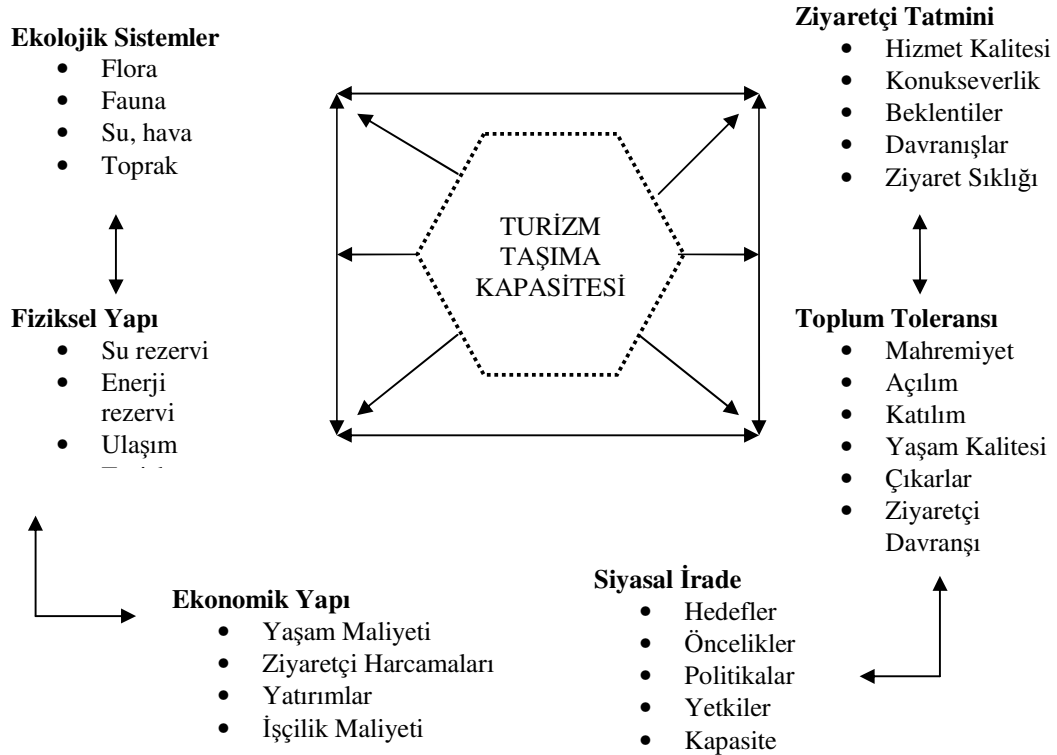
Dünyada ki turizm hareketlerinde yaşanan hızlı gelişme ülkelere pek çok ekonomik kazançlar getirirken, aynı zamanda, var olan kaynaklara yoğunlaşmayı da beraberinde getirmiştir. Turizm doğal kaynakların tüketiminde önemli bir sektördür. Turizm doğal kaynakların tüketiminde önemli bir sektördür. Turizmin gelişmesiyle, var olan su kaynakları, inşaat yapım yerleri, alt yapı hizmetlerinin talebi karşılamadığı görülmektedir. Turizme ait öncelikli işler yerel halkın ihtiyaçlarıyla çelişebilmektedir. Kişisel güvenliği içeren hizmetlerde, elektrik ihtiyacında, su kaynaklarında meydana gelen bir kısıtlamada, yerel halkın turizm ve turistlere neden bu kadar önem verdiğini anlaması bazen zor olabilir. Bununla birlikte yerel halkla turist arasında sınırlı bir iletişim mevcut ise halkın turistlere kendilerinden daha çok ilgi gösteriyor kanısı, turizme bakış açısını değiştirebilir. Bununla birlikte bazı sosyal etkenler bu konu etrafında incelenebilir.

Turist varış noktalarında nüfusun yoğunlaşması, yerel halkın kendini ziyaretçilerin baskısı altında hissetmesine neden olabilir, bu da toplumun günlük yaşam tazını etkileyebilir. Örneğin; alışveriş ve ulaştırma imkanlarından faydalanma eskisine oranla daha zor olabilir. Talebin

yoğunluğu, doğal olarak fiyatlarda bir yükselme meydana getirir. Turistin varlığından kazanılmak istenen birçok olumlu getiriler, yerel halk için olumsuz durumlara yol açabilir.

Genelde turizmde, ziyaretçi sayılarının artmasındaki kısa dönem başarıları, uzun dönemde arz-talep dengesinde meydana gelebilecek sorunları görmeyi engellemektedir. Geleceği gören, dikkatli bir turizm planlaması olmaksızın, kısa dönemde turizmde meydana gelen gelişmeler, uzun dönemde bir hoşnutsuzluğun meydana gelebileceğini işaret edebilir. Turizmde taşıma kapasitesini etkileyen faktörler Şekil 2.3.2.1. de ele alınmıştır.

Şekil 2.3.2.1. Turizmin Taşıma Kapasitesini Etkileyen Faktörler

Kaynak: P.W. Williams, A. Gill, Carrying Capacity Management in Tourism Settings: A Tourism Growth Management Process, Simon Fraser Univ. Vancouver B.C. Towards Visitor Impacts Management, John Glasson, et.al. Ashgate, s.52.

Şekilde görüldüğü gibi turizmin taşıma kapasitesini belirleyen faktörler bir bütün içinde yer almaktadır. Bunun içinde ekolojik sistemler, fiziksel yapı, ekonomik yapı, siyasal idare, toplum toleransı ve ziyaretçi tatmini yer almaktadır. Turizmde genel olarak ekolojik, sosyal, fiziksel ve ekonomik taşıma kapasitesi bulunmaktadır.

Geleneksel anlamda taşıma kapasitesi belirli bir coğrafi bölgenin kabul edebileceği ya da barındırabileceği maksimum turist miktarı olarak tanımlanmaktadır. Turizmin geliştiği bölgelerde meydana gelen su, enerji ihtiyacı bu rezervlerdeki kapasitenin artırılması ihtiyacını doğurur. Bununla birlikte çok fazla insanın bölgeye nüfus etmesi ve bu insanların faaliyetleriyle flora, fauna, su ve hava kalitesinde azalmalar meydana gelmektedir.

Turizme açılması amacıyla zarar gören çevrenin bir zaman sonra işlevini görmeyecek hale gelmesi, bu gün “yeşil çevre” adı altındaki çalışmaların yapılmasını zorunlu kılmıştır.

Doğal alanlara olan turizm ağırlıklı yoğun baskı, belirli bir kapasite sınırı aşıldıktan sonra, doğal kaynakların bozulması ve bazılarının azalması sorununu karşımıza çıkarmaktadır. Turistler tarafından yoğun bir şekilde ziyaret edilen pek çok alanda, duyarlı ekosistemler önemli ölçüde zarar görmektedir. Bazı özel alanlara ulaşmak için yol ve benzeri alt yapı tesislerinin yapımı, ekolojik dengede ve doğal peyzajın görsel kalitesinde olumsuz etkiler meydana getirebilir. (Güleç, 1998:41) Bu olumsuz etkileri

gidermek için taşıma kapasiteleri fiziksel, çevresel ve algısal olarak, maksimum taşıma üst sınırıyla birlikte belirlenmeli ve doğaya uygun yapılaşmaya gidilmelidir.

Son yıllarda bahsedilen fiziksel ve çevresel taşıma kapasitesiyle birlikte, sosyal taşıma kapasitesi de önem kazanmıştır. Turizm alanlarının sosyal taşıma kapasitesi iki şekilde ele alınabilir. Bunlardan biri, turistlerin memnuniyetlerinin ölçülmesi ile mümkündür. Bu da turistlerin alternatif alan veya bölgeler aramaya başlamadan önce kabul edebildikleri en küçük beğeni sınırı olarak kabul edilmektedir. (Küçüktopuzlu, 1990:10) ikincisi ise, yöre halkının turizmi algılaması, turist-yöre nüfusu oranı olarak alanın taşıma kapasitesinin bir fonksiyonudur. Bu oranın artmasıyla, algılama daha olumsuzdur ve çevrenin iyileştirilmesi için bazı girişimlerin gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Sosyal taşıma kapasitesiyle, toplumun kültürel durumu arasında yakın bir ilişki bulunmaktadır. Toplum toleransı olarak nitelenen yapı içerisinde, mahremiyet, açılım, katılım, yaşam kalitesi, çıkarlar ve ziyaretçinin davranışı bu kapasitenin üst sınırının belirlenmesinde önem taşıyan öğelerdir. Üst sınırın aşılması yerel halkın turistlere karşı, kötü duygu ve düşünceler beslemesine neden olabilir.

Kapasitenin belirlenmesinde siyasal yönetimin çalışmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Hedeflerin, önceliklerin, politikaların belirlenmesiyle birlikte var olan kapasite, yetkililer dahilinde kullanılacaktır. Ancak özellikle

gelişmemiş ülkelerde, yetki sahibi makamlardaki belirsizlik, verilen karardan kimin sorumlu olacağı sorusunu cevapsız bırakmaktadır.

4. Toplumsal Değişme Ve Turizm

4.1. Toplumsal Değişme ve Modernleşme Ögesi Olarak Turizm

Turizm toplumsal değişmeyi gerçekleştiren bir dinamiktir. Değişmeyi önceki durum ya da var oluş tarzına göre farklılaşma olarak benimserseniz bu kavramın mutlak olarak gelişme ve ilerlemeyi içermediğini kabul etmiş oluruz. Ancak klasik evrimci sosyologlardan bu yana toplumsal değişmeye bu anlamlar yüklenmiştir.

Toplumsal değişme, toplumun üretim biçiminde, kurumlarda, değerlerde, normlarda, yaşam biçiminde gerçekleşen değişimleri içerir. Toplumsal değişme, bir sistem olarak kabul edilen toplumun tümünde gerçekleşen niteliksel farklılaşmadır.

Toplumun bir sistem olarak algıladığımızda bunun alt sistemlerini de ön koşul olarak kabul etmiş oluruz. Bu sistemleri ister Marksistler alt yapı, üst yapı bütünlüğü içinde, isterse yapısal- işlevselciler gibi hiyerarşik bir düzene göre oluşmuş olarak düşünelim, sonuçta toplumun bir sistemler toplamı ya da alt sistemlerin işlevsel birliği biçiminde algılamak durumundayız.

Bu çalışmada bizi daha çok toplumsal sistemin sosyal ve kültürel alt sistemleri ilgilendirmektedir. Sosyal sistemi kurumlar, gruplar, ilişkiler bütünü, kültürel sistemde bireylerin, grupların ilişkilerini düzenleyen değerler, normlar, fikirler, inançlar, amaçlar bütünü olarak tanımlayabiliriz. Sosyal ve kültürel sistemlerin karşılıklı etkileşimi söz konusudur.

Turizmi de bir sistem olarak algılayabiliriz. Turizmi bir sistem olarak algıladığımız zaman onun alt sistemlerinden de söz etmek gerekir. Alt sistem olarak, insan oğesi turistik yöre, turistik girişimler ve organizasyonlar gösterilebilir. Turizm sistemi çevresel sistemlerle kuşatılmıştır. (Sosyal, kültürel, teknolojik, ekonomik, politik ve hukuksal evre)

Turizm oğesini oluşturan alt sistemlerden biri insan oğesidir. Bu turist ya da turist gruplarıdır. Turizmin süjesini oluşturan turist, turizmin nedeni ya da yaratıcısı olarak özel bir yere sahiptir. Turist, turizm hizmetlerinin tek tüketicisidir. Turizmin diğer alt sistemleri turizm objesi oluşturan turistik yöre, turistik girişimler ve turistik organizasyonlardır. Turistik yöre, turizm bakımından güçlü çekim elemanlarına turistik donatıma sahip bulunan, turistik harekete hedef olan yerdir. (Kırcioğlu ve Nazilli, 1983:123)

Turistik girişimler kar amacıyla turistik mal ve hizmet üreten, pazarlayan, sonuçta katma değer yaratan ünitelerdir. Bunlar konaklama, seyahat, pazarlama ve yan girişimlerdir. Turizm organizasyonları ise kamu ve özel sektörün, turizm politikalarına uygun olarak oluşturdukları örgütlerdir.

Turizmin kendisinin içinde var olduğu çevrelerle birlikte düşünülebilir. Bu çevreler turizmi etkiledikleri gibi turizmden etkilenmektedirler. Bu diyalektik ilişki kavranmazsa turizm olgusu yeterince anlaşılabilir. Turizmi sistem anlayışı içinde anlamaya çalıştığımızda aşağıdaki sonuçlara ulaşabiliriz. (Tekeli, 1971)

1- Sistemi oluşturan öğeler ve süreçler arasında zorunlu bağlantılar vardır. Turizm sisteminin alt sistemleri birbirleriyle ilişkilidir. Örneğin; turistin gereksinimleri ve turistik yörenin düzenlenişi ile turistik organizasyonlar ve girişimler arasında zorunlu bir ilişki ve etkileşim bulunmaktadır.

2- Sistem ve sisteme eklenmiş bir hareket yerine sistemin var oluş koşulu olan bir süreç vardır. Değişme süreklidir. Sistemin varlığı değişimin sürekliliğine bağlıdır. Turizm sistemi salt parça- bütün ilişkisi içinde durağan değişmez bir yapı olarak kavranamaz. Alt sistemlerde, öğeler ve süreçlerde meydana gelen değişimler bütün olarak sistemin değişmesini yaratır. Turizm anlayışlarının,

politikalarının değişmesi, endüstri toplumlarında tatil zamanlarının artması, yaşama standartlarının yükselmesi ve turizmin bir endüstri olarak kabul edilmesiyle birlikte rasyonel örgütlenmesi. Bütün bunlar turizm sistemini etkileyen süreçlerdir.

3- Bir sistemi kavrayabilmek için sistemin yapı- süreç- performans” ilişkisini kavramak gerekir. Uzun süreli ve yavaş oluşan süreçlerin gerçekleştirdiği yapı kısa süreli ve hızlı oluşan performans sisteminde birbirini tamamlarlar.

Bir sistemde gözlemlerle kavradığımız şey onu diğer sistemlerden ayıran ‘görünüş’ünü verir. Sistemi meydana getiren süreçleri ve bunların karşılıklı ilişkisini anlamaya çalıştığımızda ‘gerçek’ olana yönelmiş oluruz. Turizm sistemine salt gözlemlerle yaklaştığımızda görünüşüne, sistemin işleyişini, öğelerin ve süreçlerin etkileşimini incelediğimizde ise gerçeğine ulaşmış oluruz.

4- Bir sistemde olan değişimleri kavrayabilmek için sistemin dış ve iç dinamiklerinin karşılıklı etkisini kavramak gerekir. Bir sistem içi süreçlerini sürdürürken, çevresiyle etkileşim halindedir. Turizm ekonomik, sosyal, kültürel, ekolojik, teknolojik ve hukuksal çevrelerle karşılıklı etkileşim içindedir. Bu araştırmada turizm sisteminin sosyo-kültürel çevreyle ilişkisi içinde aile kurumu incelenecektir.

5- Sistemdeki sayısal artışlar niteliksel değişmelere yol açar. Yapısal-işlevselciler bu süreci “farklılaşma” , “bütünleşme” kavramlarıyla anlatırlar. Durkheim’de topluluk, toplum farklılaşmasında kullandığı mekanik-organik dayanışma olgularını nüfus artışına dayandırır.

Turizmin bir ülkedeki ya da yöredeki etkinliği sayısal verilerle ölçülür. Giriş yapan turist sayısı, yatak sayısı, doluluk oranı vb. Sayısal artışın ileri düzeylere ulaşması turizmin nitelik değişimi içinde olduğunun bir göstergesidir. Örneğin kırsal bir yörede başlangıçta az sayıda ve aile işletmesi niteliğinde olan turizm ilgili olanların artmasıyla ve dışardan gelen turizm organizasyonlarla kurumlaşır ve daha profesyonelce yürütülür.

6- Birbirine karşıt olan öğeler ve süreçler sistemin değişmesine neden olurlar. Bu karşıtlık ve çelişme evrenseldir. Bir sistem çelişmelileri sayesinde varlığını sürdürür. Çelişmenin her iki yönde birbirine gereksinim duyar.

Turizm sisteminde de bunu görmek mümkündür. Turist ve turizm işletmecisi birbirinin varlık koşulu iken aynı zamanda sunulan hizmet ve alınan ücret bakımından karşıtlık içindedirler. Turizmcilerin kendi aralarındaki rekabet de ilerlemenin bir kaynağıdır.

Turizm sistemi içinde birçok çelişme vardır. Bunlardan biri belli bir dönemde başı çeker. Bu diğer çelişmeleri de etkiler. Örneğin; turizmde nitelikli eleman sınırlılığı, turistik tesislerin doğayı tahrip ederek kurulması ya da işletilmesi, organizasyon eksikliği, standardizasyon yokluğu vb. Bunlar bazı çelişmelerdir. Bu çelişmeler içinde hangisinin öncelik taşıdığı ya da baş çelişme olduğu belirlenerek öncelikle onun çözülmesi gerekir.

Turizm, geleneksel yapıyı değiştirirken hem sosyal hem de kültürel sistemi etkiler. Turizm toplumsal yapının içsel bir ögesi olmaktan çok dışsal bir ögesidir. Başka bir ifade ile turizm bir dış dinamiktir. Bu toplumda turizm potansiyelinin olması, turizme yönelik organizasyonların kurulması, onun dış dinamik olma özelliğini ortadan kaldırmaz. Turizm endüstri toplumlarının kurulaştırdığı ve geliştirdiği bir olgudur. Turizm geleneksel yapıda ya da geçiş aşamasında olan toplumlar için tartışılmaz bir biçimde dış dinamiktir. Toplumsal yapıları farklı olan iki toplum turizm aracılığı ile ilişkiye geçerler. Bu ilişkinin sıklığı ve yoğunluğu değişimin hızını belirler. Bu değişim dinamiği olan turizm etkilerini Sorokin'in "kültürel yayılma" kuramı çerçevesinde açıklanabilir. Sorokin kuramını sistem yaklaşımı içinde geliştirir. Ona göre anlamlı, değerler ve kurallar kültürel sistemi, bunları yaratan, işleten ve anlamlı etkileşim etkinliklerinde kullanılan bilinçli kişiler ve gruplar toplumsal sistemi oluşturur. Her iki sistemde bir çevre içinde var olur. (Kongar, 1995)

Sorokin “uçsuz bucaksız toplumsal- kültürel olgular okyanusunda gerçek bir birim olarak yaşayan ve işleyen bir çeşit kültürel varlık ya da kültürel sistem (uygarlık) zerinde dikkatleri yoğunlaştırır. Ona göre, kültürel sistem ya da uygarlık devletle, ulusla ya da herhangi bir başka toplumsal grupla özdeş değildir. Bu kültürel varlığın sınırları ulusal, siyasal, dinsel grupların coğrafya sınırlarını açar. Sorokin bu sistemlere en geniş anlamda “kültür st sistemleri” der. (Sorokin, 1997:232)

Sorokin sistem ya da st sistemlerin değişme sürecinde dış dinamiklere önem verir. Dış gler sistemin açılımlarını ve gerçekleşmesini hızlandırır ya da yavaşlatır, fakat hiç bir zaman onu kendi iç potansiyellerinden tamamen farklı bir şeylere dönüştürmez. (Sorokin, 1997:234)

Bu yaklaşım dış ve i dinamiklerin diyalektik ilişkilerine uygundur. Bu sistemin değişme sürecinde bu dinamiklerden hangisinin daha ağırlıklı olacağı koşullar bağlı olarak değişmekle birlikte her ikisinin birbirini etkilediği ve bu etkileşimin değişmeye yol açacağı bilinmektedir.

Turizm bir topluma ya da yöreye dış faktörler olarak girmesine rağmen, her zaman onu kabul edecek bir içsel oluşumun varlığına ihtiyaç duyar. Sistemin bütünü başlangıçta dış faktörlerin girişine

tamamen açık olmasa bile, turizm gibi bir dış faktörü benimseyssek bazı ögeler her zaman vardır. Turizm bu ögelere dayanarak girer ve gelişir. Bu ögeler insan, doğa, tarihsel miras vb. faktörlerdir. Sorokin kültürel yayılmayı belli esaslara bağlayarak açıklar: (Sorokin, 1997:250-254)

1. Bir kültür sistemi gelişebilmesi için yaratıcısında başka kimselere ya da gruplara doğru yayılması "toplumsallaşması" gerekir. Turizm, kültür ve üst sistemlerinin değerlerini davranış kalıplarını, teknolojilerini, yaşama biçimlerini yayma yollarından birisidir. Languar'da benzer biçimde, turist gönderen ülkenin kültürel ve toplumsal açıdan güçlü olduğunu ve turizmin, bu toplumun gücünü arttırdığını belirtir. (Languar, 1991:66)

2. Bu yeni sistem ya ideolojik biçimiyle ya da davranışsal ve maddi biçimleriyle yayılır. Kural olarak, bir kültür olgusunun ideolojik biçimi, davranışsal ve maddi biçimlerinden daha hızlı yayılır.

Kültür olgusunun ideolojik ve davranışsal biçimini düşünce akımları, politik ideolojiler, moda, sanat anlayış ve uygulamaları, devlet yönetim biçimleri, toplumsal kurumlar vb. olarak anlamak mümkündür.

Sorokin bu önermenin maddi kültürünün maddi olmaya kültüre göre daha hızlı ve daha kolay yayıldığı önermelerine karşıt olduğunu

belirtir. Böylece Toynbee ve Ogburn'un kuramına alternatif bir kuramsal yaklaşım netleşir. İki kültürün farklı gelişme hızlarına bağlı olarak ortaya çıkan kültürel boşluk (cultural lag) ya da kültürel gecikme kavramı tartışılabilir hale gelir.

Sistemin dışından gelen maddi ve maddi olmayan kültür öğelerini öncelikle sistemin içinde olanlara uyum gösterebilen öğeler olarak kabul eder. Bu öğeler esnek, dinamik değişime açık değere sahiptir. Sistemin içine giren egemen kültürün öğeleri yayılma eğilimi gösterirler. Maddi ve maddi olmayan kültür öğelerinin hangisinin önce girdiği ya da yayıldığı sorunu ise o toplumun özel koşullarına bağlı olarak belirlenen bir şeydir. Genellikle her maddi kültür kendisine uygun değerleri, düşünceleri, davranış biçimlerini, estetik, dinsel, ahlaksal anlayışları beraberinde getirir. Turizm egemen kültür üst sistemlerinin maddi ve maddi olmayan kültür öğelerini taşımasına, yayılmasına yol açar.

3- Kültür olguları ilk çıktıkları yerden başka yerlere doğru varolan bütün iletişim ve ulaşım kanallarıyla yayılır. Turizmde bu kanalları kullanır. Bu yayılma, aynı zamanda tanıtım ve propaganda gibi unsurları da içerir.

4- Kültür olgularının hareketliliği aynı toplumsal statüdeki kişi ya da gruplara doğru yatay olarak, farklı statüdeki kişi ya da gruplara doğru

dikey olarak hareket eder. Yukarı tabakalardan aşağı tabakalara, büyük şehirlerden köylük bölgelere, uygarlaşmış denilen gruplardan uygarlaşmamış okuma yazması olmayan gruplara geçen kültür olguları tamamlanmış bir ürün olarak geçer. (otomobil, radyo, şapka vb.) İkinci gruplardan birincilere doğru hareket eden kültür olguları ise hammadde olarak geçer. Bu kültür olgusu, kendi yerli kültürü içinde tamamlanmış bir ürün olarak işlev görse bile, “yukarı- şehirli uygar” kültürlerle girince orada hammadde olarak işlem görür ve yeni bir forma dönüşür.

Sorokin'in bu yaklaşımı içinde düşünülürse yerel kültürün bütün ürünleri kültürel üst sistemin bir ifadesi olan turizme girdikleri zaman hammadde işlevini görürler. Orada işlenirler, rafine olurlar. Bu yabancılaşma olgusunu beraberinde getirir. (Sorokin, 1997:253)

5- Çoğunlukla belirli bir kültürde yeni bir kültür olgusunu başlatan, yaratan, dışardan getiren yukarı tabaka ve serbest meslek sahibi orta tabakadır. Daha sonra bir miktar gecikmeyle bu yeni kültür olgusu aşağı tabakaların kültürüne de girer. Kural olarak yaratılmış ya da dışarıdan getirilmiş olan yeni kültür olgularının akış yönü, aşağıya doğru, yukarı sınıflardan alt sınıflara doğrudur.

Turizmle ilgili olanlar genellikle bir toplumun orta ve üst sınıf üyeleridir. Bu sınıflar kültür üst sistemlerle daha kolay buluşurlar. Bir bakıma kültür üst sistemleri bu ajan aracılığıyla geleneksel ya da yerel kültür

sistemlerine girerler. Kırsal toplum içinde de doğaldır ki turizme öncelikle gelir düzeyi daha yüksek olan aileler ilgi duyacaklardır. Genellikle gelir düzeyinin yüksekliği eğitimden yararlanmayı, kentle daha sıkı ilişkileri, evrensel değerleri daha çabuk benimsemeyi beraberinde getirir. Sorokin bir kültür olgusunun yayılmasını bazı koşullara bağlar:

1. Onunla duyulan ihtiyaçların acillik ve evrenselliği,
2. Alan kültürünün yakınlığı,
3. Onu kabul ettirmek için kullanılan kuvvet ve zorlama,
4. Reklâm ve iletişim araçlarının yaygınlık düzeyi,

Turizmin bir ülkede ya da yörede yayılma koşullarını yukarıda belirlenen faktörlerle açıklamak mümkündür. Turizm bir sektör olarak konuyla ilgili olanların yaşama standartlarını yükseltir. Ülke ekonomisi için döviz girdisi sağlar. İş olanakları yaratır. Turizm kendi değerler sistemine yatkın olan toplumlara ve yöreleri tercih eder ya da çeşitli yöntemlerle kendi değerler sistemini kabul ettirir. Sonuçta turizme açılan toplumun sosyal ve kültürel yapısı her zaman “ kültür üst sistemler” e bağlı olarak değişim içinde olur.

Turizm endüstrileşme ve kentleşme sürecinin bir ürünüdür. Bu nedenle kent toplumun yaşama biçimini değerler sistemini ve örgütlenme yeteneğini yansıtır. Turizmin sosyal ve kültürel sistemde yarattığı etkileri modernleşme sürecinden ayırmak mümkün değildir.

Turizmin gerçekleştirdiği değişimler ekonomik, ekolojik, kültürel, sosyal, siyasal vb. gibi boyutlardadır. Biz araştırmanın kapsamı gereği, turizmin sosyal ve kültürel sistemde gerçekleştirdiği değişimi tartışacağız.

Turizm kitle turizmne ne kadar dönüşürse, yöresel kültüre etkilerinin o kadar derin olacağı ve her turistin yerli topluma da uyumun o kadar zayıf olacağı kabul edilmektedir. Karşılama bölgelerindeki normlara uyum gösterme bakımından turistlerin uyum düzeyi birbirinden farklıdır. (Languar, 1991:70)

Tablo 2.4.1. Turist Tipleri Karşılaştırma Tablosu

TURİST TİPİ	TURİST SAYISI	NORMLARA UYUMU
Kaşif	Çok Sınırlı	Tümüyle Kabul Ediliyor
Seçkin/Elit	Az Görünür	Tümüyle Uyumlu
Alışılmışın Dışında	Çok Az Görünen	Uyumu İyi
Alışılmamış	Rastlantısal	Bazen Uyumlu
Yeni Doğan Kitle	Sağlanan Akın	Batı Modelini Arama
Kitle	Devamlı Akın	Batı Modelini Bekleme
Charter	Kitlesele Varışlar	Batı Modelini Talep Etme

Yukarda görüldüğü gibi, çok sınırlı ya da az görünen turistlerin yöresel normlara uyum gösterme eğilimlerine karşın, kitlesele olarak ya da sürekli bir akın haline gelen turist gruplarının kendi toplumlarının normlarını bekledikleri ortaya çıkmaktadır. Günümüzde turizmin kitlesele olduğu dikkate alınırsa Batı kültür düzeyinin normları yerel kültürün normlarının yerini almaya başlar. Bu da bir bakıma kültürel boşluk yaratır.

Turistle ev sahibi halkın karşılaşması, iki kültür arasında fark çok büyük ise kültür şoku yaratacak düzeyde olabilir. Gelenksel toplumun yeleri modern toplumların kültürel nesnelere, davranış ve değerlerinin etkisinde kalır.

Turist ile onu karşılayan toplumun yeleri arasında eşitsizlik temelinde gelişen bu ilişkiye değinen Languar kültürel ve parasal üstünlüğe sahip olan turistin yerel kültüre katılmak için hiçbir çaba harcamadığını belirtir. (Languar, 1991:82)

Oysa karşılayanlar konukseverliklerini göstermek için sürekli gülümseme, koşuşturmak ve turistlerin değerlerini davranış biçimlerine ne kadar yatkın olduklarını kanıtlamak durumunda olurlar.

J. Bugnicourt da Doğu Afrika'da "yeni sömürgecilik" zerine yaptığını bir seri çalışmada (Kral Turistler) turizmin yalnızca ekonomik alanda değil, özellikle toplumsal ve kültürel alanda Afrika'nın gelişmesini tersyüz ettiğini gösterir. (Sorokin, 1997)

Ona göre "Kral Turistler" halk tabakalarının vergileriyle tatillerini istedikleri gibi gerçekleştirirler. (Ekonomisi güçlü ülkelerin paralarının az gelişmiş ülkelerin paralarına üstünlüğü düşünülürse bu eleştiri daha kolay kabul edilir.) D. Nash'da turizmi yeni bir 'emperyalizm' olarak

kabul eder. Turizm gelirlerinin ülke dışına çıkarılmasını örnek olarak gösterir. (Sorokin, 1997)

Bütün bunları turizmi bozucu etkileri olarak kabul etmek mümkündür. Turizme ilişkin yasaların bir kısmı bu olumsuz etkilere karşı dikkatler çekerek, alınacak önlemleri gündeme getirmektedir. Turizmin kültürel ve toplumsal yıkımın bir aracı haline gelmemesi için düzenlenen turizm temel yasası ve turist yasası bu amaçla düzenlenmiştir.

“Transit ve konaklama yerlerinde turist karşılayan toplulukların nüfusu, insanlığın ortak kalıtının bir parçasını oluşturur. Kültürlerine, dillerine ve geleneklerine ziyaretçiler tarafından saygı ve anlayış bekleme hakları vardır.”

“Turistler davranışlarıyla, hem uluslararası hem de ulusal düzeyde insanlar arası dostça bir ilişki ve anlayış kurarak barışın sağlanmasına yardımcı olmalıdırlar. (Sorokin, 1997)

Bu yasaların varlığı ve içerikleri, turizmin yerel topluluklar için yıkıcı olabileceği düşüncesinden kaynaklanmıştır. Bu nedenle turizme açılan toplumların toplumbilimcileri değişimin bu yönünü de araştırmak durumundadır.

“Modernleşme” denince genellikle tarım toplumlarından endüstri toplumlarına geçiş süreci, bu süreçte oluşan kurumlar, değerler,

ilişkiler olarak algılanmaktadır. Modernleşme, yeniden yapılanma ya da niteliksel bir değişimdir. Toplumsal değişim biçimi olan modernleşme üzerine geniş kuramsal çalışmalar yapılmıştır. Modernleşme ögesi olarak turizmi ele alacak olursak, bu kuramları detaylarıyla irdelemek yerine genel özellikleri üzerinde durmakta yarar görülmüştür.

Modernleşmeciler kuramlarını Batıyı esas alarak ve evrenselleştirerek oluştururlar. Toplumsal değişimi genellikle iç dinamiklerle açıklarlar. Bazı modernleşmeciler (Smelser ve Eisenstadt gibi) dış dinamiklere özel önem verirler. Modernleşmeciler farklılaşma, bütünleşme, ilerleme gelişme kavramlarını temel alırlar. Değişimi bir bütünlük içinde toplumsal, kültürel, ekonomik, politik, psikolojik, entelektüel boyutlarda algırlar. Ayrıca modernleşme sürecinin getirdiği sorunları tartışırlar.

Modernleşmeciler “modern toplum” ideal tipini belirleyerek farklı yapılara sahip toplumların modernleşme süreçlerini açıklamaya çalışırlar. Batı toplumlarını özellikle Batı Avrupa, Kuzey Amerika ve onların kurumlarını, değerler sistemini, ilişkilerini, ulaşılması gereken hedefler olarak gösterdiler. Modernleşme kuramları eleştirel olmaktan çok betimleyicidir.

Modernleşme süreci geleneksel yapıdan modern yapıya geçiş sürecidir. Modernleşme tüm yapısal değişimleri kapsar. Böyle olunca

onu yalnızca Rönesans la Fransız ihtilaliyle ya da endüstrileşmeyle başlatmak doğru olmaz. İlk toplumsal yaşamdan itibaren gerçekleşen her türlü yapısal değişme modernleşmedir. Bu değişmeler çok yönlü ve iç içedir. Turizm modernleşme sürecinde değişmeyi sağlayan öğelerden biridir. Turizm endüstri-kent toplumlarının değerlerini, davranış kalıplarını, örgüt biçimlerini yaygınlaştırır. Bunu evrensellik içinde gerçekleştirir.

Kırsal toplum turizm açıldığı zaman kentsel değerleri benimsemek durumunda olur. Bu değerleri turizme yönelen aileler benimserken turizme ilgisi olmayan aileler tepkilerin geliştirirler. Kentsel değerler çoğulculuğu, bireyselliği, yaratıcılığı teşvik eder. Bunlar geleneksel yapının çözülmesini hızlandırır. Turizm bu değerlerle birlikte teknoloji, kamu ve özel bürokratik örgütleri ve organizasyonları getirir. İletişim araçlarını kullanır. Yerel sınırları aşarak dış dünyaya açılmayı hızlandırır.

Turizmin değiştirici etkisi, kırsal toplumun pazara açılması ya da endüstrinin kurulması sonucunda meydana gelen değişimlere benzer sonuçlar verebilir. Örneğin; bireyin üzerindeki toplumsal denetimin azalması, girişimciliğin desteklenmesi, ücretli emeğin yaygınlaşması, akrabalık bağlarının çözülmesi, ailenin bazı işlevlerini terk etmesi ve küçülmesi vb. gibi.

Turizmin modernleşme sürecinde gerçekleşen değişmelerin ya doğrudan ya da dolaylı yaratıcı olduğu kabul edilmektedir. Turizmin girdiği kısal bölgelerde göç olgusunu azaltarak nüfusun yoğunlaşmasına neden olduğu gözlemlenebilir. Nüfusun yoğunlaşması, mesleki farklılaşma ve toplumsal sınıf ayrılıklarının çoğalması bunun yanı sıra yol, su, elektrik gibi alt yapı öğelerinin girişi, konut tiplerinin değişmesi, turistik tesislerin kurulması vs. Bunlar kentleşme sürecinin parçalarıdır. Öyleyse turizm hem kentleşmenin bir ürünü hem de geliştiricisidir. Kentleşme ya da modernleşme ilişkisi somut olarak gözlemlenebilir bir ilişkidir.

Turizmin, öncelikle turist kabul eden toplumlarda politik yapıları, politik inanç ve tutumları, güç ilişkilerini geliştirdiği ulusal bilinci ve uluslar arası ilişkileri geliştirdiği kabul edilmektedir.(Doğan, 1987:164)

Yukarıda sıralanan bütün değişmeler modernleşme sürecini ifade eder. Bu anlamda turizm modernleşmenin bir ögesidir.

Modernleşme sürecinde ortaya çıkan sorunlar turizmin girdiği ülke ya da yörelerde de ortaya çıkar. Bir çok kaynak modernleşmenin sorunlarına değinirken, ülkelerin uluslar arası ekonomik sisteme artan bağımlılığını, göç olgusunu, hızlı kentleşmeyi, aile içi ilişkilerin bozulmasını değerlerin değişmesinin yarattığı boşluğu, yabancılaşmayı, suç oranının artışıını vurgular.

Smelser'de modernleşmenin gelişmeyi sağladığı halde birçok sosyal huzursuzlukların ortaya çıkmasına engel olamadığına dikkat çeker. Sosyal değişimin hızlı olduğu yerlerde birçok insanın karasız hale gelmesi ve yeniliklere karşı tavır alması, otoritenin etkin uygulamalarının huzursuzluk yaratması Smelser'e göre modernleşmenin paradokslarıdır. (Smelser, 1977:129-130)

Modernleşme yarattığı gelişme ve sorunlarla birlikte algılanmalıdır. Aynı biçimde turizm de toplumda ya da yörede olumlu olumsuz sonuçlara yol açar. Şüphesiz ki olumluluk ve olumsuzluk görece kavramlardır. Bireylerin ya da ailelerin turizmden yararlanma düzeylerine göre değişir. Ancak bu göreceliği aşarak olguyu nesnel olarak araştırmanın yöntemlerinin geliştirilmesi gerekmektedir.

4.2. Turizmin Sosyolojik Etkileri

Turizmin sosyolojik etkilerini başlıklar halinde sıralayacak olursak;

- Turizm hareketleri sosyal yapıya etki etmektedir.
- Turizm hareketleri toplum ve aile yapısına etki etmektedir.
- Turizm hareketleri ayrı insan topluluklarının ve ülkelerin birbirini tanımasına etki etmektedir.
- Turizm hareketleri bir kısım turistik bölgelerin büyümesi ve kalkınmasına etki etmektedir.

- Turizm hareketleri toplumların sosyo-kültürel özelliklerine etki etmektedir.
- Turizm hareketleri toplumsal değerlere, örf adet ve hayat tarzlarına etki etmektedir.

Turizmin sosyal yapı üzerindeki etkilerinin ölçülmesi zor ve oldukça dolaylı yoldan yapılmakta hatta bilinmemektedir. (Pizam-Milmon, 1986:29)

Bu alanda şimdiye kadar yapılan araştırmalar turistlerin etkilenmesinden çok, ev sahibi toplumlar üzerindeki etkiyi anlamaya çalışmışlardır. (Din, 1988:563)

Abraham Pizam ve Ady Milmon turizmin ev sahibi toplumlar üzerindeki etkisi konusunda yapılan araştırmaları ve yazılan yazıları gözden geçirmek, bunların tasnifi için bir çerçeve önermek ve sonunda bazı tamamlayıcı araştırmalar önermek için yazdıkları makalede, turizmin sosyal yapı ile etkilerini şöyle tasnif etmektedirler

Tablo 2.4.2.1. Turizmin Sosyal Yapıya Etkileri ve Bileşenlerinden Örnekler

ETKİLER	ÖRNEKLER
Demografik	Nüfus Büyüklüğü/Yaş/Cinsiyet/Nüfus Artışı ve Eksilişi
Mesleki	Meslekte Değişiklik/Profesyonelleşme/Bazı Mesleklerde Yaş ve Cinsiyet Ayrımı
Kültürel	Gelenek/Din/Dil'de Değişiklik
Normların Transformasyonu	Eğitim/Altyapı/Mal/Gider
Tüketim Kalıplarında Değişiklik	Eğitim/Altyapı/Mal/Gider
Çevreye Olan Etki	Kirlenme/Ekoloji/Kalabalıklaşma

Yazarlara göre turizmin etkileri asla evrensel değildir. Bir etkinin yoğunluğu, şiddeti ve yönü daha çok şu oluşumların fonksiyonudur.

- 1) Turistik faaliyetler
- 2) Turist ve ev sahibi arasındaki kültürel ve ekonomik mesafe
- 3) Arzu edilen yerel faaliyetleri baltalamadan gidilen yer ve yöre halkının turistleri massedebilme yeteneği
- 4) Turistik gelişmenin sürat ve yoğunluğu

Araştırmacılar, şimdiye kadar incelenmiş bulunan sorunların daha açık ve karşılaştırmalı araştırmalara konu edilmesi ihtiyacı üzerinde durmaktadırlar bundan başka turizmin sosyal yapı üzerindeki etkilerinin incelenmesi ve ölçülmesinde, bu olayın daha iyi analizini ve karşılaştırmalı etüdünü mümkün kılacak bir genel metodolojik yaklaşım geliştirilmesine olan ihtiyacı vurgulamaktadırlar. Bu amaçla da, onbir ülkeden bir sosyal bilimci grubun uluslar arası Sosyal Bilim Konseyi'nin (Vienna Merkezi) desteğinde turizmin sosyal etkilerini incelemesini önermektedirler.

Bu arada “ Birleşik Krallık Antropoloji Grubu Politika ve Uygulaması (GAPP) “ turizm endüstrisini saran sosyal ve kültürel sorunları tartışmak üzere Londra'da 22-23-Nisan 1988 tarihlerinde “ Turizm Antropolojisi” konusundaki ilk konferans düzenlenmiştir. (Selwyn, 1990:68)

Bu konferansta “Üçüncü Dünya Turizmi”, “Seks Turizmi”, “Turizm ve Milliyetçilik”, “Kırsal Turizm”, “Paket Tur”, Miras, Taklit ve Gerçek”, “Turizm Mit ve Dinsel Törenler” konusunda yapılan on oturumda yedi ülkeden gelen konuşmacılar 18 tebliğ sunmuşlardır. (Din, 1988:563)

Üçüncü Dünya Turizmi konulu ilk toplantıda 4 sunuş yapılmıştır.

“Karaiplerdeki Turizm Üzerindeki Sosyo- Ekonomik Etki Hakkında Bazı Düşünceler” Turizmin 1960 lardan beri ekonomide giderek artan bir rol aldığını ve boksit endüstrisindeki çöküşten sonra kalan boşluğu turizmin doldurduğu anlatılmaktadır.

Kadir Din “ Yerel Halkın Katılım Kavramı ve Dört Malezya Sayfiye Adalarının Uygulanması” konusunu aynı başlıklı ikinci tebliğde inceleniyor. O turizm literatürünün evrimci modellerinde tanımlanan ideal-tipik olayların tersine yerel girişimcilik katılım ölçüsünün genellikle çok sınırlı kaldığı bunun da yerel halk gruplarının turizm iş kültürüne yeterli ön adaptasyonuna sahip olmalarından ileri geldiğini öne sürmektedir. Din, eğer tasarlanan amaçlar yerel topluma yarar getirecekse, yerli grupların turizmle gelen fırsatları değerlendirmeleri için amaca yönelik özel önlemlerin getirilmesi görüşünü savunmuştur.

Robert Peake'nin hazırladığı üçüncü tebliğ "Kenya Sahillerinde Eski Kent Malindi'de Turizm ve Swaili Kimliği" konusunu ele almaktadır. Peak üç sosyal gruptan yani yaşlılar, memurlar ve plaj çocuklarından gelen tepkileri araştırmaktadır. Yaşlıların turizmi onaylamadıkları gibi turizmle ilgili faaliyetlerden çekilme ve İslam'a dayalı daha temelci bir kimliğe bürünme eğilimine rağmen; plaj çocukları gelenekçiliği terk ederek onun yerine turizmden ticari kazançlar elde eden enerjik uğraşı üzerinde yoğunlaşmış bir kimliğin olmasını istiyorlardı.

Dördüncü tebliğ " Kalkınma Sürecinin Bir Parçası Olarak Turizme bir toplu bakış" getirme amacını taşımaktadır.

Turizm ve Milliyetçilik konusundaki 2 tebliğden birisinde İngiliz Çiftlik Turizminin konuk severlik, yuva ve mutfak özellikleri anlatılmaktadır. İsrail ile ilgili incelemenin ağırlık merkezinin günümüz İsrail milliyetçiliğinin bazı özellikleri olmuştur.

Oragicevic Miroslav ve Jilek Miroslav'a göre de turizmin kaynaklandığı sosyal yapı grubunu turizm ve sosyal yapılı çevrenin analizine dahil etmek gerekmektedir. Bu gruplamaya en az turizm olayının geçtiği çevreye verilen önem kadar önem vermek gerekmektedir. Çünkü konu bir birey (turist) ve her biri kendi kültürel ortamı, sosyal mevkii uygarlık modelinin sınırları içinde "sosyal rollerini" önceden öğrenmiş bulunan insanlar (turistler ve turistik alandaki halk) arasındaki iletişimidir. Kitle turizmi de

katılımcıların gerçek hayatta davranış biçimleri ile aynıdır. Bu nedenle turizm yöresinde genel yaşam şartları kökten değişmedikçe kendisi için ilk amaçlanan fonksiyonları üstlenemez. (Miroslav, 1985:21)

Joseph W.M.Van Doorn'da gelişmekte olan ülkelerde turizmin etkileri konusunda yapılan etütlerin çoğunda ne turistik gelişmenin aşaması ne de ülke kalkınmasının aşamasının dikkate alınmadığından yakınmaktadır. Bu nedenle çeşitli ülkelerden gelen turizm etkileri konusundaki etütleri karşılaştırma olanağı bulunmamaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde turizm faaliyetlerinin sosyo-kültürel etkilerinin değerlendirilmesi ise yapılmamaktadır. Bu etkilerin dağılımı ve elemanları hakkında hiçbir şey bilinmemektedir. Turizm sonucu meydana gelen sosyo-kültürel değişiklikleri şehirleşme, ticaret, kitle iletişim araçları ve sanayileşme süreçlerinin neden oldukları değişikliklerden ayırmamıza yardımcı olacak yeterli metodoloji yokluğu bugüne kadar elde edilen cılız sonuçlardan ileri gelmektedir. (Doorn, 1985:23)

Doorn'a göre bir turist kendi isteği ile yerleştiği yeri geçici olarak değiştiren kimse olarak kabul edilir. Bu araştırmada ele alınana turistlerin fizyolojik, psikolojik ve sosyo- kültürel ihtiyaçlarını tatmin eden ana dürtülerdir. Bu ihtiyaçlarını tatmin etmek için turistler özgün bir "turistik çevre" içinde ev sahibi halk ile (değişen derecelerde) temas kurmaktadırlar. Turistlerin ihtiyaçlarını karşılamak için büyük sayıda özel, kamu, kurum ve kuruluşlar uğraş veriyorlar. Hem turist gönderen hem de turist kabul eden ülkelerde

turizmle uğraşan turizm endüstrisi ve devlet kurumları vardır. Bundan başka hayati önemdeki ev sahibi halk vardır. Bu nedenle turizm geniş anlamda dört kurucu unsurun gruplaşması ve etkileşmesi olarak görülebilir; turistler, turizm endüstrisi, turizmden sorumlu devlet kurumları ve ev sahibi çevre (ev sahibi halkı olduğu gibi, doğal ve sosyo- kültürel, siyasi veya fiziki toplum yapısı çevreler)

Turizm şunların olayıdır:

- 1) Alıştığı yerden uzak bir kimsenin;
- 2) İhtiyaçlarına cevap veren endüstri ve devlet kuruluşlarının;
- 3) Turist, endüstri ve devletin ev sahibi çevre üzerinde yaptıkları etkilerin;
- 4) Turistler ve turist kabul eden halk üzerindeki etkilerin.

Doorn, turizm ve yapısal değişiklikler arasında aşağıdaki konularda düzenli bağlantılar bulmuştur. (Doorn, 1985:27)

- 1) Turizm ve aile yapısı üzerindeki etkiler;
- 2) Turizm ve seksüel davranışlardaki değişiklikler;
- 3) Turizm ve dinin kutsallaştırılması,
- 4) Turizm ve turistik bölgelerde şenliklerin, sanat ve el sanatlarının ticaretleşmesi;
- 5) Turizm ve prodüktivite konusunda değişen tutumları,
- 6) Turizm ve tüketimin ve tüketiciliğin gelişmesi;
- 7) Turizm ve hayat tarzının serbestleşmesi;

Bu sıralama işlemi ile seçilen araştırma alanları ise;

- 1) Sosyal yapıdaki değişiklikler,
- 2) Ev sahiplerinin temel yaşam alanlarında değer yönelişlerinin değişmesi,
- 3) Kültürel(etnik) kapalı çevreden, kültürel açık çevreye doğru değişim,
- 4) Mevcut alışkanlıklardaki değişiklikler
- 5) Sosyal patolojide değişiklikler
- 6) Doğal ve insan yapısı çevre özelliklerinde değişiklikler
- 7) Turistler konusunda değer yönelişlerin değişmesi

Bu araştırma alanları için Doorn şu hipotezleri geliştirmektedir.

- 1) Turizmin gelişmesi ev sahibi çevresi içinde sosyal yapı değişikliklerini etkiliyor.
- 2) Turizm gelişmesi değer yargılarını ve manevi kriterleri değiştiriyor.
- 3) Turizm gelişmesi kültürel (etnik) kapalı çevreden kültürel (etnik) çevreye dönüşüme neden oluyor.
- 4) Turizm gelişmesi ev sahibi halkın örf ve adetlerinin değişmesine neden oluyor.
- 5) Turizm gelişmesi sosyal patoloji değişimlerini tahrik ediyor.
- 6) Turizm gelişmesi doğal ve insan yapısı çevrelerde özellikleri dönüştürüyor.

7) Turistik faaliyet temel değerlere karşı bazı turist tavırlarının biçimlendiriyor.

Turizmin sosyal yapı üzerinde sosyo- kültürel değişiklikler meydana getirdiğine dair hipotezler ileriye süren araştırmacılardan bir tanesi de Julis R. Aramberri'dir.

Aramberri'ye göre, (Aramberri, 1985:29)

- 1) Turizm çağdaş toplumda heybetli bir artış göstermiştir.
- 2) Turizm süresi kısa ve tekrarlayıcı olan bir göç türüdür.
- 3) Turizm temelde sanayileşmiş toplumların olgusudur.
- 4) Turizm şu anlamda asimetrik bir faaliyettir; uzun menzile rağmen toplumun tümüne ulaşamamaktır.
- 5) Turizm çeşitli nedenleri etkileyen bir sosyal ve kültürel değişim faktörüdür.

Krzyslof Przeclawski'nin bakış açısından turizm her şeyden önce özellikle dört esas karakteristiği tanımlanabilen çağdaş bireyin beşeri davranışları olarak görülebilir. Bu dört karakteristik; idrak, sosyal ilişkiler, eylem ve seçimdir. (yani gerçek sevgi, yaratıcılık ve hürriyet) (Pizam- Przeclawski, 1990:469)

Çağdaş insanın bireysel idraki ve yapay olan kişisel deneyimin önemini dünya çapında yenileyebilmesi için turizm katalizör olarak görülür. Turizm özgürlük düşüncesini gerçekleştirmek için yani fırsatlar yaratmakta ve insanlık için seçeneklerin artmasına yardımcı olmaktadır.

Burada ortaya çıkan sorun, son zamanların felsefi ve sosyolojik teoriler doğrultusunda daha genel açıklamalar yapılacak kadar uluslar arası karşılaştırmalı araştırmayı yürütebilme zorunluluğu ve olanaklarıyla ilgilidir. Hareket noktası, turizmi, ziyaret edilen çevrede bir sosyo-kültürel değişiklik faktörü olarak kabul etmektedir. Bu değişiklikler ev sahibi halk, fiziksel çevre ve turistlerle ilgili olabilir ve ayrıca şunları da kapsayabilir. (Pizam- Przeclawski, 1990:470)

- 1) Değer yönelişlerinde değişiklikler,
- 2) Aile yapısında değişiklikler,
- 3) İnşa edilmiş çevrede değişiklikler,
- 4) Yaşam stilinde değişiklikler,
- 5) Kültürel katılım tarzında değişiklikler,
- 6) Suç işleme davranışlarında değişiklikler,

Uluslar arası karşılaştırmalı araştırma bu değişiklikler üzerinde odaklanmalı ve bunları bağımlı değişken olarak ele almalıdır. Değişikliklerin nitelik ve yoğunluğu karşılaşmanın türü ve turizmin türü tarafından karakterize edilir.

4.3. Turizm Ve Tutum Değişmesine Etkileri

Turizm sosyal bir olaydır. “Turistlerle yerliler arasındaki etkileşim her iki tarafta da sosyal değişime neden olmaktadır. Toplumda değişim eğilimini etkileyen en büyük faktörlerden birisi turizm olayıdır.” (Pamir,1997:60)

Bir ülkede turizmin başlamasıyla toplumsal değişimin başladığını görmek mümkündür. Bu süreç turizmin gelişmesiyle doğru orantılı değişimin de hızlandığını hatta arttığını göstermektedir.

Turistlerin hayat tarzları ve turistik davranışları ile ilişkiye girdikleri insanlara etki etmektedirler. Her yıl binlerce insanın gerçekleştirdiği turizm olayı ile, aile yapısında, inanç ve değer yargılarında, kültürel ve siyasal yapıda daha doğrusu sosyal yapıda çok önemli değişmeler meydana gelmektedir. (Tekin,1994)

Turizmin etkilerini genel olarak şu şekilde sıralamak mümkündür:

- Turizm, yakın çevredeki güçlü çekim merkezlerine karşı topluluğun nüfus kaybını önler, nüfusun kendi doğa yapısı içinde gelişmesini sağlar.
- Kadın-Erkek arasındaki ayırım ve farklılığı dengeleştirme doğrultusunda etkiler.

- Kadının dışı açılma sürecini hızlandırır.
- İstihdam alan ve hacmini artırır.
- Boş zaman kullanımını daha akılcı yönde etkiler
- Gelir artışları sağlar
- Turist aile ve hane halkı arasında yakınlaşma sağlar

Turizmin bireysel davranış, aile ilişkileri, toplu yaşam tarzları, ahlaki tutumlar, değer sistemleri, yaratıcı güçler, örf ve adetler, geleneksel törenler ve toplum örgütlenmesindeki değişikliklere katkıları, onun, sosyal ve kültürel etkileri yoluyla olmaktadır. Diğer bir deyişle bunlar doğrudan ve dolaylı temasın, misafirlerle ev sahibi toplumun etkileridir. (Özdemir,1990)

4.4. Turizmin Birey Üzerine Etkileri

Özellikle yabancı bir yere seyahat eden bir kimse, sadece coğrafi olarak değil, kişisel, toplumsal ve kültürel olarak da yabancı bir ortamla karşı karşıya gelir. Dolayısıyla gezinin tamamıyla hoş ve ödüllendirici olması için turistin karşısına çözüm bulunması gereken bazı sorunlar çıkar. Turistler para ve zaman kaynaklarını, ülkelerindekinden çok farklı durumlarda kullanmak zorundadırlar. Ayrıca toplumsal ilişkilerini ve etkileşimlerinde, barınma ve beslenme ve diğer ihtiyaçlarını sağlamak beklide arkadaş bulmak üzere yönlendirilmeleri gerekmektedir. Ayrıca, ne kadar tanımadıkları bir ortama gitmeye de “

kültürel mesafenin” ölçüsünü belirleyerek karar verebilirler. Seyahat eden kişiler, kendilerini bulabilecekleri yeni kültürlerle değişik derecelerde ilişkiye girerler. Söz gelimi, yaşantıyı görme turizmi, kültürel zenginleşme elde etmek için yapılandırılmış bir yöntemdir. Antropolojik bir inceleme turu veya bir sanat ve el sanatı festivaline katılım gibi kültürel konular ve tecrübeler çevresinde düzenlenen turlar bunlara örnektir. Seyahat tecrübeleri genellikle seyahat edenlerin yaşamlarındaki en önemli anılar arasında olduğu için bunların seyahat edenler kadar toplumun üzerinde de derin bir etkisi vardır.

Bireyler çok değişik amaçlarla turizm olayına katılırlar. Aynı zamanda çok değişik arzu ve ilgilerle turizm olayına yönelmektedirler. Seyahat eden bireyler her şeyden önce seyahat tecrübesi kazanırlar. Bu tecrübelerinde seyahat ettikleri yöre veya ülke insanlarından etkilendikleri gibi kendileri de gittiği yer insanlarını etkilemektedir. Yerli halk-turist etkileşimi hangi yönde olursa olsun turizmin birey üzerindeki etkisini görmeye yetecektir. (Gürkan,1995)

4.5. Turizmin Aile Üzerindeki Etkileri

Aile büyüdükçe ve çocuklar olgunlaştıkça, aile olarak yapılan geziler yılın en önemli dönemini oluşturmaktadır. Heyecan, hazırlık, beklenti ve seyahat tecrübesi aile yaşamının unutulmaz fırsatlarıdır. Belli ölçüde serüvenli geçen seyahatler muhtemelen daha da unutulmaz

olacaktır. Ailece seyahatin değişik ölçülerde eğitici yönleri de bulunmaktadır. Bir seyahat ne kadar amaçlı ve eğitici olursa onun yararı da o kadar fazla olacaktır.

Turizm olayında müstakil bireylerden çok aile grupları dikkati çekmektedir. Her birey bir ailenin parçasıdır. Turizm olayını ailesi ile birlikte gerçekleştirmek eğilimi ağır basmaktadır. Aile fertleri hayatlarında çok şey paylaştıkları gibi seyahati de geziyi de paylaşmak isterler. Ülkemizde ve kültürel yapımızda daha çok akraba, eş dost ziyaretleri şeklinde seyahatler görülmektedir.

4.6. Turizmin Toplum Üzerindeki Etkileri

Seyahatin bir ulusun diğer insanları anlaması ve değerlendirmesinde önemli bir etkisi vardır. Gelişmiş ve aydın uluslardaki hükümet politikaları, yurttaşların ülkelerinin diğer kısımlarını tanımaları ve ana yurtlarına duydukları beğeni duygularının geliştirilmesi aracı olarak seyahati, özellikle de yurtiçi seyahati teşvik eder.

Bir ülkede ziyaretçilerin varlığı, yerli halkın hayat tarzlarını etkilemektedir. Ziyaretçilerin kendilerine ilişkin davranışları ve ev sahibi ülkenin yurttaşlarıyla kurdukları kişisel ilişkilerin genellikle yerel halkın hayat tarzı ve tutumları üzerinde bir etkisi bulunmaktadır. Muhtemelen bu fenomenin en belirgin etkileri, kuzey Amerika'lı veya

Batı Avrupalı ziyaretçiler ilkel bir kültüre veya düşük hayat (ekonomik) standardı ve gelişmiş olmayan halk kitlesi tarafından karakterize edilen bir kültüre sahip, yeni ortaya çıkan ülkeleri ziyaret ettiğinde ortaya çıkmaktadır. Bu durum özellikle konuklarla kişisel ilişki içine giren otel lokanta çalışanlarının davranışlarında göze çarpar bir ticari kuruluşta turistlere hizmet etmek, yerel halkın hayat tarzına yıkıcı bir değişime yol açabilir. Örneğin, temizleyici olarak işe alınan bir anne işe sırtına bağladığı bebeği ile gelebilir. İstihdam mevzuatına uymak, bu mevzuata göre istihdam edilen kişilerin yaşam üsluplarında büyük değişikliklere yol açabilir. Bu durum istenebileceği gibi istenmeye de bilir.

Buna karşılık, ziyaretçi de gittiği ülkelerdeki veya kendi yurdunun değişik bölgelerindeki kültürel karşıtıktan etkilenir. Bu etki genellikle faydalıdır ve ziyaret edilen toplumun insanın kendi yurdunda bulunmayan yaşantıları beğenebilir. Ziyaret edilen ülkede yaşayan birçok insanın hayat tarzı, ziyaretçinin kendi toplumundan farklıdır. Bu yeni insan grupları, ziyaretçinin günlük yaşamında ilişki kurduğu gruplardan daha cazip hale gelebilir.

Turizm olayında iki farklı toplum ve bu farklı toplumların insanların karşılaşması daha doğrusu etkileşimi söz konusudur. Her iki tarafında birbirlerini etkilemeleri gayet doğaldır. Ziyaret edilen ülke insanların hayat tarzları kişiler arası kurulan farklı ilişkiler turisti cezp edebilir.

Buradan hareketle denilebilir ki, turizm ülkenin insanların diğer ülke insanlarını anlaması ve değerlendirmesinde önemli katkı sağlamaktadır. Bu bağlamda yurtdışı turizmin önemi daha da açıkça ortaya çıkmaktadır. İç turizme verilecek önem ülke tanınmasında ve farklı yöre insanların inanç, tutum ve kültür farklılıklarının bilinmesine katkı sağlayacaktır.

4.7. Seyahat Motivasyonunda Sosyolojik ve Ekonomik Faktörler

İnsanlar, grup tutumları, nüfuslar değişmektedir. Bütün faktörler ise seyahat ilgilerini etkilemektedir. A.B.D. gençlik pazarının olağanüstü büyümesi bunun bir örneğidir. A.B.D. 'deki nüfusun yaklaşık yarısı 30 yaşın altındadır. İlk gençlik dönemlerindeki ve yirmi yaşlarının başlarındaki insanlar daha serüven düşkünü olduklarından, yaşlıların rağbet etmeyeceği otostop yapma, gençlik yurtlarında veya diğer düşük fiyatlı konaklama yerlerinde kalma ve ucuz yemek yeme gibi seyahat tarzlarına düşkünlük göstermektedirler.

Seyahat ilgileri de değişmektedir. Bazı ülkeler seyahat alanında popüler hale gelirken, bazıları da popülerliğini yitirmektedir. Dünya olaylarının gidişatı, insanların dikkatini dünyanın belli ülkeleri veya bölgelerine yöneltmektedir. Japonya ve Kore'nin 2. Dünya Savaşı ve Kore Savaşından sonra seyahat edilecek yerler olarak ortaya çıkması,

Karaib bölgesiyle birlikte İsrail, İspanya, Fas, Doğu Afrika'nın ilgi çeken ziyaretçi noktaları olması bunun örneğidir. Bugün Çin Halk Cumhuriyeti turizmde büyük ilgi toplamaktadır. Seyahatleri tanıtanların kullandığı eski bir deyiş vardır. "Kitle önderi İzler" Bugün bu deyiş kendini ispatlamıştır. Önde gelen kişilerin belli bir bölgeyi ziyaretleriyle ilgili haberlerin yapıldığı tanıtım, bu bölgeye olan ilginin kaçınılmaz olarak yoğunlaşmasını sağlar. Örneğin bu yıl ülkemize gelen Papa'nın ziyareti fotoğrafları ülkemizin tanıtımında kullanılmaktadır.

İletişim sistemlerinin, özellikle televizyonun gelişmesi, insanların diğer ülkelere ve halklara duydukları ilginin kapsamını genişletmiştir. İşitmenin yanı sıra görme duyusunun uyarılması, izleyicinin zihninde güçlü etkilere neden olmaktadır.

Hayat standardının yükselmesi, nüfusun yaş piramidindeki değişimler, artan eğitim düzeyi ve iletişimdeki gelişmeler, insanların dünyadaki diğer insanların refahı ve faaliyetlerine ilişkin sosyal bilinçlerinin gelişmesi, dünyanın hızlı uçaklarla psikolojik olarak küçülmesi, bireylerde ve toplumlarda diğerlerine karşı ilgi uyandırmıştır. Yaşlı (altmış beş yaş üzeri) turist daha aktif hale gelebilir. Ailenin rekreasyon kalıpları yaş aşamaları ile bağlantılıdır. Çocukların varlığı, yapılan gezilerin sayısının azalmasına yol açar, aile daha fazla eve yönelir. Çocukları olmayan evliler, seyahati en fazla yapanlardır. Bununla birlikte çocuklar büyüdükçe, on beş, on yedi yaş arası çocukları olanlar

ise seyahat faaliyetlerini arttırdılar. Ancak çocukların büyüüp evden ayrıldıktan sonra, çocuksuz kalan evli çiftlerin tekrar seyahate ilgi duyduğunu, muhtemelen artan mali durumları nedeniyle daha fazla seyahati gerçekleştirdikleri gözlemlenmektedir. Ayrıca kent merkezlerinde yaşayanların seyahat etme eğilimleri kırsal alanlarda yaşayanlara göre daha fazladır.

Gelirin ve sosyal sınıf statüsünün seyahat üzerinde etkisi vardır. Varlıklı kişiler ve daha yüksek sosyal sınıflara mensup olan kişiler daha fazla seyahat etmektedirler.

Hayat standardı yükseldikçe ve boş zamanlar arttıkça turizmin daha fazla yükseleceği beklenmektedir.

Bireylerin seyahat edebilmeleri gelir düzeyiyle orantılıdır. Gelir düzeyi daha fazla insanlarda seyahat yoğunluğu ve sıklığı artmaktadır. Yüksek gelir gruplarının iç ve dış seyahat yapma ve ulaşım aracının çeşidini belirtmede rol oynadığı bilinmektedir. Öte yanda konaklama tesisi seçiminde yine gelirin büyük etkisi vardır.

Turizme katılma eylemine olumlu veya olumsuz bir kısım faktörler etki etmektedir. Bunların sosyolojik olanlarını sıralayacak olursak:

- Sosyal Durum
- Gelir Düzeyi
- Eğitim Düzeyi
- Sanayileşme ve Teknoloji Düzeyi
- Sürekli Yaşanılan Yer
- Aile Durumu
- Yaş (Toskay,1989)

4.8. Turizmin Sosyo-Kültürel Etkileri

Turizmin sosyo-kültürel etkilerinin inceleme konusu olmasıyla birlikte, pek çok araştırmacı bu etkileri genel bir biçimde sınıflandırmaya çalışmıştır. Örneğin Williams, turizmin etkilerini üç grupta toplamıştır. Bunlar: ekonomik, sosyal ve çevresel/fiziksel etkilerdir. (Williams, 1979:17) Pearce ise sosyal ve kültürel etkilerin sınıflandırmasında altı temel kategori saptamıştır. Nüfus yapısına etkiler, turizmle birlikte meslekte ortaya çıkan değişiklikler, toplumun sahip olduğu değerlerin değişmesi, turizmin geleneksel yaşam biçimine etkileri, nüfus yoğunluğunun etkileri ve turistlerin yararına olan etkilerdir. (Pearce, 1989) Pizam ve Milman aynı fikirle turizmin sosyo-kültürel etkilerini, demografik (nüfus büyüklüğü, yaş), mesleki (mesleklerdeki

değişiklikler), kültürel (geleneklerde, dünya görüşünde ve konuşulan dilde görülen değişiklikler), toplumsal değerlerin değişmesi (ahlak yapısı ve diğer toplumsal değerler), nüfus yoğunluğunun ortaya çıkardığı etkiler (altyapı) ve çevreye etkiler (kirlenme) olarak sınıflandırılmıştır. (Pizam ve Milman, 1986:29)

Sınıflandırmalar bu şekilde yapılırken, Travis, turistik bir varış noktasının sosyo-kültürel açıdan fayda ve sakınca boyutunda etkilenmesini gösteren bir model oluşturmuştur. (Travis, 1984:22) Bu modele göre turizm, bir varış noktasına sosyo-kültürel açıdan faydalı veya sakıncalı sonuçlara yol açabilir. Örneğin; kültürel gelişme ve değişme, sosyal değişim, yerel toplumun turizmle birlikte olumlu bir imaja kavuşması, yapılan yatırımlarla sağlık şartlarının iyileştirilmesi, sosyal yönden hayatı kolaylaştıran imkanların geliştirilmesi, eğitim ve insanlar arasındaki iletişim olumlu değişimler arasında sayılmaktadır.

Olumsuz değişimler ise; yerel kültürün yozlaşması veya yok olması, kural ve kanunlardaki değişiklikler, yerel halk ve turist arasındaki ilişkilerin ticari bir nitelik kazanması, geleneksel değerlerin değişmesi olarak ele alınabilir.

Turizm, bir varış noktasının sosyo-kültürel dokusunu geliştirip zenginleştirebileceği gibi, zayıflatabilir ve bozabilir. Eğer turizm açısından sosyo-kültürel anlamda meydana gelen sorunlar, kendi

doğal akışları içinde ortaya çıkmasına izin verilirse, olumsuz sonuçların doğmasına da fırsat verilmiş olur. Bu da ziyaretçinin turizm deneyiminin tatsızlaşmasına, sosyal rahatsızlığa, mikro boyutta yörenin ve bölgenin; makro boyutta ise ülkenin turizm pazarındaki kaybını beraberinde getirebilir. (Himmetoğlu, 2000:1) Turizm açısından varış noktasının sürdürülebilirliğini sağlamak, ancak öz kimliğin ve özgünlüğün korunmasıyla mümkün olmaktadır.

Burada önemli bir noktaya değinmek yerinde olabilir. Turistlerle ilişki kuran bir kimse, belki onlardan bir lde etkilenebilir ve etkilenmenin boyutları yüksek düzeylerde gerçekleşebilir. Ancak, bu etkilerin tek tek bireylere yayılarak tüm toplumu birden içine alması çok yavaş olmaktadır.

Etkilenme bu şekilde incelenirken, bu etkilenmenin turizmden kaynaklanıp kaynaklanmadığını belirlemek zorunluluğu vardır. Boissevain, turizmin toplumsal sonuçları ile başka etmenlerin karşılaştırılabileceği fikrini ileri sürmektedir. Başka etmenlerin sonucunda ortaya çıkan değişimler turizme bağlanabilmektedir. (Boissevain, 1979:82) Diğer yandan turizmin topluma etkisi, kentleşmenin getirdiği etki birbirini btnleyebilmektedir.

Etkilenmenin gerçek nedenlerini belirleyebilmek için aynı yerde değişik zamanlar içinde tekrarlanan, güncel analiz metotlarının kullanıldığı çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Kültür, bir veridir ve sosyal deneyimlerden geçerek zamanımıza kadar gelmiştir. Kültür insanların ona tepkide bulunarak, etkilerine cevap vererek sosyalleştirdikleri bir gerçektir. Sosyal grupların özelliklerine göre, karakterine göre bu sosyal grupların içinde yer alan kültürel ögeler, sadece nitelikleri açıklamazlar, aynı zamanda ilgilerine göre ögeleri bir perspektif içinde toplamaya da yararlar. Örneğin, ekonomik ilgiler, üretilenleri, tketilenleri ve onların gruplara göre insanlara dağılmalarını, değer kazanmalarını sosyal gruplar içinde sağlarlar. İşte bu anda, buradaki değerin saptanmasında araya sosyo-kültürel olay girmektedir. Söz konusu değer sosyo-kültürel ortam içinde diğer değerleri geekleştirir ve de toplumdan topluma çeşitlilik, değişiklik gösterir. Değerler sosyo-kültürel sistem içinde anlam bulur. Hatta yiyecekler ve içecekler bile sosyo-kültürel ortamda saptanırlar. (Nirun, 1994:63) Sosyo-kültürel ortam içinde moda, değişik fikirler, sosyal olaylar, kültür yer alabilir. (Hacıoğlu, 1997:19)

Sahip olunan kültür, dünyaya bakış açısından, herhangi bir malı satın alıncaya kadar hayatın tüm konularda yol gösteren bir sistemi içermektedir. Örneğin; Kültür tüketicisi davranışlarını etkileyen sosyolojik etkenlerin başında gelmektedir. Herhangi bir kişi tatil kararı

verirken çeşitli kişilerden görüş aşmaktadır. Ailenin, referans gruplarının (arkadaş, dost, meslek grupları), sosyal sınıfın (toplumdaki çeşitli sınıflar) ve alt kültürün (bölgesel özellikler) içinde bulunduğu bir yapıda (Hacıoğlu, 1997:19) karar alma süreci yine kültür içinde oluşmaktadır.

Turizmin sosyo-kültürel etkileri incelenirken sosyal ilişkiden bahsetmek yerinde olur. Sosyal ilişki iki temel ögeyi içinde barındırır. Bunlardan birincisi, ilişkinin en az iki insan arasında gerçekleşmesi, ikincisi ise bu ilişki sonrasında olumlu, olumsuz yada yüzeysel sonuçların ortaya çıkmasıdır. (Reisinger, 1994:743)

Murphy, turizmi hem turist hem de yerel halk için sosyo-kültürel bir olay olarak tanımlamaktadır. Yazara göre, turistik yerlerde birinci amaç turistin rahat ettirilmesidir ve bu amaç gerçekleştirilirken, yerel halkın içinde bulunduğu sosyo-kültürel yapıda ortaya çıkabilecek olumsuz değişikliklere verilen önem sınırlı ve yüzeysel olmalıdır. (Murphy, 1985:88)

Turizmin sosyo-kültürel etkilerinin ortaya çıkması, üç temel sosyo-kültürel kaynağın var olmasına bağlıdır. Bunlar;

- Turistler
- Yörede ikamet eden insanlar (yerel halk)
- Turist ve yerel halk arasındaki etkileşim

Turist-yerel halk etkileşimi, sosyo-kültürel etkilere de başlangıç olmuştur. Etkileşim sonrası halkın yaşam biçimindeki değişiklikler ve bu değişimin boyutu artık inceleme konusu olabilir. Bu incelemeyi sağlıklı bir şekilde yapabilmek için, ilişkinin hangi alanda geçtiğini belirlemek önemlidir.

Turist ve yerel halk arasındaki ilişkiler genel olarak üç ortamda meydana gelir; (Kadt, 1985:88)

- Turistin yerel halk tarafından üretilen mal ve hizmetleri satın aldığı ortam,
- Turistlerin halkla aynı an ve aynı yerde bulunduğu ortam
- Turistle halkın görüştüğü ve fikirlerini (bilgilerini) paylaştığı ortam.

Genel olarak turistlerle yerel halkın görüşmesi ve fikirlerini paylaşmasının yaygınlık oranı ilk iki faktöre göre azdır. Çünkü söz edilen üçüncü ortamın tam anlamıyla hayata geçirilmesinde önemli bir faktör bulunmamaktadır. Bu faktörde, etkileşimin gerçekleşmesi için zorunlu olan konuşulan dildir.

Yerel halkla turistin konuştukları dillerin farklılığı, iletişime bir sınır getirmektedir. Konuşulan dillerin farklı oluşu bir anlamda hem turistin hem de yerel halkın kendini ifade etme olanağını önemli ölçüde

etkilemektedir. Bundan başka halkın turizme bakışı, turistlerle iletişim yapma isteği ve daha pek çok faktör bu konuda ele alınabilir.

Yukarıda değinilen ve genelde üç alada meydana gelen yerel halk-turist ilişkisinin temelde dört özelliği bulunmaktadır. Bunlar;

- İlişkilerin geçici olması,
- Zaman ve mekanda sınırlayıcılık,
- İlişkilerde dengesiz deneyimleme,
- İlişkilerde kendiliğinden olma eksikliği

Yukarıdaki bu dört öğe genel olarak halkın turizmi algılaması ve sosyo-kültürel yapıya etkinin boyutunu oluşturmaktadır. Şöyle ki; (Avcıkurt, 2000:58)

Turistlerle yerel halkın ilişkilerinin geçiciliği, genellikle tatilin kısa bir sürede olması ve ilişkinin çoğu kez yinelenemeyen bir özellik taşımasıyla ilgilidir. Bu da aradaki ilişkiyi etkilemekte ve sınırlamaktadır. Tatilin kısa olması yine, ziyaretçilerin yerel halk ile gerçek anlamda etkileşimde bulunabilmesi için yeterli zaman oluşmasını engellemektedir. Diğer açıdan özellikle tatil köylerinde ve yerleşim alanlarının dışında konaklayan yabancı turistlerin ilişkileri sadece tesis çalışanları ile sınırlı kalmaktadır.

Dengesiz deneyimleme, “kültürel aracilar” vasitasıyla olmaktadır. Kültürel aracilar, genellikle her iki dili iyi bilen ve kültürel açıdan yenilikçi kişilerden oluşmaktadır.

Çoğu kez paket turlarla gelen turistlerin yerel halk ile karşılaşmalarının önceden planlı ve sınırlı olması da, ilişkilerin kendiliğinden olma eksikliğini ortaya koymaktadır.

Yukarıda bahsedilen özelliklerle beraber turistler konaklamaları esnasında, yerel halkla az ya da çok iletişimde bulunmaktadırlar.

Bu iletişim sonucu, uzun dönemde ve yavaş yavaş sosyal değerlerde, toplumun yaşam kalitesinde, değer sistemlerinde, iş bölümünde, aile ilişkilerinde, tutumlarda, davranış örneklerinde, eğlence anlayışlarında değişiklik gözlenebilmektedir. (Pizam ve Milman, 1986:13) Bir boyutta, bu değişime turist kültürü ve otantik hatıralar neden olurken, diğer boyutta yerel toplumun turizme bağımlı olması, diğer bir ifadeyle, gelirlerinin tümünü ya da önemli bir kısmını turizmden sağlaması, böyle bir sonucu ortaya çıkarmaktadır. (Sharpley, 1994: 58)

Bahsedilen bu değişimlerden bazıları (gelir artışı, eğitim, işsizliği önleyici fırsatlar, alt yapı ve hizmetlerdeki gelişmeler gibi) olumlu karşılanırken; (Lankford, 1994:38) bazıları da (örneğin; sosyal ve aile değerlerindeki değişiklik, yeni ekonomik yönden güçlü grupların

meydana çıkması ve örf-adetlerin turistlerin ihtiyaçlarına göre uyarlanması gibi...) olumsuz karşılanmaktadır. (Ap ve Crompton, 1993:48)

Burada iki görüş ortaya çıkmaktadır, aslında bu görüş turizmin sosyo-kültürel etkilerinin temelini oluşturmaktadır.

Birinci görüşte olanlar; değişik kültürler arasındaki bu etkileşimin, toplumları ve geleneksel kültürleri yıkmakla tehdit ettiğini söylerken, diğer görüş sahipleri, bu etkileşimin barış için bir fırsat olacağını, değişik kültürler ve uluslar hakkında daha fazla bilgi sahibi olunacağını söylemektedirler. (Brunt ve Courtney, 1999:494)

Etkileşim sonunda ortaya çıkan değişim iki açıdan ele alınmaktadır. Bunlardan birincisi; yukarıda bahsedilen toplumda gözlenen değişim, diğeri ise gittikleri yerlerdeki yerel halktan ve onların yaşam tarzlarından etkilenecek turistlerde meydana çıkan değişimdir.

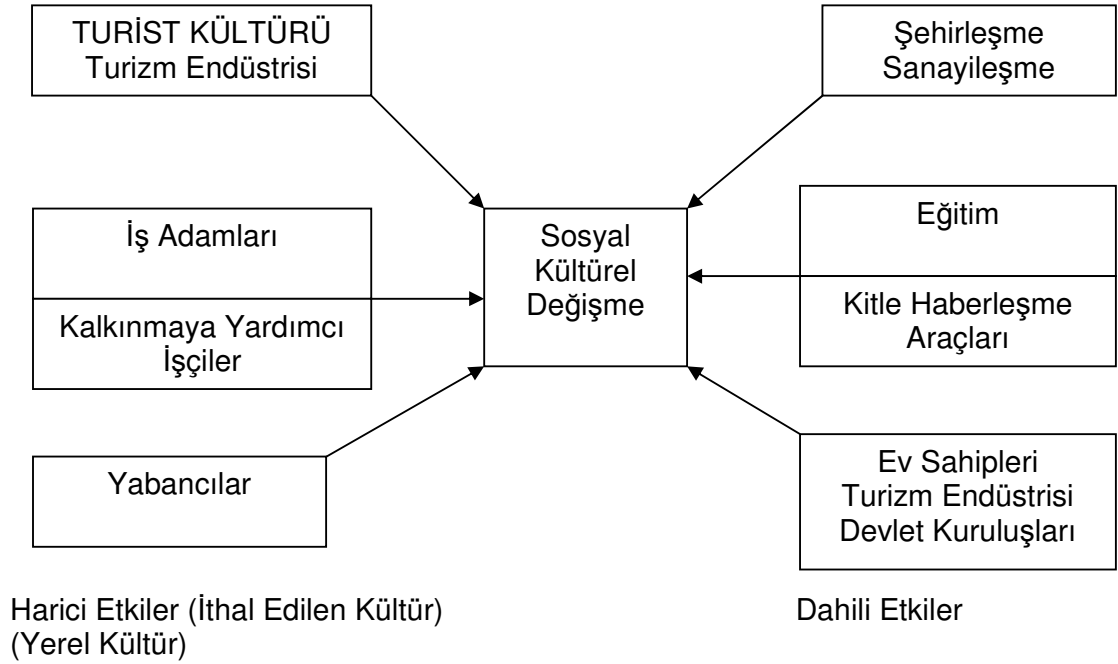
Turistler genellikle bir destinasyona geldiklerinde, yöredeki değişik kültür öğelerini tanımak ve öğrenmek isterler. Zaten yerel halkla turist arasındaki etkileşim buna dayanmaktadır. Bu öğeler genel olarak aşağıdaki şekilde sıralanabilir ;

- El sanatları
- Gelenekler

- Bölgenin Tarihi
- Mimari Yapı
- Yöresel Yemekler
- Sanat ve Müzik
- Yaşam Tarzı
- Din
- Dil
- Giyim-kuşam/Geleneksel Örf ve Adetler

Bununla birlikte, turizmde sosyo-kültürel değişimin etkileri, ev sahibi ülke ve yabancıların içinde bulunduğu pek çok faktöre dayanmaktadır. Bu durum, Doorn tarafından oluşturulan bir şekille özetlenmiştir. (Şekil 2.4.8.1)

Şekil 2.4.8.1. Turizmin Sosyo-Kültürel Etkileri ve Etki Faktörleri

Kaynak: Doorn: "Tourism and Cross – Cultural Communication" Tourism and Behaviour Studies in Third World Societies Williamsbury. VA: College of William and Mary

Turistler fizyolojik, psikolojik ve sosyo-kültürel ihtiyaçlarını ana güdüleriyle tatmin ederler. Turistler, bu ihtiyaçları tatmin etmek için, özgün bir turistik mahal içerisinde ev sahibi halk ile değişken derecelerde temas kurarlar.

Turistlerin ihtiyaçlarını karşılamak için, büyük sayıda özel ve kamu kurum ve kuruluşlar faaliyet göstermektedirler. Turizm geniş anlamda, dört kurucu unsur gruplaşması ve etkileşmesi olarak görülebilir.

Bu unsurlar; turistler, yöredeki turizm endüstrisi, turizmden sorumlu devlet kurumları ve yerel çevredir (doğal, sosyo-kültürel, siyasi ve fiziki çevreler). (Özdemir, 1992.639)

Şekilde de görüldüğü gibi yerel halkın sosyo-kültürel etkileri algılama süreci şehirleşme, sanayileşme, yerel halkın eğitim durumu, yöredeki kitle iletişim-haberleşme araçları, yöredeki turizm endüstrisi ve ülkenin turizme verdiği önemi belirleyen devlet kuruluşlarının faaliyetleriyle anlam kazanmaktadır. Diğer yandan, aynı şekilde, turiste bu sürece sahip olduğu kültürle katılmaktadır. Yabancı ülkelere gelen iş adamları, işçiler ve turistler bu etkilenme sürecinde yer almaktadırlar.

4.8.1. Turizmin Kültür Üzerindeki Etkileri

Turizm kavramının önemi vurgulanırken genel olarak özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere ekonomik etkileri üzerinde durulmakta, turizme konu ülkelerdeki kültürel yapıların özellikleri dikkate alınmaktadır ve bu da kontrolsüz kültürel etkilenmelere neden olmaktadır. Oysa ki; turizm politikaları oluşturulurken, kültürel etkilere olumsuz etkilerin de dikkate alınması gerekmektedir.

Turizm faaliyetleri, toplumun geleneklerini bozabilir. Çünkü her insan turist olduğu andan itibaren, moral ve fiziksel açıdan değişiklik göstererek kendi geçek kişiliğinden daha rahat, özgür ve bağımsız bir imaja bürünür. Bu durum Olalı'ya göre "onu

çocukluğunda olduğu veya olmayı arzu ettiği bir davranışa itmekte, adeta arkaik devrin ilkel yaşantısına dönmeyi arzu etmesinin bir görüntüsü olmaktadır. Hiç kuşkusuz turistin moral ve fiziksel baskı ile girdiği bu yeni mantalite ve davranış, ziyaret ettiği ülke ve bölgenin gelenekleri üzerinde etki göstermektedir. Yabancıya atfedilen prestij, yerli halkta hızla turiste benzeme arzusunu kamçulamaktadır. Bu kültürel kirlenmedir. Kültürel kirlenme; giyim, kuşamdan, yemek biçimine kadar gözlenmektedir.” (Olalı, 1990:386)

Turizm bu gün pazarlama konusunda aşırı bir rekabete konu olmakta ve büyük bir trajedi yaşanmasına sebep olmaktadır. İki yıl önce Alanya’da kapasitesinin yaklaşık iki katı yolcu bindirilen tur teknesi battı; 4 kişi öldü, 12 kişi yaralandı. Gece yarısından sonra aldığı yaklaşık 130 kişiyle mehtap turuna çıkan ‘Paradise Garden’ adlı 72 yolcu kapasiteli teknenin balıkçı barınağının hemen yanında batması ve yakındaki teknelerin erken müdahalesi, facianın büyümesini önledi. Bu örnek turizm pazarlamasının zaman zaman acı örneklerinin de yaşanabildiğini ifade etmektedir. Kar amacıyla turizm konusunda yalancılığın söz konusu olması, toplumsal karakterin bozulmasının sonuçlarından sadece biridir. Bu tür tutum ve davranışlar çok kez turistik mөнүнün pahallılık, turistik

otelin kalitesizlik, turistik gezinin eziyet ve cefa çektiren bir seyahat olarak algılanmasına dahi yol açmaktadır.

Günümüzde turizmin kültürel etkileri üzerine gün geçtikçe artan tartışmalar oluşmaktadır. Bu tartışmalarda turizmin genel olarak olumsuz etkileri üzerine ciddi bir kayıtsızlık vardır. Bu konudaki araştırma ve önerilerin yeterince ele alınamamasının en önemli nedenlerinden biri de, turizmin gelir getirici özelliğine, ülkelerin ihtiyaç duymalarıdır.

Turizmin kültürel etkileri üzerinde durulurken, kültürel değişimin tarih süreci içerisinde normal kabul edilebilecek bir değişimin dışında değerlendirilmelidir. Turizmin beraberinde getirdiği değişiklikler, normal toplumsal değişimin dışında değerlendirilmelidir. Turizmin beraberinde getirdiği değişiklikler, normal toplumsal değişimin çok üzerinde bir farklılaşmadır. Normal toplumsal değişim, bir toplumun uzun bir dönemde, yani birkaç neslin yaşamını aşan bir süreçte yaşadığı değişikliklerin tümü olarak kabul edilir. Oysa ki, toplumsal değişimin daha kısa bir zaman sürecinde gözlenebiliyor olması, başka faktörlerin varlığının ispatıdır.

Kısa sürede meydana gelen toplumsal değişimlerin en çarpıcı sonuçları, kuşaklar arasındaki anlaşmazlıkla gün yüzüne çıkar.

Toplumun gerçekten değiştiği, ebeveynlerle çocuklar arasındaki yaş farkının 20-30 yaş olmasına rağmen farklılaşmanın aşırı boyutlara çıkması ile anlaşılabilir. Çünkü toplumsal değişim, gençlerin diğer insanlara göre daha yoğunlukla adapte olabildiği, farklı bir yaşam sürecini de beraberinde getirir.

Toplumlar arasındaki kültürel etkileşim ve etkilenme, kendi kültürünü hiçe sayarak, kayıtsız şartsız bir taklit anlayışına brnmediği sürece önemli bir problemden bahsetmek yersiz olur. Ancak bu etkileşim bir kültür baskısı haline gelirse, yerel kültüre vuracağı darbeler, turizmden elde edilecek faydaları anlamsızlaştırıcı boyutlara ulaşabilir.

Turizm olayı ile ortaya çıkan kültürel değişimi turist gönderen topluluklar ile turist kabul eden topluluklar olarak iki grupta incelemek gerekir. Çünkü kültürel etkilenmeler, toplumların özelliklerine, gelişmişliklerine ve ekonomik glerine göre farklılıklar göstermektedir.

Turizmin kültür üzerindeki etkilerini maddelersek;

1. Dini İnanç Ve Davranışların Değişmesi

Turizmin dinsel inançlar üzerinde etki ettiği gözlemlenen bir kanaattir. Fakat bu etki bir kısım ülkeler ve toplumlarında olumlu yönde olurken bir kısmında da olumsuz yönde olduğu görülmüştür. Tatile çıkma durumunda turistlerin dinsel davranışlarında değişim (artma ve eksilme şeklinde) görüldüğü gibi, turistin karşı taraftan etkilenme ve karşı tarafı etkileme içerisinde olduğu da tespit edilmiştir. Örnek verecek olursak Avrupa ve Amerika'daki Hıristiyan ülkelerde turizmin dini zayıflattığı buna karşılık putperest ülkelerin ise Hıristiyanlaştırılması yönünde etki ettiği görülmüştür.

2. Değer Yargılarının Değişmesi

Turizmin ahlaki değer ve davranışları etkilediği de düşünülmektedir. Yerli kültürün değer yapısını daha ticari ve maddeci bir nitelikle etkileme söz konusudur. Turizm öncesi parasız yapılan bir kısım hizmetlerin turizm sonrasında paralı yapılmaya başlaması gibi. Örneklendirilecek olursa bilgi vermek, yol göstermek, hatta en basitinden valiz taşımak

hizmetleri turistik ortamda eski değerlerin değişmesi etkisini göstermiş, paralı hale dönüşmesine neden olmuştur.

3. Yaşam Biçiminin Değişmesi

Yerlilerin yaşam biçimi itibarıyla turistleri gözlemleyip etkilendikleri bilinmektedir. Zamanla turistlerden gördükleri yaşam biçimini benimsemeye başladıkları da ileri sürülmektedir. Turistlerin tüketim davranışları yerlilerde de tüketimi arttırmıştır. Yine turistlerin kullandıkları bir kısım araç gereer veya ss malzemelerinin yerliler tarafından da kullanılmaya başlandığı gözlemlenmiştir.

4. Dilin Değişmesi

Turist yerli etkileşiminde dilin değişimi de söz konusudur. Daha çok yerlilerin turistlerin dilinden etkilendiği de belirlenmiştir. Bu etkilemede zorunluluk da kendini göstermektedir. Turistlere hizmet verebilmek için sadece tercüman rehberler değil turistle ilişkiye giren her birey turistin dilini öğrenmeyi sorumluluk olarak benimsemektedir. Turistlerle ilişki sonucu yabancı sözcüklerin yerli dilde artış oranı grlmştr. Turizmin yerli dili doğrudan ilişki, ekonomik değişim ve özendirme yollarıyla etkilediği söylenebilir.

4.1. Doğrudan İlişki Yoluyla

Turistlerin yerlilerin dilini bilmemeleri doğaldır. Her gittikleri yerin dilini bilebilmeleri de güçtür. Böyle olunca yerliler ister görevli, ister sıradan turistle ilişkisi olabilen bireyler olsun turistlerin dilini kullanırlar.

4.2. Özendirme Yoluyla

Turistleri gözlemleyen yerliler onların yaşam biçiminden, saygınlıklarından etkilendikleri gibi dillerinden de etkilenmektedirler. Turistlerin dili bir saygınlık simgesi kabul edildiğinde saygınlık simgesi kabul edildiğinde saygınlık seviyesini yükseltmek isteyen yerliler turistlerin kullandığı dili benimseyecektirler.

4.3. Ekonomik Değişim Yoluyla

Bir kısım turistik işletmelerde yerli yerine göçmen çalıştırılması sonucu göçmenlerin dilinin yerliler tarafından saygınlık kabul edilerek benimsenmesi şeklinde etkileşim olmaktadır.

8. Sanatın Değişmesi

Turizmin yerli sanatı etkilediği de bilinmektedir. Bu etkilemenin bazı yerlerde yerli sanatın canlanmasında bazı yerlerde de bozulmasında neden olduğu görölmüştür. Turistlere yönelik yeni eserler üretilirken bunlarda sanat değeri yanında ekonomik değerin de hesaba katıldığı belirtilmektedir. (Doğan,1987)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DOĞAL KAYNAKLAR KAVRAMI

1. Doğal Kaynakların Tanımı

Doğal kaynaklar; doğada (doğal çevrede) bulunan ve insan ihtiyaçlarını giderebilecek bir şekilde kullanılabilen varlıkların tümüdür. Geniş anlamda ele aldığımız zaman, tarımda kullanılabilen topraklar, bitki ve hayvanlar, maden filizlerine sahip kayalar, petrol, kömür, uranyum, inşaatlarda kullanılan taşlar, yerleşme alanları, yollar, tesisler, hava ve güneş ışınları gibi insan ve çevresini etkileyen tüm faktörler doğal kaynaklar terimi içinde yer almaktadır.(Başol, 1991:27)

Başka bir tanımlamada ise, jeolojik dönemlerle, tarih öncesi tarihsel dönemlere ait olup, ender bulunmaları ve güzellikleri nedeni ile korunması gerekli, yerüstü, yeraltı ya da su altı değerlerdir. (Keleş,1984:464) Doğal kaynaklar denince onların miktarı ve kalitesi anlaşılmaktadır. Mesela, toprağın kalitesi verimi artırır ve kalkınmada önemli rol oynar. Nitekim, ABD ile Eski Sovyet Rusya zengin doğal kaynaklara sahip olduklarından, büyüme ve kalkınmalarını daha hızlı bir şekilde gerçekleştirmişlerdir. (Özgüven 1988:17)

Doğal kaynaklar sadece ekonomi için bir üretim faktörü değil, aynı zamanda insan için bir yaşam çevresidir. Bu faktör olmadıkça yaşam söz konusu değildir. (Kuyucuklu,1986)

1.1. Doğal Kaynakların Kullanımında Tarihi Süreç

Dünya'da toprak ve su kaynaklarının kullanılmaya başlaması binlerce yıl eskiye dayanır. Özellikle ilk tarımsal uğraşların başladığı tahmin edilen 5–6 yıl öncelerinde toprak-vegetasyon ve iklim arasında oluşmuş bulunan doğal ekolojik denge, bu uğraşlarla vegetasyon ve toprak aleyhine bozulmaya başlamıştır. (Balci, 1984:24) Bu ilk dönemde veya ilkel toplumlarda kaynaklar ve toprak bol, nüfus azdı. Ancak mevcut kaynakların kullanımı pek bilinmiyordu.(Özgüven, 1988:18)

Neolitik (cilalı taş) devirde ve Frigya Krallığı'nın son bulmasına kadar geçen dönemde Anadolu'da egemen olan dinsel, toplumsal yasalar ve siyasal yapı içerisinde doğal kaynakları bir "köy ekonomisi" boyutlarında ve toplumsal yararlaraya yönelik çok dengeli bir kullanmaya tabi tutuluyordu. (Balci, 1984:24.) Adı geçen toplumlarda, doğa ile insan arasındaki ilişkilerde daha çok dinin etkisi ve Allah korkusu görülür. Bunun için doğanın sınırlarını öğrenecek yerde, bütün gelişim kadere bağlanmıştır. Dinin ve ahlakın iktisadi zihniyet üzerinde büyük etkisi olduğu için, ihtiyaçların arttırılmasından çok, kısılmasına doğru gidiliyordu. (Özgüven, 1988:18.)

İlk toplumlar, doğal kaynakları, niteliklerini değiştirmeden kullanmışlardır. Zamanla toplumlar ve piyasalar geliştikçe, nüfus ve tüketim meyli arttıkça, kaynakların da verimli ve daha rasyonel kullanılması kaçınılmaz olmuştur. Hatta doğal kaynakların ihtisaslaşma yoluyla da veriminin artacağı artık

anlaşılması bulunmaktadır. (Özgüven, 1988:18). Özgüven bu makalesinde, tarihçeyi ele alırken 4 dönemden bahsetmiştir.

- a)Doğa'nın insan üzerindeki mutlak hâkimiyet dönemi,
- b) İnsanın doğa üzerindeki hâkimiyetinin bir ölçüde başlaması dönemi,
- c) İnsanla doğanın çok sınırlı işbirliği dönemi,
- d) Doğanın tepkisi dönemi)

Bu dönemde teknolojik gelişmeleri görüyoruz. Teknolojik gelişmeler sayesinde insanın toprak üzerindeki etkinliği ve verimi artmaya başlamıştır. Kıt kaynaklar makine ile daha verimli kullanılmaktadır. Aynı ürün daha az hammadde ile üretilmektedir veya makine sayesinde yeni hammaddeler elde edilmektedir.

Öte yandan teknolojik ilerlemeler, iklimin etkisini de hafifletmiştir. Özellikle, gelişmiş ülkeler teknolojik gelişmelerle kuraklığa, rüzgâra ve yağışlara belli ölçülerde çare bulmuşlardır.

Nihayet, son yarım asırlık dönem içinde hızlı bir tempo ile artan nüfusun ve sanayileşmenin hızlanması, doğal kaynaklar ile ihtiyaçlar arasındaki dengeyi giderek bozmuş, doğal kaynaklar üzerinde büyük bir baskı kurmuştur. Ayrıca, çevre kirliliği ve büyüyen kentler sorunu ortaya çıkmıştır. (Demir,1990:3.)

1.2. Doğal Kaynakların Önemi

Doğal kaynakların iktisadi ve sosyal faydaları, dönemden döneme, bölgeden bölgeye ve ülkeden ülkeye değişir. Yani, doğal kaynaklar sağladığı fayda ile ilgili olup, mal ve hizmet üretimine katıldıkları ölçüde değer kazanır. Ancak, bu fayda tercihlerin, davranışların ve zevklerin değişmesi ile önemini kaybederler. (Özgüven: 1988:18)

Doğal kaynaklar, insanların pek çok ihtiyaçlarının karşılanmasında vazgeçilmez kaynaklar olarak nitelendirilmektedir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerin servetlerinin önemli bir kısmı nüfusları yanında doğal kaynaklarıdır. Bugün doğal kaynakların sosyal ve ekonomik bakımdan sağladığı faydalar, özellikle gelişmekte olan ülkeler tarafından iyice anlaşılmiş durumdadır. (Başol, 1991:28) Kaynakların yararları iki ana başlık altında toplanabilir. Bunlar; doğal kaynakların sosyal ve ekonomik önemidir.

1.2.1. Doğal Kaynakların Sosyal Önemi

Doğal kaynaklar, sadece ekonomi için bir üretim faktörü değil aynı zamanda insan için bir yaşam çevresidir. Bu faktör olmadıkça yaşam söz konusu değildir. Gerek bu gerçeğin ve gerek üretim faktörünün sınırlılığının bilincine varılarak, doğal kaynaklar son yıllarda tüm dünya ülkelerinde kamunun ve kamu otoritelerinin üzerinde daha titizlikle

durma ve düzenleme eğilimi gösterdiği bir konu olmaktadır. (Kuyucuklu, 1986:49)

Nüfus, bir yandan üretim faaliyetlerinde kullanılan temel bir üretim faktörü olan işgücünün kaynağı, öte yandan üretilen mal ve hizmetlerin tüketimini gerçekleştiren insanlar topluluğu olarak üretimin amacıdır. (Tanyeri, 1982:38)

Yeryüzünde var olan belirli ve sınırlı kaynakların nüfus patlamasıyla yetersiz kalacağı endişesi bütün milletleri yakından ilgilendirmektedir. Uzmanlara göre ABD ve eski Sovyetler Birliği'nde nüfus atışı %1 in altında olup bu oran Avrupa' nın bazı ülkelerinde %0 bazılarında %5 oranındadır. Buna karşılık Afrika'da yılda %3, Latin Amerika'da ise %2 dir. (Suna GİRİTLİ, "Hızlı Nüfus Artışı ve Çevre", İstanbul Ticaret Gazetesi, 08.02.1991, s.3)

Nitekim ABD nüfusu yeryüzünün %6 sını bile değilken, son yıllarda bütün dünyanın ürettiği alüminyumun %42 sini, bakırın ve petrolün %28 ini, çinko ve gümüşün %26 sını, kurşunun % 25 ini kalayın %24 ünü yeraltı gazlarının yarısını tüketmektedir (Dumont, 1974:44)

Kasım 1989 Amsterdam'da yapılan uluslararası nüfus forumu, nüfus problemini inceleme ve yaklaşım konularında büyük ölçüde fikir birliğine varılmış ve bu foruma katılanlar nüfus, kaynak ve çevrenin ayrılmaz bir

şekilde ilişkili olduğunu kabul etmişler, insan sayısı, kaynak ve kalkınma arasında sağlanabilecek bir dengenin bulunmasının önemi vurgulanarak, nüfus artışı, dağılımı, çevre kirlenmesi ve yaygınlaşan fakirliğin tüm dünyayı tehdit ettiği belirtilerek, her ülkeye nüfus, çevre ve doğal kaynaklarını birlikte ele alacak programları üretmeye davet etmişlerdir. (Ehrlich, 1990:3)

Hızlı nüfus artışı, kalkınmamış ülkelerin ekonomik gelişmelerini kösteklemekte, dünya nüfusunun günümüzde dünyamızın bizzat taşıma kapasitesini zorlamakta olduğu gerçeği artık görülmelidir. İnsanlığın elindeki kaynakları dikkatli bir şekilde gözden geçirmesi, ülkelerine yön vermesi ve kendi nüfusunu planlayıp, gerek hükümetler için gerekse bütün dünya için optimal nüfus hacminin tam ölçüler içinde belirlenmesinin zamanı gelmiştir. (Ehrlich, 1985:3)

Başka bir ifade ile, optimal nüfus ele alınırken, insan sayısı ile kaynakların taşıma kapasitesinin karşılaştırılması gerekmektedir. Böyle bir durumda öncelikle sınırlı miktarda var olduğu kabul edilen madenler, su, oturabilir alanlar, tarım alanları ve diğer doğal kaynaklar üzerindeki talep baskısı büyük boyutlara varacaktır. (Bilge, 1985:12)

Bu günkü boyutu ile nüfus- kaynak hesaplarında yeni ve rahatsız edici bir unsur söz konusudur. Kaynak temelinin sabit olduğu zamanlarda bile bu temelin taşıma kapasitesini kesin olarak saptayabilmek çok

zorken, bu temelin daralması, hesapları daha da karmaşıklaştıracaktır. (Brown, 1979:207) Bunun yanında kaynakların korunması ve diğer kamu hizmetlerinin ana hedefinin, içinde yaşadığımız toplumun mutlu kılınması olduğu da unutulmamalıdır.

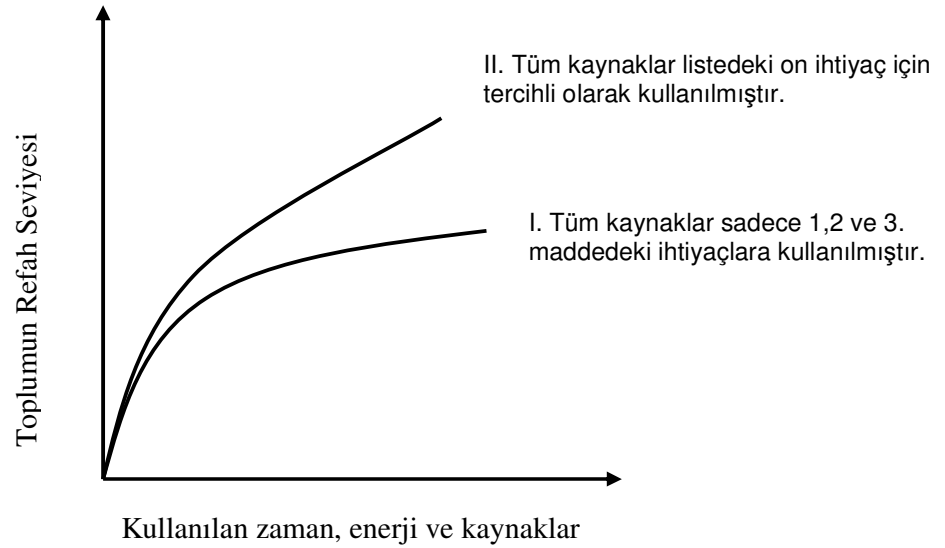
O halde kalkınmak için, fertleri mutlu edecek faaliyetlerde bulunmak için toplumun mutluluk ve refahı ile ilgili birtakım müşterek faktörler bulunabilir. Bir toplumun hayat şartları ile ilgili ihtiyaçları şöyle sıralanabilir:

- 1) Beslenme, örtünme ve barınma (konut),
- 2) Birey ve toplum olarak güvenlik,
- 3) Konfor ve rahatlık,
- 4) Sağlık,
- 5) İyi bir eğitim,
- 6) Düzenli ve uyumlu bir aile hayatı,
- 7) Uygun ve zevkli bir çalışma ortamı,
- 8) Temiz ve zevkle yaşanabilecek bir çevre,
- 9) Belirli bir kültür seviyesi,
- 10) Belirli bir moral seviyesi,

Bu maddeler incelendiğinde, amaç toplumun kalkınması ise ve bu da toplumdaki bireylerin mutluluklarını arttırmak şeklinde ele alınırsa, karşılaşılan asıl problem; sınırlı olan zaman ve kaynakların hangi

oranlarda belirlenen ihtiyaçlar arasında dağıtılmalıdır ki, toplumun mutluluğu maksimum olsun. Mevcut imkân ve kaynakların, çeşitli ihtiyaçlar arasındaki dağılım şekline bağılı olarak toplumun mutluluk seviyesindeki artış Şekil 3.1.2.1.1. de gösterilmiştir.

Şekil 3.1.2.1.1.Sosyal Yaşantı ve Kaynakların Kullanımı Arasındaki Bağlantı

Kaynak: Karpuzcu, 1987:39

Gelişmemiş bir toplumda tüm kaynaklar ya da kaynakların büyük bir kısmı, 1–2. maddelerde belirtilen ihtiyaçlar için kullanılması yerinde bir hareket sayılabilir. Ancak toplum, daha fazla kalkınarak belirli bir seviyeye geldikten sonra, aynı politikayı sürdürmesi yanlış olacaktır. Bütün kaynakların veya üretim imkânlarınının 1–2. ve 3. maddelerde kullanılması halinde toplum refahı şekilde olduğu gibi (1. eğriyi) takip

edecektir. Bu durum, belirli bir seviyeden sonra, üretilen mal ve hizmetlerin toplumun mutluluğunun artmasında etkili olmadığını gösterir. Ayrıca, zaman, enerji ve kaynaklar uygun bir biçimde dağıtılabılırsa, toplumun refahı ve mutluluğu 2. eğriyi takip edecek ve 1. eğriye önemli derecede artış görülecektir. (Karpuzcu, 1987:40)

Şehirleşme ya da kentleşme sosyal yaşamın bir parçasıdır. Nüfus ile ilgili olarak söylenen sözler, şehirleşme için de söylenebilir. Şehirleşme, şehir merkezlerine doğru kırsal kesimden büyük ve önemli nüfus hareketleri olarak tanımlanabilir ve yine bu sorun gelişmekte olan ülkelerin sorunu olmaktadır.

Kentlerde doğal alanların giderek azalmasıyla değişen iklim koşullarının yanında, konut, sanayi ve taşıtlardan kaynaklanan zararlı maddelerle yapay bir yaşamı oluşturmaktadır. Kent iklimi, temelde yeşil alanların oluşumunu ya da devamını sınırlayan faktörleri ortaya çıkarmamasına karşın, kirlenme faktörü aynı zamanda hem yeşil alan oluşturulmasını hem de yeşil alanların sağlıklı kalmasını engelleyici etkiler yapmaktadır. Böylesine yayılan kentler, daha çok tarım alanının yok edilmesi demektir, daha çok konut alanı, daha çok taşıt ve daha çok hava kirliliği demektir.

Böylece kentleşme; çevrenin, kirlilik yüklerini arttırmakla kalmayıp, doğal kaynakların her geçen gün daha fazla baskıya maruz bırakmakta, hiç bir özelliği bulunmayan yerleşim ve sanayi bölgelerine

dönüştürmektedir. Konunun bu şekilde daha geniş içerikli olarak ele alınması, sonuçta doğal kaynaklardan yararlanmanın, başka bir deyişle, doğal kaynak kullanım ve idaresinin, sistematik bir yaklaşımla planlanmasını gerekli kılmaktadır. (Demir, 1988:37)

1.2.2. Doğal Kaynakların Ekonomik Önemi

Sanayileşen ülkelerin büyük ölçüde birikmiş sermayeye, yüksek bir teknoloji seviyesine sahip bulunmaları, doğal kaynaklara, gelişmekte olan ülkelerinkinden daha az önem verdiklerini ortaya koymaktadır. Diğer taraftan refah olarak gelişmemiş bazı ülkelerinde zengin doğal kaynaklara sahip oldukları bir gerçektir. Bu durum, gelişme çabalarını büyük ölçüde etkilemektedir. Örnek olarak Afganistan, Nepal, Norveç, İsviçre, İsrail zengin kaynaklara sahip ülkeler değildirler, ama nispi olarak kalkınmış ülkelerdir. (Özgüven, 1988:19)

Buna karşılık doğal kaynaklar yönünden zengin bazı ülkelerin (çoğu petrol üreticisi ülkeler gibi) henüz gelişmiş ülke olarak nitelendirilmemesi, zengin doğal kaynaklara sahip olmanın gelişme için yeterli olmadığını ortaya koymaktadır. Böyle ülkelerin bir takım doğal kaynaklara sahip olması, bazen fazla bir şey ifade etmeyebilir. Her şeyden önce bu kaynakların cins, kalite ve miktarlarının iyice bilinmesi gerekmektedir. Başka bir deyişle envanterlerinin yapılması gerekmektedir. (Başol, 1991:29)

Ekonomik faaliyet, boşlukta geçen bir olay değildir. Aksine kısmen doğal, kısmen sosyal çevreden oluşan belirli bir kadro içinde oluşmaktadır. Doğal çevrenin dağlık, ovalık, deniz kıyısı olması, nehir ve göllerinin az veya çok olması, insanların ekonomik yaşamını avcılığa, çobanlığa, tarıma, balıkçılığa vb. yönlendirmektedir. (Baysal, 1984:10) Özellikle dünya ekonomisinin çok hızlı bir gelişme konjonktürüne girdiği 1968-1971 döneminde, teknolojik gelişmelerinde yaygınlaşmasıyla birlikte, bir çok ülkede kalkınma çabaları artmıştır. Bu çabalar sonucu ortaya çıkan hızlı talep artışları yakın gelecekte dünya düzeyinde bir hammadde sıkıntısının baş göstermesi endişesini de beraberinde getirmiştir. (İlkin, 1983:35)

Çeşitli hammadde ve enerji kaynaklarının azalmaya başlaması ile, dünya ekonomisinde “büyümenin sınırlandırılması” konusunu gündeme getirmiştir. Doğal olarak bu gelişmelerden en fazla etkilenenler az gelişmiş ülkeler olmuştur.

Çünkü dünya ticaretinde ihracatları bir veya bir kaç mala bağlı bu ülkelerin, ancak bazı tarımsal ürünlerde ve doğal kaynaklarda göreceli bazı üstünlüğe sahip olmaları, yukarıda da belirtildiği gibi kalkınmalarının gerçekleştirilmesi için yeterli olmayacaktır. (İlkin, 1983:35)

Gerçekten az gelişmiş ülkelerin gelişmiş ülkelere yaptıkları ihracattın büyük bir kısmı tabii kaynakların ihracatından oluşmaktadır. Böylece,

gelişmiş ülkeler azgelişmiş ülkelerdeki tabii kaynakları kullanarak kendi gelişmelerini, azgelişmiş ülkelerin aleyhine de olsa devam ettirme imkânını bulabilmişlerdir. (Damalı, 1974:2)

İlk bakışta doğal kaynaklar ve bunların kullanım derecesinin bir ülkenin kalkınmasında büyük rol oynayacağı sanılabilir. Gerçekten kaynakları bol olan ABD vb. kalkınmış ülkeler olarak kabul edilebilmektedir. Konuya doğal kaynakların geleceği açısından baktığımızda, doğal kaynakların gerek kalkınma ve gerek büyümenin devamlılığı bakımından büyük önem taşıdığı görülmektedir. (Damalı, 1974:37) Öyleyse, bir ülkenin doğal ve stratejik kaynakları ne kadar çok çeşitli ise, büyüme hızı da o ölçüde yükselebilecektir. (Özgüven, 1988:19)

Ancak sanayi devriminden bu yana, toplumsal yaşamda gözlenen ekonomik ve teknolojik değişimler, tarihin hiç bir döneminde olmayan hızda ve büyüklükte gerçekleşmiş ve bu durum toplumsal gelişmenin can damarını teşkil eden doğal kaynakları ön plana çıkarmıştır. Doğal kaynaklara olan bu talep artışı geleceğe yönelik kaygı ve endişeleri ön plana çıkarmıştır. (İlkin, 1983:37) Bu nedenle, kaynakların kalkınma yönünde kullanılabilmesi ve hızlı bir sanayileşme için, ekonomide bütün kaynakların üretim sürecine sokulması sağlanmalıdır.

Kaynak kullanımının kalkınmayı hızlandıran bir biçimde olabilmesi için, iki temel koşul dikkate alınmalıdır. Bunlar: kaynakların statik ve dinamik etkinliklerin sağlanmasıdır. Başka bir deyişle kaynaklar bir yandan ekonomiye en çok katkıda bulunabilecekleri üretim dallarında kullanılacak, diğer yandan da, atıl bırakılmayacak harekete geçirilecek ve onlara uzun dönemde kalkınmanın kendi kendini besler bir şekilde devamını sağlayacak bir dinamizm kazandırılacaktır. (Damalı, 1974:3)

Söz konusu dinamizmin kazandırılması, kaynaklar tükenmeden diğer kaynakların aranması yanında, teknik bazı gelişmelerde sürekli olarak daha az doğal kaynak kullanma imkânını oluşturmak zorunluluğunu doğurmuştur. Nitekim kaynakların ölçüsüzce israfı, tüketilmesi ve çevrenin kirlenmesi üzerine, insanları yeni yaşam biçimleri geliştirmeye yöneltmiştir.

Bir ülkenin tabii kaynakları, ne kadar zengin olursa olsun, mutlaka bir sınırı olduğundan kıt bir kaynak sağlayacağı açıktır. Gerçek bu olmakla birlikte, ekonomide doğa faktörü son yıllarda ihmal edilmiş, unutulmuş bir faktör durumundaydı. Eğer ekonomistler “doğal kaynaklar” bakımından “doğal denge” unsuruna da yer vermiş olsalardı, hızla sanayileşen dünyamızı büyük tehlikelerle karşı karşıya bırakan çevre sorunları bu boyutlara ulaşmayacaktı. Ekonomide “denge” kavramından soyutlanmış bir doğa kavramı, bilimsel yönden eksikliğinin yanı sıra pratikte de büyük sakıncalar ortaya çıkarmıştır. Ancak günümüzde üretim ve tüketimdeki

çok hızlı gelişme, söz konusu dengeyi bozarak tamiri güç sorunlar ortaya çıkardı. Daha fazla üretim ve tüketimi gerçekleştiren piyasa ekonomisinin başarısı, doğal kaynakların aşırı ve yanlış kullanıldığı gerçeğinin görmezlikten gelinmesine neden olmuştur. (İlkin ve Aklin; 1991:1)

İnsanlığın ihtiyaçlarının ve beklentilerinin yerine getirilmesi, kalkınmanın başta gelen hedefidir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerdeki çok sayıda insanın temel ihtiyaçları karşılanamamakta ve söz konusu ihtiyaçlarının ötesinde burada yaşayan insanların, daha iyi, daha kaliteli bir yaşam beklentileri de göz ardı edilemez. Yoksulluğun ve eşitsizliğin yaygın olduğu bir dünya, her zaman için ekolojik ve diğer krizlere eğilimli olacaktır. Temel ihtiyaçların karşılanması, tam büyüme potansiyeline bağlıdır. Sorun sadece nüfus değil, kaynakların dağılımı sorunudur. Sürdürülebilir kalkınma, ancak demografik gelişmelerin eko- sistemin değişen üretim potansiyeli ile uyum içinde olmasıyla temin edilebilir.

Gelecekte temel gereksinimleri en az kaynak tüketimiyle karşılamak üzere düzenlenmiş bir model oluşturulabilir. Bu tür bir ekonomi kendine yeterli olabilir, ekonomik gelişme etkin kaynak kullanımı ile nitelenebilir. Bu nedenle esas seçim, yeryüzünün doğal sistemi üzerindeki aşırı baskılardan kaçınarak, bireysel tüketimin gönüllü olarak azaltmak mı? Yoksa düzenleme zorunlu hale gelinceye kadar yer kürenin biyolojik sınırlarına baskı yapmaya devam etmek mi? olmalıdır.

Aslında insanoğlunun doğaya bağımlılığı çok derindir; kaynakların doğru veya yanlış kullanılması, sorunun sadece bir kısmıdır. Bugün kaynakların sonsuz olarak elde edilemeyeceği anlaşılmıştır. Giderek azalan kaynakların yerini tutacak başka kaynaklar bulunacağı savını kabul etsek bile, bu kaynakların istendikleri zamanda ve gereken miktarda bulunabileceğinden emin olunmalıdır. (Mesaroviç ve Petsel, 1978:18-19)

Kaynakların azalması, kaynakların bedelsizleşmesine, giderek aşırı kullanıma neden olacaktır. Günümüzde durum; doğal kaynaklara olan müdahaleyi hızlandırmış ve şiddetlendirmiştir.

1.3. Doğal Kaynakların Sınıflandırılması

Doğal kaynaklar genelde üç grupta toplanabilir. Doğal, kültürel, beşeri kaynaklar. Bu üçlü ayırım üretimin toprak, sermaye, emek faktörlerine karşılık gelmektedir. Diğer taraftan kaynakları kendi aralarında da gruplamak imkanı vardır. Kaynaklar organik ve inorganik olarak sınıflanabileceği gibi, zaman göz önüne alınarak da sınıflanabilir.

Süreklilik bakımından yapılan ayırmda, tükenir ve tükenmez kaynaklar olarak da ayrılabilir. Bu ayırım ekonomik anlamda yapıldığında bir anlam ifade eder. (Hava, su, ormanlar vb.)

1.3.1. Yenilenebilir Doğal Kaynaklar

Yenilenebilir ya da yenilenebilen doğal kaynaklar daha çok yaşayan veya biotik kaynaklar ve canlı organizmalarla bir arada olan ve onlar tarafından etkilenen toprak ve su gibi doğal kaynaklardır. Yenilenebilen doğal kaynaklar, çok zor sağlanabilen koşulların varlığı altında ve çok uzun zaman boyutunda gerçekleştirilebildiği için, büyük önem arz ederler. (Kuyucuklu, 1989:49)

Yenilenebilir doğal kaynaklar iyi bir amenajman ve koruma uygulaması altında kendi kendini yenileyebilmekte ve artım gösterebilmektedir. Ayrıca diğerlerinin aksine olarak kendi aralarında birbirlerini karşılıklı olarak etkileyici ilişkiler içindedirler. Örneğin; bir ormanın tıraşlama ile kesilmesi veya tamamen yanması halinde iyi toprak özellikleri kötüye gitmekte ve hidrolojik ilişkiler bozularak su verimi ve akış rejimi tamamen ters yönde değişmekte, erozyon ve sedimentasyonla su kaynakları zarar görmekte, balıklar, yaban hayvanları ve diğer organizmalar azalmakta ve ölmektedirler. Çünkü orman ekosistemini oluşturan her türlü hayvansal ve bitkisel organizmalarla, çevre koşulları arasındaki ahenkli ve dinamik denge ormanın yok oluşu ile ortadan kalkmış bulunmaktadır. Buna benzer ilişkileri yani, doğal dayanışma ve karşılıklı etkiyi madensel kaynaklarda görmek mümkün değildir. (Balcı, 1984:24)

1.3.2. Yenilenemeyen Doğal Kaynaklar

Yenilenemeyen doğal kaynakların en önemli özelliği tükenen bir niteliğe sahip olmasıdır. Yenilenemeyen yani, tüketildikten sonra bir daha yerine konamayan doğal kaynaklara örnek olarak madenler, mineraller, fosil yatakları ve benzeri kaynaklardır.

Yenilenemeyen doğal kaynaklar isimlerinde de anlatıldığı gibi, tükenmeleri halinde bunların yerlerini alacak başka maddelerinin bulunması zorunluluğu doğmakta veya toplum yaşantılarının onlarsız sürmesi gerekmektedir.

Yenilenemeyen doğal kaynakların amenajmanında temel ilke, kaynağın israf edilmeden akılcıca ve yerinde kullanılmasıdır. Bu kaynakların bir gün tükenmesi kaçınılmazdır. Bu kaynakların ortak bir özelliği de stok edilebilmeleridir

Ayrıca söz konusu kaynakları;

- 1) Kullanılmadığı halde kendi halinde zamanla azalmayanlar,
- 2) Azalanlar

Stok edilen kaynakların çoğu 1. gruba girmektedir. Maden cevherleri, kömür, vb. Petrol doğalgaz gibi kaynaklar ise 2. gruba örnek oluşturur.
(Başol, 1991:30)

1.4. Doğal Kaynakların İlgil Alanları

Doğal kaynakların aşırı kullanımı ya da tahrip edilmesi ile meydana gelen kayıpların yerine getirilmesi çoğu kez mümkün değildir. Kayıplar, tümüyle toplumun yaşantısına yansiyarak, giderek ekonomik, kültürel, bilimsel ve sosyal boyutlara ulaşmaktadır.

Bu sorunlar artık günümüz insanının üzerinde önemle durması ve zaman geçirmeden çözmesi gereken sorunlar niteliğini kazanmıştır. Bu nedenle ülkelerde beliren doğa ve doğal kaynakları koruma fikri, dünya çapında bir yayılım göstermiş ulusal ve uluslararası resmi ve özel kuruluşların olanakları bu sorunun çözümü için uğraş vermektedir.

Kaynakların kullanımı açısından ilgi alanları oldukça geniştir. "Çevre Sorunu" ifadesi bugün çevre kirlenmesinin ötesinde ekolojik, ekonomik, sosyolojik, teknolojik ve politik boyutları içermektedir. Soruna belirli yaklaşımlar sağlayabilmek, engelleyici, önleyici ve giderici önlemler geliştirebilmek için sorunu tüm boyutları ile ele almak, değerlendirmek ve önerileri bu çerçevede geliştirmek zorunludur.

1.4.1. Kamu Yönetimleri Bakımından

“Public Administration” kamu yönetimi olarak adlandırılan idari yapının, ünlü kamu yöneticisi Leonard D. WHITE’in işaret ettiği üzere, asıl amacı; mevcut kaynakları vatandaşlara hizmet konusunda en verimli şekilde kullanılması olarak ortaya çıkan bu sistem, doğal kaynaklara birinci derecede ilgi duymaktadır. (Giritli, 1983:17)

Doğal kaynakların kullanımına ilişkin kararlar, ekonomik ve ekolojik olmak üzere çift boyutlu bir sistemde, bu iki boyutun kesişme noktalarını oluştururlar. Bu tür kararların, her iki boyutta belli bir dengeyi kurucu ve koruyucu yönde ele alınması gereği vardır. Her ekonomik karar ve eylem bir “çevre” içinde yer alır. Doğal kaynakların kullanımında, ekonomik ve ekolojik boyutlara çok sıkı bağlantının var oluşu, bu konuda alınan kararlara da bağlantının gözetilmesi gerekir.

Örneğin, bugün ülkemizde var olan sistem içerisinde kaynaklar ve arazi kullanımına ilişkin yetkilere sahip Bakanlıklar ve kuruluşlar mevcut mevzuat ve örgütsel yapı uyarınca, doğal kaynaklar ve arazi kullanımına ilişkin karar verme ve yürütme yetkileri, ilgili Bakanlıklar ve kuruluşlar arasında paylaşılmaktadır. Bu yetkili organlarca alınan bütün kararlar için, ekonomik sektörler arası yatay bağlantılar, belli bir ekonomik politikalar ve beşer yıllık plan hedefleri doğrultusunda, Devlet Planlama Teşkilatınca sağlanmaktadır. Böylece ülkemizde var olan

kara sistemi ile doğal kaynakların kullanımında ekonomik dengeyi sağlayıcı bir mekanizma işletilmektedir.

Doğal kaynakların ister stok, isterse yenilenebilir kaynaklar olsun, bunlardan yararlanma hacim ve süresini mümkün olduğu ölçüde arttırmak gerekmektedir. Doğal dengenin bozulması ise insanlık için ölçülemeyecek derecede, büyük ve tam anlamı ile hayati problemler yaratması, gerekli tedbirlerin alınmasını zorunlu kılmaktadır. Bu politika ise ancak kamu yönetiminin yapılabilir. Çünkü bu kapsamdaki politik karar, doğal kaynakların hangi ölçülerle kullanabileceğinin ötesinde koruma ve saklama ilkelerinin de dikkate alınması ile bir mana ifade edecektir.

Bu nedenle her şeyden önce ulusal düzeyde bireylerin doğal kaynakların niteliği konusunda aydınlatılmaları ve bilgi sahibi olmaları, sistemli bir politika ile gerçekleştirilmelidir. Bu bilgiler doğal kaynakların ekonomik, sosyal ve kültürel değer ve öneminin ötesinde, onların bakımı, koruma ve geliştirilmesini de kapsar nitelikte olmalıdır.

1.4.2. Yerel Yönetimler Bakımından

Gelişen dünya haberlerinde birçok çözüm gerektiren sorunu da beraberinde getirmektedir. Hızlı sanayileşme yeryüzünü olumsuz etkilemiş; bitki örtüsü yok olmaya başlamış, arazilerin yanlış kullanıma

yok olmasını doğurmuş, bunun yanında erozyon hızlanmış, flora ve faunada çok hızlı değişimler yaşanmış, doğal kaynak kullanımı aşırı boyutlara ulaşmış, bölgeler arasında hayvan göçleri başlamış ve sonuçta ekolojik denge bozulmuştur.

Çevre sorunları kentleri de etkilemiş, kentlerin estetik görünüşten yoksun, monoton görünüşe sahip olmasını doğurmuştur. Bu durum ise kent yaşamında insan beğenisine indirilen önemli bir darbedir. “Tarihi değeri” olan alanların yaşayan insanların gereksinmelerine uyacak biçimde korunmaları gerekmektedir. Çünkü bunlar, “Kültür Varlığı” olarak zenginliktir. Kentlerin yeni gelişme planlarının doğal zenginliklerin korunmasını sağlayacak yerel mimari öğeleri devam ettirecek ve güzelleşmeyi destekleyecek nitelikte yapılması gerekmektedir.

Yerel yönetimler, genellikle halkın günlük yaşantısını etkileyen hizmetleri yürütürler. 1580 sayılı Belediye Kanunu, çevre sorunları başta olmak üzere kaynak ve arazi kullanımı, imar, düzenleme, şehrin kuruluşu gibi konularda geniş yetkileri içermekte, halkın refah ve mutluluğunu, ısınma, trafik, hava kirliliği gibi konularda birinci derecede rol oynamakta gerekli yasal tedbirleri alabilmektedir.

Bunun yanında yeşil alan, peyzaj gibi sosyal altyapı da günümüzde yerel yönetimlerin görev alanı içinde kalmaktadır.

Genel olarak, Yerel Yönetimler de kamu yönetimlerinde olduğu gibi, doğal kaynaklara ilgi duymakta, fakat bu ilgi daha çok doğal kaynakların tahribi ile ortaya çıkan çevre kirliliği karşısında etkili olmaya çalışmakta ve tedbirler almaktadırlar. Örneğin; 1593 sayılı Umum-i Hıfzıssıhha Kanununu'nun 242. maddesine göre dere, nehir, çay ve çeşmelerin kirlenmesine neden olacak çalışmalara engel olunması, fabrika sularının zararlarının giderilmesi, nehir ve derelere akıtılmasına engel olunması gibi görevler yerel yönetimlere verilmiştir.

1.4.3. Eğitim ve Araştırma Kuruluşları Bakımından

Başta Üniversiteler olmak üzere tüm eğitim kurumları ve diğer araştırmacı kuruluşlar da, doğal kaynaklara değişik açılardan ilgi duyarlar. Genelde eğitim kurumları ki bunlar temel eğitim, orta eğitim, ve üniversiteler öğrencilere doğal kaynakların sosyal ve ekonomik yararlarını, kullanımını, gerektiği gibi korunmalarını belirli bir sistem içinde öğretirken, ortaya çıkabilecek çevre sorunlarını dile getirir. Kısaca eğitim olarak adlandırılan bu sistemle, çevre eğitimi konusunda ihtiyaca cevap verecek elemanların, projelerin teminine çalışılır.

Bu eğitim; insanın doğduğu andan başlayıp ölene kadar alması ve uygulaması gereken bir süreci kapsar ve şu çerçevede önem kazanır. (Özel Çevre Koruma Dergisi: 1991:12)

- a) Bilgilenme- Bilgilendirme
- b) Bilinçlenme- Bilinçlendirme
- c) Kalıcı, duyarlı ve olumlu davranış değişikliği kazanma- kazandırma
- d) Doğal, tarihi, kültürel ve estetik değerleri koruma
- e) Doğayı tahrip etmeden ve yok etmeden kullanma
- f) Kirlenen, tahrip olan çevreyi geri kazanma
- g) Aktif katılımı sağlama ve sorunların çözümünde görev alma görevlendirme.

Çevre sorunlarının çözümü, büyük çapta, insanların tutum ve davranışlarındaki değişmelerle ilgili bulunmaktadır. Böyle olunca, örgün (formel) olan ve olmayan eğitim, karşımıza önemli bir konu olarak ortaya çıkmaktadır.(Keleş, 1983:113) Eğitim yoluyla çevre sorunlarının farkına varılmasında ve bunların çözümünde gerekli davranışların oluşturulmasında genel eğitimin kişiye yakınlık kazandırması ile, çevre sorunu bilincinin kamuoyunda oluşmasını, bu sorunların çözümü için önleyici ve iyileştirici yönde siyasal tercihlerin hızla yapılmasını sağlayarak gecikmeyi önleyici rol oynar ki bunun da “ çevre sorununun erken teşhis ve çözümü, geç teşhis ve çözümünden daha ekonomiktir.” Gerçeğine dayalı olarak Gayri Safi Milli Hasıla'ya maliyette tasarruf sağlamak sureti ile bir girdi olarak düşünülmesi gerekir.

Çevre sorunu, bilim-teknoloji, ekonomi, sosyoloji, psikoloji ve eğitimi etkileşmeli olarak ilgilendirir. Bu sorun yarına ertelenmeyecek boyutlara

ulaşmıştır. Bundan dolayı eğitim ve araştırma kurumları, çevre-ekonomik bir nitelik taşımaktadır.

Üniversiteler ve akademik kuruluşların yanında, bazı araştırma kurumları da doğal kaynaklar hakkında önemli araştırma-geliştirme projeleri hazırlamaktadır. Örneğin TÜBİTAK, Tarım Bakanlığı Su Ürünleri Daire Başkanlığı vb.

1.4.4. Özel Çevre Koruma Grupları

Kamuoyunun, çevre değerlerine ilgi duymasını, onlara sahip çıkılmasını sağlamak üzere, sadece resmi kuruluşlar değil gönüllü özel kuruluşlara da önemli görevler düşmektedir. Vakıflar, dernekler kulüpler bunlar arasındadır. Gönüllü kuruluşlar kamu yarına çalışan organizasyonlar olup, ancak demokrasi ve hoşgörü ortamlarında kurulup gelişebilirler.. Çevre koruma konusunu siyasi partiler politikalar üstünde tutup tüm insanlık için yapılan çaba olarak görmelidirler.

Gönüllü kuruluşlar hem kendi ülkelerindeki devlet mekanizmaları üzerinde, hem de uluslararası düzeyde rol oynayarak, yatırım ve kalkınmayı teşvik eden kuruluşlar üzerinde etkili olmalıdırlar. Yılla boyu en büyük çevre tahribatının IMF, Dünya Bankası gibi kuruluşların finanse ettiği yatırımlar sonucu olduğunun anlaşılmasından sonra, son yıllarda gönüllü çevre kuruluşlarının örgütlenmesi ve yapmış oldukları lobi

alışmaları sonucunda artık bu kalkınma kuruluşlarının konuya daha hassas olarak eğildikleri, hatta bazen çevreye zarar verdiği saptanan yatırımlarda vazgeçtikleri görölmektedir.

Dünya'da ilk olarak 1889 yılında RSBP adıyla kurulan İngiliz Kraliyet Kuşları Koruma Derneği'nin bugün üye sayısı 800 bin kişi dolayındadır. 1892'de ABD' de kurulan, 550 bin üyeli Sierra Club onu takip etmektedir.

Ülkemizde ise, Türkiye evre Sorunları Vakfı, Türkiye Tabiatını Koruma Derneği, Türkiye Tabiatını Koruma ve Yeşillendirme Derneği, Doğal Hayatı Koruma Derneği gibi kuruluşlar bulunmaktadır. Ancak bu dernekler kamuoyundan ve devletten gerekli maddi ve manevi desteği görememektedirler. Halbuki gelişmiş ölkelerde koruma ve evre sorunlarının çözümü ulusal ve uluslararası gönüllü kuruluşların elinde bulunmaktadır.

1.5. Doğal Kaynakların Kullanımı ve Kullanım Alanları

Doğal kaynakların kullanılması ve korunmasında, kaynakların türüne veya kullanım biçimlerine göre birbirlerinden farklı sektörlerde kullanım alanı bulunduğu görölmektedir. Bu durum duyulan ihtiyaca göre değişmektedir. Başta insan olmak üzere canlıların yaşamları için taşıdığı önem hayati olmaktadır. Örnek su gibi, suyu insanlar doğrudan tükettikleri gibi, gıda

maddelerinin üretiminde, tarımda sanayide veya enerji üretiminde de kullanılmaktadırlar. Ayrıca su, ulaştırma ve turizm amaçları içinde kullanılmaktadır. (Başol, 1991:35) Doğal kaynaklardan insanın yararlanma talebi kapsamında tutarlı ve devamlı yıllık bir temele dayalı olarak hesaplama yapılabilir. Odun ve odun hammaddesi, yabani hayvan ürünleri, protein, doğal otlaklarda otlatma, tarım, sanayi, kullanma suyu, enerji vb. Bu nedenle de doğal kaynaklar, üretim için bir faktör olduğu kadar, insan için temel olan yaşamsal bir çevreyi oluşturmaktadır. Bir zamanlar ekonomide serbest mallara örnek gösterilen “hava” bile serbestlikten çıkmış ve insanların para ödeyerek kullanmaya başladıkları “bir mal” olmaya başlamıştır. (Kuyucuklu, 1986:85)

Kullanım alanı olarak doğal kaynaklar, her bir sektör açısından daha dengeli ve rasyonel bir kullanım tarzını zorunlu kılmaktadır. Doğal kaynaklar, her bir ayrı sektör açısından daha dengeli ve rasyonel bir kullanım tarzını zorunlu kılmaktadır. Doğal kaynakların kullanımı, ekonomik olduğu kadar ekolojik de bir olaydır. Bu nedenle günümüzde doğal kaynakların kullanılmasında ve korunmasında giderek daha bilinçli olunmaya başlanılmıştır.

Sanayi ve tarımsal gelişmelerin, bir ülkenin ekonomik ve sosyal açıdan kalkınmasına olan katkısı küçümsenemez. Ancak doğal kaynaklar bu yönde kullanılırken, diğer sektörlerin ihtiyaç ve tedbirleri göz ardı edilmemelidir. Özellikle çevre üzerinde olumsuz etkide bulunabilecek faaliyetler için, yer ve teknoloji seçimi ile ilgili kararlarda tek sektörlü bakış açısı doğal kaynakların tahribine yol açmaktadır.

Doğal kaynakların aşırı ve yanlış kullanımı, bir başka çevre sorunudur. İnsanlar yaşam şartlarını daha iyileştirmek için doğal kaynakları, su kaynaklarını, madenleri ve toprağı kullanırlar. Tarım ve sanayi gibi çeşitli faaliyetlerde bulunurlar. Doğal kaynakların miktarı ise ya sınırlıdır, ya da yeniden üretilmemeleri, ormanlar gibi uzun yılları alır. Bu nedenle kaynakların israf edilmeden en uygun şekilde kullanılmaları insanların geleceğı için önemlidir. Çünkü, gerek insanlar ve gerekse çeşitli sektörler kaynakları kullanmada ve yararlanmada çok iyi planlama yapılması gerekmektedir. Ancak kaynaklar kullanılırken her zaman doğru ve en uygun yöntemler ve teknikleri kullandıkları söylenemez.

1.5.1. Tarım

Tarım bir tanıma göre, "insan gereksinmelerini karşılamak üzere, bitkisel ve hayvansal üretim için, doğal güçleri harekete geçirmektir." Bu tanımda yer alan "doğal güçler" ve "doğal kaynak" çok önemli olmakla birlikte diğer üretim faaliyetlerini de bu tanımlamaya eklemek gerekir. Tanımda geçen "bitkisel ve hayvansal üretim" kapsamına su ürünleri ve ormancılık faaliyetlerini de katmak söz konusudur. Bir başka kaynağa göre ise, "Tarım; denilince insanların doğal kaynakları kullanarak orijinal maliyette mal üretmeleri " anlaşılır. Elbette bu üretimde doğal kaynakların yanında emek, sermaye ve teşebbüs kabiliyeti gibi diğer üretim kaynakları da kullanılmaktadır.

Ancak tarımsal üretimde doğal faktörün varlığı zorunludur. Tarımsal üretim, geniş alanlarda yapılmakta doğal kaynakları kullanarak varlığını sürdürmektedir. Tarım sektörünün yaralandığı ilk ve en önemli doğal kaynak topraktır. Toprak olmaksızın tarımsal üretimde bulunulamaz. Toprağın bolluğu veya kıtlığı, kimyasal yapısının tarıma uygun olup olmaması, üretim düzeyini etkileyen başlıca etkidir.

Dünya nüfusunun hızla artması, yetersiz ve dengesiz beslenenlerin sayısının yükselmesine sebep olduğu gibi, daha şimdiden açlıkla yaşama savaşı içine giren toplumlarla karşı karşıya kalmaktayız. Bu durum bize gelecekte çok ciddi bunalımlar yaratacak bir gıda krizinin doğabileceği haberini vermekle beraber, tarım sektörünün temel üretim faktörü olan verimli tarım topraklarının önemini gündeme getirmektedir.

Tarım sektörü toprağın dışında diğer doğal kaynaklardan olan ormanlar, bitkiler, çayır ve meralar, sular ve su kaynakları iklim ve yağış gibi kaynakları da kullanmakta, ihtiyaç duyduğu kaynağı da üretim için büyük ölçüde kullanmaktadır. Tarım topraklarının yenilenemeyen kaynaklardan olması nedeni ile kullanma kabiliyetine en uygun şekil ve gayelerle kullanılmalıdır. Ancak bu şekilde bitmeyen ve devamlı olarak kullanılabilen bir kaynak özelliği gösterecektir. Tarıma daha az elverişli veya elverişsiz topraklar dururken verimli tarım topraklarının sanayi, kont, altyapı ve turizm gibi amaçlar için yapılaşmaya açılması, sınırlı

olan bu kaynağın tüketecektir. Verimli tarım topraklarının tarım dışında kullanılması bazı sorunları da ortaya çıkarmaktadır.

Bunlar;

- a) Amaç dışı kullanımın tarımsal faaliyet üzerinde yarattığı sorunlar,
- b) Verimli tarım topraklarının kaybı,
- c) Çiftçilerce tarımsal faaliyetin terki,
- d) Çiftçilerin arazilerini satmaları,
- e) Toprak bütünlüğünün bozulması ve işleme zorlukları,
- f) Çiftçilerin tarım alanlarına yatırım yapmaktan kaçınarak gündelik tarıma yönelmeleri,
- g) Çevre kirliliğine sebep olmaları sayılabilir.

1.5.2. Sanayi

Sanayiden anlaşılan ilkel maddelerin ve malların belirli süreçlerden geçirilerek, işlenmek yoluyla mamul madde üretilmesidir. Sanayi çağdaş toplumda ekonominin merkezidir. Ve gerekli bir büyüme motorudur. Sanayi doğal kaynak tabanından malzeme çeker, insanların içinde yaşadığı çevreye ürünün yanında kirlilik vermektedir.çevreyi iyileştirme veya bozma gücü vardır., her seferinde ikisini birlikte yapar. (Dünya Çevre Kalkınma Komisyonu, 1991:257)

Teknolojik gelişme ve değişme insanlığın refah düzeyini arttırma amacını taşır ve bu amaç sonucunda sanayileşmeyi getirir. Böylece gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde sanayi ekonominin temelini oluşturur. Yaşayabilmemiz için gerekli olan ihtiyaçlarımızın kaynağı sanayidir. Sanayi de bu ihtiyaçlara sürekli cevap verebilecek durumda kalabilmek için başka kaynakları da kullanır. Kullanılan bu kaynaklar doğanın bize sunduğu doğal kaynaklardır. İnsanoğlu kendisine iyi ve sağlıklı yaşam için doğal kaynakları şu veya bu şekilde kullanmakta, ancak bu amaca ters düşen sonuçlar elde etmektedir. Bu sonuçlardan önemli bir kesimini sanayileşme ile yaratılan çevre sorunları oluşturmaktadır.

Sanayi sektöründe çevre sorunları: enerji kaybı, ürün kaybı, kalite kaybı ile yakın ilişkidir. Sanayileşme, teknolojik gelişmeye bağlı olarak, insan ihtiyaçlarını daha çok inorganik maddeler kullanarak karşılama yoluna gitmektedir. Doğanın organik maddeleri nötralize etme yeteneği olmadığından ve bu işlem oldukça uzun bir zamana bağlı olduğundan, doğadaki organik- inorganik madde dengesi organik maddeler aleyhine bozulmakta ve doğa kirlenmektedir.

Sanayi ve sanayi ürünlerinin, uygarlığın doğal kaynak tabanı üzerinde bir etkisi vardır, bu etki hammadde aramaları, çıkarılması, onlardan ürünler elde edilmesi, enerji tüketimi, atık çıkarılması, tüketiciler tarafından ürünlerin kullanılması veya atılması boyunca devam

etmektedir. Bu etkiler olumlu olabilir, bir kaynağın kalitesini iyileştirip kullanımını genişletebilir. Buna karşılık olumsuz da olabilir; sanayi bütün bu olumsuzlukları sağlayıp büyümeyi gerçekleştirirken, doğal kaynak tabanını tüketir ondan malzeme çeker.

Bu nedenle sanayileşmenin de belirli bir plan esasına dayanarak, zaman ve mekân bakımından en uygun şekilde oluşturulması gerekmektedir. Hesapsız ve plansız yapılan her iş gibi sanayileşmede de gelecek için onarılması güç veya imkansız bazı problemleri beraberinde getirmektedir. Bu nedenle kaynaklar ve bunların kullanımı arasında bir denge kurularak, tabiatta mevcut olan kıt kaynakların, birbirini yenilemesi ya da yenilenme kabiliyetlerinin artırılması ile devamlılığın sağlanması yolu seçilmelidir.

1.5.3. Ulaştırma

Bir ülkenin üretimini mal ve hizmetler oluşturur. Mallar birincil (tarım, madencilik) ve ikincil (sanayi) sektörlerin maddi ürünleridir. Üçüncül ya da hizmet sektörü ise bir sigorta şirketinin sağladığı güvence ya da toplu taşımacılık gibi maddi olmayan ürünleri içerir. Ekonomik sektörleri bu biçimde ayıran ABD'li. ekonomist, A.G.B. Fisher'dir. Tarım, ormancılık, hayvancılık, avcılık, balıkçılık, madencilik vb. ona, göre birincil, inşaat ve enerji üretimi ikincil, özellikle hizmetlerin sağlanması gibi öteki tüm etkinlikler üçüncül sektöre girmektedir.

Ulaştırma sektörü bankacılık ve turizm sektörü gibi hizmet sektörü gibi olması nedeniyle, ulusal ekonomilerde önemli bir yere sahiptir. Bu durum, gelişmiş ülkelerde Gayri Safi Milli Hasıla içinde hizmet kesimi, diğerlerine göre yükselmiş durumdadır. (Kuyucuklu, 1986:461) Ulaştırma sektörü de diğer sektörlerde olduğu gibi doğal kaynakları kullanırlar ve doğal kaynaklardan yararlanırlar. Kendi içinde Hava, Kara, Deniz,(su) taşımacılığı şeklinde düşünüldüğünde her birinin kendine has kaynağı kullandığı görülecektir.

Bu sektörün gelişmesi de yararlandığı kaynakların miktar ve cinslerine göre kendini belirtir. Örneğin; ülkemiz topoğrafyası oldukça engebeli olduğundan yol yapım maliyetleri yüksektir. Yaşadığımız yüzyılda tüm ekonomik, sosyal, kültürel, turistik faaliyetleri ulaşım ile başlar ulaşım ile sonuçlanır. Ulaşımın can damarı karayollarıdır. Karayolları ise toprak faktöründen yararlanır, daha da önemlisi toprak sektörün temelidir. Özellikle kıyı mekanları ulaşım için tercih edilmekte yol yapımı bu alanlarda yoğunluk kazanmaktadır. Fiziksel gereksinmeler, daha çok insan yaşamı için zorunlu olan beslenme, barınma, ulaşım gibi temel gereksinimleri içerir. Örneğin kıyısız alanlar daha çok I. Ve II. Sınıf verimli tarım arazilerini içerir. Karayolları ve diğer ulaşım sistemlerinin gelişmediği durumlarda deniz iyi ve doğal bir ulaşım yoludur. Bu tür gereksinmeler kıyısız alanlara baskıyı arttırmıştır. Sonuçta kıyılarda onarılması güç tahribatlar meydana gelmiştir.

Karayolu ulaşım alt yapısının kıyı mekanlarını tercih etmesi toprak, deniz, göl, akarsu gibi önemli doğal kaynakları bozmakta ve tahrip etmektedir. Gerek ekonomik, gerekse toplumsal gelişim kıyı ekosistemlerinin tahribine yol açmıştır. Kıyı ekosistemleri; karasal (terrestrial) ve su (aquatic) sistemleri arasında önemli geçiş zonu durumundadır. Bu nedenle sistemdeki doğal dengenin bozulması halinde her iki sistemde olumsuz olarak etkilenecektir. (Ayberk, 1984:35)

Kamulaştırma ve yapım masraflarını en aza düşürmek amacı ile bazı karayolları, deniz kotuna en yakın yerlerden ve hatta zaman, zaman denizin üzerinden geçirilmektedir. Kıyı yolları, doğayı tahrip etmesinin yanında kıyı boyunca enerji hatları, reklam levhaları, taş ocakları vb. çevre ile uyumsuz unsurların oluşmasına neden olmaktadır. Kıyıya yakın ve paralel geçen yollar, aynı zamanda kıyı alanını daraltarak kaynağın kullanma kapasitesini sınırlamaktadır. Karayolları, demiryolları, hava alanları gibi projelerin hazırlanmasında, toprağın tarımsal kullanım durumu ya da toprak kabiliyeti sınıflanması dikkate alınmamaktadır. Yapılan hesaplara göre, ülkemizde yılda 25 bin hektar tarım toprağı şehirleşme, karayolu, köprü, tünel, demiryolu, hava alanı yapımı için niteliğini kaybetmektedir. Bunun en az 5 bin hektarının ulaşım amacı ile kullanıldığı varsayılabılır. Ulaştırma sektörü, deniz ve “akarsuları kullanırken de su kirliliğine yol açmaktadır. Bu kirliliğın başlıcaları;

- 1) Denizin havadan kirlenmesi; hava taşıtlarının meydana getirdiği kirlenme,
- 2) Denizlerin denizlerden kirlenmesi; deniz trafiğinin meydana getirdiği kirlenme, limanların neden olduğu kirlenme, petrol araştırmaları, askeri faaliyetler, savaş vb.
- 3) Denizlerin karadan kirlenmesi; çöp, sanayi artıkları, tarımdan gelen kirlilik, turizm vb.

Bir diğerk bozulma ise ulaşım sistemlerinin ve ulaşım araçlarının sebebiyet verdiği kirliliktir. Her otomobil egzozundan havaya yılda 1 ton kirletici verilmektedir. Uçağın çıkardığı buharın uzun süre havada görölmesinin nedeni hava hareketlerinin yavaşlığındandır. Bu nedenle uçak motorları da hava kirletici olarak sayılabilir.

1.5.4. Turizm

Turizm, değişik mekanlarda günlük hayatın streslerinden uzak ve doğal, kültürel ve tarihi varlıklar içinde temiz bir ortamda; güneş, deniz, kum, ortamında, huzurlu ve dinlendirici bir yaşam olarak kabul edilmektedir. Turizm günümüzde, birbirinden farklı şekilleriyle uluslararası, bölgelerarası ve ulusal alanda genellikle yenilenebilen sayısız kaynağın elde edilebildiği, sürekli gelişen bir ana endüstri haline gelmiştir. Bu kaynakların temel nitelikli kesin ve turizm sorunlarına kişilik kazandıran belirgin özellikler vardır. Her şeyden önce yapıları

özelliğidir. Hoş bir iklim, sahiller, dağ manzaraları, vahşi hayat, tarihi kasaba ve köyler, müzeler sanat galeriler, kültürel olaylar, insanların yaşama biçimi vb. (U.N.E.P., 1979:22)

Gerek ulusal ve gerekse uluslararası boyutlarda sürekli gelişme eğilimi göstermesi turizmin temel faktör olarak doğaya, doğal kaynaklara dayalı olduğu görülür. Çünkü turizmin en önemli kaynak kullanım alanı doğal varlıklardır. Söz konusu doğal kaynaklar ve doğal güzellikler, turizmin ortaya çıkmasına sebep olur ve turizm devam ettiği sürece etkisini sürdürür. Bu nedenle turizm planlamasında doğal çekicilikler göz önünde bulundurulur.

Bir bölgenin doğal kaynaklarının turizm için verimliliği, fiili iş gücü ve yönetimin bir fonksiyonudur. Doğal kaynakların arazi, doğal bitki örtüsü, plajların alanı ve benzeri özellikleri, kullanımın yoğunluğundan etkilenecektir. Bu kullanım yoğunluklarını göz önüne alarak planları biçimlendirmek ve kalıcı estetik standartlara göre plan yapmak, doğal kaynakların şimdiki ve gelecekteki kullanıcıların zevk alacağı biçimde sürdürülmesine yardımcı olacaktır. (Mcintosh ve Geeldner, 1990:131)

Yapılan araştırmalarda turistlerin gidecekleri ülkeler konusunda karar vermelerinde;

—Manzaranın çekiciliğinin, doğal değerlerinin (deniz, dağ, orman, göl, kaplıca) varlığının

- Temiz havası ve sağlıklı bir ikliminin bulunması
- Tatilin maloluş fiyatı,
- Bölge mutfağının etkin rol oynadığı tespit edilmiştir.

Görüldüğü gibi, turist çekmede etkili olan faktörlerin bir çoğu çevre ile ilgili olup, kaliteli, bozulmamış bir çevre turizmi var eden nedenlerin başında gelmektedir.ancak çelişki burada ortaya çıkmaktadır. İyi bir çevre, yöreye turizmi çekerek ülke ekonomisine sayısız yarar sağlamakta bu arada da kendi tahribatına yol açmaktadır. Unutulmamalıdır ki çevre eskiyeabilen ve yenilenmesi zor olan bir değerdir. Buna karşılık bu değerlerin alıcısı, tüketicisi durumunda olan turizm, dinamik ve çok çabuk gelişen bir sektördür. Bu gerçek dikkate alınırsa, turizmin gelişmesine uygun yüksek kalitede bir doğal kaynağa sahip olan bölgelerinin söz konusu çelişki ile karşı karşıya kaldığı bir gerçektir.

2. Doğal Kaynakların Turizmle Olan İlişkisi

2.1. Doğal Kaynakların Turizm Bakımından Değerlendirilmesi

Turizm en genel şekliyle insanların gidilecek turistik yörelere doğru ve bu yörelerdeki geçici hareketliliğini belirtir (temporary movement of people to destinations). Doğal olarak bu tanımı turizm hareketinin amaçları, süresi

ve şeklindeki farklılıkları göz önünde bulundurarak geliştirme mümkündür.

Tanımı ne kadar geliştirilmiş olursa olsun, ana hatlarıyla turizm, a) Turistleri, b) Turistik yöreleri ve c) bu ikisi arasındaki hareketliliği içeren bir olgudur. O halde, turizmin gelişmesinden bahsederken bunu belirleyecek bir özellik olarak, turistlere ve turistik yörelere ilişkin verilere bakılmalıdır. Özetle; turizm arz ve talepteki gelişme olarak tanımlama mümkündür. Turizmde gelişme bekleniyorsa bu gelişmenin ana hatlarıyla özelliklerini şu şekilde sıralayabiliriz.

Talep:

- Turizmin büyüklüğü:
- Yerli ve yabancı turist sayısı,
- Turist yoğunluğu.
- Turizm harcamaları

Arz:

- Turist çeken yöreler
- Turistik tesisler, ulaşım, hizmetler ve diğer altyapı
- Turizm planı, programı ve projeleri

Turizmin gelişmesinde rol oynayan bu faktörler, talep doğmasına yol açmış ve talebin yoğunlaşmasına neden olmuştur. Böylece gelişmeyi sağlayıcı,

turistik talebe yönelik, onun ihtiyacını karşılayacak çeşitli arz unsurlarının tamamen olmasa bile doğal kaynaklar olduğu görülmektedir. Hiç şüphesiz; uluslararası turizmde gerek sosyal, gerekse değer ölçüleri bakımından sürekli ve hızlı büyümeyi sağlayan temel öge “ doğa” dır. Çünkü turizmin en önemli kaynak kullanım alanı doğal kaynaklardır. (Gürdal, 1988:.2)

Doğal kaynakların çeşitli biçimlerdeki bileşimleri, turizm geliştirmeye yönelik çekici ortamlar yaratabilir. Bu durum çok yönlü bir olay olarak ele alınan turizmin doğal çevre ile yakından bir ilgisi olduğunu ortaya koymaktadır. Esasen, Turizmde gidilecek yerin seçiminde pek çok özellik dikkate alınır. Bunlardan en önemlisi, o yerin ya da bölgenin doğal güzellikleri ile ilgilidir.

Söz konusu doğal güzellikler turizmde doğal kaynakların ifade edilmiş şeklinden başka bir şey değildir. Çünkü, doğal güzellikler gidilecek yer seçiminde önemli bir faktördür ve bu özelliğe sahip yöreler, geleceğin turizm alanları olarak önemlerini koruyabilirler. “Turizm sektörünün “ ana hammaddeleri doğal varlıkların sergilediği güzellikler, dinlenme, sağlık, spor, bilim ve eğlence faaliyetlerine uygun ortamlar, tarihi ve kültürel değerlerdir.

Ülke ya da bölgelerin sahip oldukları çekicilikler, sahip oldukları özelliklere göre çeşitli yollardan sınıflandırılmaktadır. Genel anlamda ilk ayırım şekli doğal özellikler ve insan yapısı nesnelere olmak üzere ikili bir ayırım söz

konusudur. Bir başka ayırmada ise, turizm endüstrisinin işlenerek çekim ögesine dönüştürüldüğü belli başlı üç kaynak vardır: doğal kaynaklar, insan yapısı kaynaklar ve sosyo- kültürel kaynaklardır. (Yarcan, 1988:118)

2.2. Turistik Doğal Kaynaklar, Özellikler ve Türleri

Turistik ürünü oluşturan elemanların araştırılmasında her şeye rağmen bir belirsizlik vardır. Bu belirsizlik, çoğu kez tasnifin pazarlama alanındaki araştırmaya göre değil, turistik kaynakların geliştirilmesi ile ilgili değerlendirmeye göre yapılmasından ileri gelmektedir. (Özgüç, 1994: 53)

Turizm alanında kaynaklar şöyle sıralanabilir.

1. Şu ya da bu turizm türüne uygun iklim, dağları tepeleri, gölleri ya da plajları yaratan topoğrafya, hayvan türleri ve bitki örtüsü gibi doğal kaynaklar.
2. Sanat gösterileri, müzik festivaller, uluslararası konserler, sergiler, uluslararası ilmi ve edebi toplantılar, sportif teknik ve bilimsel karşılaşmalar, barajlar, tarihi ve doğal sitler.
3. Ekonomik nitelikli kaynaklar, fabrikalar, teknik merkezler, gerek hayat pahalılığı olmadığı için elverişli kambiyo şartları ya da gümrük kolaylıkları nedeni ile mal ve hizmetlerin düşük fiyattan alınması için uygun ekonomik koşullar.

Bu sınıflandırmaların en orijinalini Pierre Defest yapmıştır. “ kar amacı gütmeyen bir yer değiştirme hareketine neden olabilecek her türlü doğal unsur ve her çeşit faaliyet hareket eder.”

- Hidrom: suya dayalı kaynakların bütünü, Denizler, göller, ırmaklar, kaynaklar, gayzerler, buzullar, kar alanları.
- Fitom: Karanın coğrafi oluşumu ile ortaya çıkan şekillerin tümü.
- Antropom: Tüm yönleri ile insan, insanlar için merak konusu olan şeyler, tüm yönleri ile uygarlıklar.
- Litom: İnsanın yaptığı, düzenlediği ve çizdiği her şey.

Bilindiği üzere “kaynakların kullanımı iklime bağlıdır. Kıyıları, deniz, kum kısaca su kaynakları, orman alanları, ulusal parklar, özgür doğa görünümüleri vb. bu tür kaynakları oluşturur. Doğal kaynakların tümü benzer özelliklerinden dolayı kullanım yoğunluğundan etkilenecektir. Turizmin dönemsel talep özelliğine göre kullanım zamanları ve süreleri değişiklik gösterir.

Bu yönüyle doğal kaynaklar, turizm sektörünün kullandığı en önemli kaynaklardır. “Özellikle tatil için gelen turistler güneş- deniz- kum üçlüsü olarak adlandırılan tümüyle doğaya bağlı kaynakları kullanırlar, tüketirler, tatil için gelen turistlerin uğraşlarının tümü kırsal kesimde yer alır ve doğal kaynakların kullanımına yöneliktir.

Turizmde aşama yapmış ülkelerin turizm hareketlilikleri ve geliştirilmiş olan turizm türleri incelendiğinde, 1. derecede önemli turistik doğal kaynakların iklim değerleri, dağlık yöreler, kaplıca ve içme kaynakları, 2. derecede önemli kaynakların ise av ve spor turizmi, mağaralar ve ulusal parklar olduğu görülür.

Ancak burada turistik doğal kaynaklar iklim değerleri başta olmak üzere, bitki örtüsü ve ormanlar, su kaynakları ve diğer doğal kaynaklar şeklinde dört başlıkta ele alınabilir.

2.2.1. İklim

Doğal kaynak temeli içinde iklim koşullarını ve yağış rejimini de düşünmek gerekir. Bunlar ekonomik çabalar ve ulusal ekonomi için çok önemli alt faktörler durumundadır.

İklimi sert, sürekli sisli, yağmur ve kar eksik olmayan ülkelerin insanları, tatil zamanı sıcak iklimlere, güneye doğru akın etmektedirler. Bu insanların fizyolojik gereksinmelerinden ileri gelmektedir. Böylece ihtiyacın karşılanmasına yönelik turistik ürünün temel hammaddesi sıcak iklim ve güneş olmaktadır. Güneş ve sıcaklık ihtiyacı, bilindiği gibi, her yıl Akdeniz Bölgesi'ne binlerce turist akmasına neden olmaktadır.

Bölgenin yumuşak iklimi yılın önemli bir bölümünde insanın doğa ile temasını sağlamak için uygundur, doğal peyzaj çok güzeldir. Bölgede eşi az

bulunan ekolojik zenginlikler bulunmaktadır. Flora ve fauna büyük çeşitlilik göstermektedir. Günümüzde bu bölgeye birçok kişi turistik amaçlarla gelmektedir. Akdenizin turistik bölgeleri her zaman, hizmet edebileceğini ortaya koymaktadır. Kuzeyli ülkelere en az 7 güneşli gün vaadi de bu bölgeden gelen turistlere önemli bir çekim olmaktadır.

2.2.2. Bitki Örtüsü ve Ormanlar

Önemli rekreasyonel zenginlikler arasında biyotik kaynaklar da sayılmaktadır. Koruluklar ve ormanlar hem kırsal manzarayı güzelleştirirler, hem de kendi içlerinde rekreasyon olanakları sağlarlar. Bu bakımından bitki örtüsünün yani endemik yapının ilginçliği, az bulunurluğu turistlerin yoğun ilgi gösterdiği önemli kaynaklar arasındadır.

Bir ülkedeki tüm bitki ve hayvan türleri: bunlar arasında özellikle tarım, hayvancılık, ormancılık, balıkçılık, tıp-eczacılık ve sanayi alanlarında kullanılan türler, hem ülkenin, hem de dünyanın biyolojik zenginliklerinden sayılır. Dünya üzerinde en geniş yayılışa sahip olan şey bitki örtüsüdür. Kuzey ve güney yarımkürede geniş alanları kaplar.

Tarım, tıp, endüstri ve turizm gibi çeşitli alanlarda önemli yeri olan canlı doğal kaynakların oluşturduğu biyolojik çeşitlilik, ekonomik kalkınma potansiyelinin de bir göstergesidir. Aynı zamanda insanlığın gelecekteki sigortasıdır.

Orman kaynakları kendine özgü yaşam birlikleri, barındırdıkları yaban hayvanları, bitki toplulukları, görkemli doğal güzellikleri, orman içi su kaynakları ile başta dinlenme turizmi olmak üzere tüm turizm etkinlikleri için vazgeçilmez bir turistik yöre oluşturmaktadır. Özellikle son yıllarda turizm etkinliklerinde doğaya yönelme eğilimlerinin arttığı, dinlenme turizm türünün toplumlarca daha çok yeğlendiği de göz önüne alınırsa, orman kaynaklarının turizm yönünden ne denli bir değer oluşturdukları somut biçimde ortaya çıkmaktadır.

Turizm yönünden önemleri gün geçtikçe yoğunlaşarak artan orman kaynaklarının sözünü ettiğimiz potansiyel değerlerinin en iyi şekilde işlenebilmesi, ormancılık etkinlikleri aracılığı ile gerçekleştirilebilir. Ormancılığın, turizme yönelik bu hizmetlerinin sağlıklı, sürekli ve çok yönlü olabilmesi için, ormancılık ile turizm sektörünün karşılıklı uyum içinde çalışması gerekmektedir.

Ormanlar bir servet kaynağı olduğu kadar, tarım ve endüstrinin gelişmesinde de büyük paya sahiptir. Ormanların bitki toplulukları arasında ayrı bir önemi vardır.

- a) Ekolojik yönden
- b) Toplum yaşantısı yönünden
- c) Estetik katkıları yönünden
- d) Çevre sorunlarının önlenmesi yönünden

Bunun yanında günümüze kadar devam eden geleneksel orman etkinliklerinin yanı sıra rekreasyon, yaban hayatı yönetimi ve işletmeciliği kaynakların korunması gibi alanlarda da çalışılması ormancılık alanında yeni boyutlar kazandırabilir. Ancak orman kaynaklarının değerlendirilmesiyle birlikte kaynak kullanımında ve arazi kullanımında bazı değişikliklerin olması da gerekmektedir.

Söz konusu değişikliklerin daha çok daha çok, turizm amaçlı kullanımlar sonucu doğal çevre ve kaynaklar üzerinde ortaya çıkan olumsuz değişiklikler olduğu, bunların da doğal dengenin bozularak yok olmasına neden olacağı da bir gerçektir. Oysa, orman ağaçlarla birlikte aralarında karşılıklı etki ve ilişkiler bulunan diğer bitkiler, fauna, mikroorganizmalar, toprak, hava, su, iklim gibi diğer faktörlerin birlikte oluşturdukları bir ekosistemdir. Ağaçlar bu ekosistemin en etkin elemanlarıdır, aynı zamanda bu alanların rekreasyonel amaçla seçilmesinde en baskın faktörlerdir. Örneğin: Orman kaynakları üzerinde aşırı kullanımlar, orman içi yolların gelişi güzel asfaltlanması, yol ağının bilinçsizce geçirilmesi sonucu doğal güzelliklerin ve doğal yapının tahribi, her şeyden önce doğadaki su dengesini bozacaktır. İnsan ögesi dinlenme amacıyla piknik, kamping, gezinti, oyun, avcılık vb. aktivitelerle bu ekosisteme doğrudan ve dolaylı olarak girmiştir ve ekosistemi olumsuz yönde etkilemektedir. Bu nedenle, orman kaynaklarının turizme yönelik kullanımlara açarken, turizmin ekonomik bir öneme sahip olduğunu, ticari amaçlarla kullanımı ve doğadan aşırı yararlanmayı, kaynakları rasyonel koruma ve kullanma dengesi için

çözümler araştırılmalıdır. Çünkü ormanın, koruyucu fonksiyonu, yalnız turizm açısından değil insanlar için kaynak niteliği taşıdığı hatırdta tutulmalıdır.

2.2.3. Su Kaynakları

Su kaynakları ile ilgili rekreasyonel etkinlikler oldukça ilgi görmekte bu çalışmalara ilişkin turistik eylemlerde büyüme göze çarpmaktadır. Bunlar arasında balık tutma, yüzme, kano yapma, su kayağı yapma vb. sayılabilir. Örneğin İngiltere’ de tatile çıkanların %72 si deniz kıyılarına gitmektedirler. Ülkemiz genelinde gerçekleştirilen anket sonuçları da yıllık tatil yapabilenlerin %85 i deniz kıyılarını tercih etmektedirler. Dünyada ‘da turizm hareketlerinin birinci derecede yoğunlaştığı alanlar deniz kıyılarıdır deniz kıyılarının havası ve suyunun insan yaşamı için sağlık kaynağı olmasının bu sonuçta etili olduğu unutulmamalıdır. Örneğin; Akdeniz kıyı şeridi, yazları sıcak ve kurak kışları ılık ve yağışlı olduğu göz önüne alındığında, turizmin bu bölgeye yönelmesi ile özellikle yaz aylarında artmaya başlayan su talebi, başlangıçta mevcut olanakların sağladığı arz esnekliği ile karşılanabilmişti. Bugün ise turizmin getirdiği ekonomik yapı değişikliği ve tarımsal alanların turizm lehine küçülmesi ile tarımsal sulama suyunun bir miktarının içme ve kullanma suyu olarak aktarıldığı saptanmaktadır.

Bunların dışında, sıcak ve soğuk maden suyu kaynakları başlı başına doğal kaynak durumundadır. Vichy, Baden Karisbad gibi önemli maden suyu kaynaklarına sahip Avrupa’da deniz ve göl kıyıları yanında kaplıca

yerleşmeleri de önemini korumaktadır. Çünkü bu sular, serbest deniz banyosu şeklinde ve deniz suları ısıtılarak kullanıldığı zaman birçok hastalıklara iyi geldiği bilinmektedir.

Turizmde aşama yapmış Fransa, İtalya, Yugoslavya, Romanya gibi ülkelere baktığımızda yıl boyu turizm için başlıca dört turizm türünün ağırlıklı olarak geliştirilmiş olduğunu görmekteyiz. Bunlar sırasıyla dağ ve kış turizmi, kaplıca turizmi, deniz- kaplıca kürü ve tedavi uygulamaları ile kongre turizmi hareketleridir.

Ancak görülen bu aşırı talep ve turistik yoğunluk nedeni ile fiziki doku tahrip olmakta, su kaynakları ve denizler giderek özelliğini kaybetmektedir. Cenevre ve Barcelona gibi sahil merkezlerinde yerleşme alanlarının tamamen sanayi ve liman tesisleri ile dolu olduğundan, denizi görmenin bile imkansız olduğu, denizin ise ancak yüksek bir tepeye çıkılarak görülebildiği, bu nedenle bu bölgede teleferik sistemleri getirildiğini görmekteyiz.

Viyana'lı Deniz Biyolog'u Dr. Werner Katzmann", "İnsanlar tam bir pislik içinde yüzüyorlar" demektedir. Dr. Katzmann'a göre, İtalya'da 1 km. uzunluğunda kıyı başına yılda 61 ton atık madde denize boşaltılmaktadır. Busayı Libya'da 149 ton, Malta'da 67 ton, İspanya'da 60 ton, Suriye'de 36 ton, Türkiye'de 36 ton, Yunanistan'da 37 ton Kıbrıs'ta 15 ton olarak 1 km. kıyıya düşen yıllık atık madde miktarıdır.

2.2.4. Diğer Turistik Doğal Kaynaklar

İklim, orman kaynakları, bitki örtüsü ve su kaynakları dışında coğrafi yapı ve toprak, manzara güzelliği ve yaban hayatı diğer diğer doğal kaynaklar olup, turizmde önemli bir yere sahiptir. Toprak, doğal kaynaklardan en önemli olanlardan birisi ve insanlığın en değerli varlığıdır. Toprak, hayvanların ve insanların yaşamasını sağlar. Besin malları ve ilkel madde kaynağı olarak insan için yaşamsal değerdedir. Ancak, sınırlı ve kolayca tahrip edilebilir bir kaynaktır. Bir kez tahrip edilirse, yeniden oluşumu yüzyıllar alabilir. Tarıma elverişli 60 cm. kalınlığında birinci sınıf bir toprak parçası 9 bin yılda oluşmaktadır. Toprağın cinsi rekreasyon için potansiyelin saptama çok önemlidir. Bazı topraklar kamp yeri, oyun ve piknik alanları olarak kullanılması arzu edilmezken, bazıları rekreasyon kullanımı için çok elverişlidir. Bu alanların tanınması rekreasyon planlamasında, temel bilgiler olarak gereklidir.

Bir toprağın rekreasyon için kullanımını etkileyen özellikleri, onun tarımsal kullanımını etkileyen nedenlerle aynıdır. Her ne kadar yorumlamalar farklı olsa da gübre kullanım randımanı, erozyona yatkınlık gibi prensiplere dayanır ve burada yapılacak iş, toprağın cinsini bilmek ve daha sonra istenilen kullanımlar için yorumlamalar yapmaktadır.

Dağlar, bir çok kimseye esas olarak manzara güzelliklerinin yanında dağcılık ve yürüyüş için de çekici görünürler. İsviçre'nin dağ ve göl sayfiye yerleri arasında Interlaken, Montreaux ve Lugano sayılabilir ; ancak çoğu kış sporları

merkezleri aynı zamanda yaz turizmine de sahne olmaktadır. Kanada'nın Kayalık dağlarındaki Banff, Jasper ve bunlara bağlı ulusal parklar ile Japonya'ya Fujiyama' daki "dağ" rekreasyonunun önemli odak noktalarıdır. Yurdumuzda gelişmiş ülkelere oranla çok küçük olmakla beraber, Uludağ buna örnektir. Yaz mevsiminde kampçılık, dağcılık ve piknik gibi rekreasyon eylemlerine açık bulunan bu park, ilginç dağ çiçekleri ile, iğneli ağaç türleri ile dikkati çeken, kendine özgü doğal güzelliklerin yanısıra, kış sporlarına olanak tanıyan önemli merkezlerden biridir.

Doğal güzelliklere karşı turistlerin ilgisi büyüktür. Büyük Kanyon, Ölü Deniz (Lut Gölü), Yugoslavya'daki karstik arazi ve mağralar, Alpler ve Norveç'deki gayzerler, Ülkemizdeki Cennet Cehennem obrukları, Ürgüp Göreme vb.

Bir ülkeye, bir bölgeye veya bir devreye özgü hayvan topluluklarına fauna denmektedir. Bir bölgede yaşayan tek hücreli hayvanlardan zooplanktlardan memeli hayvanlara kadar gelişerek yaygınlaşan hayvanlar alemi, o bölgenin faunası, bilimsel, ekolojik ve peyzaj yönünden büyük önem taşır.

Dünya'da şu ana kadar tespit edilmiş 4.100 tür memeli, 8.700 kuş türü, 6.300 sürüngen, 3.000 amfibi, 23.000 balık, 800.000 böcek, 300.000 den fazla yeşil bitki ve mantar türleri ile binlerce mikroorganizma türü olduğu sanılmaktadır.

En tutucu varsayımlara göre, tanımlanmış 1.6 milyon türün bulunduğu ve maksimum 3 milyon türün bulunduğu.

Vahşi hayvan avları son günlerde teknoloji ile gelişen doğal yaşam fotoğraf ve filmciliği önemli turistik çekiciliklerdendir. Hızla gelişen safari parkları, Güney ve Kuzey Avustralya'da yaygınlaşırken, doğal yaşamı sergileyen doğal parklar ve doğal biçimli hayvanat bahçeleri Avrupa, Afrika ve Asya'da yer almaktadır. Assam'daki (Hindistan) Kasiranga Gergedan Parkı ve güneydeki Vedantagal Su Kuşları Parkı gibi çeşitli alanlar çok sayıda turist çekmektedir. Afrika'daki av hayvanı parkları da görülmeye değer yerler arasındadır. Bu alanlarda düzenlenen "Foto Safariler" giderek önem kazanmaktadır.

Turizm, avlanma alanları ya da, doğal yaşam çiftlikleri doğal yaşam çiftliği, tüketim amaçlarına yönelik olarak vahşi veya yarı vahşi hayvan yetiştiriciliğini içerir. İçin önemli bir gelir kaynağı oluşturabilmesi amacıyla 1946 da Utah'ta (ABD) Cache Ulusal Ormanında Hardware Çiftliği kuruldu. Burada kışın geyiklere yiyecek olması için yazın ot yetiştirilmekte, avlanmaya yetecek sayıda geyik bir varada tutulmaktadır. Bu proje ile çok sayıda turist burayı ziyaret etmeleri sağlanmıştır.

2.2.5. İnsan Yapısı kaynaklar

İnsan yapısı kaynaklar, insanların doğayı değiştirerek oluşturdukları, geçmiş ve yaşayan kültürlerle ilgili ve büyük oranda araziye bağlı ören yerleri, arkeolojik değerler, müzeler, anıtlar gibi değerlerdir. Turizmin gelişmesinde doğal kaynaklar temel oluştururken diğer yandan söz konusu insan yapısı özellikler kendi başlarına birer turizm kaynağı oluştururlar.

Bir bölgenin tarihsel ve kültürel mirasına ilişkin özellikler önemli turizm çekicilikler olabilirler. Bir ülkenin insan yapısı kaynaklarının varlığı, önemli turizm talebine yol açabilir. Bunlar arasında arkeolojik kalıntılar, anıtlar, savaş alanları, katedraller, camiler, kiliseler, şatolar, kaleler, müzeler, sanat galerileri, üniversiteler, bahçeler, mimari özelliği olan yapılar, ünlü kişilerle ilgili yerler ve evler sayılabilir.

Taşınmaz kültür değerleri dışında, yöre halkının örf, adet ve toplum yapıları, el sanatları vb. sosyo- kültürel özelliklerinin koruma kapsamında düşünülecek ilgi odakları olduğu açıktır.

Kültürel ve tarihsel obje ve alanların da doğal değerlerle birlikte korunmaları zorunlu olmakta, bir çok ülke ve özelliklede gelişmekte olanlar, yatırımlarını tarihsel miraslarından bir ya da bir kaçı üzerinde yoğunlaşmaktadır. Kamboçya Angkor'daki harabeler, Peru ise, uzun zaman kaybolmuş fakat yakın zamanlarda bulunmuş Macchu Pichu adlı İnka şehri üzerine yatırım yapılmıştır.

2.2.6. Kaynakların Değerlendirilmesi ve envanteri

Doğal kaynakların unsurlarını en eksiksiz tespit eden belge, Dünya Turizm Örgütü tarafından gerçekleştirilmiştir. En önemli bazı yanları ana başlıklar itibariyle şunlardır;

- a) Doğal zenginlik,
- b) İnsani zenginlik,
- c) Kültürel zenginlik,
- d) Kara, deniz, hava , demir ve nehir yollarıyla ilgili üst yapılar,
- e) Eğlence ve turizm altyapıları ve donatımlar,
- f) Mali ve ekonomik kaynaklar,

En eski ve en eksiksiz envanterlerden biri, 1964 yılında F.Basil firması tarafından Girit için gerçekleştirmiştir. Bu envantere Girit'in o dönemde, diğer Yunan Adaları ve Peleponnes 'e göre turistik gelişmenin açıkça ortaya konması ve turistik planda hemen işletilebilecek bazı bölgeler, ayrıntılarıyla anlatılması, Iraklion, Messara Vadisi, doğu ve batı kıyılarının değerlendirilmesi birer örnektir.

Envanterlerin pek çok yaraları bulunmaktadır. Turistik düzenleme projesini gerçekleştirmek için, gereken belirli yatırımların yerel malzemedен yararlanılarak yapılması maliyetleri azaltmaktadır. Yerel kaynakların bu tarzda

kullanılmasında açık ekonomik yarardan başka, politik ve sosyal yararı da bulunmaktadır. Malzeme temininde dışa bağımlılığın, bölgeye ya da ülkeye yapılan yabancı yatırımların azalması, yerel iş imkanlarının yaratılması, köyden kente göçün yavaşlamasına da etkisi olmaktadır. Ayrıca kırsal çevrede yardımcı turistik faaliyetlerin yaratılması yerel nüfusun hayat düzeyini yükseltmektedir.

Bir turizm kaynağını değerlendirmek için a priori olarak (işin başında) çok kolay bir teknik benimsenebilir. Kaynağı belirleyen ve onu meydana getiren unsurları değerlendiren (ölçümleyen) bir fiş hazırlanabilir. Bu fişte şunlar gösterilir.

- Kaynağın adı ve yeri
- Bütünleştiği diğer turistik kaynaklar ve devrelerle ilişkileri,
- Altyapı ve özel donatımlar
- Kullanım takvimi ve saat çizelgesi,
- Kullanım düzeyi ve derecesi
- Kullanıcı türleri
- Düzenlenmesi, korunması, işletilmesi ve gelişmesinde sorumlu kişi ya da kuruluşlar
- Daha özel karakteristikler, örneğin tarihsel bir yapıyı değerlendirmek için altı temel değerlendirme unsuru ölçülür. İnşa dönemi, mimari tarzı, mimari değeri, sanat değeri, koruma durumu, kaynağın ne için kullanıldığı gibi ölçüler seçilmek suretiyle kolayca yapılabilir.

Bir alan, bölge ya da ülkenin turistik kaynaklarını değerlendirmek için, kaynaklarından her birine verilen değerler toplanır. O zaman bir bütün olarak değeri bulunabilir. Kaynakları daima potansiyel ya da mevcut talebe bağlı olarak değerlendirmek zorunludur. Gerçekten, turistik gelişme kaynaklarını kendi hallerine bırakmayıp, onları belirli kullanımlar yöneltmektir. Bu nedenle, ülke bütünü içinde bölgesel doğal potansiyellerinin iyi bilinmeleri halinde toplumun gereksinimleri ile, doğal potansiyel arasında ekolojik bir denge kurulabilir.

Doğal ve tarihsel kaynakların değerlendirilmesini içine alan ülke düzeyindeki en eksiksiz envanterlerden biride bulgaristan tarafından yapılmıştır. Bu envanterlerde mevcut kaynakların tüm karakterlerinin tespitine çalışılmıştır. Bu kaynakların değerlendirilmesi ülkeyi, turistik bölgelere ayıran bir planın hazırlanmasına ve peyzajın korunması, düzenlenmesi ve değerlendirilmesi ile ilgili bir program taslağı hazırlanmasına olanak tanımıştır. Karadeniz kıyısı Rila, Pirin Planı ve Rodop'ta ki zengin yerlerin ayrıntılı bir bölgesel planı hazırlanmıştır.

3. Turizmin Doğal Kaynaklar Üzerindeki Etkisi

Turistik hareketlerin gerçekleşmesi büyük ölçüde turistik arz unsurlarının düzenlenmesine bağlıdır. Gerek arz unsurlarının düzenlenmesi sırasında, gerekse turistik faaliyetlerin gerçekleşmesi esnasında söz konusu alanlardaki ekolojik dengelerde bazı değişimler olmaktadır.

Ülkemizde dahil olmak üzere tüm ülkeler doğal güzelliklerini, tarihini, arkeolojik zenginliklerini, kültürlerini, gerek kullanma, gerekse koruma olarak dikkatle değerlendirmek zorundadır. Bir ülkeyi turizme açmak, turizmin getireceği olumlu, sosyal, ekonomik ve politik çevresel etkilerden yararlanma amacına yönelik olarak, turizmin kısa ve uzun dönemde, dolaylı ekonomik, çevresel ve sosyo-politik etkilerini aşağıdaki tablodan görmek mümkün olmaktadır.

Tablo 3.3.1. Turizmin Etkileri

Ekonomik Etkiler	Kısa Dönem	Uzun Dönem	Dolaylı
İstihdam	+	+	-
Ödemeler Dengesi	+	+	-
Gelir Dağılımı	0	-	-
Enflasyon	-	-	-
Milli Gelir	0	+	-
Üretim	+	+	-
Yatırımlar	+	+	-
Ekonomik Gelişme	0	-	-
Vergi Gelirleri	0	+	0
Ekonomik Çeşitlilik	0	-	-
Çevresel Etkiler	Kısa Dönem	Uzun Dönem	Dolaylı
Hava Kirliliği	0	-	-
Su Kirliliği	-	-	-
Ses Kirliliği	-	-	-
Koku Kirliliği	-	-	-
Ekoloji	0	-	+
Yapısal Çevre Estetiği	0	-	+
Doğal Çevre Estetiği	0	-	+
Mekan	-	-	+
Manzara	0	0	-
Yapısal Çevre Korunması	0	+	+
Doğal Çevre Korunması	0	+	+
Altyapı	-	-	-
Sosyo-Politik Etkiler	Kısa Dönem	Uzun Dönem	Dolaylı
Eğitim	+	+	+
Kültür	+	+	-
Değerler	-	-	-
Sağlık	-	-	+
Kentleşme	0	+	-
Suç	-	-	-
Milletlerarası Dostluklar	+	0	-
Barış	+	+	+
Kalabalık	-	-	-

Kaynak: (Ataş, 1986:3)

Turizm ile doğal kaynaklar arasında çift yönlü bir ilişki vardır. İkisinin de hem birbirlerine ihtiyaçları vardır, hem de birbirlerini etkilerler. (Ataş, 1986:4) turizm endüstrisi kullandığı kaynakların doğal ve tarihi çevrenin varlığına olumlu etki yapabileceği gibi, aynı zamanda kendi çekim ögesi olan kaynakların zarar görmesine de neden olabilir. (Yarcan, 1988:119)

Doğal turistik varlıkların devamlılığını kabullenmek yanlış bir tutumdur. Bu değerlerin fazla kullanılması (işletilmesi) halinde çekicilik özelliklerini yitirebilirler. (Jovicic, 1987:140)

3.1. Tarım Alanları Üzerindeki Etkisi

Turizm gelişmesi uzun dönemde bitki örtüsünü etkiler, ayrıca arazi kullanımının değişmesine yol açarak kentleşmeyi hızlandırır. Doğal görünüm ve arazi yapısı bozularak altyapı ve üstyapı ve üstyapı olanaklarının, konutların inşası ile arazi kaybı görölmekte, turizm ve rekreasyon tesisleri ulaşım olanaklarına yapılan baskı çoğu kez, tarım için elverişli alanları etkilemektedir. (Yarcan, 1988:126) Turizmin yarattığı arazi talebi, verimli tarım alanlarını turistik tesis alanlarına dönüştürmekte; doğal ve tarihi siteleri, kamu mülkiyetindeki ormanları dahi baskısı altında bulundurmaktadır. Tarımsal üretim alanlarının azalması, toprak sahiplerinin arsalarını arsa spekülâtorlerine satmaları ile sonuçlanmaktadır. (Özhan, 1990:171) Buna bağlı olarak da bölgenin geçimini tarımdan sağlayan kesim yoksullaşmakta ya da başka sektörlere kaymak zorunda kalmaktadır. (Avcı, 1988:84)

Kişilerin hafta sonu ve yıllık dinlenme gereksinmelerini sağlamak için, tarla sahiplerinin kısa sürede yüksek gelir elde etmek için, arazilerini bu yolla satmak istemeleri, doğal peyzajı tüketmekte, turizmin türevi olan diğer

ticari etkinlikler, yaygın ulaşım ve diğer altyapı donanımları ile doğanın çehresi kısa sürede değişmektedir. (Özhan, 1990:171) Örneğin; Trakya'da Enez- Silivri arasındaki kıyı kuşağında 8.500 hektar tarıma elverişli arazi turizm yatırımları ile elden çıkmıştır. Aslında kararlı bir plan uygulaması ile bu kayıp %50 azaltılabilirdi.

Turizmin teşviki için bir miktar tarım alanı elbette gözden çıkarılacaktır, ancak bu gibi alanlarda çevre düzeni planı kararlarına taviz verilmeden uyulması gereklidir, aksi takdirde tarıma elverişli alan kalmayacaktır. (T.Ç.S.V., 1991:309) bu alanların yok edilmesinde, daha çok belirli mali güce erişen kişiler, tarım alanı vasfındaki yerleri karşılıklı güven esasına göre veya kooperatifleşerek genellikle hisseli tapu şeklinde satın almaktadırlar. Bu alanlar hisseli olarak küçük paylara ayrıldığından, yapılaşmaya açılmasa bile o alanlarda tarım yapma olanağı da kalmamaktadır.

3.2. Kıyılar ve Su Kalitesi Üzerindeki Etkisi

Deniz, akarsu ve göl kıyıları; günümüz dünyasında giderek özelliklerini kaybeden, kırsal peyzajın ve çevresinin önemli doğal kaynakları arasındadır. Kıyıların yok olma tehdidi altındaki bir doğal değer olarak üzerinde durulması ve korunması gerekmektedir. Kıyı tahribi acil bir sorun

olarak her geçen gün büyümekte, korunması daha güç ve pahalı hale gelmektedir.

Tüm dünyada 19.y.y. 'a kadar kıyıların küçük bir oranı balıkçı barınağı, küçük balıkçı limanları, ticari veya askeri amaçla kullanılan limanlar olarak kullanılmakta idi. Bunun dışında kıyıların rekreasyonel amaçla kullanımı son derece sınırlı bir alanda kalıyor ve küçük bir kesimin kullanımına açık kalıyordu. Gelişen endüstri, deniz taşımacılığı, kent halkaları, tatil tesisleri kıyılara olan ihtiyacı arttırdı ve 2 Dünya Savaşı'nı izleyen yıllarda kıyıların dinlenme amaçlı öneminin giderek arttığını görmekteyiz. (Ayberk, 1984:36)

Tahribat öncelikle daha kolay ulaşılabilir kıyılardan başlayıp, hemen hemen diğer tüm kıyılara yayılır olmuştur. Gerek ekonomik ve gerekse toplumsal gelişme, kıyı ekosistemini büyük ölçüde tahribe uğratmıştır. Turizmin hızlı ve plansız gelişmesi sonucu ortaya çıkan otel, motel, tatil köyü, bungalow ve hatıra eşyası satan dükkânların, Fransa'nın "Cannes ve La Baule"si, İtalya'nın " San Remo ve Santa Margherita Ligure"si, Yugoslavya'nın "Dubrovnik ve Zadar"ı, İspanya'nın bir zamanlar turistlerin rüyası olan "Costa Del Sol, Costa Breva ve Grand Canaria"sı gibi yöreleri betonlaştırması, çöplerin yok edilmemesi, kanalizasyonların denize akıtılması doğal ve fiziksel çevrenin kirlenmesine yol açmaktadır. (Gürdal, 1988:5) 1960 'lı yıllardan itibaren İtalya ve İspanya kıyılarının önlenemeyen betonlaşmasında ev sahibi ülkeler kadar payı bulunan pazar ülkeler seyahat organizatörleri bugün göçmen kuşlar misali kendilerine henüz

keşfedilmemiş ülkeler bozulmamış doğa parçaları aramaya koyulmuşlardır. Doğal güzellikleri büyük çapta korunabilmiş olan kıyılar İskandinavya ve İngiltere'nin kuzeyinde yer alan İskoçya'da görülmektedir.

Nitekim 2005 de 35.4 milyar dolar turizm geliri sağlayan İtalya, doğal güzelliklerini, tarihi ve kültürel mirasını korumak için; ülkeye yönelik turist sayısını belli bir düzeyde dondurmaya ve özellikle turizmde "KALİTE ÜLKE" olmayı hedeflemektedir.

Kıyı kıt kaynak olmasına rağmen "üretilebilir" bir kaynaktır. Çeşitli kıyı bölgelerinde genel altyapının ve özel turizm altyapısının kamu tarafından gerçekleştirilmesi, kıyının üretilmesi, kullanımının aktarılması anlamına gelir. Altyapının tamamladığı bölgelerde kullanım olanağı arttığı için talep ve fiyat sürekli artmaktadır. Zira talep ve konaklama arzı birbirini karşılıklı etkileyerek kıyıların turizm amaçlı kullanımını arttırmaktadır.

Kıyı mekanının en büyük arazi kullanıcılarından birisi olan ikinci konutlar, çoğunlukla kent yerleşimleri yakınında, rekreasyonel kullanım yönünden uygun deniz kıyıları boyunca çizgisel biçimde kıyıların elverişsiz olduğu yerlerde noktalanan, kent gelişimi ve deniz kirlenmesiyle zaman içinde özelliğini kaybedebilen yılın büyük bölümünü boş geçiren, dinlenme amaçlı daimi konutlardır. İkinci konut edinmenin iki temel amacı vardır. Yaz aylarında ucuz tatil olanağı elde edilmesi (kullanım amacı) ve ikinci konuta

yatırım yaparak küçük tasarrufların değerlendirilmesi (yatırım amacı)
(Yarcan, 1988:132)

Yasaların yokluklarından ve bazılarının boşluklardan yararlanan bir takım varlıklı örgüt ve kişiler tarafından başlatılan kıyı yağması, kıyılarımızın çoğunu sarmıştır. (Güleç, 1998:18) İkinci konutların sayısı (Marmara, Ege ve Akdeniz Kıyılarında) ve kapladıkları alan büyüklüğü konusunda sağlıklı rakam verilememesine karşın, ikinci konuta sahip aile yüzdesinin Avrupa standartlarının üzerinde olduğu bilinmektedir. Böylece rekreasyon değerleri çok yüksek olan kıyısal alanlar çirkin yapı kitleleriyle sarılmış ve kemirilmiştir. Sonuç olarak, kırsal nitelikte olması gereken kıyısal alanlar, gittikçe kentsel bir görünüm almaya başlamıştır.

Benzer bir gelişme kamu kampları ile dinlenme tesislerinde görülmektedir. Kamu veya özel nitelikteki kurumların kampları, tatil siteleri” özel bir mülkiyet yapısı” oluşturarak çevreyi tahrip etmekte ve geniş kıyı bantlarını genel kullanıma kapatmakta, bu kıyı yağmasına özel teşebbüs kadar bazı kamu kuruluşlarının da katıldığı gözlemlenmektedir. (Güleç, 1998:19)

Kıyıların ikinci konutlar ve kamplar için kullanımı sonucunda belli bir bölgeye olan talep artışı, bölgede arsa spekülasyonu, arazinin yüksek bedellerle el değiştirdiği görülmektedir. Ayrıca ülkemizde kıyı alanlarının fazla olmasına rağmen kıyıları özel bir çevre sistemi altında inceleyen araştırmalar yapılmamıştır. (Küçüktopuzlu,1988:207)

Turistlerin ziyaret ettikleri yerler deniz kıyısı, dağ, kırsal yöreler, turlar (değişik yöreler) ve şehirler olmak üzere 5 kategoride ele alındığında, en fazla turist çeken yörelerin deniz kıyıları olduğu görölmektedir. Dünya nüfusunun üçte ikisinin sahillerde yaşamasına, dünyadaki büyük şehirlerin % 60' nın deniz kenarında kurulmuş bulunmasına ve her 10.000 kişiye, bir mil sahil düşmesine rağmen, turizm için sahiller yine de birinci derecede tercih edilmektedir.

Akdeniz suları, İtalya, Yunanistan, Yugoslavya, İspanya, Tunus, Fransa ve Türkiye turizm endüstrisi için bir servettir. Turistik gelişme için en çekici kaynaklar olan denizler, göller, akarsular ve diğer su kütleleri, ucuz ve kolay çözüm olduğundan sık sık kanalizasyonların akış yeri olarak kullanılmakta, tankerlerin bıraktığı artıklar, nehirlerin taşıdığı alüvyonlarla sürekli olarak kirlenmekte, tifo, difteri vb. hastalıkların yayılması nedeniyle tehlike oluştururken, doğal hayatı da tahrip etmektedir. (Küçüktopuzlu, 1988:206)

Konuya verilen önem, daha fazla araştırmacının turistik faaliyetler ve su kalitesi arasındaki ilişkilerin araştırılmasına yönelmelerine neden olmuştur. Bu araştırmaların bulgularına göre;

1) Özellikle altyapısı bulunmayan turistik kıyılarda kanalizasyon sularının plajlara, göllere ve nehirlere akıtılması,

- 2) Sulardaki canlıların avlanma sürecinin hızlanması, besin kaynaklarının kurumasına, suların kirlenmesine yol açmaktadır,
- 3) Özellikle gezi amaçlı deniz araçları ve gemilerden boşaltılan yağ, ve atık sular, deniz suyundaki oksijen miktarının azalmasına, ve suların kirlenmesine yol açmaktadır.
- 4) Şişe ve kutu atıklarından süzülen çeşitli maddeler, özellikle suda zor çözülen deterjanların kullanımının artması, kimyasal üretim yapan fabrikaların arıtma tesislerinin bulunmaması en önemli kirlenme nedenleridir. (Küçüktopuzlu,1988:206)

Bu nedenle, Akdeniz kıyılarında ve Adriyatik sahillerinde bazı plajlar kapatılmıştır. İtalya, Yunanistan, Türkiye ve İsrail'in birçok sahillerinde deniz suyunda litrede 50 bin ile 150 bin ünite koli basili bulunmaktadır. Oysa Dünya Sağlık Örgütü (WHO) güvenilir bir deniz banyosu için bu miktarın litrede 5 bini geçmemesi gerektiğini söylemektedir. (Küçüktopuzlu,1988:207-208)

Sonuç olarak, sular, denizler kıyıları kirlenmekte, önleyici çabaların ise maliyetleri yükselmektedir. Bu nedenle, ekonomik faaliyetler gibi turistik faaliyetlerin de çevre boyutu projelere dahil edilmelidir.

3.3. Ormanlar ve Bitki Örtüsü Üzerindeki Etkisi

Bitki örtüleri birçok turistik yerleşim alanlarının çekiciliklerinden biridir. Kaliforniya'nın kızılâğaçları, Yeni Zelanda'nın kuzey ormanları, Güney Dakota'nın kara tepelerindeki ladin ağaçları, Okyanus Adalarındaki tropik ağaçlar ve bitkiler için tüm turistler için çekicilik oluşturmaktadır. Çünkü turistlerin büyük bölümünü kentliler oluşturmaktadır. Onların açık alanlara, kır manzaralarına, özellikle su, plaj, orman gibi doğal kaynaklara aslında istekleri olduğu kadar ihtiyaçları da vardır.

Orman yangınları, yapılaşma için kasten ağaç kesimi, çöp dökme, yoğun araç trafiği, kamp alanlarındaki bitki örtüsünün çiğnenmesi, rekreasyonel ve turistik faaliyetler sonucu toprağın giderek sıkışması ve erozyona neden olması, bitki örtüsünün değişime uğraması ve bitki türlerinde farklılaşmaya yol açması, turizmin bitki örtüsü ve ormanlar üzerinde görülen etkileridir.

Her yıl dünyada 11 milyon hektar orman, insan orijinli ve diğer tahriplerden zarar görmektedir. Dünyada kesilen her on ağacın yerine bir tane ağaç dikilmektedir. Afrika da ise bu oran 29/1 dır.

Rekreasyonel kullanımlar sonucu, mevcut ağaçların olumsuz yönde etkilenmelerinden dolayı, bu gün çok uzak mesafeler katedilerek ulaşılan bu alanlara, gelecek yıllarda ağaç varlığının yitirilmesi nedeniyle değerlerini kaybedecekleri bunların yerine geçebilecek yeni alanların ise çok sınırlı

olması nedeniyle, mevcut ormanlarda koruma-kullanma dengesinin mutlaka sağlanması gerekmektedir.

3.4. Yaban Hayatı Üzerindeki Etkisi

Fauna olarak tanımlanan hayvanlar alemi, yaşam ortamlarını, var olan veya bozulmaya yüz tutan ekolojik dengeleri ve çevredeki gelişmeleri takip etmek, dünyanın ve insanlığın geleceği için gerekli olduğu tartışılmaz. (T.Ç.S.V., 1991:340) Belirtilen hava,su ve toprak kirlenmesi sonucunda bitki örtüsünün ve hayvan varlığının azalması hatta yok olması, vahşi yaşamı tehdit eder hale gelmiştir.

Vahşi yaşam ile turizm arasındaki ilişkiyi anlamak zor değildir. Her şeyden önce “av turizmi” olarak bilinen yaban hayatıdır. Av turizminin yaban hayatıyla ilgili yönleri incelendiğinde, olayın sadece yaban eti ve av hayvanlarının derileri ile sınırlı olmadığı, anlaşılacaktır. Örneğin; ABD ‘de her yıl hayvan ve balık avı için milyarlarca dolar harcanmaktadır. Ayrıca mesela Kanada koyunu 300 dolar karşılığında bir belge ile avlanmaktadır. Doğal olarak bu durum, turizmi ve onu destekleyen sektörler için zengin birer kaynaktır.

Son yirmi yılda Doğu Avrupa’da av turizmine büyük önem verilmiş, doğal kaynaklarını koruyup geliştirerek bu sektörden büyük yarar sağladılar.

Dünyada, İspanya, İskoçya, Yugoslavya ile Avustralya, Kuzey Amerika, Kanada 'nın ilerlediği yönündedir.

Ancak Safariler ve diğer av turizminde “turizm patlaması” adı da verilen büyük kazançların sağlanması bir çok tehlikeyi beraberinde getirmiştir. En başta bazı türlerin yok olma tehlikesidir. Bu nedenle getirilen yasaklamalar ve sınırlı avlanmalar, kaçak avlanmaları önleyememektedir.

4. Doğal Kaynakların Turizm Üzerindeki Etkisi

Genellikle turizm; birçok ülke, bölge ve yöreyi az gelişmişlikten kurtarmak amacı ile başvurulmuş bir çıkış programla yolu olarak görülmüştür. Bu amaçla ülkeler, dünya turizm gelirleri içinde hakkı olan payı elde etmeye çalışmakta, büyük turizm alanları düzenlenmekte ve yüksek kar elde etmek amacı ile doğal çevre tahribi ve kıyıların betonlaşması olgusunu da beraberinde getirmektedir. (Baytin, 1989:70) Böylece doğal kaynak potansiyeli bilinçli ve sürekli olarak, insanlığın kendi geleceği için tehlikeli boyutlara ulaşmasına yol açmıştır. İnsan çevresindeki her türlü hareket olumlu veya olumsuz sonuçlara yol açmaktadır. Bu yaklaşım içinde Çevre Kalitesi denilen dinamik bir olgudan söz edilebilir. Başka bir deyişle Çevre Kalitesini; çevresel değişimin meydana getirdiği olumsuz etkileri minimize etmek yani azaltmak için, gelecek kaygısı ile ortaya atılmış bir kavram olarak tanımlayabiliriz. Çevre kalitesi dört başlıkta toplanabilir.

- a) Ekoloji:Flora- Fauna, Arazi kullanımı
- b) Kirlilik: Hava- su- ses- koku
- c) Estetik: Yapısal çevre- doğal çevre
- d) İnsan: Sosyo- kültürel çevresi

Çevre kalitesi ile turizm arasında çift yönlü bir ilişki vardır. Yani birbirleri ile ilişkinin yanında birbirlerine ihtiyaçları vardır. Çevre kalitesinin, turizm hareketini başlatıcı, itici güç olduğu gerçektir.

- Turist nüfusunu arttırır
- Turist harcamalarını arttırır
- Turizmi çeken yöreleri arttırır
- Turistik tesis, hizmet, ulaşım, vb. altyapı hizmetlerinin gelişmesine yola açar.

Bugün, en gözde turizm merkezi olan Pasifik Adaları, doğal çevreyi aynen suması, yöresel mimari özelliklerini turizm alanında yaşatmaları sonucu özgünlüğünü korumaktadır. (Baytin, 1989:71)

İnsan uğraşlarının, diğer sektörlerde olduğu gibi olumlu ve olumsuz etkileri fiziki çevrede açığa çıkmaktadır. İnsanın çevrenin fiziksel özelliklerini, tarihi alanları, anıtları, vahşi hayatı güvence altına alarak koruması konusunda turizmin etkinliğini gösteren sayısız örnekler vardır. Orta Afrika

Cumhuriyeti'nde St. Floris National Parkın ziyaretçilere açılmasıyla, vahşi hayatı koruma programının etkin şekilde gerçekleşmesi, turist gelirlerinin uygun bir koruma programının hayata geçirilmesi ile gerçekleşmiştir. Britanya Adaları' nda Eastborne ve Brighton'da yer alan kaplıca merkezleri, kalite ve cazibe bakımından ülkenin önemli kaynakları arasında gösterilebilir. Turizm ve çevre arasındaki ilişkiler, sadece yörenin ve içindeki turistik hareketin gelişmesine katkıda bulunmakla kalmaz, civarındaki tarımsal alanları da birer depo gibi kullanıma hazır duruma getirir. (UNEP,1979:25-26)

Doğal kaynakların çeşitli biçimlerdeki bileşimleri turizmi geliştirmeye yönelik çekici ortamlar yaratabilir. Örneğin; bir bölgeyi sadece avlanmak amacıyla kullanmak yerine golf, ata binme, balık avlama, avlanma, yelken ve öteki deniz sporları, doğayı etüt etme, mantar toplama, kar arabası ile gezinti ve resim yapmayla fotoğraf çekme gibi sanatsal çalışmalarda kullanılmaları daha iyi sonuç vermektedir. Bu durum aynı zamanda alanın yıl boyu kullanma olanağı da sağlamaktadır. (McIntosh, 1972:231)

Turizm ile çevre kalitesinin birbirlerini farklı yönlerden, farklı miktarlarda etkilemektedir. Turizm ile çevre kalitesinden hangisi diğerini öncelikle etkiliyor olursa olsun temelde ilişkiler: ilişki yok- olumlu ilişki- olumsuz ilişki olarak özetlenebilir.

Doğal kaynakların ve turizmin, ikili bir ilişki karşısında olumlu etkilenme durumunda turizm, ulusal parkların korunmasına, düzenlenmesine, tarihi

sitlerin restorasyonuna, turizm amaçlı işlevsel kullanımlar yardımcı olabilmesi başarılı bir turizm planlaması, doğal ve insan yapısı kaynakların, özellikle tarihi mirasın korunmasını gerektirir. Dolayısıyla koruma dolaylı bir sonuç olarak ortaya çıkmaktadır. (Yarcan, 1988:124)

Genelde doğal kaynakların korunması zorunludur. Doğayı koruma insan yararlanmasına sunma birbirleri ile çelişir gibi görünen iki yaklaşımdır. İnsan bir taraftan doğayı korumak için önlemler alırken diğer taraftan insan kullanımına açmak için uğraşmaktadır. (Doğaner, 1985:118)

Doğa ve doğal kaynaklar ile toplumlararası ilişkiler sonucu ortaya çıkan sorunların çözümü ise, günümüzde tüm ulusların üzerinde önemle durdukları bir konuyu oluşturmaktadır. (Akesen, 1978:16)

5. Doğal Kaynakların Korunması Ve Turizmin Korumadaki Etkisi

Turizmin doğal kaynaklarla olan ilişkisinde, günümüzde turizmin gerek kirlilik ve gerekse kaynakların tahribinde, dengenin bozulmasında nasıl bir etken olduğu daha incelenmişti.

Oysa, turizm bir hizmet endüstrisi olması nedeniyle çevre kirlenmesine karşı etkin bir mücadele araçlarının da biri olarak ta kabul edilmelidir. (Olalı, 1990: 397) yüksek kaliteli, kirlenmemiş bir çevre, turizmin var oluş nedenlerinin başında gelmektedir.

Ancak çelişki burada ortaya çıkmaktadır. İyi bir çevre, eskiyeabilen ve yenilenmesi zor olan bir değerdir, buna karşılık bu değerın alıcısı, tüketicisi durumunda olan turizm, dinamik ve çok çabuk gelişen bir olaydır. Bu gerçekleri göz önüne alırsak turizmin gelişmesine çok uygun yüksek kalitede bir doğal çevreye sahip olan bölgelerin bir çelişkiyle karşı karşıya geleceği açıktır.

Bu çelişki duruma göre;

- Ya doğal çevre üzerinde belirli bir derecede oluşacak bozulmayı kabullenerek turizm aktivitesini destekleyeceğiz,
- Ya da turizmden gelecek potansiyel gelir akımını gözardı ederek, doğal çevre korumasına öncelik vereceğiz, çünkü iki durumda bizler için vazgeçilmez durumdur.

Olalı'ya göre, burada bir çelişki yoktur. Sadece aynı olayın tamamlayıcı sonuçlarının ve turizmin sahip olduğu boyutların başka bir açıdan suçlaması vardır. Bu nedenle turizmin yarattığı çevre sorunları yine turizmle çözümlenebilir. Diğer bir deyişle, sorunun doğuşunda tedavi aracı da vardır. Bu araç; doğal çevrenin korunmasına akıllı bir politika izlemek ve bu politikada uygun bir planın ilke ve önlemlerini saptamaktır. (Olalı, 1990:397)

5.1. Doğal Kaynakları Koruma Nedenleri Ve Korumadaki İlkeler

Turizmin doğal kaynaklarla olan ilişkisinde, günümüzde turizmin gerek kirlilik ve gerekse kaynakların tahribinde, dengenin bozulmasında nasıl bir etken olduğu daha önceki bölümlerde incelenmişti.

Oysa, turizm bir hizmet endüstrisi olması nedeniyle çevre kirlenmesine karşı etkin bir mücadele araçlarından biri olarak ta kabul edilmelidir. (Olalı, 1990: 397) yüksek kaliteli, kirlenmemiş bir çevre, turizmin var oluş nedenlerinin başında gelmektedir.

Ancak çelişki burada ortaya çıkmaktadır. İyi bir çevre, eskiyeabilen ve yenilenmesi zor olan bir değerdir, buna karşılık bu değer alıcısı, tüketicisi durumunda olan turizm, dinamik ve çok çabuk gelişen bir olaydır. Bu gerçekleri göz önüne alırsak turizmin gelişmesine çok uygun yüksek kalitede bir doğal çevreye sahip olan bölgelerin bir çelişkiyle karşı karşıya geleceği açıktır.

Bu çelişki duruma göre;

- Ya doğal çevre üzerinde belirli bir derecede oluşacak bozulmayı kabullenerek turizm aktivitesini destekleyeceğiz,

- Ya da turizmden gelecek potansiyel gelir akımını göz ardı ederek, doğal çevre korumasına öncelik vereceğiz, çünkü iki durumda bizler için vazgeçilmez durumdur.

Olalı'ya göre, burada bir çelişki yoktur. Sadece aynı olayın tamamlayıcı sonuçlarının ve turizmin sahip olduğu boyutların başka bir açıdan suçlaması vardır. Bu nedenle turizmin yarattığı çevre sorunları yine turizmle çözümlenebilir. Diğer bir deyişle, sorunun doğuşunda tedavi aracı da vardır. Bu araç; doğal çevrenin korunmasına akıllı bir politika izlemek ve bu politikada uygun bir planın ilke ve önlemlerini saptamaktır.

5.1.1. Koruma kavramı

Hızla gelişen teknolojinin endüstri alanına yayılması, artan nüfus nedeniyle kentlerin kırsal bölgelere doğru genişlemesi, atıkların meydana getirdiği birikintiler, çöp, kanalizasyon gibi kentsel yaşantıdan doğan kirlenmeler, doğal kaynakların çeşitli nedenler yüzünden tahrip edilmesi, kaynak israfı, ihtiyacın karşılanamaması ile deniz ve onun toprak altında kaynakların araştırma ve işletme sonucu, bu kez buradaki doğal kaynakların yok olmasına neden olmaya başlamıştır. Bu sorunların ve tahribatın başlıca sorumlusu önceleri sanayileşme gösterilirken, günümüzde insanların sanayi dışı diğer faaliyetleri doğal çevre üzerindeki artan baskısının önemli boyutlara ulaştığı açıkça görülmektedir.

Bu durumda doğal kaynakların korunması zorunludur. “koruma” kavramı bunları insanların faydalanmasından mahrum etmek değil, aksine insanların yaralanmasına sunarken muhtemel tahripten korumaktır. (Doğaner, 1985:118) Doğal kaynakların kısaca doğanın koruma altına alınması, o yerin turizm bakımından da çekiciliğini arttırmak gibi insan kullanımına yönelebilen bir diğer amaca hizmet etmiş olmaktadır.

Günümüzde ekonomik sorunların başında, doğal kaynaklarımızın korunması da gelmektedir. Kaynakların azalma ve yetersizliği sonuçlarında etkilenmemek için, fertlerin aldıkları önlemler arasında çeşitli çareler bile bulunmaktadır. Bu kaynak koruma (conservation) kavramı gelişmiş ülkelerde yıllardır uygulanmaktadır. Diğer ülkelerde ise yakın zamana kadar teorik olarak üzerinde durulmuş, ancak son yıllarda karşılaşılan ekonomik darboğazlar nedeniyle hükümetler kaynakların korunması için ilgili önlemleri alma yoluna girmişler dir (Başol, 1991) Böylece doğal kaynakların korunması demek; “doğal kaynakların kullanılmasında günümüzde ve gelecekte fertlere en yüksek faydayı temin etme gayreti” olarak ifade edilebilir.

5.1.2. Doğal Kaynakları Koruma Nedenleri

İnsanoğlunun yaşam düzeyinin yükseltilmesi, sanayileşme, şehirleşme ve ileri teknolojiyi uygulama aşamalarından geçmektir. Bütün gelişmelerin insanın fiziksel çevresini kapsayan doğa kaynaklarını bir ölçüde etkileyeceği açıktır. Havanın, suyun ve toprağın kirletilmesi ve yaban hayatının gelişme ortamının tahribi, ekosistemlerin bozulması ve benzeri sorunların ortaya çıkmasına neden olacaktır.

Kaynak korumada asıl amaç, doğal kaynaklarla beşeri kaynaklar arasında ve bugünkü jenerasyon ile gelecekteki jenerasyonlar arasında olumlu ve ılımlı bir dengenin kurulmasına yardımcı olmaktır.

Birleşmiş Milletler, Çevre Kalkınma Konferansında (UHNEP) Genel Sekreter Kanada'lı Maurice Strong bu konuda “ eğer doğal sermayemiz olan hava, toprak ve suyu, evlatlarımız için koruma istiyorsak, bu değerli varlıklarla birlikte yaşamamız gerekmektedir.” Demektedir. Her yıl, her ay ve her saat küremizde meydana gelen doğal zararları yok etmek veya azaltmak şansının ise, acil tedbirler alınmazsa yok olacağına işaret eden Strong, ozon tabakasında meydana gelen incelmeyin gittikçe genişlemesi, dünya nüfusunun 20 yıl içinde 5.4 milyara ulaşması ve her yıl 26 milyon ton değerli tarım alanının yok olmasının insanlığı ve tüm canlıları kötü yönde etkilediğini belirterek, ülkelerin dikkatlerini bu yönde çekmiştir.

Çevre sorunlarına çözüm bulmak, doğal kaynakları korumak, sürdürülebilir bir kalkınmayı sağlamak, nüfus artışının dengelenmesi ve insan sağlığının temini gibi nedenler, bir bakıma doğal kaynakların korunma nedenleri olarak gösterilebilir.

5.1.3. Ekonomik Kalkınma Bakımından

Günümüzde artık ekonomik sorunların başında doğal kaynakların korunması gelmektedir. Nüfus artışına paralel olarak, ya da nüfus artış hızına bağlı olarak bu sorun büyük önem kazanmaktadır.

Bugün toplumlararasında var olan çatışmalar ekonomik nedenlere dayanmaktadır. Özellikle dünya ekonomisinin çok hızlı gelişme konjonktürüne girdiği günümüzde, teknolojik gelişmelerde yaygınlaşmış ve bir çok ülkenin kalkınma çabaları artmıştır. Bunun sonucu ortaya çıkan hızlı talep artışları yakın gelecekte dünya üzerinde hammadde sıkıntısının baş göstermesi endişesini beraberinde getirmektedir. (İlkin, 1983:35) Kaynakların geliştirilmesinden ya da, kalkınmış olmaktan amaç, daha iyi bir yaşam sağlamak, “Kaynakların korunması ve diğer hizmetlerin yerine getirilmesi” ile de toplumun mutlu kılınması” olarak ifade edilebilir. (Karpuzcu, 1984:37)

Esasen, temel gereksinimleri en az kaynak tüketimiyle karşılamak üzere düzenlenmiş bir ekonomide koruma, tüketimden üstün tutulabilir. Bu tür bir ekonomi kendine yeterli olabilir ve ekonomi gelişme yerine etkin kaynak kullanımı olarak nitelenebilir. (Brown, 1979:235)

Konuya doğal kaynakların geleceği açısından baktığımızda, doğal kaynakların kalkınmanın ve büyümenin devamlılığı bakımından büyük önem taşıdığı görülmektedir. Sanayi devriminden bu yana toplumsal yaşamda gözlenen ekonomik ve teknolojik değişimler tarihin hiç bir döneminde olmayan hızda ve büyüklükte olmuş ve bu durum toplumsal gelişmenin can damarını oluşturan kaynakları ön plana çıkarmıştır. (İlkin, 1983:235) Kaynaklara olan bu büyük talep, geleceğe yönelik kaygı ve endişelere yol açmakta, hızlı bir sanayileşme ve kalkınma yönünde kaynaklar tümüyle üretim sürecine sokulmakla, tahrip olan kaynakların kesinlikle korunması gerektiğini ortaya koymaktadır.

Yakın zamana kadar insanlar, doğal kaynakların bitmeyecek kadar zengin, doğal dengenin hiç bozulmayacak kadar sağlam olduğuna inanılırdı. Sanayi devriminin getirdiği ekonomik gelişme, temel gereksinmelerinin karşılanmasını sağlamış, ancak ekonomik büyümeyi sağlarken çevreyi bozan faaliyetlere devam edilmesinin doğru olmadığı anlaşılmıştır.

Ekonomik olarak kalkınmış ÷lkelerde doğal kaynakların yetersizliği ve korunması aşağıdaki etkileri yapabilir.

- Geri kalmış ÷lkelerin dış ticaret olanaklarını daraltır,
- Yabancı ÷lkelerin yatırım heveslerini kırar,
- Modern teknik yöntemlerini uygulayacak zihniyeti köreltir,
- Sermaye birikiminin hızını yavaşlatır,
- Egemenlik ve bağlılık etkisi yaratır. Örneğin, uluslararası büyük firmalar bu hammadde ve madenlerin tek alıcısı durumuna gelebilir,
- Rasyonel olamayan faaliyetlere neden olabilir. Yabancı sermaye, önce daha düşük maliyetli kaynakları işletmek ister. Ancak daha sonra yabancı sermaye, daha az verimli kaynakları kullanmaya başlayınca bu kez de maliyetlerin yükselmesine sebep olacaktır.

Eğer ihtiyaçlar, sürdürülebilir biçimde karşılanacaksa, dünyanın doğal kaynak tabanının korunması ve zenginleştirilmesi gerekmektedir. Fakat koruma yalnızca gelişme amaçlarıyla sınırlı olmamalıdır. Özellikle tarımsal kaynakların korunması acil bir sorundur, çünkü dünyanın pek çok ülkesinde tarım bugün bile marjinal alanlara yönelmiş durumdadır. Bu alanlar artan nüfusun ihtiyacını karşılayacak biçimde korunmalı zenginleştirilmelidir.

5.1.4. Toplumsal Bakımdan

Kaynakların korunması; toplumun refahı, huzuru, sağlığı gibi sosyal alanlarda gerekli olabilir. Aslında ekonomik kalkınma yanında toplumsal ya da sosyal kalkınmadan da söz edilebilir. Kaynakların israf edildiği, yeterince korunamadığı ülkelerde toplumsal refahın gerçekleştirilmesi olanaksızdır. Özellikle geri kalmış ülkeler buna örnektir.

Bir takım sosyal engeller de doğal kaynakları tahrip edici yönde etkileyici olabilir ve korumadan söz edilemez. Bunlar; nüfusun fazla oluşu ve gelir seviyesinin düşük olması gibi hızlı nüfus artışının beraberinde getirdiği problemlerdir. (şahin, 1990:8)

Hızlı nüfus artışının doğal kaynakları tüketeceği ve açlığa yola açacağı düşüncesi ekonomistleri ve toplum bilimcileri yaklaşık iki asırdır düşündüren bir konu olmuştur. Artan nüfusun ihtiyaçları yenilenebilen ve yenilenemeyen kaynaklardan sağlanacaktır. Dünya nüfusunun yaklaşık %25 ini oluşturan sanayileşmiş ülkeler, dünya doğal kaynaklarının %80-90 kullanmaktadırlar. Bu zengin kesim dünya nüfusunun %29 u olduğu halde, tüm yeryüzü kaynaklarının %45 ini tahrip etmektedir ve “yaşam düzeyi” dediği toplumsal yaşantılarından en küçük bir fedakarlığa bile razı olmamaktadırlar.

Öte yandan, bazı gelişmekte olan ülkeler, kuzey ülkelerinin (zengin-
ülkeler-ABD gibi) dünya nüfusunun %25 ini oluşturmalarına karşın,
dünya enerji kaynaklarının %75 ini tükettiklerini, madenlerin %75 ini,
ormanların ise %85 ini bu ülkelerin avuçlarının içinde bulunduğunu,
batılı bir çocuk için sarf edilen enerjinin, üçüncü dünyaya mensup
125 çocuğunkine eşit olduğu (Giritli, 1991:3) ileri sürülmüş, hızlı
nüfus artışı beraberinde gıda sorununu da getirmektedir. (Damalı,
1974: 198) Bu durumda kaynakların dengeli kullanımı ya da
korunmasının nüfus bakımından gereği ortaya çıkmaktadır.

Kaynakların korunmasını gerekli kılan toplumsal içerikli bir başka
neden ise, sağlık açısından olanıdır. Ekonomik kaynakların sınırlılığı
ve buna bağlı olarak üretimin nüfus artış hızında arttırılamaması,
her geçen gün milli gelirden daha fazla insanın pay almasına neden
olmakta; bir başka deyişle fert başına düşen milli geliri
azaltmaktadır. Bunun sonucunda da, esasen kaynakları kıt olan
bazı ülkeler, yatırımlarını ekonomik gelişmeleri için gerekli olan asıl
üretken olan alanlara kaydıramamakta, beslenme ve yaşamın
sürdürülebilmesi için doğadan fazla üretimde bulunmayı zorunlu
kılmaktadır. Bu durum ise çoğu kez, ekolojik dengeyi bozucu
boyutlara ulaşmakta ve çevre sorunları olarak adlandırdığımız bir
dizi sorun ortaya çıkmaktadır. (Altuğ, 1990: 15-16)

Ekolojik dengelerin bozulması ile ortaya çıkan çevre kirliliği, toplumların temel sorunun olmakta gerek ulusal, gerekse uluslararası düzeyde bu amaca yönelik politikalar üretilmekte, toplum sağlığı üzerinde önemli derecede olumsuz sonuçlara yol açmaktadır.

Hava , su ve gıda kirliliği gibi olumsuzluklar, sağlık üzerinde bir çok etki bırakmakta, sağlık üzerinde bir çok etki bırakmakta, sağlıksız bir topluma neden olabilmektedir. Bazı hastalıklar çevreyle yakından ilgilidir. Bazı sorunlar bazı ülkelerde az görülürken o ülkeden diğerine göç edenlerde aynı sorun bir veya iki kuşak sonra ortaya çıkabilmektedir. Bunlar arasında koroner kalp hastalıkları, kolon kanseri,apandisit, safra taşı, varis, venöz tromboz, obozite, diş çürükleri sayılabilir. (Güler, 1979:24)

Akdeniz'de yüzen her 7 kişiden birisi, dışkıyla bulaşan virüs hastalıklarına yakalanmıştır. Kıyılarda oturan her on kişiden birisinde sarılık hastalığı belirtileri görülmüştür. 135 milyon kişi Akdeniz kıyı şeridinde yaşamakta, buna ek olarak her yıl bölgeye 100 milyon dolayında turist gelmektedir. Bu hastalıklar sadece kolera, tifo ve enteroviral hastalıklar gibi mide ve bağırsak hastalıkları değil, aynı zamanda deri, göz, kulak üst solunum yolları gibi diğer organ ve sistemleri ilgilendiren hastalıklarda

olabilmektedir. Ayrıca pişmemiş deniz ürünlerinin yenmesi, bölgede salgın hastalıklara yol açmaktadır.

Son yıllarda büyük aşamalar kaydedilmiş olmakla birlikte, 1.7 milyar insan temiz sudan mahrumdur. 1.2 milyar insanda yeterli hijyen koşulları dışında yaşamaktadır. (T.Ç.S.V., 1989:144) Görüldüğü gibi, pek çok sağlık sorunu hemen hemen bütün geri kalmış ülkelerde ortaya çıkan yetersiz beslenmeden kaynaklanmakta ya da yoksul insanların kaynaklardan yeterince yararlanmadığından, gerekli koruma koşullarından yoksun olduğu, ucuz yiyeceklerle, temiz olmayan gıdalarla beslenmek zorunda kaldıkları anlaşılmaktadır.

5.2. Doğal Kaynakların Korunmasında İlkeler

Doğal kaynakların korunmasını sağlayacak bir politikada, değişik metotlar uygulanabilir. Örneğin, büyüme hızının yavaşlatılmasıyla herhangi bir turistik yöreye ait turizm hareketleri daraltılarak, doğal kaynaklar üzerindeki baskı azaltılabilir veya kaldırılabilir.

Bundan başka, nüfus artışını yavaşlatmak suretiyle kaynakların sınırlı olan ömürlerini uzatmakta bir alternatiftir. Şu var ki; araştırmalar makro düzeyde nüfus artış hızını yavaşlatmanın da tüm ülkeler için kolay gerçekleştirilebilecek bir hedef olmadığını ortaya koymaktadır.

Doğal kaynakların korunmasını sağlayacak bir diğer etkili yöntem ise, ekonomik ve turistik amaçlarla kaynaklardan rasyonel yararlanmayı sağlayacak yeni düzenlemelerin yerine getirilmesidir.

5.2.1. Ekonomik Amaçlı İlkeler

Doğal çevrenin korunmasında ve düzenlenmesinde ekonomik koşulların dikkate alınması gerekir. Bu koşulların en önemlilerini şöyle özetleyebiliriz.

1)Ekonomik çalışmalar, üretim türü, sanayi yatırımları, yörenin doğal kaynaklarına uygun biçimde saptanır ve gerçekleştirilir. Örneğin; tarıma uygun olan arazinin bol olduğu yörelerde tarımsal faaliyetlere yönelik biçimde arazi kullanılmasını sağlayacak düzenlemeler yapılır. Bu şekilde tarıma elverişli alanlar korunur. Ormanlık olan yörelerde ormanların korunmasını sağlayacak orman işletmeleri kurulur. (Olalı, 1990:398) Ormanlık alanların amaç dışı kullanımı engellenerek korumaya çalışılır. Bu plan ve ilke ile ormanların fiziki ve biyolojik yapısı, bulunduğu yörenin sosyo- ekonomik durumu ve ormanların koruma – kullanma dengesine göre değerlendirilmesi gerekmektedir.

2) Turizm bakımından bugün ve gelecekte kullanılması öngörülen deniz kıyılarının, manzaraların, doğal harikaların kullanım ve

yaralanma biçimi saptanarak bunların çirkinleşmesi ve tahribi önlenir. Yöre kaynaklarına uygun bir turizm gelişmesi ve yoğunluk sınırı belirlenir.

3) Bazı yörelerin bitki örtüsünü ve canlılarını, doğal kaynaklarını korumak için milli parklar kurulur.

4) Yerleşim yerlerinin, konutların, kamu tesislerinin, sanayi sitelerinin, eğlence ve ticaret merkezlerinin nerelere ve ne biçimde yapılacağı saptanır. Bu amaçla arazi tedbirleri alınır. Bu sınıflamada arazi eğimi ve toprak özellikleri ile erozyon durumu göz önünde tutulmaktadır. (Olalı, 1990:398)

5) Büyük yerleşim yerleri arasında, anayol ve ikinci derecede önemli yolların güzergahları belirlenerek, ulaşımın aşırı ölçüde yer kullanımı ve doğayı gereksiz olarak bozması engellenir.

5.2.2. Sosyal Amaçlı İlkeler

Doğal kaynakların korunmasında ve düzenlenmesinde ekonomik hedefli ilkeler yanında, sosyal hedefli ilkelerden söz edilebilir. Bunların önemli olanları şöyle sayılabilir.

1. Bir ülkenin değişik bölgeleri arasında gelişme düzeyi bakımından önemli ayrıcalıklar olabilir. Örneğin; bazı bölgeler ekonomik bakımdan değişik nedenlerle, özellikle zengin doğal kaynaklara sahip olmaları nedeniyle kalkınmamış fakir bölgelerdir. Bu nevi

dengesizlikler, fiziki şartların ve tabii kaynakların doğrudan doğruya bir sonucunu teşkil eder. Mesela, maden bölgeleri gibi. Bu durumda, doğal veya coğrafi dengesizlik aynı zamanda ekonomik bir dengesizliğin ortaya çıkmasına da sebep olur.

2. Yine bazı yörelerin kültür düzeyi, sosyal durumları hem sayıca hem de nitelik bakımından yetersiz olduğu hallerde, bazı yörelerin sosyal ve kültürel durumları tatmin edici düzeyde bulunabilir. Oysa, bir ülkede ekonomik ve sosyal politikanın temel amaçlarından biri herkesin yeterli bir yaşam düzeyinde bulunulmasını, eşit şansa sahip olmasını sağlamaktadır. Bu nedenle, doğal kaynakların düzenlenmesi yapılırken ve arazi kullanım biçimi saptanırken, devlet gelişmemiş yörelerde yaşayanların öncelikle;

- yaşam düzeylerini yükseltecek,
- sosyal ve kültür düzeylerini tatmin edici duruma getirecek,
- iş bulma olanaklarını arttıracak,
- insanların ve faaliyetlerin ülkenin değişik kesimlerine dengeli biçimde dağılımını sağlayacak önlemleri alarak herkesin eşit şansa, dengeli gelire sahip olmasını gerçekleştirmek amacına düzenlemeler yapar. (Olalı, 1990:399)

5.2.3. Ekolojik Denge İlkesi

Nüfusun hızla artmasına karşılık, gıda maddeleri, hammadde ve enerji kaynaklarının sınırlı olması, artan nüfusun beslenme, barınma vb. gereksinimleri; kısaca, yaşamını sürdürmesi için doğadan fazla üretimde bulunmayı zorunlu kılmakta, (Altuğ, 1990:16) hızlı ve plansız gelişen sanayi ve şehirler, su, hava, toprak kirliliğine sebep olmasıyla ekolojik denge adı verilen ortam bozulmaktadır.

Ekoloji, organizmalarla, içinde yaşadıkları ortamı ve bu iki varlığa ait karşılıklı etki ve ilişkileri inceleyen bir bilim dalı olarak tanımlanabilir. Bu nedenle asırlardan beri tahrip edilerek tüketilen doğal kaynakların geliştirilmesi, korunması ve bakımını amaçlayan ekolojik planlamaya gereken önem verilmeli, bu nedenle gerek kamu sağlığı, gerekse turizmin doğal kaynaklarının korunması açısından çevre kirlenmesini önleyici önlemler alınmalıdır.

Ekoloji, organizmalarla, içinde yaşadıkları ortamı ve iki varlığa ait karşılıklı etki ve ilişkileri inceleyen bilim dalı olarak tanımlanabilir. Bu nedenle asırlardan beri tahrip edilerek tüketilen doğal kaynakların geliştirilmesi, korunması ve bakımını amaçlayan ekolojik planlamaya gereken önem verilmelidir, bu nedenle gerek kamu sağlığı, gerekse turizmin doğal kaynaklarının korunması açısından çevre kirlenmesini önleyici önlemler alınmalıdır.

5.3. Doğal Kaynakların Korunması İle İlgili Başlıca Düzenleme Şekilleri

Kaynakların korunması önlemleri, kaynakların cinslerine göre de değişmektedir. Mineral ve Biyolojik kaynakların korunmasındaki önlemler birbirinden farklıdır. Bu nedenle kaynakların korunmasında izlenecek düzenleme şekilleri bir kaç noktada toplanabilir.

5.3.1. Tekrar Verimli Olarak Yararlanma

Sınırlı ve kıt olan veya tazelenmesi mümkün olmayan (stok kaynaklar) kaynaklardan uzun dönemli verimli ve uygun biçimde yararlanmak gerekir. Genel bir ifade ile savurganlıktan kaçınılması gerekmektedir. Esasen günümüzde ortaya çıkan kömür, petrol ve çeşitli hammaddelerde görülen dar boğazlar bugüne kadar yapılan savurganlıkların sonuçları olarak belirmeye başlamıştır. (Başol, 1991:31-32)

Yapılan bir hesaplama göre, 1 ton gazete kağıdı yakılma veya çöpe atılma yoluyla yok edilmeyip kağıt üretiminde tekrar kağıt hammaddesi olarak kullanıldığında, 17 ağaç ve üretimde enerji girdisi olan 35 kwh elektrik tasarrufu sağlanmaktadır. Kağıt için verilen bu örneğin yeniden değerlendirilebilecek olanları saymak ve onlara ait tasarrufları sıralamak mümkündür. Bu nedenle, hava, su

dahil bütün doğal kaynakların elden geldiğince tekrar kullanılabilmesi için önlemlerin alınması zorunludur. Atıkların geri kazanılması ile hem bir kaynağın etkin ve verimli kullanımı sağlanacak hem de çevre kirlenmesi önlenmiş olacaktır. Geri kazanma; hammadde, malzeme, yakıt, enerji, sermaye, insan ömrü, işgücü, bilgi, veri zaman, mekan gibi sosyal ve ekonomik faaliyetlerimizin girdilerini oluşturan faktörlerden tasarruf edilmesi sağlanacaktır. (Tümer, 1990:41)

5.3.2. Daha Az Kaynak Tüketimi

Gerçek sorun, üzerine seyrettiğimiz sorunların altında, bir daha yerine konamayacak olan kaynakları, bunların dayanabilme güçlerinden daha hızlı olarak tükettiğimiz gerçeği yatmaktadır. (Mesaroviç,1978:13) Kaynakların bu tarz kullanımı ile meydana gelen korumasızlık bu noktada kendini belli etmektedir. Çağdaş ekonomik düzen “tüketim amacıyla üretim” yerine “üretim amacıyla tüketim” biçimini benimsemiştir. Bu eğilim de kaynak israfına yol açmaktadır.

Günümüzde tüketim ekonomisi, sonsuz büyüme varsayımına dayanmaktadır. Aslında insanlar sınırlı bir dünyada yaşadıklarından sonsuz büyüme söz konusu olamaz. Roma kulübünün yaptığı araştırmalara göre dünyada tüketim hızı bugünkü gibi devam eder

ve bilinen kaynak rezervleri bugünün beş katı kabul edilse, 2050 yılına doğru başta petrol olmak üzere bütün yenilenemeyen kaynaklar tükenecektir.

Massachusetts Institute of Technology' ye (MIT) göre ise dünya demir stoku 93 yıl sonra, nikel 53 yıl sonra, boksit 31 yıl sonra, kurşun ve bakır 21 yıl sonra, petrol 20 yıl sonra, çinko ve kalay 15 yıl sonra tükenecektir.(Beck, 1990: 88)

Gelişmiş ülkeler gerekli olan kaynakları, geri kalmış ülkelere temin edip, yüksek teknoloji ve enformasyona dayalı ekonomik sistem içinde istedikleri şekle çevirmektedirler. Böylece kendi ülkeleri içinde kaynak kullanımını durdurmayı, daha doğru bir ifade ile azaltmayı amaçlamaktadırlar. Çözüm kaynakları mümkün olduğunca az kullanarak aynı çıktıyı elde etmeye çalışmaktır. (Tümer, 1990:87)

5.3.3. Toprak ve Orman Varlığını Korumak

Nüfus artışı, kentleşme, sanayileşme insanları sürekli olarak kırsal bölgelere doğru yayılmak zorunda bırakmakta; böylece yatırıma ayrılan alanlar azalmakta, beslenme olanakları güçleşmektedir. (Olalı, 1990:400) Toprak böylece özelliğini kaybetmektedir. Toprak insanlığın en değerli varlıklarından biri olup bitkilerin, hayvanların ve

insanın yaşamasını sağlar. Besin maddeleri ve ilkel hammadde kaynağı insan için yaşamsaldır. Ancak sınırlı ve kolayca tahrip edilebilir bir kaynaktır. (Kuyucuklu, 1986:338)

Bunu anlamak için kentlinin ve sanayinin verimsiz arazilerde yerleşimini zorunlu kılan arazilerde yerleşimini zorunlu kılan bir arazi kullanımına gitmek, etkin bir toprak planlaması yönetimi, değer bakımından türlerini, verimlilik durumunu ve bunların dağılışına kadar ayrıntılı toprak kaynakları envanteri yapılmalı, bunun için ise, toprak haritaları çıkarılarak vejetasyon, kullanım ve verimlilik, hidrolojik durum ortaya konmalı, bunu gerçekleştirebilmek için ilgili kuruluşlarla işbirliğine gidilmelidir.

Ormanlar, sadece parasal veya fiziksel olarak değerlendirilebilen ürünlerin bir kaynağı değil, bundan daha önemli fakat parasal olarak değeri ölçülemeyen ancak, toplumların yaşamlarında önemli rol oynayan hidrolojik, iklimik, anti erozyonel, estetik, rekreatif, bilimsel ve kültürel yönden faydalar sağlayan doğal kaynaktır. (Türkmen, 1990:148) Ancak, ne var ki uzun yıllar boyunca insanoğlu, çok hassas olan ekolojik yenilenme dengesinin bozulmasına sebep olmuştur.

Dünyanın hayvan ve bitki türlerinin %50 'ni barındıran ormanlar, aynı zamanda dünyanın oksijen gereksinmesini de karşılamakta bu

nedenle hayati rolü ölçülemeyecek kadar büyük iklimsel önemi vardır. Ancak tarla açmak, yol yapmak, büyükbaş hayvan çiftliği, madencilik ve kereste endüstrisinin doymaz iştahını karşılamak gibi nedenlerle, ormanlar dakikada 40 hektarlık bir bölümünü kaybetmektedir. (Kidrom ve Segal, 1984:246)

Eğer bu bozulma devam ederse, gelecek 20 yıl içinde, dünyamızda mevcut tarım yapılabilir alanın üçte biri tahrip edilmiş olacaktır. Bu yüzyılın sonunda, verimli tropik ormanların yarısı ortadan kalkacaktır.

Bu nedenle toprak ve orman gibi özellikle yenilenemeyen veya yenilenmesi çok güç olan doğal kaynakların akılcı bir yolla kullanılarak bunlardan yararlanmanın sürekli olmasını sağlayacak önlem ve teknikler uygulanmalıdır. Orman varlığını geliştirmek, nüfus ile orantılı bir düzeye çıkarılmasını sağlayacak önlemleri almak gerekmektedir. (Olalı, 1990: 400) Bunun için de, özellikle lüks tüketim harcamaları sınırlandırılmalı, insanlara ise kaynakların sınırlı olduğu bilinci verilmelidir.

5.3.4. Ekolojik Dengenin Korunması

Canlı doğal kaynakların bitki, hayvan ve mikroorganizmaların korunması, dolayısıyla da bunların bağımlı olduğu cansız çevre

unsurlarının korunması gelişme için esastır. Günümüzde canlı yaban kaynakların korunması hükümetlerin gündemindedir. Ve yeryüzünün yaklaşık %4'lük bir kısmı bilinçli bir şekilde türleri ve ekosistemleri korumak üzere yönetilmektedir. (T.Ç.S.V., 1979:8)

Canlı varlık ile doğal çevre arasındaki ilişkileri geliştirmek ve doğal ekolojik dengeyi koruyacak başlıca önlemler şöyle sıralanabilir. (Olalı, 1990:400)

- a) Bazı canlılara zarar veren tarım ilaçları yerine, zararlılara dayanıklı tohum cinslerini geliştirmek, verimi arttıracak başka yöntemler bulmak,
- b) Dünya'da nesli azalan hayvan türlerini korumak için, bu tür hayvanlara yönelik avcılığı yasaklamak,
- c) Ulusal ve uluslararası düzeyde hava kirlenmesini önlemeye yönelik önlemler almak,
- d) Ulusal ve uluslararası düzeyde deniz ve su kirlenmesini önleyecek tedbirleri almak. Böylece denizlerin ve diğer su kaynaklarının canlıların yaşamadığı ölü deniz ve ölü sular durumuna gelmesine engel olmak,
- e) Canlı varlık- çevre ilişkileri açısından, çevreyi koruyacak kirlenmeyi önleyecek yöntemleri insanlara öğretmek için eğitici kültürel programlar uygulamak,

f) Endüstriyel üretim ile doğal çevre arasında bozulmuş olan dengeyi yeniden sağlayacak politikaların belirlenmesi, ilgili devlet kuruluşlarıyla bilim çevreleri arasında çağdaş bir biçimde bilgi alışverişi sağlayacak bir köprünün sağlanması,

g) Bu sorunların belirtileri ile değil bunları doğuran nedenlerle uğraşmak, konu ile ilgili yetkili fakat değişik amaçlı kuruluşlar üzerine anlaşabilecekleri bazı konularda daha yakın işbirliğinin sağlanması şekliyle sorunlara daha etkin ve sürekli çözümler getirmek.

5.3.5. Milli Park Uygulamalarıyla Koruma ve Turizmdeki Önemi

Doğal kaynakların dünyada en yaygın koruma şekli Milli Parklar'dır. İnsan işgali ve işletmesi ile bir veya birkaç ekosistemin değişikliğe uğramaması, bitki ve hayvan türleri, jeomorfolojik alanlar ve habitatları yönünden özel bir bilimsel, eğitsel ve rekreasyonel değer taşıyan ya da doğal peyzajın olağanüstü güzellikte olduğu, ülkenin en yüksek yetkili kuruluşlarınca, olası en kısa zamanda tüm alanda işletme veya işgali önlemek ya da kaldırmak ve alanın ulusal park olarak ayrılmasına neden olan ekolojik, jeomorfolojik veya estetik özelliklerine saygınlığı güçlendirecek etkili bir şekilde uygulamak için önlemlerin alınmakta olduğu, ziyaretçilerin esinlenme, eğitsel, kültüre ve rekreasyonel amaçlarla yararlanmaları için özel koşullar altında içerisine girilmesine izin verilen yerlerdir. (Güleç, 1998:18)

Milli parkların oluşturulmasında başlıca amaçlar; doğayı korumak ve yaşatmak olmakla birlikte, milli park alanlarında bilimsel araştırmalara olanak tanımak, halkın dinlenme ve eğlence ihtiyaçlarını karşılamak, erozyonu önlemek, av kaynaklarından düzenli, çok yönlü, sürekli, etkili ve verimli bir faydalanmaya imkan sağlamak için geliştirmek olarak sayılabilir. (Başol, 1991:75) Bugün 100 kadar ülkede 1200 doğal koruma alanı kurulmuş, bunlar ise dünya yüzeyinin %1 inden fazlasını kaplamaktadır.

Milli Park düzenlemenin ilkeleri şöyle özetlenebilir.

- Sınırlamada ilke: Milli Parklar'ın sınırları doğal elemanlara dayanmalıdır. Doğal eleman: belirli bir bitki türünün, hayvan varlığının yaşaması için gerekli ekolojik şartları içeren verilerdir.
- Kullanmada ilke. Milli Park olarak korunmaya alınan alan içinde avlanma, balık tutma, hayvan ve bitki türüne zararlı olabilecek herhangi bir faaliyetlerde bulunmamak (madencilik, tarım, kazı, sondaj, silah kullanmak, dinamit atmak) peyzajı ve toprağın dış görüntüsünü bozabilecek çalışma yasaklanmalıdır) Bunun yanısıra milli park alanına başka herhangi bir bölgeden bitki sokulması ve yetiştirmesi de yasaklanmalıdır.
- Yararlanmada ilke: Milli Parklar'da toplum dinlenmesi, eğlenmesi, seyretmesi amaçları dışında yararlanma kesinlikle yasaklanmalıdır.

Korunan Elemanlar: Milli Parklar'da korumaya alınan başlıca kaynaklar sırasıyla;

- .Doğal anıt ve harikalar
- .Bitki çeşitleri
- .Hayvan türleri
- .Peyzaj (manzara)
- .Tarihsel kalıntılar biçiminde gruplandırılabilir.

Ulusal park ve koruma alanlarının korunmasıyla daha önce tükenmek üzere olan bazı bitki ve hayvan türleri kurtarıldı, hatta kimi türler sayıca çoğalmıştır.

Milli Parklar ve vahşi hayat için ayrılmış alanlar büyük ölçüde sahip oldukları estetik değerlerle insanın ilgi alanına girerler. Böylelikle vahşi hayatın korunması ve yaşatılması ise, uygarlığın göstergesi durumundadır

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TURİZMİN GELİŞMESİNİN ANTALYA İLİ KAŞ İLÇESİNDE YARATTIĞI DOĞAL VE KÜLTÜREL DEĞİŞİMLER

1. Kaş Hakkında Genel Bilgi

1.1. Türkiye ve Bölgesindeki Yeri

Kaş coğrafi olarak, Akdeniz Bölgesi'nde, Antalya iline bağlı bir ilçe merkezidir.

Anadolu'nun güney - batısında yer alan 38° ile 35° , $16'$ enlem, 28° , $46'$ ile 30° , $48'$ boylam, çizgileri ortasında, doğuda Antalya Körfezi, batıda Fethiye Körfezi arasında, güney yönünde Akdeniz'e doğru uzanmış bulunan ve bugün Teke Yarımadası olarak isimlendirilen Bölgede (Antik Dönemde Likya Bölgesi'nde) bulunmaktadır. (UTTA: 2002: 5) Kaş'ın kuzeyinde Elmalı, doğusunda Finike, kuzey-batısında Fethiye ilçeleri yer almaktadır. Sahil şeridinin uzunluğu 90 km'dir.

Harita 1.Kaş İlçesinin Coğrafi Konumu

1.2. İklim

Kaş yöresinde Akdeniz iklimi hüküm sürer. Kıyı şeridi yazları yağış almaz. Yağmurlar genellikle Ocak ve Şubat aylarında yağar.

Yıllık ortalama sıcaklık, 18,9 °C gibi yüksek bir değere ulaşmaktadır. Bu değer Finike'de 18,6 °C'dir. Ortalama sıcaklık yılın hiçbir ayında 10 °C'nin altına düşmemektedir. Sıcaklıkların en yüksek olduğu aylar Temmuz ve Ağustos'tur. En soğuk ay ise Ocak'tır. (UTTA: 2002, 6)

1.3. Bitki Örtüsü

Yörede bulunan bitkilerin büyük bir bölümü kurakçıl (kserofit) niteliktedir. Genellikle "garig" denilen maki türleri yaygındır. Bu türler, Toros Dağları'nın etekleri boyunca ve kıyılarda 300 m yükseklikten başlayarak görülürler.

Kaş'ın kuzey ve kuzeybatısında çam, meşe, palamut ve ardıç ormanları bulunmaktadır. Kıyı şeridi üzerinde akçakesme, sandal, harnup ve yabancı menenkişler yer alır. Vadilerde ve kıyı düzlüklerindeki bitki örtüsü de narenciyedir. Turfanda sebzeçilikten de yılda 3–4 defa ürün elde edilir. Kınık, Demre, Finike ve Fethiye Ovaları'nda seracılık ve pamukçuluk geniş alanları kaplamaktadır.

Kaş ve köylerinde Antep fıstığı üretimi gelişmektedir. Çok geniş alana yayılan yabancı menenkiş ağaçlarına Antep fıstığı aşısı yapılmıştır .

İlçe çevresi ve köyleri yabancı zeytinliklerle kaplıdır. Bu araziler parsellenerek halka dağıtılmış ve zeytinliklerin büyük bir bölümü aşılarak ıslah edilmiştir. Kaş, Güneybatı Anadolu'nun zeytin deposudur. Bölgede bir milyona yakın zeytin ağacı vardır. (UTTA: 2002, 6)

1.4. Bölgesel Ekonomik Yapı

Kaş, bölge merkezi durumda olan Antalya'nın etki alanı içinde kalmaktadır. Güneybatı Akdeniz Bölgesi genelde mal ve hizmet üretimi açısından Antalya merkezinin etki alanı içinde kalmaktadır. Özellikle sağlık, eğitim ve yönetim hizmetlerinin odaklandığı ve geliştiği bir merkez olarak Antalya, bölge merkezi olarak kendi il sınırları dışında Isparta, Burdur ve kısmen Muğla illerini de etki alanı içine almaktadır.

Turizm sektörünün ülke bazında en önemli merkezi durumunda olan Antalya, yakın çevresini ve Kaş'ı da turizm sektörünün gelişmesi açısından etkisi altında tutmaktadır ve bu durum devam edecektir.

Antalya etki alanı içinde olan Kaş, komşu yerleşmeler olan Fethiye, Elmalı, Demre, Finike ile de yakın sosyal ve ekonomik etkileşim içindedir.

Yakın zamana kadar önemli bir üretimi olmayan Kaş, pazarlama, eğitim ve özellikle sağlık hizmetleri yönünden Finike ve Elmalı'nın etki alanı içinde idi. 1960'lı yıllarda başlayan ve 1980'li yıllarda gelişen turizm eylemleri ve buna bağlı hizmet ve tesis üretimi, Kaş'ın etki alan yerine, etkileyen merkez konumuna geçmesine neden olmuştur.

1990'lı yıllarda sahil yolunun da açılması ile Kaş ve yakın çevresini özellikle turizm hizmetleri üretimi ve pazarlaması açısından etki alanı içine alan bir bölge alt merkezi durumuna gelmiştir. Kaş, günümüzde yakın çevresindeki Fethiye, Elmalı, Demre (Kale) ve Finike için turizm sektörünün belirleyicisi ve düzenleyicisi konumundadır. (UTTA: 2002, 7)

1.5. Nüfus

Kaş Kaymakamlığı, İlçe Nüfus Müdürlüğü'nden alınan 2000 Yılı Nüfus Sayımı kesin sonuçlarına göre Kaş nüfusu;

- Kaş ilçe merkezi 6 361 kişi
- Bucak ve köyleri 41 158 kişi
- Kaş ilçesi toplamı 41 519 kişi olarak bildirilmiştir.

2. Kaş'ın Tarihi Gelişim Süreci

Arkeolojik buluntularla kanıtlanan **Habesos** adı, antik dönemde kentin en eski adıdır. Ancak, antik kent **ANTIPHELLOS** adı ile anılmıştır.

Karya ve Likya Bölgeleri arasındaki bağlantıyı sağlayan yolların kesişme noktasında bulunan Antiphellos, aynı zamanda döneminin önemli bir ticaret limanıydı.

Antiphellos, Makedonya Kralı Büyük İskender'in Anadolu seferi sırasında, Krallığın egemenliği altına girmiştir. İskender'in genç yaşta ölümünden sonra bölge, Seleukoslar'la Ptolemaios'lar arasında el değiştirmiştir.

Antik Kent, Roma Dönemi'nde önem kazanmış, Bizans Dönemi'nde Piskoposluk Merkezi olmuştur. Bu dönemde, Arap akınlarına uğramış ve daha sonra Selçuklu topraklarına katılarak, **Andifli** adını almıştır.

Anadolu Selçuklu Devleti'nin yıkılması sonrasında, Tekeoğulları Beyliği yönetimi ele geçirmiş ve Osmanlı İmparatorluğu ilçeyi Yıldırım Beyazıt zamanında topraklarına katmıştır.

Teke Yarımadası, Osmanlı İmparatorluğu Dönemi'nde de ticari açıdan önemini korumuştur. Cumhuriyet Döneminde de tarihsel ve doğal değerleri zengin bir ilçe olarak hızlı gelişimini sürdürmüştür.

2.1. Antik Dönem ve Arkeolojik Buluntular

Kaş ve köyleri, elde edilen bilgi, belge ve arkeolojik buluntulara göre, **Likya Medeniyeti**'nin en önemli bölgesidir. Likya, Anadolu'nun güney - batısında bugünkü Teke Yarımadası'nın bulunduğu yerdir.

Teke Yarımadası'nda, özellikle sahillerin M.Ö. 10 bin yıl öncesinden beri iskan edildiği bilinmektedir. Tarihte Kaş ve civarına, yani Likya Bölgesi'ne "**Aydınlık Ülke**" de denilmiştir. Bu ismi Liklere (Lukka' lara) Hititler vermiştir.

Lykia dilinde **Habessos** ya da **Habesa** diye anıldığı sanılan Kaş'ın, ilkçağdaki adı **Antiphellos** idi, sonra **Andifli** oldu. Andifli, Antiphellos'un halk dilinde söyleniş biçimidir.

Bu bölgeye ilk yerleşenler kesin olarak bilinmemektedir. Kalıntılar bugünkü Kınık Köyü'nde Xsanthos, Gelemiş Köyü çevresinde Patara, Çukurca Köyü dolaylarında Fellos kenti kurulurken, Kaş merkezinin bulunduğu yerde de "Fellos' un karşıtı" anlamına gelen Antiphellos kentinin kurulduğunu kanıtlamaktadır.

Kaş ve çevresinde Fethiye'den Antalya'ya uzanan kıyılarda ilk yerleşenlerin **Lüwi**ler olduğu sanılmaktadır (MÖ 2000). Lüwilerin soyundan gelen Lykialılar atalarının izinden giderek bu bölgede gelişkin bir uygarlığın yaratıcısı oldular.

Anadolu'nun trajik direnişlerini simgeleyen Kadeş ve Troya savaşlarında Lykialılar, ilkinde Mısırlılar'a karşı Hititler'in, ikincisinde de Akhalar'a karşı Troyalılar' ın yanında yer almıştır.

Lykia, tarihinde ilk kez Pers'lerin saldırısına uğramış, MÖ 547'de Pers komutanı Harpogos tüm bölgeyi istila etmiştir. Persler'i Makedonyalılar izlemiştir. MÖ 333'te Büyük İskender, direniş görmeden Lykia kentlerini tek tek ele geçirmiştir.

Teke Yarımadası'nın eski sakinleri Likya'lı korsanların meydana getirdiği gemiler, Üçağz koyu, Kaş, Bucak denizi ve Patara'da kurulan tersanelerde inşa edilmişlerdir.

Lykia kentleri, sürekli saldırılar karşısında, kurtuluşu birleşmede bulmuşlar ve kurdukları **Lykia Birliğı** sayesinde MÖ 200-100 arası uygarlıklarının en parlak dönemlerini yaşamışlardır. *Montesquieu*, 23 kentin bir araya gelmesiyle kurulan Lykia Birliğı'ni "*...dünyanın ilk birleşik cumhuriyeti*" olarak tanımlamıştır.

Coğrafyacı *Strabon*, bu birliğe 23 şehrin katıldığı 6 büyük şehirden ***Xanthos, Myra, Patara, Tlos, Pinara*** ve ***Olympus***'un 3'er oy hakkına sahip olduğunu belirtmiştir.

Strabon, Lykia Ülkesi hakkında şöyle söz etmektedir:

“Bu kıyı 1700 stadia uzunluğundadır ve engebelidir, geçilmesi zordur, fakat limanları, son derece iyi donatılmıştır ve nezih bir halk tarafından iskan edilmiştir. Gerçekten, ülkenin doğası en azından Pamphyialıların ve dağlık Kilikalılarınınkinin aynıdır, fakat öncekiler ya kendileri korsanlık yaptıklarından veya buraları korsanlara ganimet satışı için ve deniz üstü olarak verdiklerinden, bu yerleri korsanlık işleri için kullandılar...”

Lykia'da Roma Dönemi, MÖ 168 yılında başlamış, MÖ 42'de Lykia'ya saldıran Brütüs, Başkent Xanthos'u yerle bir etmiştir. Patara, Kalkan, Kaş ve Demre'yi de ele geçirmiş fakat buralarda katliam yapmamıştır. Likya, uzun bir süre Roma'ya bağlı kalmış, vergi ödemiş ve kanunlarına tabi olmuştur. M.S. 81 yılında Likya halkı ve şehirleri tam bir birlik meydana getirmişlerdir.

M.S. 141 yılında Likya şehirleri korkunç bir depremle yerle bir olmuş, sahildeki yapılar denize gömülmüştür. Daha sonra imar gören ve eski

haline gelen kentler M.S. 241'de ikinci bir depremle yerle bir olmuş ve bir daha eski haline hiç dönmemiştir.

Noel Baba adı ile bilinen *Saint Nicolas*'ın M.S. 300'lü yıllarda bu günkü Gelemiş köyü yakınlarındaki Patara kentinde doğduğu, öğrenimini Xsanthos'ta yaptığı ve Myra-Demre'de öldüğü bilinmektedir. Ermiş Nicolas, günümüze ulaşan kalıntılarda döneminin bir Hristiyanlık merkezi olduğu anlaşılan *Myra*'da metropollük yapmış ve ölümüne dek burada yaşamıştır.

Lykia kentleri MS III. Yüzyılın son yıllarından itibaren giderek önemlerini yitirmeye başlamış, önce Bizans egemenliği altına girmiş, ardından da MS VII. Yüzyıla birlikte Arap akınlarına hedef olmuşlardır.

Lykialıların tarih sahnesinden tümüyle silinme süreci, Selçukluların Anadolu'ya girmeleriyle başlamış, Selçukluların dağlık bölgelere göçebeleri ve Türkmen aşiretlerini yerleştirmeleriyle eriyip yok olmuşlardır.

Antiphellos, Anadolu Selçuklu topraklarına katıldıktan sonra, Andifli adı ile anılmaya başlamıştır. Selçuklu Devleti'nin yıkılması ile bu yöre Tekeoğulları'nın egemenliğine, Yıldırım Beyazıt zamanında da Osmanlılara geçmiştir. Teke Türkmenleri bu yöreye yerleştirilmiş

Kaş'a tabi *Kalendos*'da *Bozdoğan*, *Ozanlar* ve *Oğuzhanlı* toplulukları iskan etmiştir. II. Beyazıt devrine ait tapu defterlerinde Kaş'a tabi Bayındır, Kayı eski cemaatlerinin isimlerini taşımaktadır. Kaş'ta Ahi'lerden Şeyh Orhan ve Şeyh Bey zaviye ve tekkelerine bazı nahiye ve köyleri vakfedip ellerine nişan verilmiştir.

Bu bölgeye Kaş adı Teke Bey'i tarafından verilmiştir. Kaş bölgesinin merkezliğini de bugün Kaş'ın köyü durumunda olan "Kasaba" yapmıştır.

Kasaba merkezine bağlı sahillerin yarımay şeklinde oluşması, tıpkı kaşa benzemesi, Meis'in de bir göz durumunda olan şekli nedeniyle "**Kaş**" olarak tescil edilmiştir.

XV. ve XVI. Yüzyılda düzenlenen Teke Livası tahrir ve tapu defterlerinde Kaş, kaza olarak geçmekte ve nahiyelerinin isimleri de belirtilmektedir. İğdir, Kalendos, Bozdoğan, Ozanlar ve Oğuzhanlı, Bayındır Kaş kazasına bağlıdır.

Kaş, 1776-1777'de nahiye haline getirilmiş ve Gömbe ile birlikte Elmalı kazasına bağlanmıştır. 1871'de yeniden kaza görevini üstlenmiştir. 1923'te Kaş Belediyesi kurulmuştur. (UTTA: 2002, 10)

2.2. Kentin Fiziki Yapısı

Kaş, doğal bir liman çevresinde, vadi içinde dar bir topografyada sıkışmış bir yerleşmedir.

Tarihi gelişiminin başından itibaren Antik Kent günümüz yerleşiminin batı kesiminde, hemen hemen aynı yerde kurulmuş bulunan küçük bir liman şehri olmuştur.

Kaş, bugünkü limanın batısında ve denize bakan bir tepede kurulmuştur. Şehir dağ yamacının set teraslanması sonunda yerleşmiştir. Şehir daha sonra genişlemiş ve kuzey-batıya doğru yayılmıştır.

1923 yılındaki mübadeleye kadar İskele Meydanında diğer komşu sahillerde olduğu gibi Rumlar oturuyordu. İskele sahil şeridi ile şehrin doğu kısmında 20 kadar zengin Rum evi bulunmaktaydı.

Osmanlı İmparatorluğu'nun son yıllarında gayrimüslim Rum ahali şehrin gemi ticareti, ahşap, işleriyle öne çıkmış, Türkler de bu gemilerde bazen kaptan, çoğunlukla da işçi olarak görev almışlardır.

Kaş geleneksel dokusunda en eski yapı ortalama yüz sene olarak tarihlenebilmektedir. Şehrin doğusunda bulunan Uzunçarşı Caddesi'ndeki bazı yapıların 100 yıllık olduğu belirtilmektedir.

İskele meydanında Osmanlı Dönemi'nde yapılan hububat veya tomruk depoları da bugün dükkan olarak kullanılmaktadır.

Cumhuriyet Meydanı doğusunda ve kuzeyinde yer alan 2 katlı evler ise 60 ile 80 yıl arasında tarihlenmektedir. Bu binaların kalfalığı da Bulgar, İtalyan ve Türklere aittir.

İlçe merkezinin Kasaba'dan, Kaş'a nakli üzerine (1903) çevre köylerde oturan Türkler de yavaş yavaş sahile inmeye başlamıştır. Eski Belediye Binası'nın (günümüzde Kaşspor lokali) hemen altında ve deniz kıyısında 2 katlı bir bina inşa edilmiş, 1. katı mescid, 2. katı da okul olarak kullanılmıştır. Bu yapı 20 yıl hizmet verdikten sonra, sahilin genişlemesi ve yolların açılması üzerine yıkılmış, ilkokul, Özel İdare yapısına dönüştürülmüş, mescid ise bugünkü Çarşı Camisi'nin olduğu yerde inşa edilmiştir.

Günümüzde giderek turizmin yoğunlaştığı Kaş yerleşimine ikinci konut ve otel, motel, pansiyon talebi giderek artmıştır. Kaşın üzerindeki yamaçlarda ve kentin doğusunda geleneksel dokuya uyumsuz çok katlı yeni yerleşme deseni oluşmuştur. Eski balıkçı barınağının, yat

limanına dönüştürülmesi ile limanın ölçeği kaçmış, görsel ve çevresel sorunlar oluşmuştur. (UTTA: 2002,13)

2.3. Kaş Geleneksel Dokusu Mimari Özellikleri

Kaş Kentsel Sit Alanı'nda, geleneksel dokunun oluşumu 1900'lü yılların son çeyreği ile 20. yüzyıl başlarına rastlamaktadır. 1923 yılında yapılan anlaşma ile Osmanlı Rum ahali Meis adasına göç etmiş, yakın çevrede oturan Müslüman Türk ahali de zaman içinde boşaltılan Kaş'a yerleşmiştir.

Genel olarak ticaret ve gemicilikle uğraşan Kaşlıların yerini tarım ağırlıklı yaşam ve uğraşıya bağlı yeni Kaşlılar almıştır. Ancak, yerleşim yeri, yapı tarzı, tekniği ve mimari öğelerin niteliği 1940'lı yıllara kadar süregelmiştir. 1940-50 arasında oluşan betonarme yapılaşmaların dokuyu bozduğu görülmektedir. (UTTA: 2002,14)

2.4. Kentin Mekansal Oluşumu ve Yapısı

Kaş bugünkü yerinde küçük bir liman-yükleme iskelesi olarak varlığını MÖ VI. Yüzyıldan beri sürdürmüştür.

Erken dönemde Tiyatro ve Nekropolu ile (Antiphellos-Likya Dönemi) önemli bir kenttir. Bugün kentin arkeolojik ve turistik değerlerinin en önemli bölümü bu dönem kalıntılarıdır.

Anadolu' da Bizans (Doğu Roma) dönemine kadar sözü edilen ve Habessos olarak anılan kent giderek önemini kaybetmiş, Selçuklu, Osmanlı ve Türkiye Cumhuriyeti dönemlerinde önemsiz bir yerleşme olarak devam etmiştir.

Bu dönemde bazı orman ürünlerinin depolanması ve deniz yolu ile ihracatı için kullanılan küçük bir iskele konumundadır.

1923'te Meis adasının Yunanistan'a bağlanması ve Anadolu'ya kara yolu bağlantısının da çok yetersiz oluşu, yerleşmenin bir bakıma tecrit edilmesine neden olmuştur.

1960 yılında Kaş'ta 1460 kişi yaşamaktadır ki, bu büyükçe bir köy nüfusudur. İlk imar planı da İller Bankasınca bu yılda yapılmıştır.

Kaş bu dönemde coğrafi yapının belirlediği doğal limanı çevreleyen yamaç üzerinde yerleşmiştir. Şehirler arası yol yerleşme dışından geçmektedir ve kentin mekansal oluşumunda önemli bir girdi oluşturmaktadır, liman önemini kaybetmiştir ve sadece yerli balıkçı teknelerinin barınağıdır.

1960-70 dönemi bütün ülkede ve Kaş yöresinde de turizm sektörünün geliştiği dönemdir. Doğal güzelliği ve kültürel değerleri ile dikkat çeken Kaş turizmcilerin ve yatırımcıların ilgi alanı olmuştur.

Topoğrafyanın yeni yerleşme alanına merkezde olanak vermemesi, kat yükseltilmesi ve yeni alanların açılması talepleri, Çukurbağ yarımadasının iskâna açılmasına ve daha sonraki dönemde 1980'li yıllar doğuda Çerçiler mahallesinin oluşumuna neden olmuştur. Bu oluşum kent merkezinin daha yoğun bir iş hacmine ve trafik artışına sahip olmasına sebep olmuştur.

Şehirler arası (güney Antalya sahil yolu) yolun yenilenmesi ile artan turizm, kent merkezindeki konutların süratle ticaret ve pansiyon kullanımına dönüşmesine neden olurken, güney-doğuda otel ve pansiyonların, yeni idari yapıların kısa sürede yapılanmasını getirmiştir. Günümüzde tarihi doku hemen her yönde çok katlı ve yoğun yapılaşmalarla sarılmıştır.

Yerleşik nüfusun önemli bir artış göstermemesine karşılık, yaz nüfusu ortalama 4 misli oranında artmıştır. Bu gelişme doğal olarak Sit Alanlarını değişime zorlamaktadır. Ancak mülga Gayrimenkul Eski Eserler Anıtsal Yüksek Kurulu Kararı ile Sit Alanının belirlenmesi ve koruma kararlarının alınmış olması, yerleşmenin çevresinde olmasa

da sit alanındaki doku, strüktür ve bir dereceye kadar kültürel yapısının korunmasını sağlamıştır.

Bugünkü Kaş yerleşmesi liman ve çevresinde oluşan kent merkezi ile doğu ve batı istikametinde gelişme gösterir durumdadır. Çukurbağ Yarımadası dahil doğal, arkeolojik ve kentsel sit değerlerinin yoğun olarak yer aldığı bu kesimde yeni gelişmelerin ve arazi kullanımının çok dikkatli yapılması gerekir. (UTTA: 2002,14)

3. Ulaşım

1980 öncesine kadar ulaşımın çok zor olması (Fethiye - Antalya yolu) Kaş'ın gelişmesini engellemiştir. Bu dönemde Kaş liman merkezli ve yaya mesafesi içinde bir yarım çember formludur.

Kent içinden geçmemesine karşın 1980'li yıllarda yenilenen Güney Antalya sahil yolu kentin dış bağlantısını arttırarak, kentin doğu ve batı istikametinde yeni yapılaşmaların oluşumunu hazırlamış ve kent içi ulaşımı da merkezi daha çok kullanılabilir duruma gelmiştir. Bugünkü durumu ile liman merkezli çember formu kalmamış lineer bir forma dönüşmüştür. Bu durum merkezde yer alan sit alanı için zorlayıcı olmaktadır. Günümüzde (2002) liman ve çevresinde hemen her sokak taşıt ve yayalarca ağırlıklı olarak ortaklaşa kullanılmaktadır. Bu kent kesiminde, trafik düzeni açısından bir karmaşa hakimdir. Özellikle,

Cumhuriyet Meydanı ve Süleyman Çavuş Camisi çevresi otopark olarak kullanılmakta ve yayalar ile taşıtlar iç içe dolaşmaktadır

4. Kaş'ın Turistik ve Kültürel Değerleri

Kaş, Antalya ili'nin batısında yer alan küçük ve güzel bir ilçe olup orta Likya'nın Antik Antiphellos Kenti kalıntıları üzerine kurulmuştur. Gerek sivil mimarlık örneklerini yansıtan kent dokusu, gerekse arkeolojik kalıntıları ile Antalya'nın eski ile yeninin iç içe yaşatıldığı turistik ilçelerindedir. Karşısındaki Meis Adası Türkiye ile Yunanistan'ı en çok yaklaştıran köşelerinden biridir.

Şehrin adı Likya dilinde yazılmış kitabelerde ve sikkeler üzerinde Habesos olarak geçer. Likya Birliğine üye kentlerden biri olup kuzeyindeki Phellos kentinin limanı olduğu ve en az İ.Ö. VI. Yüzyıldan beri yaşamını sürdürdüğü bilinmektedir. Şehir Helenistik dönemde oldukça gelişmiş ve Roma döneminde ise önemli bir liman kenti olmuştur.

4.1. Anıt Mezar

Kaş'ın sembolü haline gelmiş, Kral Mezarı olarak adlandırılmıştır. Lahit kapağının her iki yanında aslan başı, iki kabartma yer alır. Lahitin

üzerinde sekiz satırlık Likya dilinde kitabesi vardır. Bu görkemli eser MÖ IV. Yüzyıla aittir.

4.2. Antik Tiyatro

Antik Kaş Tiyatrosu, bölgenin Helenistik karakterdeki (MÖ II-III. Yüzyıl) en özgün ve koruna gelmiş anıtsal yapısıdır. Roma Dönemi eklentisi olmadığından sahne binası yoktur. Yamaca yaslanmıştır, yapı malzemesinin tümü düzgün kesilmiş yerel kireç taşıdır. 26 basamaktan oluşmuştur yaklaşık 4 bin seyirci kapasitesine sahiptir.

4.3. Helenistik Mabet

Antiphellos Antik Kentinden günümüze kalmış tek dini mimari örneğidir. Orijinal yapı MÖ I. Yüzyıla, sonraki ek ise geç MS III. Yüzyıla tarihlenmektedir. Düzgün kesme taştan yapılmıştır. Tapınak tek bir odadan oluşmaktadır.

4.4. Akdam Dor Kaya Gömütü

MÖ IV. Yüzyıla aittir. Akdam olarak ta anılır doğal kaya kesilerek yapılan bu mezar kare biçimli olup 4.5 m yüksekliğinde ve genişliğindedir. Mezar içerisinde dans eden 24 kadın figürü işlenmiştir.

4.5. Likya Kaya Mezarları

Şehrin kuzeyinde yamaçta yer alan kayaya oyulmuş mezarlar gerek cephe işçilikleri gerek yazıtlarıyla Likya Kaya Mezarlarının en güzel örneklerini oluştururlar. Bunlardan başka limanın çevresinde deniz kenarında ve kıyıya yakın daha geç devirlerde yapılmış Likya tipi lahitler günümüze kalabilmiş diğer anıtlardır.

4.6. Sarnıç

Yat limanının girişinde sağ tarafta yer alır. MÖ V. Yüzyıla tarihlendirilir. Çeşitli dönemlerde su sarnıcı, şarap ve zeytinyağı mahzeni olarak kullanılmıştır. Kayaya oyulmuş ve tavanı sütunlar üzerine iç içe geçmiş blok taşlardan yapılmıştır.

4.7. Kalkan Beldesi

Kaş İlçesine 25 km uzaklıktadır. Eski adı Kalamaki'dir. Özellikli bir koyun kıyısında kurulmuştur. Otelleri, pansiyonları, restoranları ve turistik alışveriş mekânları ile her yıl binlerce turist çekmektedir. Mimari yapısı ve kent dokusu ne yazık ki bozulma eğilimindedir. Son yıllarda turizm alanında çok gelişmiştir. Yaklaşık 700 yabancı (çoğunluğu İngiliz vatandaşı olmak üzere) gayrimenkul satın alarak buraya yerleşmiştir.

4.8. Gelemiş (Patara)Köyü

İlçeye 41 km mesafededir. Şehrin tarihi MÖ VI. Yüzyıla kadar çıkarılmaktadır. Eşen çayının getirdiği alüvyonlarla şehrin büyük bir bölümü kumlar altında kalmıştır. Akdeniz Üniversitesi Arkeoloji Bölümü Öğretim Üyeleri Prof. Dr. Fahri IŞIK ve Prof. Dr. Havva IŞKAN başkanlığında kazı çalışmaları devam etmektedir. Antik dönemde önemli bir liman olarak kullanılmıştır. Hıristiyan dünyasında “**Noel Baba**” olarak adlandırılan Saint-Nicholas Patara’da doğmuştur. Erken Hıristiyanlık Dönemi’nde Piskoposluk Merkezi olmuştur.

Patara Antik Kentinde Bulunan Tarihi Eserler;

- a) Üç Gözlü Zafer Takı,
- b) Üç Nefli Liman Kilisesi
- c) Hurmalık Hamamı
- d) Yol Kılavuzu (Antalya Müzesine taşınmıştır)
- e) Meclis Binası
- f) Bizans Kilisesi
- g) Patara Tiyatrosu
- h) Antik Fener

Patara Kumsalı 18 km uzunluğu ile Türkiye’nin en uzun kumsalıdır. Çevre ve Orman Bakanlığınca “ **Özel Çevre Koruma Bölgesi**” ilan edilen Patara Kumsalı, **Caretta caretta** deniz kaplumbağalarının üreme alanıdır.

4.9. Xanthos Antik Kenti

İlçeye 45 km mesafede Kınık Beldesindedir. Eşen Çayı'nın doğu kıyısında kurulmuş Likya Birliği'nin başkentidir. Elde edilen buluntulara göre tarihi MÖ VIII. Yüzyıla kadar uzanır. MÖ 168'de Likya Birliği'nin lideri olur. Şehir birçok defa bağımsızlıkları uğruna toplu intiharlara sahne olur. Antik Kent'teki ilk araştırmalar 1838'de İngiliz Charles FELLOWS tarafından yapılmıştır ve görkemli mezar anıtları, Nereidler Anıtı, Harpyler Anıtı, Payave Lahti, Aslanlı Mezar, British Museum'a kaçırılmıştır. Tiyatrosu Roma Dönemine aittir. Fransız Arkeologlar tarafından kazı çalışmaları sürdürülmektedir.

4.10. Turizm Etkinlikleri

4.10.1. Sualtı Dalışları

Kaş ile Kalkan Beldesi dünyanın önemli dalış merkezlerinden biri haline gelmiştir.18 adet dalış merkezi faaliyettedir. Denizinin temizliği ve değişik balık çeşitleri, süngerler, deniz kabukları ve eski dönemlerden kalma batıklarıyla ilgi çekmektedir. 2006 yılı sonu itibariyle yaklaşık **10.000** kişi dalış yapmıştır.

4.10.2. Deniz Kanosu

Bölge birçok koylara sahip olması nedeniyle deniz kanosu için uygundur. İlçe merkezinde bulunan 3 adet Seyahat Acentası tarafından Deniz Kanosu Turları düzenlenmektedir. 2006 yılı sonu itibariyle yaklaşık 1800 kişi Deniz Kanosu aktivitelerine katılmıştır.

4.10.3. Eşen Çayı Nehir Kanosu

İlçeye bağlı Kınık Beldesi'nde bulunan ve Patara Kumsalı'nda denize dökülen Eşen Çayı'nda nehir kanosu düzenlenmektedir. Gelemiş (Patara) Köyünde bulunan 2 adet Seyahat Acentesi tarafından Nehir Kanosu Turları düzenlenmektedir. 2006 yılı sonu itibariyle **1700** kişi Nehir Kanosu aktivitelerine katılmıştır.

4.10.4. Yamaç Paraşütü

İlçenin hemen üzerinde bulunan 975 m yükseklikteki Asaz Dağı yamaç paraşütü için çok uygundur. Uçuş sayısını arttırmak amacıyla Yeniköy yakınlarında bulunan Yeniköy Tepesi Çevre ve Orman Bakanlığı'ndan tahsis edilerek, yeni kalkış alanı olarak belirlenmiştir. Yol açımı ve parkur alanı düzenlemesi bitirmek üzeredir. Yeni parkur alanında her zaman uçuşlar yapılabilecek bu da ilçedeki yamaç paraşütü sporunun gelişmesine çok büyük katkı sağlayacaktır. İlçede faaliyette

bulunan 3 adet firma tarafından uçuşlar gerçekleştirilmektedir. 2006 yılı sonu itibariyle yaklaşık **1500** adet yamaç paraşütü uçuşu gerçekleştirilmiştir. Yeni yamaç paraşütü parkur alanının hizmete açılmasıyla 2007 yılı içerisinde yaklaşık 3000 uçuşun gerçekleşeceği tahmin edilmektedir.

4.10.5. Likya Yolu Yürüyüşü

Fethiye'den başlayıp Phaselis'e kadar süren **Antik Likya Yolu** bölgeyi de içine almaktadır. Bölgede bulunan Likya şehirlerini birbirine bağlayan Likya Yolu'nda yürüyüş yapmaya gelen turist sayısında artış gözlenmektedir. 2006 yılı sonu itibariyle yaklaşık **8.000** kişi yürüyüş yapmıştır.

4.10.6. Köy Turları

İlçede bulunan seyahat acenteleri Türk örf, adet ve aile yapısı ile köy hayatını tanıtmak amacıyla köylere turlar düzenlemektedir.

4.10.7. Saklıkent Kanyonu

Saklıkent Kanyonu gürül gürül akan serin suları 18 km uzunluğundaki yürüyüş için ideal kanyonu ve kanyonun etrafında ırmak üzerinde yapılan su kanosuyla doğa harikası bir

yerdir. İlçeden günlük turlar düzenlenmektedir, burada restoranlar, piknik alanları ve bir kamping hizmet vermektedir. 2006 yılı sonu itibariyle yaklaşık **30.000** kişi ziyaret ederek Kanyon'da yürüyüş yapmıştır.

4.10.8. Yat Turizmi

İlçede ve Kalkan Beldesinde yat limanları bulunmaktadır. Bölge **Mavi Yolculuk** güzergâhı üzerinde olması nedeniyle yerli ve yabancı yatların konakladığı bir yerdir. Yat limanından günübirlik turlar başta olmak üzere; 3 gün 3 gece ve 7 gün 7 gece süren Mavi Yolculuklar yapılmaktadır.

4.10.9. Meis Adası Turları

İlçeye 6 km mesafede bulunan Yunanistan'ın Meis Adası'na düzenli turlar düzenlenmektedir. 2006 yılı sonu itibariyle yaklaşık 5000 yabancı turist Meis Adasını ziyaret etmiştir.

4.11. Yayla Turizmi

4.11.1. Gömbe Yaylası

Kaş ilçesine 60 km mesafede, Elmalı yolu üzerinde bulunur. Yol boyunca, çam ve sedir ağaçlarıyla kaplı ormanlar adeta köyleri izlemeye çalışır görünümündedirler. Soğuk suları ve elma bahçeleriyle ünlü bir yayladır. Bölgenin en yüksek dağı Akdağ

(3024 m) buradadır. Akdağ eteklerinde bulunan Yeşilgöl ve Uçarsu, yaz sıcağından kaçmak, doğa yürüyüşü yapmak isteyenler için serin ve temiz havası ile ideal yerlerdir. Kış nüfusu 8000 yaz nüfusu 35.000'dir.

4.11.2. Bezirgan Yaylası

Önemli bir yayla köyüdür. Hemen yakınında bulunan Pirha Antik Kenti'ne köyden 20 dakikalık bir yürüyüşle ulaşılır. Denizden 850 m yüksekte kurulmuştur, kaya mezarları çoktur ve yönleri denize doğrudur. Bezirgan köyünde bulunan ve Likya Kaya Mezarları'na benzeyen tahıl ambarları ilgi çekicidir.

4.11.3. Sütleğen Yaylası

Kaş'a 60 km mesafede, önemli bir yayla köyüdür. Hemen yakınında Nisa Antik Kenti bulunur, yürüyüş yapmak için idealdir.

4.12. Turizm ve Kültürel Etkinlikler

4.12.1. Kaş – Likya Kültür ve Sanat Festivali

Kaş Belediye Başkanlığınca, bölgenin bir Kültür ve Sanat Merkezi olarak tanıtılması amacıyla her yıl 01–03 Eylül tarihlerinde Kaş Likya Kültür ve Sanat Festivali

düzenlenmektedir. Festivale yurt dışından konuklar davet edilmekte ve düzenlenen etkinliklerle bölgenin daha fazla turist gelmesi amaçlanmaktadır.

4.12.2. Noel Baba Anma Törenleri

İlçeye bağlı Patara'da doğan ve Demre'de Piskopos olan ve Hıristiyan dünyasında (Noel Baba) olarak tanınan Saint-Nicholas her sene 6 Aralık'ta anılmaktadır. Her yıl çok sayıda yabancı turist bu etkinliklere katılmak için ilçeye gelmektedir.

4.12.3. Kitap Fuarı

İlçede her yıl Eylül ayı sonunda Kitap Şenliği düzenlenmektedir. Düzenlenen etkinlikler iç turizmi hareketlendirmektedir.

4.12.4. Turizm Haftası Etkinlikleri

Her yıl 15-22 Nisan tarihleri arasında kutlanan Turizm Haftası düzenlenen etkinlikler, sergiler ve konferanslarla yerli ve yabancı turistlerin ilgisini çekmektedir.

4.12.5. 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı Etkinlikleri

Her yıl büyük bir coşkuyla kutlanan Cumhuriyet Bayramı ilçede görkemli bir şekilde kutlanmaktadır. Cumhuriyet Meydanında düzenlenen ve değişik aktivitelerle kutlanan Cumhuriyet Bayramı etkinlikleri yerli ve yabancı turistlerin ilgisini çekmektedir.

4.13. Kaş İlçesi Yatak Kapasitesi

İlçede Kültür ve Turizm Bakanlığı'ndan belgeli 1641 yatak, mahalli idarelerden belgeli 7335 yatak bulunmakta olup dağılımı Tablo 4.13'te verilmektedir.

Tablo 4.13. Kaş İlçesi Yatak Kapasitesi

	Kültür ve Turizm Bakanlığından Belgeli Tesisler		Mahalli İdare Belgeli Tesisler		Toplam	
	Tesis Sayısı	Yatak Sayısı	Tesis Sayısı	Yatak Sayısı	Tesis Sayısı	Yatak Sayısı
Kaş	6	544	90	3731	96	4275
Kalkan	17	1097	45	1800	62	2897
Patara	-	-	35	1600	35	1600
Gömbe	-	-	7	204	7	204
Toplam	23	1641	177	7335	200	8976

4.14. Kaş İlçesi Turizm Seyahat Acenteleri

İlçede hizmet veren 33 adet seyahat acentesi bulunmaktadır. Acentelerin dağılımı Tablo 4.14'te verilmektedir.

Tablo 4.14. Kaş İlçesi Seyahat Acenteleri

Bulunduğu Yer	Adedi
Kaş Merkez	14
Kalkan Beldesi	15
Patara (Gelemiş)	4
Toplam	33

4.15. 2006 Yılı Turist Profili ve Sayısı

Bölgeye Paket Tur olarak gelen turistler, Antalya ve Dalaman havalimanlarını tercih etmekte, bir ve iki haftalık konaklamalı tur programları ilgi çekmektedir. Ayrıca Ege ve Akdeniz bölgelerinden başlayıp diğer bölgelere giden yerli ve yabancı turistlerin geçiş yolu üzerinde bulunması nedeniyle terli ve yabancı turistlerin birkaç gün konaklayarak bölgeyi gezdikleri gözde bir turizm bölgesidir.

Bölgeye gelen turistlerin milliyetlerine göre dağılımı; İngiliz, Alman, Fransız, Hollandalı, Belçikalı, Danimarkalı, İtalyan, İspanyol, İsraili, ABD'li, Kanadalı, Japon, Avustralyalı, Yeni Zelandalı'dan oluşmaktadır. Turizm aktivitesinin çeşitliliği nedeniyle yerli turistler tarafından da tercih edilmektedir.

Yörede 2006 yılı sonu itibariyle **140.000** yabancı ve **50.000** yerli olmak üzere toplam **190.000** turist konakladığı tahmin edilmektedir.

4.16. 2006 Yılı Turizm Girdileri

Kaş turizm tesisleri aylara göre doluluk oranları şu şekildedir.

Tablo 4.16. Kaş İlçesi Turistik Tesisleri Aylara Göre Doluluk Oranları

OCAK	ŞUBAT	MART	NİSAN	MAYIS	HAZİRAN
%5	%6	%12	%20	%35	%40
TEMMUZ	AĞUSTOS	EYLÜL	EKİM	KASIM	ARALIK
%100	%100	%95	%70	%5	%4

Düşük sezon Ocak, Şubat, Mart, Kasım, Aralık ayları doluluk oranı %5 olup bölgenin turizm sezonu olan Nisan, Mayıs, Haziran, Temmuz, Ağustos, Eylül ve Ekim ayları doluluk oranları ortalaması %66 olarak gerçekleşmiştir.

Banka ve turizm işletmelerinden elde edilen verilere göre, 2006 yılı sonu itibariyle toplam 100.000.000 ABD Dolarının turizm geliri olarak bölgeye girdiği tahmin edilmektedir.

4.17. Arkeolojik ve Doğal Sit Alanları

Kaş Kentsel Sit Alanı içerisindeki tescilli sivil mimarlık örneği yapılar 55 adettir.

Kalkan Beldesi Kentsel Sit Alanı içerisinde tescilli sivil mimarlık örneği yapılar 39 adettir.

Kaş İlçesi Arkeolojik ve Doğal Sit Alanları

- Kilise Camisi'nin Kuzeybatısı Arkeolojik Sit alanıdır.
- Çukurbağ Yarımadası 3. Derece Doğal Sit alanıdır.
- Bucak Denizi Kaş–Kalkan yolu 3. Derece Doğal Sit alanıdır.
- Kaş Güney ve Güneydoğusundaki kıyı bandı ve liman ağzı kesimi 3. Derece Doğal Sit alanıdır.

Kaş İlçesi Gelemiş Köyü Patara Antik Kenti 1. Derece Arkeolojik Sit Alanı, Xanthos Sit Alanı, Bezirgan Köyü Asas Mevkisi Doğal Sit, Aklar Köyü Saklıkent, Kanyonu 1. Derece Doğal Sit Alanı, Kalkan 3. Derece Doğal Sit Alanı, Kasaba Köyü Nasreddin Camisi, Gökçeören Pınarbaşı Mahallesi Kentsel Sit Alanı, Kemer Köyü Kale Kalıntısı, Çukurbağ Köyü Uçarsu Şelalesi ve Yeşilgöl, Sahil Kılınçlı Köyü Ölüdeniz Mevkisi, Kınık Kasabası Halaban Mevkisi Antik Yerleşim Alanı, Yeniköy Şapel ve Kale Kalıntısı, Çukurbağ Köyü Gedife Mevkisi, Yavu Köyü, Hacıoğlan Köyü, İslamlar Köyü Göltepe Ören Yeri, Çukurbağ Köyü Phellos Ören Yeri, Kınık Köyü Xanthos Antik Kenti, Xanthos Antik Su Yolları, Kaş– Fethiye Karayolu, Çeşme– Aladere Sarnıcı, Yeşilköy Fırnaz İskelesi, Kaş ilçesi Sahil Palamut Köyü Antik Su Yolları ve Asar Tepe, Yeniköy Köyü Menekişli Tepe sit alanları arasındadır.

İlçede Devam Etmekte Olan Kazılar:

a) Patara Antik Kenti Kazı Çalışmaları: İlçeye bağlı Gelemiş Köyü'nde bulunan Patara Antik Kenti'nde Akdeniz Üniversitesi Öğretim görevlilerinden Prof. Dr. Fahri IŞIK ve Prof. Dr. Havva İŞKAN Başkanlığında antik kenti yer üstüne çıkarma çalışmaları devam etmektedir. Kazılar sonucunda Antik Tiyatro, Mezarlar, Ana Cadde, Tapınaklar, dünyanın en eski Deniz Feneri ve Likya şehirleri arasındaki mesafeyi gösteren dünyanın İlk Yol Kılavuzu bulunmuştur. Kazı çalışmaları bittiği ve yıkılan eserlerin restorasyonu yapıldığı zaman Patara Antik Kenti ikinci bir Efes Antik Şehri gibi olacaktır.

b) Xanthos Antik Kenti Kazı Çalışmaları; İlçeye bağlı Kınık Beldesi yakınındaki Xanthos Antik Kenti'nin kazı çalışmaları için Fransa Dışişleri Bakanlığı 1950 yılında Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nden kazılara başlamak için izin almıştır. 1951'de başlayan kazılar halen Fransa Dışişleri Bakanlığı'nın himayesinde sürmektedir. Kazılar Xanthos ve Letoon Antik Kentlerini UNESCO tarafından Dünya Kültür Mirası Listesine dahil edilmesini sağlamıştır.

Xanthos Ören yerinde ilk kazılar MS V. Yüzyıla ait Likya Akropolü'nde ve Bizans Bazilikası'nda başlamıştır. Her yıl 45 gün ya da iki ay süren kazılar devam etmektedir. Kazı çalışmaları Antik Şehrin doğu tarafında bulunan sütunlu caddede ve tiyatronun ön tarafındaki agorada,

tiyatronun arka tarafında bulunan Likya Akropolü'nde ve Akropol'de bulunan erken Bizans Dönemi Konutu'nda devam etmektedir. Ayrıca 2 yıldan beri Kanada'dan gelen diğer bir ekip yazıtlar üzerinde incelemeler yapmaktadır.

5. Kaş İlçesinde Turizm Faaliyetleri Doğal ve Kültürel Yapıdaki Değişimleri Nasıl ve Ne Derecede Etkilemektedir Anketi ve Değerlendirmesi

5.1. Araştırma Metodu

5.1.1. Araştırmada Kullanılan Yöntem

Araştırmada, 308 anket soruşturmasında elde edilen veriler, genel ölçekte açıklanmıştır. 5'li likert ölçeğinin kullanıldığı düşüncelerle ilgili aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri hesaplanmıştır. Bu aşamadan sonra ankette yer alan "Hangi işte çalışmaktasınız?" sorusuna verilen yanıtlar neticesinde yerel halk üç gruba ayrılmıştır. Bu gruplardan birincisi, turistlerle sürekli ve doğrudan iletişim içerisinde olan (Otelciler, Pansiyoncular, Seyahat Acenteleri gibi) kişilerin içinde bulunduğu gruptur. Bu kişiler turizmde çalışmakta, gelirlerinin tümünü turizmden kazanmakta, turistlerin gelmesiyle son derece memnun olmaktadır. Bu grupta yer alan yöre

halkı, böyle bir sektörün olmaması halinde işsiz kalma tehlikesiyle karşı karşıyadır.

İkinci yerel halk grubu ise, turistlerle sıklıkla iletişimde olan, ancak gelirlerinin yalnızca bir bölümünü turizmden sağlayan (Restoran sahipleri, tekneciler, esnaflar gibi) kişileri temsil etmektedir. Bu grubun üyeleri, turizmden sağlayacakları avantajları görmektedirler. Ancak aynı kişiler turizme eleştirel bir gözle bakmaktadır ve turizmin dezavantajlarına dikkat çekmektedirler.

Üçüncü ve son yerel halk grubu, aldığı maaş itibarıyla turizmle ve turistlerle doğrudan ilişkisi olmayan kamu ve yerel idarede çalışanları kapsamaktadır

Turizm Gelişmesinin Yarattığı Doğal ve Kültürel Değişimler Üzerine Antalya'nın Kaş ilçesinde yapılan anket çalışmasında, bahsedilen yerel halk grupları değiştikçe turizme bakış açısında ve turizmden sosyo-kültürel olarak etkilenme sürecinde farklılıklar olup olmadığı belirlenmeye çalışılmıştır.

5.1.2. Evren

Anket uygulamasıyla yapılan alan araştırmasının evrenini Antalya ili Kaş ilçesi merkezinde değişik sürelerde ikamet eden yerel halk oluşturmaktadır.

5.1.3. Örneklem

Turizm hareketlerinin doğal ve kültürel etkilerini belirlemek amacıyla, Kaş'ta uygulanmak üzere toplam 308 adet anket formu oluşturulmuştur. Tesadüfî yöntemle belirlenen aynı sayıdaki kişiye, anket uygulaması gerçekleştirilmiştir.

Anket 2007 yılı Temmuz ayında gerçekleştirilmiştir. Ankette yüz yüze görüşme metodu kullanılmış ve hedeflenen yanıt düzeyine ulaşılmıştır.

5.1.4. Bilgi Toplama Yöntemi

Alan araştırmasında iki sayfadan oluşan tek anket formu kullanılmıştır. Anket sorularının geliştirilmesinde bu alanda yapılan araştırmalardan yararlanılmış ve deneme uygulamalar gerçekleştirilmiştir. Anlaşılma zorluğu çekilen sorular

belirlenerek tekrar gözden geçirilmiş ve daha uygun bir ifadeyle tekrar düzenlenmiştir.

Ankette 61 soru bulunmaktadır. 1–7 numaralı sorularla yerel halk ile ilgili kişisel bilgilere, 7–61 numaralı sorularla yerel halkın turizmden doğal ve kültürel olarak etkilenmesi hakkındaki bilgilere ulaşmak amaçlanmıştır.

5.1.5. Bilgi Çözümleme Yöntemi

Anket uygulaması gerçekleştirildikten sonra, elde edilen veriler, üç şekilde değerlendirilmiştir. Önce frekanslar belirlenmiş, bu frekanslara karşılık gelen yüzde değerleri bulunmuş, daha sonra ise beşli likert ölçeğiyle aritmetik ortalamalar bulunup, verilen yanıtların biçimine göre standart sapma değerleri hesaplanmıştır.

6. ve sonraki sorularda beşli likert ölçeği kullanılarak yerel halkın turizmden doğal-kültürel olarak etkilenme boyutu belirlenmeye çalışılmıştır. Turizmle ilgili herhangi bir yargı yerel halktan tarafından kesin bir şekilde kabul gördüğünde bu 5 (kesinlikle katılıyorum), sadece kabul gördüğünde 4 (katılıyorum), kabul görmediğinde 2 (katılmıyorum), kesin bir şekilde kabul görmediğinde 1 (kesinlikle katılmıyorum) ile

numaralandırılmıştır. Yargı hakkında bir fikir sahibi olunmadığında numaralandırma sayısı 3 (fikrim yok) olarak belirlenmiştir.

Bu ölçekleme sistemi kullanılarak aritmetik ortalama ve standart sapma değerine ulaşmak mümkün olmaktadır. Aritmetik ortalamanın bulunmasıyla bir yargıya katılma çokluğu belirlenmektedir. 5 dereceli likert ölçeğinde, 5= kesinlikle katılıyorum; 1=kesinlikle katılmıyorum ifadesiyle eşleştirilerek yargılara verilen numaralar ve bu yargılara katılım sayısı çarpılmış, toplamları alınmış ve ortaya çıkan rakam ankete katılan kişi sayısına bölünmüştür.

Standart sapma değerinin bulunmasıyla ise verilen fikirlerin ortalama etrafındaki sıralanışlarının (dalgalanmalarının) boyutu ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

Standart sapma, bağımsız değişkenlerinin popülasyonun bir örneği olduğunu varsayar. Veriler tüm popülasyonu gösteriyorsa, standart sapmanın kullanılması gerekir.

Aritmetik ortalama değerleri Microsoft Office / Excel 2007, standart hata değerleri ise SPSS 11 for Windows programıyla elde edilmiştir. Bu işlemlerin yapılmasıyla elde edilen veriler ilk

önce tablolar yardımıyla aritmetik ortalaması en büyük bulunan yargıdan, en düşük olan yargıya doğru bir sıralanmış ve bu sıralamaya göre anket yorumlanmıştır.

Bu kapsamda elde edilen tabloda aritmetik ortalamalardaki verilere ilişkin aşağıda belirlenen aralık uyarınca yorum yapılacaktır.

Aritmetik Ortalama Değeri	Yorumu
$1 \leq x < 1.5$	Kesinlikle Katılmıyorum
$1.5 \leq x < 2.5$	Katılmıyorum
$2.5 \leq x < 3.5$	Fikrim Yok
$3.5 \leq x < 4.5$	Katılıyorum
$5 \geq x \geq 4.5$	Kesinlikle Katılıyorum

Çalışmanın son bölümünde ise anket bir diğer değişkeni olan “Kaş’ta turizm dışında geliştirilebilecek bir sektör bulunmamaktadır” sorusuna verilen değişik yanıtlara göre değerlendirmeler yapılmış ve turizm dışında hangi sektörlerin Kaş’ın geleceğinde yer alacağı açıklanmaya çalışılmıştır. Araştırmadan elde edilen sonuçlar ve bu konudaki önerilerle çalışma tamamlanmıştır.

5.2. Araştırma Sonuçları

Tablo 5.2.1. Yaş Ortalaması

	Minimum Yaş	Maksimum Yaş	Aritmetik Ortalama	Standart Sapma
Yaş	12	80	37,47	11,688

Ankete katılan 308 kişi yaşlarına göre gruplandırıldığında 12-21 yaş arası 19 kişi, 22-31 yaş arası 66 kişi, 32-41 yaş arası 108 kişi, 42-51 yaş arası 84 kişi ve 51 yaş üstü 31 kişi olarak dağılım göstermiştir. 32-41 yaş grubunun % 35'lik dağılımlarla birinci sırada yer aldığı görülmektedir. Bunu sırasıyla %27 ile 42-51; %21 ile 22-31 ;% 10 ile 51 ve üstü ve %7 ile 12-21 yaş grubundaki kişiler takip etmektedir.

Tablo 5.2.2. Cinsiyet

Cinsiyet	Kişi Sayısı	Yüzdesi (%)
Kadın	124	40,3
Erkek	184	59,7
Toplam	308	100,0

Ankete katılan 308 kişinin %59,7'si erkek, % 40,3'ü kadındır.

Tablo 5.2.3 Medeni Durum

Medeni Durum	Kişi Sayısı	Yüzdesi (%)
Bekar	105	34,2
Evli	187	60,7
Boşanmış	10	3,2
Dul	6	1,9
Toplam	308	100,0

Ankete katılan 308 kişinin %60,7'si evli; %34,2'si bekar; %3,2'si boşanmış ve %1,9'u da dul olduklarını beyan etmişlerdir.

Tablo 5.2.4. Çocuk Sayısı

Çocuk Sayısı	Kişi Sayısı	Yüzdesi (%)
0	129	41,9
1	61	19,8
2	71	23,1
3	36	11,7
4	9	2,9
5	2	0,6
Toplam	308	100,0

Ankete katılan 308 kişinin verdikleri cevaplardan %41,9'unun hiç çocuğunun olmadığı, %23,1'inin 2 çocuğunun olduğu, %19,8'inin tek çocuğunun olduğu, %11,7'sinin 3 çocuğunun olduğu, %2,9'unun 4 çocuğunun olduğu ve %0,6'sinin 5 çocuğunun olduğu sonucu çıkmıştır.

Tablo 5.2.5. Gelir Dağılımı

Gelir Aralığı	Kişi Sayısı	Yüzdesi (%)
Yok	5	1,6
350 YTL'den az	7	2,3
351-600 YTL	22	7,1
601-800 YTL	43	14,0
801-1200 YTL	45	14,6
1201-2500 YTL	43	14,0
2500 YTL'den fazla	58	18,8
Değişken	85	27,6
Toplam	308	100,0

Ankete katılan 308 kişinin genel olarak gelir durumlarına ilişkin verdikleri cevaplar uyarınca turizm sektöründe çalışan iş sahipleri ve esnafların (Bkz. Tablo 5.2.6.) çoğunlukta olmaları nedeniyle %27,6'lık kesimin değişken gelire sahip oldukları, %18,8'lik kesiminin 2500 YTL'den fazla gelir düzeyine sahip olduğu, %14,6'sının 801-2500 YTL aralığında gelir sahibi olduğu, %14,0'lık bölümünün 601-800 YTL ve 1201-2500 YTL aralıklarındaki gelire sahip oldukları sonucu ortaya çıkmıştır. 351-601 YTL arası %7,1; 350 YTL'den az %2,3 ve hiç geliri olmayan kişilerin ise %1,6'lık bir yüzde içinde kaldıkları belirlenmiştir.

Tablo 5.2.6 Sosyo-Ekonomik Durum

Grup	Kişi Sayısı	Yüzdesi (%)
İşveren	3	1,1
Kendi Hesabına	128	41,6
Ücretli Kamu	103	33,4
Ücretli Özel	44	14,3
Ücretsiz Aile İşçisi	1	0,3
Yarı Zamanlı Çalışanlar	3	1,0
Ev İşleri veya Gündelik İşler	1	0,3
Emekli	9	2,9
Öğrenci	10	3,2
Ev Kadını	5	1,6
İşsiz	1	0,3
Toplam	308	100,0

Anket sonuçlarından katılan 308 kişinin %41,6'sının özel sektörde kendi hesabına çalışan kişilerden oluştuğu, %33,4'ünün kamuda çalıştığı, %14,3'ünün özel sektörde ücretli olarak çalıştıkları, %3,2'sinin öğrenci olduğu, %2,9'unun emekli olduğu, %1,6'sının ev kadını olduğu, %1,1'inin işveren olduğu ve %0,3'ünün ev işleri ve gündelik işlerle meşgul olduğu ve işsiz oldukları sonucuna varılmıştır.

Gelirin Gruplara Göre Dağılımı, Gelirin Yaşanan Yerlere Göre Dağılımı
Gelirin Yaşlara Göre Dağılımı ekte yer alan tablolarda verilmiştir. (Bkz.
Tablo 1, Tablo 2, Tablo 3)

Tablo 5.2.7. Anketin Uygulandığı Grupların Dağılımı

Grup	Kişi Sayısı	Yüzdesi (%)
Halk	130	42,2
Kamu	102	33,1
Turizm	76	24,7
Toplam	308	100,0

Anket Kaş ilçesi merkezinde yaşayan üç grup üzerinde yapılmıştır. 308 kişilik anket katılımcılarının %42,2'sinin turizmle dolaylı şekilde ilişkili işlerde çalışan esnaf, restoran sahiplerinden olan Halk grubunda bulunduğu, %33,1'inin yerel idarelerde çalışan kamu kesiminden yer alan Kamu grubunda bulunduğu ve %24,7'sinin de gelirini doğrudan turizmden elde eden (otel-pansiyon işletmecileri, turizm seyahat acenteleri) kişilere ait Turizm grubunda bulunduğu belirlenmiştir.

Tablo 5.2.8 Yaşadıkları Yerlere Göre Dağılımı

Alan	Kişi Sayısı	Yüzdesi (%)
Kırsal Alan	47	15,3
Kentsel Alan	253	82,1
Toplu Konut Sitesi	8	2,6
Toplam	308	100,0

Ankete katılan 308 kişinin %82,1'i Kaş kent merkezinde yaşamakta, %15,3'ü Kaş'ın köylerinde yaşamakta ve %2,6'sı da Kaş'ın batısında

yer alan Toplu Konut Sitesinde yaşamakta olduklarını beyan etmişlerdir.

5.3. Araştırma Soruları ve Değerlendirme

Turizm Gelişmesinin Yarattığı Doğal Ve Kültürel Değişimler: Kaş Örneği konulu araştırma için yapılan anketle aşağıdaki araştırma sorularına cevap aranmıştır.

- Genel olarak;

- Kaş'ta Turizm faaliyetleri doğal ve kültürel yapıdaki değişimleri nasıl ve ne derecede etkilemektedir?

- Özel olarak;

5.3.1. Turistlerle karşılıklı etkileşim kültürel unsurları nasıl etkilemektedir?

5.3.2. Kaş'taki gençlerin meslek seçimi turizmden ne şekilde etkilenmektedir?

5.3.3. Turizm Kaş'ın fiziki yapısını ve sosyal imkânlarını nasıl etkilemiştir?

5.3.4. Turizm Kaş'ın tarihsel çevresini nasıl etkilemiştir?

5.3.5. Turizm ekonomik açıdan Kaş'ı kalkındırabilir mi?

5.3.6. Kaş'ı diğer turizm beldelerinden farklı kılan özelliği nedir?

5.3.7. Yerel idarenin planlama çalışmaları ve Kaş'ın doğal çevresi turizmden şekilde etkilemektedir?

5.3.8. Yabancıların mülk edinerek yerleşik yaşama geçmelerini nasıl karşılanmaktadır?

5.3.9. Kaş'ın geleceği için turizm dışında gelişebilecek hangi sektör bulunmaktadır?

Ankette yer alan 7-61 arasındaki sorulara araştırma sorularına uygun olarak gruplandırılmış ve verilen yanıtların her biri SPSS programı çerçevesinde kendi içinde ve tüm cevaplar kapsamında tek tek hesaplanmış, soruların başındaki kodlar verilerek tablolara yerleştirilmiştir. Soru kodları ve anket formu örneği ekte yer almaktadır. (Bkz. Ek 1)

Genel olarak belirlenen sorunun cevabı özel olarak yer alan soruların cevabına göre sonuçlar ve öneriler kısmında açıklanmaktadır.

Tablo 5.3.1. Turistlerle Karşılıklı Etkileşim Kültürel Unsurları Nasıl Etkilemektedir?

Soru kodu	A.O.	S.S.	Katılım Oranı (%)				
			++	+	0	-	--
TF 16	4,29	0,960	52,6	33,4	5,5	6,8	1,6
TK 7	4,13	0,975	40,3	44,5	4,9	8,4	1,9
TK 9	4,07	1,041	39,6	43,5	3,9	10,4	2,6
TK 12	4,02	1,179	44,2	35,1	3,2	13,3	4,2
TK 6	3,93	1,156	37,0	39,6	8,1	9,7	5,5
TK 10	3,91	1,151	35,7	41,2	6,5	11,7	4,9
TK 11	3,79	1,210	32,1	40,6	7,8	13,0	6,5
TK 8	3,78	1,192	32,1	39,9	6,2	17,5	4,2
TK 4	3,50	1,249	23,7	39,3	5,8	26,0	5,2
TK 1	3,46	1,277	21,1	41,2	10,1	17,5	10,1
TK 2	2,92	1,337	13,0	29,2	11,7	28,9	17,2
TK 5	2,71	1,328	12,7	20,5	11,1	36,7	19,2
TK 3	2,69	1,825	11,1	18,8	11,8	37,1	21,2
Tüm cevapların aritmetik ortalaması							
3,62							

++ Kesin.Katılıyorum, + Katılıyorum, 0 Fikrim Yok, - Katılmıyorum, -- Kesin.Katılmıyorum
A.O.: Aritmetik Ortalama, S.S.: Standart Sapma

Araştırma sorusu ankette yer alan 13 soru ile test edilmiştir.

TF16 kodlu “Değişik yerlerden gelen ziyaretçilerin kültürlerini öğrenmek benim için önemlidir.” sorusuna katılımcıların %52,6’sının *kesinlikle*

katılıyorum, %33,4'ünün *katılıyorum*, %5,5'inin *fikrim yok*, %6,8'inin *katılmıyorum* ve %1,6'sının *kesinlikle katılmıyorum* dedikleri ortaya çıkmıştır. Sorunun aritmetik ortalama değeri (4,29) dikkate alındığında katılımcıların büyük bir kesiminin fikre “katılıyorum” düşüncesinde yaklaştıkları görülmektedir. Bu ortalama aynı zamanda diğer fikirler arasındaki en yüksek ortalamayı temsil etmektedir. Turizm, yerel halk ve turistler arasında olumlu bir iletişim gerçekleştirilmesi açısından önemli bir araçtır. Ancak, yerel halkın turistlere duyduğu ilgisizlik, kötü davranışlar, ticari sömürü düşüncesi onların bir daha aynı yere gelmesini engelleyebilmekte ve daha önemlisi toplumumuzu daha iyi tanıma ve tanıma fırsatını yok etmektedir. Turistlerin gelmesiyle yerel halkın mutlu olmasındaki temel neden, ekonomik olarak turizme bağımlılıkla beraber, başka insanları ve o insanların kültürlerini tanımakta önemli bir olgudur.

TK7 kodlu “Yerel halk ziyaretçilerle iyi ilişkiler kurma isteğinde olup daha fazla ziyaretçi gelmesini beklemektedir.” sorusuna katılımcıların %40,3'ünün *kesinlikle katılıyorum*, %44,5'inin *katılıyorum*, %4,9'unun *fikrim yok*, %8,4'ünün *katılmıyorum* ve %1,9'unun *kesinlikle katılmıyorum* dedikleri ortaya çıkmıştır. Sorunun aritmetik ortalama değeri (4,13) dikkate alındığında katılımcıların büyük bir kesiminin fikre “katılıyorum” düşüncesinde yaklaştıkları görülmektedir. Yerel halkın turistlerle iyi ilişkiler içinde olması, önemli bir tanıtım aracını devreye sokmaktadır. Tatilinden ülkesine olumlu izlenimlerle dönen turist, hem kendisinin hem de değişik ülkelere gitmek isteyen yakınlarının propaganda aracı olabilmektedir.

Daha çok turist gelmesinin istenmesinde, böyle bir gelişimle birlikte turizmden daha fazla yarar sağlanabileceği fikri belirleyici rol oynamaktadır.

TK9 kodlu “Ziyaretçiler yerel kültüre, sanata, yemeklere ve yaşam biçimine ilgi duymaktadır.” sorusuna katılımcıların %39,6’sının *kesinlikle katılıyorum*, %43,5’inin *katılıyorum*, %3,9’unun *fikrim yok*, %10,4’ünün *katılmıyorum* ve %2,6’sının *kesinlikle katılmıyorum* dedikleri ortaya çıkmıştır. Sorunun aritmetik ortalama değeri (4,07) dikkate alındığında katılımcıların büyük bir kesiminin fikre “katılıyorum” düşüncesinde yaklaştıkları görülmektedir. Turistlerde görülebilen en temel özelliklerden biride merak duygusu ve bununla beraber tekrar ülkesine gittiğinde anlatacak bir şeyleri bulabilmesidir. Kültürel etkileşimin sonucunda güzel dostluklar kurulabilmektedir. Turistin kendi yaşam tarzına bakarak yerel halkla arasındaki farklılıkları belirlemesi, onlarla özdeşim kurması sıklıkla gözlemlenmektedir. Turistlerin ilgi duydukları diğer bir kültür ögesi de, yöresel yemeklerdir. Son yıllarda bu bilinçle harekete geçen girişimciler konaklama yerlerinde yada yeni işletmelerde yöresel yemekleri kullanarak, turistlere karşı bir çekicilik faktörü oluşturmaktadır.

TK12 kodlu “Turizmle birlikte kültürümüz daha iyi tanınmaktadır.” sorusuna katılımcıların %44,2’sinin *kesinlikle katılıyorum*, %35,1’inin *katılıyorum*, %3,2’ünün *fikrim yok*, %13,3’ünün *katılmıyorum* ve %4,2’sinin *kesinlikle katılmıyorum* dedikleri ortaya çıkmıştır. Sorunun aritmetik

ortalama değeri (4,02) dikkate alındığında katılımcıların büyük bir kesiminin fikre “katılıyorum” düşüncesinde yaklaştıkları görülmektedir. Turist toplumsal çevresinden ayrılmakla birlikte, geldiği ülkenin toplumsal yaşamından soyutlanmış değildir. Turist gittiği yerde de bu yaşam tarzını sürdürebilir. Turizmin değişik kültürlerinin bir alışverişı ve değişimi olduğu, yalnız böyle bir durumda turizmin asıl işlevini yerine getirebileceği fikri günümüzde benimsenmiş bulunmaktadır.

TK6 kodlu “Turizm sayesinde dünya barışına katkı sağlanmaktadır.” sorusuna katılımcıların %37’sinin *kesinlikle katılıyorum*, %39,6’sının *katılıyorum*, %8,1’inin *fikrim yok*, %9,7’sinin *katılmıyorum* ve % 5,5’inin *kesinlikle katılmıyorum* dedikleri ortaya çıkmıştır. Sorunun aritmetik ortalama değeri (3,93) dikkate alındığında katılımcıların büyük bir kesiminin fikre “katılıyorum” düşüncesinde yaklaştıkları görülmektedir. Yerli halk ve ziyaretçi arasında yaşanan olumlu ilişkilerin, dünya barışında katkı sağladığı konusu önemli bir faktör olarak görülmektedir.

TK10 kodlu “Turizm halkın dünya görüşünü olumlu değiştirmektedir.” sorusuna katılımcıların %37’sinin *kesinlikle katılıyorum*, %39,6’sının *katılıyorum*, %8,1’inin *fikrim yok*, %9,7’sinin *katılmıyorum* ve % 5,5’inin *kesinlikle katılmıyorum* dedikleri ortaya çıkmıştır. Sorunun aritmetik ortalama değeri (3,93) dikkate alındığında katılımcıların büyük bir kesiminin fikre “katılıyorum” düşüncesinde yaklaştıkları görülmektedir.

TK11 kodlu “Turizmle birlikte giyim tarzında olumlu değişim olmaktadır.” sorusuna katılımcıların %32,1’inin *kesinlikle katılıyorum*, %40,6’sının *katılıyorum*, %7,8’inin *fikrim yok*, %13,0’ının *katılmıyorum* ve % 6,5’inin *kesinlikle katılmıyorum* dedikleri ortaya çıkmıştır. Sorunun aritmetik ortalama değeri (3,79) dikkate alındığında katılımcıların büyük bir kesiminin fikre “katılıyorum” düşüncesinde yaklaştıkları görülmektedir. Kılık ve kıyafette değişim konusu çalışmada daha önce de değinilen, özellikle toplumun genç kesimleri tarafından ilgi gören bir değişimi ifade etmektedir. Ulusal ve uluslar arası platformda yapılan çalışmalarda da turizmin yoğun olduğu bölgelerdeki giyiniş tarzındaki değişimler üzerine araştırmalar bulunmaktadır.

TK8 kodlu “Sanat, el sanatları ve yerel kültür turizm sayesinde yeniden canlanmaktadır.” sorusuna katılımcıların %32,1’inin *kesinlikle katılıyorum*, %39,9’u *katılıyorum*, %6,2’sinin *fikrim yok*, %17,5’inin *katılmıyorum* ve % 4,2’sinin *kesinlikle katılmıyorum* dedikleri ortaya çıkmıştır. Sorunun aritmetik ortalama değeri (3,78) dikkate alındığında katılımcıların büyük bir kesiminin fikre “katılıyorum” düşüncesinde yaklaştıkları görülmektedir. Bu şekilde ele alındığında Kaş’ta turizm sezonlarında faaliyete geçen yerel kültürü yansıtacak boyutta stantların açıldığını görmek mümkündür. Yerel kültür öğeleri haline gelen kilimler,el yapması çeşitli hediyelik eşyalara sıkça rastlamaktadır.

TK 4 kodlu “Turistler yerel halkla iletişim içindedirler” sorusuna katılımcıların %23,7’inin *kesinlikle katılıyorum*, %39,3’ü *katılıyorum*, %5,8’inin *fikrim yok*, %26’sının *katılmıyorum* ve % 5,2’sinin *kesinlikle katılmıyorum* dedikleri ortaya çıkmıştır. Sorunun aritmetik ortalama değeri (3,50) dikkate alındığında katılımcıların büyük bir kesiminin fikre “katılıyorum” düşüncesinde yaklaştıkları görülmektedir. Ortalamanın daha yüksek çıkmamasının temel sebebi yöresel boyutta Kaş’ın, ülkesel boyuta Türkiye’nin temel kültür özelliği olan konukseverlik ve misafirperverlikle gelen turiste yaklaşım tarzıdır. Yerel halkla turist arasında iletişimi ve onun yokluğunu etkileyen en önemli faktör konuşulan dillerin farklılığı olarak görülmektedir. İkinci bir engel de halkın turizme ve turiste olumsuz bakış açısıdır. Zamanla ortaya çıkan bu bakış açısıyla yerel halk turistlerle iletişimden çekinebilir. Ancak turizmin sosyo-kültürel temellerinin, sürdürülebilir bir turizm içerisinde yerel halkın katılımının da sağlanmasıyla, turizme bakış açısı daha da olumlu olabilecektir.

TK1 kodlu “Ziyaretçiler bölge halkı yaşam tarzını olumlu etkilemektedir.” sorusuna katılımcıların %21,1’inin *kesinlikle katılıyorum*, %41,2’sinin *katılıyorum*, %10,1’inin *fikrim yok*, %17,5’inin *katılmıyorum* ve % 10,1’inin *kesinlikle katılmıyorum* dedikleri ortaya çıkmıştır. Sorunun aritmetik ortalama değeri (3,46) dikkate alındığında katılımcıların büyük bir kesiminin fikre “fikrim yok” düşüncesinde yaklaştıkları görülmektedir. Bu konuda verilen cevaplar uyarınca Kaş’ gelen ziyaretçilerin süregelen yaşam tarzına ters herhangi bir etkide bulunmadıkları anlaşılmaktadır.

TK2 kodlu “Turizm Suç oranını arttırmaktadır.” sorusuna katılımcıların %13’ünün *kesinlikle katılıyorum*, %29,2’sinin *katılıyorum*, %11,7’sinin *fikrim yok*, %28,9’unun *katılmıyorum* ve % 17,2’sinin *kesinlikle katılmıyorum* dedikleri ortaya çıkmıştır. Sorunun aritmetik ortalama değeri (2,92) dikkate alındığında katılımcıların büyük bir kesiminin fikre “fikrim yok” düşüncesinde yaklaştıkları görülmektedir. Bu konuda verilen cevaplar uyarınca Kaş’ta turizmden kaynaklı suç oranına dair bir artış olduğuna dair bir inancın düşük olduğu görülmektedir..

TK5 kodlu “Turizm yörede toplum huzurunu bozan davranışların ortaya çıkmasına neden olmaktadır.” sorusuna katılımcıların %13’ünün *kesinlikle katılıyorum*, %29,2’sinin *katılıyorum*, %11,7’sinin *fikrim yok*, %28,9’unun *katılmıyorum* ve % 17,2’sinin *kesinlikle katılmıyorum* dedikleri ortaya çıkmıştır. Sorunun aritmetik ortalama değeri (2,92) dikkate alındığında katılımcıların büyük bir kesiminin fikre “fikrim yok” düşüncesinde yaklaştıkları görülmektedir. Çalışmanın önceki bölümlerinde de anlatıldığı üzere yapılan araştırmalarda turizmin bazen ahlaksızlık, fuhuş, kültür yozlaşması gibi sonuçları olabileceği belirtilmektedir. Toplumun huzurunu bozan ahlaki yozlaşmanın yanında, turizm sezonunda hat safhaya varan gürültü ve çevre kirliliği de buna neden olabilmektedir. Ancak genel olarak yerel halkın bu fikre genel olarak katılmaması, bu etkilenmenin Kaş’ta çok yüksek olmadığı sonucunu getirmektedir.

TK3 kodlu “Turizm toplumdaki şiddeti arttırmaktadır.” sorusuna katılımcıların %12,7’sinin *kesinlikle katılıyorum*, %20,5’inin *katılıyorum*, %11,1’inin *fikrim yok*, %36,7’sinin *katılmıyorum* ve % 19,2’sinin *kesinlikle katılmıyorum* dedikleri ortaya çıkmıştır. Sorunun aritmetik ortalama değeri (2,71) dikkate alındığında katılımcıların büyük bir kesiminin fikre “fikrim yok” düşüncesinde yaklaştıkları görülmektedir. Verilen cevaplar ve oranları dikkate alındığında Kaş ilçesinde turizmle ilişkili herhangi bir toplumsal tepki ya da suçun yaşanmasının mümkün görülmediği anlaşılmaktadır.

Tablo genelindeki aritmetik ortalama olan 3,62 sonucundan ise ankette yöneltilen sorulara verilen yanıtların genel anlamda turistlerle karşılıklı etkilenişimin kültürel unsurları olumlu yönde etkilediğine “katılıyorum” yaklaşımının olduğunun bir göstergesidir.

Tablo 5.3.2. Kaş’taki Gençlerin Meslek Seçimi Turizmden Ne Şekilde Etkilenmektedir?

Soru kodu	A.O.	S.S.	Katılım Oranı (%)				
			++	+	0	-	--
TE 2	4,17	0.960	42,8	43,2	2,9	10,1	1,0
TE 1	4,02	1,072	39,0	41,9	3,6	13,6	1,9
TE 3	3,87	1,197	36,7	39,0	3,5	16,6	4,2
Tüm cevapların aritmetik ortalaması							
4,02							

++ Kesin.Katılıyorum, + Katılıyorum, 0 Fikrim Yok, - Katılmıyorum, -- Kesin.Katılmıyorum
A.O.: Aritmetik Ortalama, S.S.: Standart Sapma

Araştırma sorusu ankette yer alan 3 soru ile test edilmiştir.

TE2 kodlu “Turizm bölgede daha çok iş ve istihdam yaratmaktadır.” sorusuna katılımcıların %42,8’inin *kesinlikle katılıyorum*, %43,2’sinin *katılıyorum*, %2,9’unun *fikrim yok*, %10,1’inin *katılmıyorum* ve % 1’inin *kesinlikle katılmıyorum* dedikleri ortaya çıkmıştır. Sorunun aritmetik ortalama değeri (4,17) dikkate alındığında katılımcıların büyük bir kesiminin bu konuya “katılıyorum” düşüncesinde yaklaştıkları görülmektedir. Kaş’ın mevcut gelişimi ve ticaret anlayışı da bu konuyu destekler durumdadır.

TE1 kodlu “Kazancımız turizmden sağlanmaktadır.” sorusuna katılımcıların %42,8’inin *kesinlikle katılıyorum*, %43,2’sinin *katılıyorum*, %2,9’unun *fikrim yok*, %10,1’inin *katılmıyorum* ve % 1’inin *kesinlikle katılmıyorum* dedikleri ortaya çıkmıştır. Sorunun aritmetik ortalama değeri (4,17) dikkate alındığında katılımcıların büyük bir kesiminin bu konuya “katılıyorum” düşüncesinde yaklaştıkları görülmektedir. Katılımcıların oldukça büyük çoğunluğunun da belirttikleri üzere Kaş ilçesinin mevcut kazancı turizmden sağlanmaktadır.

TE3 kodlu “Turizm bölgeye daha çok yatırım çekmektedir.” sorusuna katılımcıların %36,7’sinin *kesinlikle katılıyorum*, %39’unun *katılıyorum*, %3,5’inin *fikrim yok*, %16,6’sının *katılmıyorum* ve %4,2’sinin *kesinlikle katılmıyorum* dedikleri ortaya çıkmıştır. Sorunun aritmetik ortalama değeri (3,87) dikkate alındığında katılımcıların büyük bir kesiminin bu konuya “katılıyorum” düşüncesinde yaklaştıkları görülmektedir. Kaş ta yapılan

yatırımların ağırlıklı olarak turizm tesisleri ve hizmetlerine dönük olduğu katılımcılarca ifade edilmiştir.

Tablo genelindeki aritmetik ortalama olan 4,02 sonucundan ise ankette yöneltilen sorulara verilen yanıtların genel anlamda Kaş'taki gençlerin meslek seçiminin turizm ağırlıklı olacağı yönünde "katılıyorum" yaklaşımının olduğunu bir göstergesidir.

Tablo 5.3.3. Turizm Kaş'ın Fiziki Yapısını Ve Sosyal İmkânlarını Nasıl Etkilemiştir?

Soru kodu	A.O.	S.S.	Katılım Oranı (%)				
			++	+	0	-	--
TF 10	4,68	0,581	71,1	26,9	1,0	0,4	0,6
TF 11	4,55	0,741	64,9	28,2	4,2	1,6	1,1
TF 3	4,54	0,700	61,0	35,1	1,3	1,6	1,0
TF 12	4,53	0,801	64,9	28,3	2,9	2,3	1,6
TF 2	4,50	0,729	59,1	36,4	1,2	2,3	1,0
TF 8	4,49	0,848	63,3	30,2	1,0	3,6	1,9
TF 9	4,49	0,837	63,1	29,5	1,9	4,2	1,3
TF 5	4,45	0,808	58,4	34,7	1,6	4,2	1,1
TF 4	4,28	0,971	51,3	36,4	2,9	7,5	1,9
TF 6	4,16	1,137	51,4	31,5	3,2	9,7	4,2
TF 7	3,26	1,425	27,3	24,4	7,5	29,2	11,6
TF 1	2,53	1,371	11,0	20,8	5,5	35,4	27,3
Tüm cevapların aritmetik ortalaması							
			4,21				

++ Kesin.Katılıyorum, + Katılıyorum, 0 Fikrim Yok, - Katılmıyorum, -- Kesin.Katılmıyorum
A.O.: Aritmetik Ortalama, S.S.: Standart Sapma

Araştırma sorusu ankette yer alan 12 soru ile test edilmiştir.

TF10 kodlu "Doğal çevrenin korunması benim için önemlidir." sorusuna katılımcıların %71,1'inin *kesinlikle katılıyorum*, %26,9'unun *katılıyorum*, %1'inin *fikrim yok*, %0,4'ünün *katılmıyorum* ve %0,6'sının *kesinlikle*

katılmıyorum dedikleri ortaya çıkmıştır. Bu ortalama aynı zamanda diğer fikirler arasındaki en yüksek ortalamayı temsil etmektedir. Sorunun aritmetik ortalama değeri (4,68) dikkate alındığında katılımcıların Kaş'ın doğal çevresini koruma bilincinde oldukları ve bu yönde yapılan çalışmalara “kesinlikle katılıyorum” düşüncesinde yaklaştıkları görülmektedir.

TF11 kodlu “Okulların sayısı ve durumu benim için önemlidir”, sorusuna katılımcıların %69,9'unun *kesinlikle katılıyorum*, %28,2'sinin *katılıyorum*, %4,2'sinin *fikrim yok*, %1,6'sının *katılmıyorum* ve %1,1'inin *kesinlikle katılmıyorum* dedikleri ortaya çıkmıştır. Sorunun aritmetik ortalama değeri (4,55) dikkate alındığında katılımcıların Kaş'taki eğitim amaçlı tesislerin nitelik ve niceliğinin katılımcılarca oldukça önemsendiği ve sosyal imkanlar açısından konuya “kesinlikle katılıyorum” şeklinde yaklaştıkları görülmektedir.

TF3 kodlu “Doğal Turizm geliştirilmelidir.” sorusuna katılımcıların %61'inin *kesinlikle katılıyorum*, %35,1'inin *katılıyorum*, %1,3'ünün *fikrim yok*, %1,6'sının *katılmıyorum* ve %1'inin *kesinlikle katılmıyorum* dedikleri ortaya çıkmıştır. Sorunun aritmetik ortalama değeri (4,54) dikkate alındığında katılımcıların Kaş'ın doğal çevresinin koruma-kullanma dengesi içinde turizm amaçlı kullanmaları fikrine “kesinlikle katılıyorum” düşüncesinde yaklaştıkları görülmektedir.

TF12 kodlu “Suç oranı benim için önemlidir” sorusuna katılımcıların %69,4’ünün *kesinlikle katılıyorum*, %28,3’ünün *katılıyorum*, %2,9’unun *fikrim yok*, %2,3’ünün *katılmıyorum* ve %1,6’sının *kesinlikle katılmıyorum* dedikleri ortaya çıkmıştır. Sorunun aritmetik ortalama değeri (4,53) dikkate alındığında katılımcıların Kaş’ın sosyal güvenliğini önemsedikleri ve turizmin gelişimi içinde bu konuda alınacak önlem ve uygulamalara “kesinlikle katılıyorum” düşüncesinde oldukları anlaşılmaktadır.

TF2 kodlu “Kültürel turizm geliştirilmelidir.”, sorusuna katılımcıların %59,1’inin *kesinlikle katılıyorum*, %36,4’ünün *katılıyorum*, %1,2’sinin *fikrim yok*, %2,3’ünün *katılmıyorum* ve %1’inin *kesinlikle katılmıyorum* dedikleri ortaya çıkmıştır. Sorunun aritmetik ortalama değeri (4,50) dikkate alındığında katılımcıların Kaş’ın turizm profilini oluşturan kültürel turizmin geliştirilmesine önem verdikleri ve bu amaçla yürütülen araştırma ve çalışmalara “kesinlikle katılıyorum” düşüncesinde oldukları görülmektedir.

TF8 kodlu “Bölgenin turizm beldesi olarak reklâmı yapılmalıdır.” sorusuna katılımcıların %63,3’ünün *kesinlikle katılıyorum*, %30,2’sinin *katılıyorum*, %1’inin *fikrim yok*, %3,6’sının *katılmıyorum* ve %1,9’unun *kesinlikle katılmıyorum* dedikleri ortaya çıkmıştır. Sorunun aritmetik ortalama değeri (4,49) dikkate alındığında katılımcıların Kaş’ın turizm amaçlı tanıtımın yapılması konusuna büyük oranda “katılıyorum” düşüncesinde yaklaştıkları görülmektedir.

TF9 kodlu “Turistler için bilgi içeren harita ve rehber kitaplar çıkarılmalıdır.” sorusuna katılımcıların %63,1’inin *kesinlikle katılıyorum*, %29,5’inin *katılıyorum*, %1,9’unun *fikrim yok*, %4,2’sinin *katılmıyorum* ve %1,3’ünün *kesinlikle katılmıyorum* dedikleri ortaya çıkmıştır. Sorunun aritmetik ortalama değeri (4,49) dikkate alındığında katılımcıların Kaş’ı tanıtıcı daha fazla yayın basılmasına yönelik “katılıyorum” cevabını verdikleri görülmektedir.

TF5 kodlu “Deniz Turizmi geliştirilmelidir.” sorusuna katılımcıların %58,4’ünün *kesinlikle katılıyorum*, %34,7’sinin *katılıyorum*, %1,6’sının *fikrim yok*, %4,2’sinin *katılmıyorum* ve %1,1’inin *kesinlikle katılmıyorum* dedikleri ortaya çıkmıştır. Sorunun aritmetik ortalama değeri (4,45) dikkate alındığında katılımcıların Kaş’a denizden ulaşım konusunda yatırım yapılmasını destekledikleri ve bu yöndeki çalışmalara “katılıyorum” düşüncesinde yaklaştıkları görülmektedir.

TF4 kodlu “Günübirlik Turizm geliştirilmelidir.” sorusuna katılımcıların %51,3’ünün *kesinlikle katılıyorum*, %36,4’ünün *katılıyorum*, %2,9’unun *fikrim yok*, %7,5’inin *katılmıyorum* ve %1,9’unun *kesinlikle katılmıyorum* dedikleri ortaya çıkmıştır. Sorunun aritmetik ortalama değeri (4,28) dikkate alındığında katılımcıların Kaş’ta yakın civardaki turizm beldelerinden gelen günübirlik ziyaretçilere dair çalışmalar yapılmasını

destekledikleri ve konuya “katılıyorum” şeklinde yaklaştıkları görülmektedir.

TF6 kodlu “Ziyaretçilere hizmet eden lokanta, otel gibi servisler geliştirilmelidir.” sorusuna katılımcıların %51,4’ünün *kesinlikle katılıyorum*, %31,5’inin *katılıyorum*, %3,2’sinin *fikrim yok*, %9,7’sinin *katılmıyorum* ve %4,2’sinin *kesinlikle katılmıyorum* dedikleri ortaya çıkmıştır. Sorunun aritmetik ortalama değeri (4,16) dikkate alındığında katılımcıların Kaş’ta hizmet veren ticari mekanların servis kalitesinin artırılması yönündeki çalışmalara “katılıyorum” düşüncesinde yaklaştıkları görülmektedir.

TF7 kodlu “Daha çok küçük işyeri açılmalıdır” sorusuna katılımcıların %27,3’ünün *kesinlikle katılıyorum*, %24,4’ünün *katılıyorum*, %7,5’inin *fikrim yok*, %29,2’sinin *katılmıyorum* ve %11,6’sının *kesinlikle katılmıyorum* dedikleri ortaya çıkmıştır. Sorunun aritmetik ortalama değeri (3,26) dikkate alındığında katılımcıların Kaş’ta mevcut ticari alanların artmasının olumlu karşılandığı ancak gene de bu artışın genel tutum olarak “fikrim yok” düşüncesinde olduğu görülmektedir.

TF1 kodlu “Daha çok otel yapılmalıdır” sorusuna katılımcıların %11’inin *kesinlikle katılıyorum*, %20,8’inin *katılıyorum*, %5,5’inin *fikrim yok*, %35,4’ünün *katılmıyorum* ve %27,3’ünün *kesinlikle katılmıyorum* dedikleri ortaya çıkmıştır. Sorunun aritmetik ortalama değeri (2,53) dikkate alındığında katılımcıların Kaş’ta daha fazla otel açılması fikrine genelde

sıcak bakmadıkları ve “fikrim yok” düşüncesinde yaklaştıkları görülmektedir.

Tablonun genel aritmetik ortalaması olan 4,21 dikkate alındığında ise Kaş'taki fiziksel ve sosyal imkânların turizmden etkilendiği ve doğal çevrenin korunması ve turizmin çeşitlendirilmesi yönünde çalışmalar yapılmasına “katılıyorum” yaklaşımının olduğunun göstergesidir.

Tablo 5.3.4. Turizm Kaş'ın Tarihsel Çevresini Nasıl Etkilemiştir?

Soru kodu	A.O.	S.S.	Katılım Oranı (%)				
			++	+	0	-	--
TÇ 7	3,75	1,226	30,9	42,5	3,6	17,2	5,8
TÇ 6	3,73	1,238	31,2	40,3	5,5	16,9	6,2
Tüm cevapların aritmetik ortalaması			3,74				

++ Kesin.Katılıyorum, + Katılıyorum, 0 Fikrim Yok, - Katılmıyorum, -- Kesin.Katılmıyorum
A.O.: Aritmetik Ortalama, S.S.: Standart Sapma

Araştırma sorusu ankette yer alan 2 soru ile test edilmiştir.

TÇ7 kodlu “Turizm Tarihi çevrenin korunmasını sağlamaktadır.” sorusuna katılımcıların %30,9'unun *kesinlikle katılıyorum*, %42,5'inin *katılıyorum*, %3,6'sının *fikrim yok*, %17,2'sinin *katılmıyorum* ve %5,8'inin *kesinlikle katılmıyorum* dedikleri ortaya çıkmıştır. Sorunun aritmetik ortalama değeri (3,75) dikkate alındığında katılımcıların Kaş turizminin tarihi çevresi sayesinde geliştiğinin ve koruma bilincinin turizmle birlikte geldiğine yüksek bir oranda “katılıyorum” düşüncesinde yaklaştıkları görülmektedir.

TÇ6 kodlu “Turizm tarihi binaların restorasyonu için olumludur.” sorusuna katılımcıların %31,2’sinin *kesinlikle katılıyorum*, %40,3’ünün *katılıyorum*, %5,5’inin *fikrim yok*, %16,9’unun *katılmıyorum* ve %6,2’sinin *kesinlikle katılmıyorum* dedikleri ortaya çıkmıştır. Sorunun aritmetik ortalama değeri (3,73) dikkate alındığında katılımcıların Kaş’ta süregelen restorasyon çalışmalarının turizmle birlikte ivme kazandığına “katılıyorum” düşüncesinde yaklaştıkları görülmektedir.

Tablo genelindeki aritmetik ortalama olan (3,74) sonucundan ise ankette yöneltilen sorulara verilen yanıtların genel anlamda Kaş’ın tarihsel çevresinin turizm yoluyla korunduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 5.3.5. Turizm Ekonomik Açından Kaş’ı Kalkındırabilir Mi?

Soru kodu	A.O.	S.S.	Katılım Oranı (%)				
			++	+	0	-	--
TF 17	4,63	0,693	70,1	26,9	0,7	0,7	1,6
KES 4	4,30	1,059	56,2	31,8	1,6	6,2	4,2
TE 4	4,11	1,156	49,8	30,6	1,9	15,4	2,3
KES 2	3,77	1,234	36,4	31,2	8,4	20,8	3,2
KES 3	3,67	1,334	35,7	29,9	7,5	19,5	7,5
KES 10	3,39	1,552	35,4	23,1	4,5	19,2	17,8
TE 5	3,34	1,420	28,2	27,6	5,2	27,9	11,1
KES 1	3,20	1,286	17,2	33,8	10,1	29,8	9,1
Tüm cevapların aritmetik ortalaması							
3,80							

++ Kesin.Katılıyorum, + Katılıyorum, 0 Fikrim Yok, - Katılmıyorum, -- Kesin.Katılmıyorum
A.O.: Aritmetik Ortalama, S.S.: Standart Sapma

Araştırma sorusu ankette yer alan 8 soru ile test edilmiştir.

TF17 kodlu “Ekonomik gelişme benim için önemlidir”, sorusuna katılımcıların %70,1’inin *kesinlikle katılıyorum*, %29,6’sının *katılıyorum*,

%0,7'sinin *fikrim yok*, %0,7'sinin *katılmıyorum* ve %1,6'sının *kesinlikle katılmıyorum* dedikleri ortaya çıkmıştır. Sorunun aritmetik ortalama değeri (4,63) dikkate alındığında katılımcıların ekonomik gelişimi önemsedikleri ve Kaş'ta istihdam olanaklarının gelecekte daha iyi olacağına “kesinlikle katılıyorum” düşüncesinde oldukları görülmektedir.

KES4 kodlu “Burada yaşamaktan memnunum.” sorusuna katılımcıların %56,2'sinin *kesinlikle katılıyorum*, %31,8'inin *katılıyorum*, %1,6'sının *fikrim yok*, %6,2'sinin *katılmıyorum* ve %4,2'sinin *kesinlikle katılmıyorum* dedikleri ortaya çıkmıştır.

Sorunun aritmetik ortalama değeri (4,30) dikkate alındığında katılımcıların Kaş'ta yaşamaya devam etme yönünde “katılıyorum” düşüncesinde oldukları görülmektedir.

TE4 kodlu “Turizm ürün fiyatlarının artmasına neden olmaktadır”, sorusuna katılımcıların %49,8'inin *kesinlikle katılıyorum*, %30,6'sının *katılıyorum*, %1,9'unun *fikrim yok*, %15,4'ünün *katılmıyorum* ve %2,3'ünün *kesinlikle katılmıyorum* dedikleri ortaya çıkmıştır. Sorunun aritmetik ortalama değeri (4,11) dikkate alındığında katılımcıların turizm beldesinde olmaları nedeniyle tüketim mallarını daha pahallı aldıkları konusuna “katılıyorum” düşüncesinde yaklaştıkları anlaşılmaktadır.

KES2 kodlu “Özel sektör burada daha çok iş alanı üretmektedir,” sorusuna katılımcıların %36,4’ünün *kesinlikle katılıyorum*, %31,2’sinin *katılıyorum*, %8,4’ünün *fikrim yok*, %20,8’inin *katılmıyorum* ve %3,2’sinin *kesinlikle katılmıyorum* dedikleri ortaya çıkmıştır. Sorunun aritmetik ortalama değeri (3,77) dikkate alındığında katılımcıların Kaş’ta özel sektörün turizm alanında daha çok iş alanı açtığına “katılıyorum” düşüncesinde yaklaştıkları anlaşılmaktadır.

KES3 kodlu “Devlet burada daha çok iş alanı üretmelidir”, sorusuna katılımcıların %35,7’sinin *kesinlikle katılıyorum*, %29,9’unun *katılıyorum*, %7,5’inin *fikrim yok*, %19,5’inin *katılmıyorum* ve %7,5’inin *kesinlikle katılmıyorum* dedikleri ortaya çıkmıştır. Sorunun aritmetik ortalama değeri (3,67) dikkate alındığında katılımcıların Kaş’ta devlet tarafından iş alanı açılması yönünde istekli oldukları anlaşılmakta ve bu konuda yapılacak devlet yatırıma istekli oldukları görülmektedir. Katılımcıların sorudaki yaklaşıma “katılıyorum” düşüncesinde oldukları görülmektedir.

KES10 kodlu “Burada turizm dışında geliştirebilecek sektör bulunmamaktadır.” sorusuna katılımcıların %35,4’ünün *kesinlikle katılıyorum*, %23,1’inin *katılıyorum*, %4,5’inin *fikrim yok*, %19,2’sinin *katılmıyorum* ve %17,8’inin *kesinlikle katılmıyorum* dedikleri ortaya çıkmıştır. Sorunun aritmetik ortalama değeri (3,39) dikkate alındığında katılımcıların Kaş’ta genel olarak turizm dışında geliştirebilecek bir sektör olmadığı konusundaki yargının güçlü olduğu ancak tek yönlü gelişmenin

katılımcılarda başka sektörlerinde olması gerektiği düşüncesiyle “fikrim yok” kararının oluştuğu gözlenmektedir.

TE5 kodlu “Yerel halk turizm bölgesinde geçim zorluğu çekmektedir”, sorusuna katılımcıların %28,2’sinin *kesinlikle katılıyorum*, %27,6’sının *katılıyorum*, %5,2’sinin *fikrim yok*, %27,9’unun *katılmıyorum* ve %11,1’inin *kesinlikle katılmıyorum* dedikleri ortaya çıkmıştır. Sorunun aritmetik ortalama değeri (3,34) ve yüzde değerleri alındığında Kaş’ta geçim zorluğu olup olmadığına dair genel kanının katılımcıların görüşleri uyarınca tam olarak ifade edilemediği anlaşılmakta ve soru için genel tutumun “fikrim yok” olarak belirlendiği görülmektedir.

KES1 kodlu “Ekonominin durumu kötüdür”, sorusuna katılımcıların %17,2’sinin *kesinlikle katılıyorum*, %33,8’inin *katılıyorum*, %10,1’inin *fikrim yok*, %29,8’inin *katılmıyorum* ve %9,1’inin *kesinlikle katılmıyorum* dedikleri ortaya çıkmıştır. Sorunun aritmetik ortalama değeri (3,20) dikkate alındığında katılımcıların Kaş’ın genel olarak ekonomik açıdan hak ettiği noktada kalkınamadığını ancak bunun gerekçeleri ve sürekliliğine dair “fikrim yok” düşüncesinde oldukları anlaşılmaktadır.

Tablo genelindeki aritmetik ortalama olan (3,80) sonucundan ise turizmin Kaş’ı genel anlamda ekonomik açıdan kaldıran bir sektör olduğuna ilişkin “katılıyorum” yaklaşımının genel bir kanı olduğunun bir göstergesidir.

Tablo 5.3.6. Kaş'ı Diğer Turizm Beldelerinden Farklı Kılan Özelliği Nedir?

Soru kodu	A.O.	S.S.	Katılım Oranı (%)				
			++	+	0	-	--
KES 6	4,36	0,937	56,5	33,1	2,9	5,2	2,3
KES 7	4,35	0,903	54,9	33,8	4,9	4,9	1,5
KES 9	4,06	1,202	49,7	27,6	6,8	11,0	4,9
KES 8	3,18	1,561	33,4	14,0	7,8	26,9	17,9
Tüm cevapların aritmetik ortalaması							
			3,99				

++ Kesin.Katılıyorum, + Katılıyorum, 0 Fikrim Yok, - Katılmıyorum, -- Kesin.Katılmıyorum
A.O.: Aritmetik Ortalama, S.S.: Standart Sapma

Araştırma sorusu ankette yer alan 4 soru ile test edilmiştir.

KES6 kodlu “Burası bana huzur ve mutluluk vermektedir”, sorusuna katılımcıların %56,5’inin *kesinlikle katılıyorum*, %33,1’inin *katılıyorum*, %2,9’unun *fikrim yok*, %5,2’sinin *katılmıyorum* ve %2,3’ünün *kesinlikle katılmıyorum* dedikleri ortaya çıkmıştır. Sorunun aritmetik ortalama değeri (4,36) dikkate alındığında katılımcıların Kaş’ın ortamının huzurlu ve mutluluk verici olduğu fikrine “katılıyorum” düşüncesinde görülmektedir.

KES7 kodlu “Toplumda olan olaylarla ilgileniyorum”, sorusuna katılımcıların %54,9’unun *kesinlikle katılıyorum*, %33,8’inin *katılıyorum*, %4,9’unun *fikrim yok*, %4,9’unun *katılmıyorum* ve %1,5’inin *kesinlikle katılmıyorum* dedikleri ortaya çıkmıştır. Sorunun aritmetik ortalama değeri (4,35) dikkate alındığında katılımcıların toplum yaşantısının turizmden etkilendiği fikrine katılım gösterdikleri ve turizmin topluma yansımaları konusunda duyarlılığa “katılıyorum” düşüncesinde oldukları görülmektedir.

KES9 kodlu “Başka yere taşınmak zorunda kalsam üzülürüm” sorusuna katılımcıların %49,7’sinin *kesinlikle katılıyorum*, %27,6’sının *katılıyorum*, %6,8’inin *fikrim yok*, %11,0’inin *katılmıyorum* ve %4,9’inin *kesinlikle katılmıyorum* dedikleri ortaya çıkmıştır. Sorunun aritmetik ortalama değeri (4,06) dikkate alındığında katılımcıların Kaş’ta yaşamaktan memnun oldukları ve orada sürekli yerleşik hayat sürme yönünde “katılıyorum” düşüncesinde oldukları görülmektedir.

KES8 kodlu “Buranın planlı gelişiminden memnunum” sorusuna katılımcıların %33,4’ünün *kesinlikle katılıyorum*, %14’ünün *katılıyorum*, %7,8’siznin *fikrim yok*, %26,9’unun *katılmıyorum* ve %17,9’unun *kesinlikle katılmıyorum* dedikleri ortaya çıkmıştır. Sorunun aritmetik ortalama değeri (3,18) dikkate alındığında katılımcıların Kaş’ın planlı gelişimine dair olumlu düşüncelere sahip oldukları ancak soru genelinde planlama uygulamalarının sonuçları yönünde eğilimin “fikrim yok” yönünde olduğu görülmektedir.

Tablo genelindeki aritmetik ortalama olan 3,99 sonucundan ise turizmin Kaş’ta yaşayan halkın Kaş’ı aynı yöredeki diğer turizm beldelerinden daha yaşanabilir olduğuna ve orada yaşamaktan memnun olduklarına “katılıyorum” yaklaşımının olduğunun bir göstergesidir.

5.3.7. Yerel İdarenin Planlama Çalışmaları Ve Kaş'ın Doğal Çevresi Turizmden Şekilde Etkilemektedir?

Soru kodu	A.O.	S.S.	Katılım Oranı (%)				
			++	+	0	-	--
TF 18	4,62	0,677	67,9	29,5	0,3	1,0	1,3
TF 15	4,60	0,684	67,5	28,2	2,6	0,4	1,3
TF 14	4,60	0,689	67,5	28,6	1,9	0,7	1,3
TF 13	4,60	0,713	68,2	27,6	1,6	1,3	1,3
KES 8	3,18	1,561	33,4	14,0	7,8	26,9	17,9
TÇ 3	3,01	1,360	18,5	25,0	7,1	37,3	12,0
TÇ 2	2,96	1,287	15,3	26,3	6,8	42,9	8,8
TÇ 4	2,94	1,351	17,5	23,7	5,2	41,9	11,7
TÇ 5	2,89	1,380	16,2	24,7	7,1	35,4	16,6
TÇ 1	2,50	1,225	7,8	20,1	5,2	48,1	18,8
Tüm cevapların aritmetik ortalaması			3,59				

++ Kesin.Katılıyorum, + Katılıyorum, 0 Fikrim Yok, - Katılmıyorum, -- Kesin.Katılmıyorum
A.O.: Aritmetik Ortalama, S.S.: Standart Sapma

Araştırma sorusu ankette yer alan 10 soru ile test edilmiştir.

TF18 Kodlu “Yollar ve ulaşım durumu benim için önemlidir.” sorusuna anketi yanıtlayanların %67,9'unun *kesinlikle katılıyorum*, %29,5'inin *katılıyorum*, %1'inin *katılmıyorum*, %1,3'ünün ise *kesinlikle katılmıyorum* cevaplarını verdikleri görülmektedir. Sorunun aritmetik ortalama değeri (4,62) dikkate alındığında, katılımcıların bu konuda “kesinlikle katılıyorum” düşüncesinde oldukları ve çalışmanın teorik bölümünde de açıklanan turizm ve ulaşım konusuna önem verdikleri anlaşılmaktadır.

TF15 kodlu “Altyapının geliştirilerek çevrenin korunması benim için önemlidir.” sorusuna anketi yanıtlayanların %67,5'inin *kesinlikle katılıyorum*, %28,2'sinin *katılıyorum*, %2,6'sının *fikrim yok*, %0,4'ünün *katılmıyorum* ve %1,3'ünün *kesinlikle katılmıyorum* dedikleri ortaya

çıkmiştir. Sorunun aritmetik ortalama değeri (4,60) dikkate alındığında katılımcıların altyapının geliştirilmesi ve çevrenin korunması faaliyetlerine “kesinlikle katılıyorum” düşüncesinde yaklaştıkları ve bu kapsamda Kaş’ın yerel idaresinin çalışmalarını önemsedikleri anlaşılmaktadır.

TF14 kodlu “Planlı gelişim benim için önemlidir.” sorusuna katılımcıların %67,5’inin *kesinlikle katılıyorum*, %28,6’sının *katılıyorum*, %1,9’unun *fikrim yok*, %0,4’ünün *katılmıyorum* ve %1,3’ünün *kesinlikle katılmıyorum* dedikleri ortaya çıkmıştır. Sorunun aritmetik ortalama değeri (4,60) dikkate alındığında katılımcıların planlı gelişme konusuna “kesinlikle katılıyorum” düşüncesinde yaklaştıkları ve bu kapsamda Kaş’taki planlama faaliyetlerine önem verdikleri görülmektedir.

TF13 kodlu “Parklar ve yeşil alanlar için önemlidir.” sorusuna katılımcıların %68,2’sinin *kesinlikle katılıyorum*, %27,6’sının *katılıyorum*, %1,6’sının *fikrim yok*, %1,3’ünün *katılmıyorum* ve %1,3’ünün *kesinlikle katılmıyorum* dedikleri ortaya çıkmıştır. Sorunun aritmetik ortalama değeri (4,60) dikkate alındığında katılımcıların kent içi ve çevresinde rekreasyon amaçlı alanların olması konusuna “kesinlikle katılıyorum” düşüncesinde yaklaştıkları ve Kaş’ta bu alanların planlanarak hayata geçirilmesi konusuna önem verdikleri görülmektedir.

KES8 kodlu “Buranın planlı gelişiminden memnunum”, sorusuna katılımcıların %33,4’ünün *kesinlikle katılıyorum*, %14’ünün *katılıyorum*,

%7,8'siznin *fikrim yok*, %26,9'unun *katılmıyorum* ve %17,9'unun *kesinlikle katılmıyorum* dedikleri ortaya çıkmıştır. Sorunun aritmetik ortalama değeri (3,18) dikkate alındığında katılımcıların planlama çalışmalarını memnuniyetle karşıladıkları ancak uygulama boyutunda yürütülen işlemler konusunda "fikrim yok" düşüncesinde oldukları görülmektedir.

TÇ3 kodlu "Turizm doğayı korumaktadır.", sorusuna katılımcıların %18,5'unun *kesinlikle katılıyorum*, %25'inin *katılıyorum*, %7,1'inin *fikrim yok*, %37,3'ünün *katılmıyorum* ve %12'sinin *kesinlikle katılmıyorum* dedikleri ortaya çıkmıştır. Bu ortalama aynı zamanda diğer fikirler arasındaki en düşük ortalamayı temsil etmektedir. Sorunun aritmetik ortalama değeri (3,01) dikkate alındığında katılımcıların turizmin kavram olarak doğayı koruması gerektiğini düşündükleri ancak yapılan uygulamalar sonucu oluşan mevcut durumun doğa oluşturduğu tahribat yüzünden "fikrim yok" düşüncesinde oldukları görülmektedir.

TÇ2 kodlu "Turizm parkların ve yeşil alanların artmasını sağlamaktadır", sorusuna katılımcıların %13,5'inin *kesinlikle katılıyorum*, %26,3'ünün *katılıyorum*, %6,8'inin *fikrim yok*, %42,9'ünün *katılmıyorum* ve %8,8'inin *kesinlikle katılmıyorum* dedikleri ortaya çıkmıştır. Sorunun aritmetik ortalama değeri (2,96) dikkate alındığında katılımcıların Kaş'ta turizm faaliyetlerine hizmet verecek yeşil alanların olması gerektiğinden az olması nedeniyle "fikrim yok" düşüncesinde oldukları görülmektedir.

TÇ4 kodlu “Turizm gürültü ve kirlilik yaratmaktadır”, sorusuna katılımcıların %17,5’inin *kesinlikle katılıyorum*, %23,7’sinin *katılıyorum*, %5,2’sinin *fikrim yok*, %41,9’unun *katılmıyorum* ve %11,7’sinin *kesinlikle katılmıyorum* dedikleri ortaya çıkmıştır. Sorunun aritmetik ortalama değeri (2,94) dikkate alındığında katılımcıların Kaş’ta turizm faaliyetlerinden kaynaklı olarak gürültü ve kirlilik sorunu oluşmadığını düşündükleri ve bu sorunları doğuran faaliyetlere dair “fikrim yok” düşüncesinde oldukları görülmektedir.

TÇ5 kodlu “Turizm planlı gelişim sağlamaktadır.”, sorusuna katılımcıların %16,2’sinin *kesinlikle katılıyorum*, %24,7’sinin *katılıyorum*, %7,1’inin *fikrim yok*, %35,4’ünün *katılmıyorum* ve %16,6’sının *kesinlikle katılmıyorum* dedikleri ortaya çıkmıştır. Sorunun aritmetik ortalama değeri (2,89) dikkate alındığında katılımcıların Kaş’ta turizm faaliyetlerinin planlı gelişmediğini ve bu nedenle bu soru kapsamında “fikrim yok” düşüncesinde oldukları görülmektedir.

TÇ1 kodlu “Turizm gereğinden fazla kalabalık yaratmaktadır.”, sorusuna katılımcıların %7,8’inin *kesinlikle katılıyorum*, %20,1’inin *katılıyorum*, %5,2’sinin *fikrim yok*, %48,1’inin *katılmıyorum* ve %18,8’inin *kesinlikle katılmıyorum* dedikleri ortaya çıkmıştır. Sorunun aritmetik ortalama değeri (2,50) dikkate alındığında katılımcıların Kaş’ta turizm faaliyetlerinin gereğinden fazla kalabalık yarattığı düşüncesine katılmadıkları ve soruya ilişkin “fikrim yok” düşüncesinde oldukları görülmektedir.

Tablonun genel aritmetik ortalaması olan 3,59 dikkate alındığında ise Kaş'taki yerel idarenin çalışmalarının genellikle olumlu karşılandığı ve planlama ve çevreyi korumaya yönelik daha sıkı önlemlerin alınmasına yönelik "katılıyorum" yaklaşımının olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 5.3.8. Kaş'ta yabancıların mülk edinerek yerleşik yaşama geçmelerini nasıl karşılanmaktadır?

Soru kodu	A.O.	S.S.	Katılım Oranı (%)				
			++	+	0	-	--
TE 6	4,55	0,787	65,9	29,2	0,0	3,6	1,3
KES 5	3,34	1,448	26,6	30,2	11,7	14,0	17,5
TF 19	2,55	1,584	17,5	18,8	5,7	16,9	41,2
Tüm cevapların aritmetik ortalaması			3,48				

++ Kesin.Katılıyorum, + Katılıyorum, 0 Fikrim Yok, - Katılmıyorum, -- Kesin.Katılmıyorum
A.O.: Aritmetik Ortalama, S.S.: Standart Sapma

Araştırma sorusu ankette yer alan 3 soru ile test edilmiştir.

TE 6 kodu ile tabloda yer alan "Turizm konut fiyatlarında ve standartlarında artış yaratmaktadır." anket katılımcılarının %65,9'u kesinlikle katılıyorum, %29,2'si katılıyorum, %3,6'sı katılmıyorum ve %1,3'ü kesinlikle katılmıyorum cevabını vermişlerdir. Sorunun aritmetik ortalama değeri (4,55) dikkate alındığında Kaş'ta yaşayanların konut fiyatlarındaki artışın nedeni olarak turizm faaliyetlerini gördükleri anlaşılmaktadır.

KES5 kodlu "Buraya yerleşen yabancıardan memnunum", sorusuna katılımcıların %26,6'sının kesinlikle katılıyorum, %30,2'sinin katılıyorum, %11,7'sinin fikrim yok, %14'ünün katılmıyorum, %17,5'inin kesinlikle

katılmıyorum cevaplarını verdikleri görülmektedir. Kaş'ta yaşayan ve anketi yanıtlayanların çoğunun fikren Kaş'a yerleşen yabancıların varlığından memnun oldukları, ancak sorunun aritmetik ortalama değeri (3,34) dikkate alındığında ortaya çıkan *fikrim yok* yanıtı göz önüne alındığında bu konuya dair bir takım endişeler taşıdıkları sonucuna varmak mümkün olmaktadır.

TF19 Kodlu "Gelen Yabancıların burada konut edinerek yerleşik yaşama geçmelerini olumlu buluyorum." sorusuna katılımcıların %17,5'inin *kesinlikle katılıyorum*, %18,8'inin *katılıyorum*, %5,7'inin *fikrim yok*, %16,9'unun *katılmıyorum* ve %41,2'sinin *kesinlikle katılmıyorum* cevaplarını verdikleri görülmektedir. Bu sonuçtan katılımcıların büyük bir çoğunluğunun yabancıların Kaş'ta mülk edinerek yerleşik hayata geçmelerini uygun görmedikleri ancak soru için sınırdan çıkan aritmetik ortalama değeri (2,55) uyarınca bu olgunun uzun vadede getireceklerine ilişkin kararsız bir yaklaşım sergiledikleri izlenmektedir.

Tablo genelindeki aritmetik ortalama olan 3,48 sonucundan ise araştırma sorusu olan "Kaş'ta yabancıların mülk edinerek yerleşik hayata geçmeleri" konusunda "*fikrim yok*" yaklaşımının olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 5.3.9. Turizm Dışında Önerilen Sektörler

Sektör	Kişi Sayısı	Yüzde Oranı (%)
Tarım	38	38,3
Balıkçılık	18	17,8
Eğitim	11	12,2
Orman	10	7,2
Kültür	8	6,2
Hayvancılık	7	6,1
İnşaat	6	3,3
Küçük Sanayi	6	3,3
Arıcılık	5	2,8
Ticaret	4	2,2
Tekstil	1	0,6
Toplam	114	100,0

Anket formunun sonunda yer alan “Burada turizm dışında geliştirilebilecek sektör bulunmamaktadır.” sorusuna “katılmıyorum” veya “kesinlikle katılmıyorum” cevabını veren 114 kişi olmuştur. Bu noktadan hareketle katılımcıların %37’sinin Kaş için gelişmesini önerdikleri ilk üç sektör %38,3 oranı ile Tarım, %17,8 oranı ile Balıkçılık ve %12,2 oranında Eğitim sektörleridir.

Anket Sorularına Genel Tutum ve Yüzdeleri Tablosu genel tutumda kesinlikle katılıyorum cevabına göre aritmetik ortalaması en yüksek olandan en düşük olana doğru sıralanarak aşağıda verilmektedir.

5.4 GENEL DEĞERLENDİRME

5.4.1. Aritmetik Ortalamalara Göre Üç Grubun Karşılaştırması

Soru Kodu	Tercih Sırası	Kamu	Tercih Sırası	Halk	Tercih Sırası	Turizm	Tercih Sırası	Genel
TF10. Doğal çevrenin korunması benim için önemlidir	1	4,58	1	4,64	2	4,82	1	4,68
TF17. Ekonomik gelişme benim için önemlidir	2	4,44	2	4,60	1	4,85	2	4,63
TF18. Yollar ve ulaşım durumu benim için önemlidir.	5	4,50	5	4,54	3	4,82	3	4,62
TF15. Altyapının geliştirilerek çevrenin korunması benim için önemlidir.	8	4,47	6	4,53	4	4,80	4	4,60
TF14. Planlı gelişim benim için önemlidir.	4	4,53	10	4,50	7	4,77	5	4,60
TF13. Parklar ve yeşil alanlar benim için önemlidir.	6	4,50	7	4,51	5	4,79	6	4,60
TE6. Turizm konut fiyatlarında ve standartlarında artış yaratmaktadır.	7	4,48	4	4,58	15	4,59	7	4,55
TF11. Okulların sayısı ve durumu benim için önemlidir	3	4,56	9	4,51	17	4,58	8	4,55
TF3. Doğal Turizm geliştirilmelidir.	10	4,31	3	4,56	6	4,78	9	4,54
TF12. Suç oranı benim için önemlidir	9	4,41	13	4,43	9	4,75	10	4,53
TF2. Kültürel turizm geliştirilmelidir.	12	4,30	12	4,47	10	4,73	11	4,50
TF8. Bölgenin turizm beldesi olarak reklamı yapılmalıdır.	15	4,23	8	4,51	11	4,73	12	4,49
TF9. Turistler için bilgi içeren harita ve rehber kitaplar çıkarılmalıdır.	13	4,26	14	4,45	8	4,76	13	4,49
TF5. Deniz Turizmi geliştirilmelidir.	17	4,15	11	4,50	12	4,70	14	4,45
KES6.Burası bana huzur ve mutluluk vermektedir	18	4,05	15	4,42	14	4,61	15	4,36
KES7.Toplumda olan olaylarla ilgileniyorum	14	4,26	17	4,31	19	4,51	16	4,35
KES4.Burada yaşamaktan memnunum	20	4,00	18	4,31	16	4,59	17	4,30
TF16.Değişik yerlerden gelen ziyaretçilerin kültürlerini öğrenmek benim için önemlidir.	22	3,94	19	4,25	13	4,68	18	4,29
TF4.Günübirlik Turizm geliştirilmelidir.	21	3,96	16	4,35	18	4,53	19	4,28
TE2.Turizm bölgede daha çok iş ve istihdam yaratmaktadır	19	4,03	24	4,01	21	4,47	20	4,17
TF6.Ziyaretçilere hizmet eden lokanta, otel gibi servisler geliştirilmelidir.	16	4,16	23	4,07	26	4,25	21	4,16
TK7.Yerel halk ziyaretçilerle iyi ilişkiler kurma isteğinde olup daha fazla ziyaretçi gelmesini beklemektedir.	24	3,85	20	4,19	23	4,35	22	4,13
TE4.Turizm ürün fiyatlarının artmasına neden olmaktadır	11	4,31	25	4,01	33	4,01	23	4,11

Soru Kodu	Tercih Sırası	Kamu	Tercih Sırası	Halk	Tercih Sırası	Turizm	Tercih Sırası	Genel
TK9.Ziyaretçiler yerel kültüre, sanata, yemeklere ve yaşam biçimine ilgi duymaktadır.	23	3,90	27	4,00	24	4,31	24	4,07
KES9. Başka yere taşınmak zorunda kalsam üzülürüm	32	3,56	21	4,11	20	4,51	25	4,06
TE1. Kazancımız turizmden sağlanmaktadır.	33	3,51	22	4,08	22	4,47	26	4,02
TK12. Turizmle birlikte kültürümüz daha iyi tanınmaktadır.	27	3,74	26	4,01	25	4,31	27	4,02
TK6. Turizm sayesinde dünya barışına katkı sağlanmaktadır.	28	3,71	30	3,88	28	4,20	28	3,93
TK10. Turizm halkın dünya görüşünü olumlu değiştirmektedir.	30	3,62	28	3,97	30	4,14	29	3,91
TE3. Turizm bölgeye daha çok yatırım çekmektedir	29	3,67	34	3,78	29	4,16	30	3,87
TK11. Turizmle birlikte giyim tarzında olumlu değişim olmaktadır.	35	3,47	33	3,79	31	4,11	31	3,79
TK8. Sanat, el sanatları ve yerel kültür turizm sayesinde yeniden canlanmaktadır.	31	3,58	31	3,87	35	3,89	32	3,78
KES2. Özel sektör burada daha çok iş alanı üretmektedir	36	3,46	32	3,81	32	4,04	33	3,77
TÇ7. Turizm Tarihi çevrenin korunmasını sağlamaktadır.	26	3,77	36	3,74	36	3,74	34	3,75
TÇ6. Turizm tarihi binaların restorasyonu için olumludur.	25	3,81	35	3,67	37	3,71	35	3,73
KES3. Devlet burada daha çok iş alanı üretmelidir	37	3,44	29	3,92	39	3,53	36	3,67
TK4. Turistler yerel halkla iletişim içindedirler.	34	3,48	38	3,53	40	3,49	37	3,50
TK1. Ziyaretçiler bölge halkı yaşam tarzını olumlu etkilemektedir.	43	3,00	41	3,38	34	4,00	38	3,46
KES10.Burada turizm dışında gelişebilecek sektör bulunmamaktadır.	40	3,03	43	3,18	27	4,22	39	3,39
KES5.Buraya yerleşen yabancılardan memnunum	48	2,89	37	3,56	38	3,58	40	3,34
TE5.Yerel halk turizm bölgesinde geçim zorluğu çekmektedir.	41	3,29	40	3,43	41	3,30	41	3,34
TF7.Daha çok küçük işyeri açılmalıdır (hediyelikçi, foto.).	38	3,33	42	3,26	45	3,19	42	3,26
KES1.Ekonominin durumu kötüdür	51	2,83	39	3,48	43	3,29	43	3,20
KES8.Buranın planlı gelişiminden memnunum	42	3,03	44	3,25	44	3,26	44	3,18
TÇ3.Turizm doğayı korumaktadır.	46	2,93	49	2,80	42	3,30	45	3,01
TÇ2.Turizm parkların ve yeşil alanların artmasını sağlamaktadır	45	2,95	50	2,79	46	3,14	46	2,96
TÇ4.Turizm gürültü ve kirlilik yaratmaktadır	39	3,05	46	3,09	48	2,68	47	2,94

Soru Kodu	Tercih Sırası	Kamu	Tercih Sırası	Halk	Tercih Sırası	Turizm	Tercih Sırası	Genel
TK2.Turizm suç oranını arttırmaktadır.	44	3,00	45	3,17	49	2,59	48	2,92
TÇ5.Turizm planlı gelişim sağlamaktadır.	49	2,88	52	2,73	47	3,06	49	2,89
TK5.Turizm yörede toplum huzurunu bozan davranışların ortaya çıkmasına neden olmaktadır.	47	2,89	48	2,91	51	2,33	50	2,71
TK3.Turizm toplumdaki şiddeti arttırmaktadır.	50	2,87	47	2,93	52	2,27	51	2,69
TF19.Gelen Yabancıların konut edinerek yerleşik yaşama geçmelerini olumlu buluyorum.	52	2,38	51	2,69	50	2,58	52	2,55
TF1.Daha çok otel yapılmalıdır	53	2,66	53	2,73	53	2,20	53	2,53
TÇ1.Turizm gereğinden fazla kalabalık yaratmaktadır	54	2,86	54	2,48	54	2,16	54	2,50

Araştırmanın genel sorusu olan “Kaş'ta turizm faaliyetleri doğal ve kültürel yapıdaki değişimleri nasıl ve ne derecede etkilemektedir?” sorusuna gelirlerinin tümünü turizmden sağlayan (turizm), gelirlerinin bir bölümünü turizmden sağlayan (halk) ve turizmle hiçbir ilişkisi bulunmayan (kamu) üç grup üzerinde uygulanan anket sonucu elde edilen veriler değerlendirildiğinde:

Anketteki 54 değişkene verilen yanıtlardan her üç grubun aynı ve farklı fikirde oldukları gözlemlenmektedir.

Verilen cevaplar doğrultusunda yapılan SPSS analizine göre Genel Tutumda ilk sıralarda yer alan soruların çoğunluğunu (7. sıra hariç) turizmin etkilerinden ziyade turistik faaliyetler ve istekler ve Kaş'ın ekonomik ve sosyo-kültürel durumuna dair yöneltilen soruların oluşturduğu görülmektedir. Bu sıralama içinde ise grupların tercihlerinin farklılaştığı ve genel olarak kazanç sağladıkları alanı baz alarak anketi

cevaplandıkları anlaşılmaktadır. Örneğin genel tutuma göre ilk sırada yer alan “Doğal çevrenin korunması benim için önemlidir.” sorusu kamu ve halk grubunun da en çok “kesinlikle katılıyorum” yanıtı verdikleri soru olduğu ancak turizm grubunun bu soruyu 2. sırada değerlendirdiği göze çarpmaktayken genel tutumda 2. sırada yer alan “Ekonomik gelişme benim için önemlidir.” sorusuna kamu ve halk 2. sırada değerlendirirken, turizm grubunun bu soruyu ilk sırada değerlendirdiği görülmektedir. Bu noktadan da anlaşılacağı üzere kazancı doğrudan turizmden olan grup öncelikle Kaş’ın ekonomik girdileriyle ilgilenmekte, ancak Kaş’ta yaşayan ve doğrudan turizmle ilintili işlerle uğraşmayan grup ise öncelikle doğal çevrenin korunması konularına önem verdikleri anlaşılmaktadır.

Genel tutum değerlerinin 5. sırasında yer alan planlı gelişim konusunda kamu çalışanlarının 4,53 aritmetik ortalama değerine rağmen 4. sırada değerlendirdikleri, halkın 4,50 aritmetik ortalama ile 10 sırada değerlendirdiği ve turizm grubunun 4,77 aritmetik ortalama ile 7. sırada değerlendirdikleri görülmektedir. Bu noktadan da anlaşılacağı üzere kamu çalışanlarının planlama konusuna daha duyarlı oldukları görülmektedir.

Turizmin konut fiyatlarına ve standartlarına etkilerini sorgulayan ve genel tutum sonuçlarında 7. sırada yer alan soruya ise 4,48 aritmetik ortalama ile kamu çalışanları genel tutumla aynı sırada değerlendirme yapmışlar, 4,58 aritmetik ortalama ile halk 4. sırada değerlendirme yapmış, 4,59

aritmetik ortalama ile turizm grubu bu konuyu kendi içinde 15. sırada değerlendirmiştir. Bu noktadan anlaşılacağı üzere turizmin konut fiyatlarını arttırıcı etkisi olduğuna dair halkın genel kanısı hayli yüksek bulunmaktadır.

Turizm hareketlerinin Kaş'ın kültürel yapısına etkileri konusundaki tercih sıralamasının genel tutuma göre 22. sırada yer alan ve aritmetik ortalaması 4,13 olan "Yerel halk ziyaretçilerle iyi ilişkiler kurma isteğinde olup daha fazla ziyaretçi gelmesini beklemektedir." sorusuna kamu grubu 3,85 aritmetik ortalama ile 24. sırada tercih etmiş, halk 4,19 aritmetik ortalama ile 20. sırada tercih etmiş ve turizm grubu 4,35 aritmetik ortalama ile 23.sırada tercihte bulunmuşlardır. Bu veriden anlaşılacağı üzere aritmetik ortalama için kabul alınan aynı aralığa düşen sonuçların aynı zamanda yakın tercih sıralarında olmaları Kaş halkının genel anlamda turistlerden memnun oldukları görülmektedir.

Turizm hareketlerinin Kaş'ın kültürel yapısına etkileri konusundaki tercih sıralamasının genel tutuma göre 27. sırada yer alan ve aritmetik ortalaması 4,02 olan "Turizmle birlikte kültürümüz daha iyi tanınmaktadır." sorusuna kamu grubu 3,74 aritmetik ortalama ile 27. sırada tercih etmiş, halk 4,01 aritmetik ortalama ile 26. sırada tercih etmiş ve turizm grubu 4,31 aritmetik ortalama ile 25.sırada tercihte bulunmuşlardır. Bu veriden anlaşılacağı üzere gruplar turizmin kültürümüzü tanıtan bir olgu olduğu konusunda aynı fikri paylaşmaktadırlar.

Turizm hareketlerinin Kaş'taki tarihi yapıyı koruyarak restorasyonunu sağlamasına dair kültürel yapısına etkileri konusundaki tercih sıralamasının genel tutuma göre 34. ve 35. sıralarda yer alan ve aritmetik ortalaması 3,75 ve 3,73 olan "Turizm Tarihi çevrenin korunmasını sağlamaktadır." ve "Turizm tarihi binaların restorasyonu için olumludur." sorularına kamu grubu 3,77 ve 3,81 aritmetik ortalamalar ile 25. ve 26. sırada tercih etmiş, halk 3,74 ve 3,67 aritmetik ortalamalar ile 36. ve 37. sıralarda tercih etmiş ve turizm grubu 3,74 ve 3,71 aritmetik ortalamalar ile 34. ve 35. sıralarda tercihte bulunmuşlardır. Bu veriden anlaşılacağı üzere diğer iki gruptan farklı olarak kamu grubunun turizmin tarihi çevrede korumada daha etkin bir rol oynadığını kabul etmektedirler.

Turizm hareketlerinin Kaş'ın doğal yapısına etkileri konusundaki tercih sıralamasının genel tutuma göre 45. sırada yer alan ve aritmetik ortalaması 3,01 olan "Turizm doğayı korumaktadır." sorusuna kamu grubu 2,93 aritmetik ortalama ile 46. sırada tercih etmiş, halk 2,80 aritmetik ortalama ile 49. sırada tercih etmiş ve turizm grubu 3,30 aritmetik ortalama ile 42.sırada tercihte bulunmuşlardır. Bu veriden anlaşılacağı üzere gruplar turizmin doğal çevreyi koruduğu konusunda kararsız bir tutum içindedirler.

Anket genel tutum tablosunun tercih sırasına göre son iki basamağını oluşturan (53. ve 54. soru) "Daha çok otel yapılmalıdır." ve "Turizm

gereğinden fazla kalabalık yaratmaktadır.” sorularına grupların üçü de yakın aritmetik ortalamalar ve aynı tercih sırasıyla yaklaşmışlardır. buradan da anlaşılacağı üzere Kaş'ta yaşayan halk mevcut yatak kapasitesini yeterli bulmakta ve Kaş'ta turizmden kaynaklı bir kalabalık oluşmadığı doğrultusunda düşünmektedirler.

Tablo 5.4.2. Anket Sorularına Genel Tutum

Soru Kodu	Aritmetik Ortalama	Standart Sapma	++	+	0	-	--
TF10. Doğal çevrenin korunması benim için önemlidir	4,68	0,581	%71,1	%26,9	%1,0	%0,4	%0,6
TF17. Ekonomik gelişme benim için önemlidir	4,63	0,693	%70,1	%26,9	%0,7	%0,7	%1,6
TF18. Yollar ve ulaşım durumu benim için önemlidir.	4,62	0,677	%67,9	%29,5	%0,3	%1,0	%1,3
TF15. Altyapının geliştirilerek çevrenin korunması benim için önemlidir.	4,60	0,684	%67,5	%28,2	%2,6	%0,4	%1,3
TF14. Planlı gelişim benim için önemlidir.	4,60	0,689	%67,5	%28,6	%1,9	%0,7	%1,3
TF13. Parklar ve yeşil alanlar benim için önemlidir.	4,60	0,713	%68,2	%27,6	%1,6	%1,3	%1,3
TE6. Turizm konut fiyatlarında ve standartlarında artış yaratmaktadır.	4,55	0,787	%65,9	%29,2	%0,0	%3,6	%1,3
TF11. Okulların sayısı ve durumu benim için önemlidir	4,55	0,741	%64,9	%28,2	%4,2	%1,6	%1,1
TF3. Doğal Turizm geliştirilmelidir.	4,54	0,700	%61,0	%35,1	%1,3	%1,6	%1,0
TF12. Suç oranı benim için önemlidir	4,53	0,801	%64,9	%28,3	%2,9	%2,3	%1,6
TF2. Kültürel turizm geliştirilmelidir.	4,50	0,729	%59,1	%36,4	%1,2	%2,3	%1,0
TF8. Bölgenin turizm beldesi olarak reklâmı yapılmalıdır.	4,49	0,848	%63,3	%30,2	%1,0	%3,6	%1,9
TF9. Turistler için bilgi içeren harita ve rehber kitaplar çıkarılmalıdır.	4,49	0,837	%63,1	%29,5	%1,9	%4,2	%1,3
TF5. Deniz Turizmi geliştirilmelidir.	4,45	0,808	%58,4	%34,7	%1,6	%4,2	%1,1
KES6. Burası bana huzur ve mutluluk vermektedir	4,36	0,937	%56,5	%33,1	%2,9	%5,2	%2,3
KES7. Toplumda olan olaylarla ilgileniyorum	4,35	0,903	%54,9	%33,8	%4,9	%4,9	%1,5
KES4. Burada yaşamaktan memnunum	4,30	1,059	%56,2	%31,8	%1,6	%6,2	%4,2
TF16. Değişik yerlerden gelen ziyaretçilerin kültürlerini öğrenmek benim için önemlidir.	4,29	0,960	%52,6	%3,4	%5,6	%6,8	%1,6
TF4. Günübirlik Turizm geliştirilmelidir.	4,28	0,971	%51,3	%36,4	%2,9	%7,5	%1,9

Soru Kodu	Aritmetik Ortalama	Standart Sapma	++	+	0	-	--
TE2. Turizm bölgede daha çok iş ve istihdam yaratmaktadır	4,17	0,960	%42,8	%43,2	%2,9	%10,1	%1,0
TF6. Ziyaretçilere hizmet eden lokanta, otel gibi servisler geliştirilmelidir.	4,16	1,137	%51,4	%31,5	%3,2	%9,7	%4,2
TK7. Yerel halk ziyaretçilerle iyi ilişkiler kurma isteğinde olup daha fazla ziyaretçi gelmesini beklemektedir.	4,13	0,975	%40,3	%44,5	%4,9	%8,4	%1,9
TE4. Turizm ürün fiyatlarının artmasına neden olmaktadır	4,11	1,156	%49,8	%30,6	%1,9	%15,4	%2,3
TK9. Ziyaretçiler yerel kültüre, sanata, yemeklere ve yaşam biçimine ilgi duymaktadır.	4,07	1,041	%39,6	%43,5	%3,9	%10,4	%2,6
KES9. Başka yere taşınmak zorunda kalsam üzülürüm	4,06	1,202	%49,7	%27,6	%6,8	%11,0	%4,9
TE1. Kazancımız turizmden sağlanmaktadır.	4,02	1,702	%39,0	%41,9	%3,6	%13,6	%1,9
TK12. Turizmle birlikte kültürümüz daha iyi tanınmaktadır.	4,02	1,179	%44,2	%35,1	%3,2	%13,3	%4,2
TK6. Turizm sayesinde dünya barışına katkı sağlanmaktadır.	3,93	1,156	%37,0	%39,6	%8,1	%9,7	%5,5
TK10. Turizm halkın dünya görüşünü olumlu değiştirmektedir.	3,91	1,151	%35,7	%41,2	%6,5	%11,7	%4,9
TE3. Turizm bölgeye daha çok yatırım çekmektedir	3,87	1,197	%36,7	%39,0	%3,5	%16,6	%4,2
TK11. Turizmle birlikte giyim tarzında olumlu değişim olmaktadır.	3,79	1,210	%32,1	%40,6	%7,8	%13,0	%6,5
TK8. Sanat, el sanatları ve yerel kültür turizm sayesinde yeniden canlanmaktadır.	3,78	1,192	%32,1	%39,9	%6,2	%17,5	%4,2
KES2. Özel sektör burada daha çok iş alanı üretmektedir	3,77	1,234	%36,4	%31,2	%8,4	%20,8	%3,2

Soru Kodu	Aritmetik Ortalama	Standart Sapma	++	+	0	-	--
TÇ7. Turizm Tarihi çevrenin korunmasını sağlamaktadır.	3,75	1,226	%30,9	%42,5	%3,6	%17,2	%5,8
TÇ6. Turizm tarihi binaların restorasyonu için olumludur.	3,73	1,238	%31,2	%40,3	%5,5	%16,9	%6,2
KES3. Devlet burada daha çok iş alanı üretmelidir	3,67	1,334	%35,7	%29,9	%7,5	%19,5	%7,5
TK4. Turistler yerel halkla iletişim içindedir.	3,50	1,249	%23,7	%39,3	%5,8	%26,0	%5,2
TK1. Ziyaretçiler bölge halkı yaşam tarzını olumlu etkilemektedir.	3,46	1,277	%21,1	%41,2	%10,1	%17,5	%10,1
KES10. Burada turizm dışında gelişebilecek sektör bulunmamaktadır.	3,39	1,552	%35,4	%23,1	%4,5	%19,2	%17,8
KES5. Buraya yerleşen yabancılardan memnunum	3,34	1,448	%26,6	%30,2	%11,7	%14,0	%17,5
TE5. Yerel halk turizm bölgesinde geçim zorluğu çekmektedir.	3,34	1,420	%28,2	%27,6	%5,2	%27,9	%11,1
TF7. Daha çok küçük işyeri açılmalıdır (hediyelikçi, foto.).	3,26	1,425	%27,3	%24,4	%7,5	%29,2	%11,6
KES1. Ekonominin durumu kötüdür	3,20	1,286	%17,2	%33,8	%10,1	%29,8	%9,1
KES8. Buranın planlı gelişiminden memnunum	3,18	1,561	%33,4	%14,0	%7,8	%26,9	%17,9
TÇ3. Turizm doğayı korumaktadır.	3,01	1,360	%18,5	%25,0	%7,1	%37,3	%12,0
TÇ2. Turizm parkların ve yeşil alanların artmasını sağlamaktadır	2,96	1,287	%15,3	%26,3	%6,8	%42,9	%8,8
TÇ4. Turizm gürültü ve kirlilik yaratmaktadır	2,94	1,351	%17,5	%23,7	%5,2	%41,9	%11,7
TK2. Turizm suç oranını arttırmaktadır.	2,92	1,337	%13,0	%29,2	%11,7	%28,9	%17,2
TÇ5. Turizm planlı gelişim sağlamaktadır.	2,89	1,380	%16,2	%24,7	%7,1	%35,4	%16,6
TK5. Turizm yörede toplum huzurunu bozan davranışların ortaya çıkmasına neden olmaktadır.	2,71	1,328	%12,7	%20,2	%11,1	%36,7	%19,2
TK3. Turizm toplumdaki şiddeti arttırmaktadır.	2,69	1,825	%11,1	%18,8	%11,8	%37,1	%21,2

Soru Kodu	Aritmetik Ortalama	Standart Sapma	++	+	0	-	--
TF19.Gelen Yabancıların konut edinerek yerleşik yaşama geçmelerini olumlu buluyorum.	2,55	1,584	%17,5	%18,8	%5,7	%16,9	%41,2
TF1.Daha çok otel yapılmalıdır	2,53	1,371	%11,0	%20,8	%5,5	%35,4	%27,3
TÇ1.Turizm gereğinden fazla kalabalık yaratmaktadır	2,50	1,225	%7,8	%20,1	%5,2	%48,1	%18,8

- ++ Kesinlikle Katılıyorum**
+ Katılıyorum
0 Fikrim Yok
- Katılmıyorum
-- Kesinlikle Katılmıyorum

5.5 SONUÇ VE ÖNERİLER

Yukarıdaki bölümlerde açıklanan ve turizmin doğal ve kültürel etkilerinin vurgulandığı çalışmalarla birlikte Temmuz 2007 de Antalya Kaş ilçesinde yüz yüze görüşme metodu ile gerçekleştirilen anket çalışması ve araştırma sorularına yönelik elde edilen çıkarımlar ışığında veriler değerlendirildiğinde aşağıdaki sonuçlar ortaya çıkmaktadır. (Bkz., S:332-335)

Ankete katılan üç grupta soru yöneltilen halkın büyük çoğunluğunun Kaş ilçesinin doğal çevresinin korunmasına önem verdikleri, doğal çevrenin korunması ile birlikte ekonomik gelişmenin de sağlanabileceği ve bu iki bileşenin bir arada yürüyebilmesi içinde Kaş'ta yapılacak altyapı çalışmalarının ve planlama çalışmalarının öneminin bilincinde oldukları gözlenmektedir. (Bkz., S:332)

Bu noktadan hareketle halkın da planlamaya yönelik hassasiyeti göz önüne alındığında Kaş ilçesinde coğrafi koşulların getirdiği zorlukları da dikkate alan, ancak doğal çevrenin korunması için önlemler getiren acil bir planlama çalışması yürütülmesi gerektiği ortaya çıkmaktadır. Bu planlamanın hedefi Kaş ilçesinin gelecekte mevcut doku dışında yakın civarda başka bir bölgede gelişimine devam etmesi ve bu sayede tarihi ve doğal çevrenin tahribatının önlenmesi için önemli bir adım olacaktır. (Bkz., S:332)

Bunun yanı sıra turizm hareketinin beldedeki konut fiyatlarında ve standartlarında artış yarattığı konusunda da halkın büyük çoğunluğunun hem fikir olduğu gözlenmektedir. Bunda bilhassa yabancıların bölge de konut edinmeye başlamalarının öncü olduğu yapılan görüşmelerde açıkça vurgulanmıştır. Bu nedenle yerleşik yaşayan halktan özellikle kamu kesimi kira oranlarının yükselmesi nedeniyle bu artıştan etkilenmekte Kaş merkezî dışında civar yerleşmelere ve yayla köylerinde konut edinmeye yönelmektedir. Yerinde yapılan incelemede konut sayısı ve sahiplilik sayısına dair sağlıklı bir istatistikî veri elde edilememiştir. Ancak yapılan gözlem doğrultusunda özellikle Çukurbağ Yarımadasında yabancıların mülk edinmelerine ilişkin inşaat çalışmalarının yoğun bir şekilde sürdüğü görülmüş, fakat satış oranında geçmiş yıllara nazaran bir düşüş olduğu bilgisi de yörede hizmet veren emlakçiler tarafından ifade edilmiştir. (Bkz., S:332)

Kaş merkezde göze çarpan bir başka sorun ise mevcut eğitim alanlarının yetersiz olduğuna dair görüşlerdir. Yerel halk okulların yer seçiminin yanlış olduğu ve eğitim kalitesinin daha da düzeltilmesi gerektiği üzerinde önemle durmuştur. (Bkz., S:332)

Bunun yanı sıra Kaş'ın en büyük avantajı olan doğal güzelliklerinin tanıtılması ve kültürel zenginliğinin gelen yerli-yabancı ziyaretçilere belli bir planlama dahilinde turizm amaçlı açılmasının gerektiği konularının önemi anket sonuçlarında ve mülakatlarda ortaya çıkmıştır. (Bkz., S:332)

Kaş'ta suç oranının özellikle yarımada ve civarında evlerin soyulması şeklinde geçmiş yıllara nazaran arttığı, bunda ise turizmden çok inşaatta çalışmak amaçlı olarak dışarıdan gelenlerin rol oynadıkları anket katılımcıları tarafından açıklanmıştır. Bu kapsamda güvenlik güçlerince önlemlerin çoğaltılması yönünde çalışmalar sürdürülmektedir. (Bkz., S:332)

Katılımcılarca bölgenin turizm ve tanıtma amaçlı daha çok reklâma ihtiyacı olduğu ve bu kapsamda daha fazla tanıtıcı yayın çıkarılması gerektiğini vurguladıkları görülmektedir. Bunun yanı sıra Kaş 'ın daha ulaşılabilir bir yer olması için özellikle deniz turizmi faaliyetlerinin daha da geliştirilmesi gerektiği üzerinde önemle durulmaktadır. Kaş'taki mevcut limanın modernize edilerek yat turizmi faaliyetlerinin artırılması ve Meis-Kaş arası düzenli bir denizyolu ulaşımı ağının kurulmasının fayda sağlayacağı vurgulanmıştır. (Bkz., S:332)

Kaş'ta yaşayan ve çalışan halkın büyük bölümünü İstanbul-İzmir-Ankara gibi büyük şehirlerden gelen kişiler oluşturmaktadır. Kaş'ın yerli halkı yazın yaylalarda ikamet etmekte, kışın merkezdeki evlerinde kalmaktadırlar. Bunun dışında birçok arazi ve emlak sahibi taşınmazlarını yabancılara satarak büyük şehirlere göç etmiş bulunmaktadır. Kaş'ta yaşamlarını sürdürenler ise genelde huzurlu ve mutlu olduklarını beyan etmişler ve Kaş'a sahip çıktıklarını ve toplumsal olaylarla ilgilendiklerini beyan etmişlerdir. (Bkz., S:332)

Ankete katılanlarca Kaş'a gelen ziyaretçilerin kültürlerini öğrenmenin önem arz ettiği sonucu ortaya çıkmıştır. (Bkz., S:332)

Bunun yanı sıra Kaş'ta günübirlik turizme yönelik çalışmalarında önemli olduğu, gerekli altyapı yatırımlarıyla (deniz ve kara yolu) Fethiye, Kale ve Finike taraflarından da ziyaretçilerin uğrak yeri olmasının Kaş turizminin gelişmesi ve kısa sezonun uzatılması için olumlu olacağı sonucuna varılmıştır. (Bkz., S:332)

Kaş'ın mevcut ekonomisi ve yatırımları turizm ağırlıklı olarak ilerlemektedir. Açılan yeni tesisler ve turizm sektörüne hizmet vermek üzere açılan restoranların Kaş'ta istihdama destek olduğu görüşü yaygındır. Bu nedenle bu servislerin daha da geliştirilmesi fikrine katılım bulunmaktadır. (Bkz., S:333)

Kaş'ta süregelen turizm çeşidi kültür turizmi ve ekoturizm ağırlıklı bir profil çekmektedir. Bu nedenle bölgede özellikle ev pansiyonculuğu faaliyetleri halen devam etmektedir. Bunun yanı sıra esnaf, halk ve kamuda çalışanlarda turizm hareketini desteklemekte ve bu nedenle gelen ziyaretçilerle iyi ilişkiler kurma isteklerini sürdürmektedirler. (Bkz., S:333)

Kaş diğer pek çok turizm beldesinde olduğu gibi ilçede pazarlanan ürünlerde fiyat artışı sıkıntısını yaşamaktadır. Ancak buradaki artışta

turizmin payının yanı sıra Kaş'ın ulaşım zorluğunun da bu artışa katkı sağlayan bir etken olduğu ankete katılanlarca belirtilmiştir. (Bkz., S:333)

Kaş'a gelen özellikle yabancı ziyaretçilerin yerel kültüre ve sanata yönelik ilgi duydukları belirtilmiştir. Ancak gerek restoranlar olsun gerek hediyelik eşya satış ünitelerinde olsun bu kapsamda herhangi bir hizmet ya da çalışma olmadığı gözlemlenmiştir. Kaş merkezde Kaş Belediyesi ve Kaş Kaymakamlığınca açılan bir alanda el işi ürünler sergilenmekte ve satılmaktadır. Bunun dışında hizmet veren diğer servisler ya da dükkânlar Kaş'a özgün hiçbir öge bulundurmamaktadır. Bu nedenle gelen ziyaretçilerin yerel kültüre duydukları ilgiyi karşılayacak düzeyde bir takım düzenlemelere gidilmesinde gerek ve yarar görülmektedir. (Bkz., S:333)

Kaş'ın kazancının turizmden karşılanması nedeniyle özellikle son iki yıldır Kaş ekonomisinin kötüye gittiği anket sonuçlarında açıklanmıştır. Bu nedenle Kaş turizminin öncelikle mevsimsellik sorunundan uzaklaştırılarak civarındaki yayla turizmi ve kültür turizmi turlarının yanı sıra Likya Yolu Yürüyüşü amaçlı yapılan aktivitelerinde yoğun bir şekilde tanıtılması ve işlerlik kazandırılması yönünde yerel idare ve devlet kurumlarınca çalışmalar yapılması gerekmektedir. (Bkz., S:333)

Ankete katılanlarca turizmin faaliyetlerinin kültürümüzü tanıtmak üzere adeta bir elçi görevi gördüğü üzerine genel bir görüş birliği bulunmaktadır. Turizmin yalnızca kültürümüzü tanıtmakla kalmadığı aynı zamanda dünya

barışına da bir katkı sağladığı konusuna katılım oranı hayli yüksektir. bu konuda Kaş özellikle bir Yunan Adası olan Meis Adası ile yüzyıllardır devam eden dostluk ilişkileri ile bir örnek olmaktadır. Turizmle birlikte kültür tanıtımı faaliyetleri dışında yerel halkında dünya görüşünde olumlu değişimler olduğu sonucu da ankete katılanlarca benimsenmektedir. Dünya görüşü konusu aslında geniş bir çerçeveyi içinde ele almaktadır. Konu bu çerçeve içerisinde, yerel halkın bir takım örf-adet ve geleneklerinin değişmesi olarak algılanabileceği gibi, dünyaya, insanlara, yaşama bakış açısında bir değişim, kentleşmenin ve kültürleşmenin gerçekleşmesinde bir faktör olarak ta algılanabilir. Yabancılarla iyi ilişkiler kurarak, bunun devamının sağlanmasıyla kişinin kendine güveninin artması, turiste önyargıyla bakan bir toplumun, iletişim sonrası önyargısını ortadan kaldırması, bu konuda ele alınabilecek özellikler arasındadır. (Bkz., S:333)

Kaş ilçesinde yatırımların diğer sektörlere oranla turizm üzerine yoğunlaştığı bu nedenle de katılımcılarca Kaş'ta en karlı yatırımın turizm olduğu konusunda görüş bildirilmiştir. (Bkz., S:333)

Turizmle beraber kılık ve kıyafette değişim olup olmadığı konusunda Kaş halkının görüşleri alınmıştır..Kılık ve kıyafette değişim konusu çalışmada sık sık değinilen,özellikle toplumun genç kesimleri tarafından ilgi gören bir değişimi ifade etmektedir.Ülkesinden ayrılıp başka bir ülkeye giden turistin giyim tarzında özellikle iki faktör önemlidir. (Bkz., S:333)

Sanat, el sanatları, yerel kültürün turizm sayesinde yeniden canlandığı konusunda Kaş halkının görüşleri alınmıştır. Kaş'ta turizm sezonlarında faaliyete geçen yerel kültürü yansıtacak boyutta stantların çok az sayıda açıldığını görmek mümkündür. Yerel kültür öğeleri haline gelen kilimler, el yapması çeşitli hediyelik eşyalara pek sık rastlanmamaktadır. Bu nedenle özellikle gelen öneriler arasında turizm amaçlı kullanılabilir eski yapının restore edilerek müze olarak turizme açılması gündeme getirilmiştir. (Bkz., S:333)

Ancak, bu noktada katılımcılarca yerel kültürü yansıtıyor düşüncesiyle ortaya çıkarılan sıradan ve ucuz malların, yüksek fiyatlarla satılmasının sorun yarattığı ve bu nedenle turizmi geliştirmek ve turisti kazanmak amacıyla yerel ürünlere ve kaliteye önem verilmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Kaş'ta halihazırda özel sektör yatırımlarının başı çektiği gözlenmektedir. Bu nedenle özellikle özel sektörün yatırımlarını teşvik eden uygulamaların kamu kurumlarınca sağlanması istenilmektedir. (Bkz., S:333)

Ankete katılanlarca turizmin tarihi çevrenin korunması ve restorasyonunda oldukça önemli bir rol üstlendiği vurgulanmıştır. Turizm hareketlerinin çıkış noktası olan tarihi çevrenin artık daha büyük bir özenle korunduğu ve koruma bilincinin arttığı ifade edilmiştir. Ancak, bu konudaki uygulamalarda halen bazı eksikliklerin oluşu ve bu konuda

Kültür ve Turizm Bakanlığınca daha çok proje geliştirilmesi ve ödenek ayrılması gerektiği saptanmıştır. (Bkz., S:334)

Devletin Kaş'ta özellikle tarım ve altyapı yatırımlarında daha etkin bir rol üstlenmesi yönünde talep katılımcılarca özellikle vurgulanmıştır. (Bkz., S:334)

Kaş'ta turistlerin genel olarak yerel halkla iletişim içinde olduklarını, ancak gene de iletişimde Türk insanı hakkında turistin az yada hiç bilgi sahibi olmaması, bu bilgi eksikliğiyle beraber yerel halk tarafından aldatılabileceği veya sömürebileceği düşüncesi nedeniyle bazen yanlış anlaşılmanın olduğunu açıklamışlardır. (Bkz., S:334)

Ziyaretçilerin Kaş halkı yaşam tarzının turizmden etkilendiği ancak bu etkinin iyi mi yoksa kötü mü olduğu yönde tam bir görüş vermenin olanaklı olmadığı fikrine katılım göstermiştir. Bu etkilenmenin yerel halkın turizme bağımlılığından ve bu bağımlılığın getirdiği hizmet çeşitliliğinin artmasından, turizm sezonunda fiyatların değişmesinden kaynaklandığı, aynı zamanda yabancılarla evliliklerin artması nedeniyle gelenekler ve alışkanlıklardan uzaklaşıldığı konuları üzerinde görüş bildirmişlerdir. (Bkz., S:334)

Ankete katılanlar Kaş'ta yerleşik hayata geçen yabancılar konusunda henüz bir sıkıntı yaşamadıklarını ancak yabancıların burada yerleşik yaşam yerine aldıkları konutları kendi vatandaşlarına kiraladıklarını, bu nedenle de özellikle turizm işletmelerinin zarar görmekte olduklarını ve kayıt dışı ticari faaliyette bulunmalarının sıkıntılarını yaşadıklarını belirtmişlerdir. (Bkz., S:334)

Ürün fiyatlarındaki artış ve daha önce de bahsi geçen konut fiyatlarındaki artış nedeniyle Kaş'ta yaşamının zor olduğu ancak Kaş yerlisinin ve ev sahiplerinin ekonomik açıdan bir sıkıntı çekmediklerini, yalnızca burada kiracı konumunda yaşayan ve dükkân kiralayan esnafın bu sıkıntıyı yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Kaş'ta hizmet veren pek çok küçük işletme olduğu ve bunun günümüz ihtiyaçlarına cevap verecek nitelikte olması nedeniyle geleceğe yönelik bu sayının artması konusunda kesin bir görüş vermenin mümkün olmadığı konusunda fikir bildirmişlerdir. (Bkz., S:334)

Ankete katılanlarca Kaş'ın her ölçekte planlama çalışmasının olduğu ancak bu planların ihtiyaçlara tam olarak cevap vermediği üzerine görüş bildirmişlerdir. (Bkz., S:334)

Turizmin doğayı, parkları ve yeşil alanları koruması gerektiği ancak mevcut uygulamalarda bu yaklaşımdan uzak bir yapılaşmanın olduğu, bunun da Kaş'ın geleceğini tehdit edici bir unsur olarak ele alınarak

çözümlemesi gerektiği anket katılımcılarınca vurgulanmıştır. (Bkz., S:334)

Katılımcılarca özellikle turizm sezonunda gelen araçlar ve turlar nedeniyle gürültü ve kirliliğin arttığı vurgulanmıştır. ancak mevcut trafik düzeninin bu rahatsız edici unsuru tetiklediği o nedenle turizm sezonundaki trafik artışının bu sorunu gözle görünebilir kıldığını belirtmişleridir. Bunun önlenmesi içinse taşıt trafiğinin merkezden uzak akslar üzerinden yeniden düzenlenmesi gerektiği fikrini üzerinde durmuşlardır. (Bkz., S:334)

Turizm suç oranını arttırmaktadır fikri katılımcılarca pek benimsenmemektedir. Kaş'ta suç oranın zaten oldukça düşük seviyede olduğu ancak son yıllarda hırsızlık olaylarında artış gözlemlendiği, bunun ise nedeninin doğrudan turizm değil, Kaş'ta ve yarımada da süregelen inşaat faaliyetlerine bağlı olarak arttığı konuları üzerinde durulmuştur. (Bkz., S:334)

Turizmin planlı gelişim sağlamasının doğal bir sonuç olduğu ancak bunun Kaş'taki uygulamalarda pek gözlenmediği anket katılımcılarınca ifade edilmiştir. (Bkz., S:334)

Turizmin yörede ahlaksızlığa ve toplumun huzurunu bozan davranışların ortaya çıkmasına ve toplumdaki şiddetin artmasına neden olup olmadığı konusunda Kaş halkının görüşleri alınmıştır. Bu konuda gerçekleşen

ortalama katılmıyorum fikrine yakındır Yapılan araştırmalarla turizmin bazen ahlaksızlık, fuhuş, kültür yozlaşması gibi sonuçları olabileceği belirtilmektedir. Toplumun huzurunu bozan ahlaki yozlaşmanın yanında, turizm sezonunda hat safhaya varan gürültü ve çvre kirliliği de buna neden olabilmektedir. Ancak genel olarak yerel halkın bu fikre katılmaması, bu etkilenmenin Kaş'ta çk yüksek olmadığı sonucunu getirmektedir. (Bkz., S:334)

Kaş'a gelen yabancıların burada konut edinerek yerleşik hayata geçmeleri konusu da "katılmıyorum" seçeneğine oldukça yakın bir oranda (A.Ortalama 2,55) çıkmıştır. Ankete katılanlarca yabancıların kendilerinin yaşamaları için konut edinmelerine itirazları olmadığı ancak daha önce de bahsedildiği üzere aldıkları konutları ticari amaçla kullanmalarının ve sayıları az da olsa bazı yerleşik hayata geçen yabancıların mevcut yerleşik düzene uyumsuz davranmaları nedeniyle huzursuzluğa yol açtıkları bu nedenle de bu konuda devlet eliyle ciddi bir kontrol mekanizması geliştirilmesi gerektiği fikri savunulmuştur. (Bkz., S:335)

Kaş'ta hizmet veren mevcut yatak kapasitesinin yeterli olduğu bu nedenle daha çk otel yatırımına gerek olmadığı, ancak 1-2 tane Kaş'a yakın konumda hizmet verebilecek 5 yıldızlı bir Kongre Oteli tarzı yatırım yapılmasının Kaş turizm sezonunun uzatılmasına fayda sağlayacağı yönünde görüş bildirilmiştir. (Bkz., S:335)

Katılımcılar, turizmin gereğinden fazla kalabalık yarattığı fikrine ise katılmadıklarını vurgulamışlardır. (Bkz., S:335)

Anket Sorularına Genel Tutum'un Aritmetik Ortalaması olan 3.83 ile Kaş için turizmin önemli olduğu ve yaşayanlarca destek gördüğü, Kaş'ın geleceğinin turizm olduğu sonucunda ortak kanı oluştuğu ortaya çıkmıştır.

Ankete katılanların %58,4 ü Kaş'ta turizm dışında da sektörlerin gelişmesi gerektiğini bu noktada tarım, balıkçılık ve eğitime önem verilmesi gerektiğini vurgulamışlardır. (Bkz., S:324)

Elde edilen bu sonuçlar doğrultusunda Kaş için bulgularımız ve önerilerimiz şöyledir;

Kaş ilçesinde yapılan incelemede ise 2002 tarihinde onanlı mevcut "Koruma Amaçlı İmar Planı" sınırları dışında Belediyesince yürütülen planlama çalışmaları neticesinde 4-5 katlı yapılaşma kararları getirildiği ve Kaş'ın sembolü olan Kaya Mezarlıklarının bu yeni yapılaşmanın getirdiği baskı ve düzen ile artık görülebilir olmaktan uzaklaştığı belirlenmiştir. aynı zamanda Kaş ilçesi içinde halkın rekreasyon alanlarının kıyı dışında yetersiz olduğu ve bu yönde bir düzenlemeye de ihtiyaç olduğu görülmüştür. Kaş'ın kıyıda yer alan ve herkesin ulaşım noktası olan "Cumhuriyet Meydanı"nda bu ihtiyaca cevaben İller Bankası nezdinde Kaş Belediyesi'nce bir proje çalışması başlatılmıştır.

Hız kazanan ekonomik ve kültürel küreselleşme, turizm amaçlı seyahat edenlerin "kültür, eko, şehir (city), temalı parklar ve etnografik turizm" gibi alternatif turizm türlerinin yer aldığı alanları seçmelerine neden olmaktadır. Medyada "yeni orta sınıf" olarak adlandırılan yeni turist kitlesinin genellikle yalnız ve/veya küçük gruplar halinde seyahat eden ve otantik mekan ve sosyo-kültürel yaşamları tecrübe etmek isteyen tüketiciler olduklarından bahsedilmektedir. 1990'lardan itibaren uluslararası turizm konferanslarında; "küresel ısınma" sonucu meydana gelen iklimsel değişikliklerinin turizm çekim noktaları üzerine negatif etkileri değerlendirilmektedir. Diğer yandan, "kitle turizmi" doğanın ve otantik sosyal mekânın tahribatına yol açması nedeniyle eleştirilmekte, yeni turist eğilimleri sonucu oluşan alternatif turizm türlerinin kitle turizminden farklı olarak doğaya ve mekânın kimliğine daha saygılı olduğu, çekim noktalarını otantik yapan (karakteristiğini veren), doğal kaynaklar ve sosyo-kültürel değerlerin vb. gelecek kuşaklara da aktarabilecek şekilde korunmasının hedeflediğinden bahsedilmektedir.

Alternatif turizm türlerinde, turizm ürünü, bireysel deneyim yaşamak isteyen bilinçli ve eğitilmiş tüketiciye yönelik oluşturulmakta, çevreyle uyumlu, küçük ölçekli ve yerel malzemeden üretilen turizm yapıları tercih edilmektedir. Turizmden elde edilecek gelirin yerel halka dönmesinin hedeflenmesi sebebiyle, turistik tesislerde yerel insan kaynaklarından ve yerel küçük çaplı endüstriyel ve tarımsal ürünlerden ve el sanatlarından

faydalanılmaktadır. Çevreye, otantik kültürlerin korunmasına ve bireysel müşteri memnuniyetine odaklı alternatif turizm türleri "sürdürülebilir turizm" kavramı ile açıklanmaktadır ki Kaş ilçesinde süregelen ve gelecekte devam etmesi amaçlanan turizm hareketlerinin bu kapsam dahilinde ele alınması önerilmektedir.

Bu çerçevede sürdürülebilir turizmin özellikleri şu şekilde sıralanabilir:

- 1)Turizmin doğal, tarihi, kültürel ve diğer kaynakları halihazırda toplum için getirisinin devamı yanında gelecekte de kullanımı için korunur.
- 2)Turizm gelişimi, turistik bölgede çevresel ve sosyokültürel problemlere yol açmayacak şekilde planlanır ve yönetilir.
- 3)İhtiyaç duyulan yerlerde genel çevre kalitesi sürdürülür ve geliştirilir.
- 4)Yüksek oranda bir turist doyumu, turistik çekim noktasının pazarlanabilirliğinin ve popüleritesinin devam ettirilmesi ile sağlanır ve sürekli bir hal alır.
- 5)Turizmden elde edilen fayda, toplum içinde daha geniş kesimlere yayılır.

Bu kapsamda Kaş ilçesinde yürütülen turizm amaçlı çalışmalarda yukarıda açıklanan sürdürülebilirlik ilkesinin ön planda tutulması gerekmektedir. Kaş'ta yürütülecek turizm amaçlı çalışmalar sonucu mevcut çevre değerlerinin, toplum ve kültürün gelişen turizmin kurbanı değil bu gelişmeden faydalanarak yönetilen girdiler olmasına özen gösterilmelidir.

Kaş'ta yürütülecek sürdürülebilir turizm planlaması çalışmaları bir turizm çeşidinin planlaması şeklinde olmayıp, tüm turizm çeşitlerinin çevreye duyarlı bir yapıya kavuşturulmasının sağlanacağı bir süreç olarak başlatılmalıdır. Bu süreç bazı aktif uygulamaları kapsamaktadır. Bu uygulamalar, "Planlama", "Çevresel Etki Değerlendirmesi" uygulanması gibi kontrollü gelişim formülleridir.

Sürdürülebilir turizm planlaması şemsiyesi içinde ele alınan doğa turizmi, soft turizm, doğal yaşam turizmi, yeşil turizm, çevreyle dost turizm, çevresel yolculuk, özel ilgi turizmi, kırsal turizm ve alternatif turizm, ekoturizm gibi adlarla anılan ve hepsinin de temelde dayandığı doğal kaynaklara sorumlulukla yaklaşımı ifade eden turizm türlerinin hemen hepsinin Kaş ilçesinde ve yakın çevresinde önemli bir potansiyele sahip olduğu ve hatta şu anki turizm hareketlerini de oluşturdukları gözlemlenmektedir.

Kaş'ta bu kapsamda süregelen turizm faaliyetleri olan kültür turizmi, yürüyüş, macera turizmi, deniz altı dalış turizmi, fotoğrafçılık, manzara izlemek, küçük kasaba ve köy turları, kırsal festivaller, yayla turizmi gibi kırsal turizm formlarının çevresel değerlerinin turizmin temel ögesi olarak korunmasını, turizm faaliyetlerinin çevreye sorumlu bir şekilde yürütülmesini ve turizmin ekonomik gelişmesi ile çevresel değerlerin korunması çabalarının eşgüdümle yürütülmesi gerekmektedir.

Bu nedenle Kaş'ta yürütülen planlama çalışmalarının yalnızca yerel idare yetkisinde değil ilgili tüm kamu kurum ve kuruluşlarının da koordinasyonunda havza bazında stratejik kararların üretildiği bir yaklaşımla ele alınmalı ve yitirme tehlikesinde olan kültürel-doğal değerlerin, koruma-kullanma dengesi içinde değerlendirilmesi sağlanmalıdır. Kaş'ta yürütülecek bu planlama çalışmasının temel hedefleri şu ilkeler çerçevesinde olmalıdır:

- *Bölgenin taşıma kapasitesini zorlamayan sınırlı katılım
- *Turizmin mekan ve zaman açısından yayılması
- *Yavaş ve denetimli gelişim
- *Küçük ölçekli turistik işletmeler
- *Çevreye uyumlu, özgün turizm mimarisi
- *Yerel halk ile turist arasındaki iletişimde uyumluluk
- *Bağımsız çalışan uzmanlaşmış tur operatörleri
- *Geleneksel ve özgün değerlerin korunması
- *Yerel ölçekte turizm planlaması
- *Turistik istihdamda yöre halkına öncelik verilmesi yönünde çalışmalar yapılması önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- AKESEN, Aytuğ, **Ulusal Doğayı ve Doğal Kaynakları Koruma Sistemlerimizin Temel Öğeleri**, İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Yayınları, 1978, İstanbul
- ALTUĞ, Fevzi, **Çevre Sorunları**, Uludağ Üniversitesi Basımevi, 1990, Bursa
- AP and CROMPTON J., **Residents Strategies For Responding to Tourism Impacts**, Journal of Travel Research, 1993
- ARAMBERRI, Julio, R., **Tourism and It's Socio-Cultural Approach**, Vienna Centre Newsletter International Science Council, 1985 Vienna
- ATAŞ, İnci, **Turizm-Çevre İlişkilerine Teorik Yaklaşım**, Çevre-86 Sempozyumu, Ege Üniversitesi, 1986, İzmir
- AVCIKURT, Cevdet, **Yerel Halkın Turizm ve Turizmin Etkilerini Algılaması ve Değerlendirmesi, Ayvalık Yöresinde Bir Uygulama**, Yayınlanmamış Doçentlik Tezi, Balıkesir Üniversitesi Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksek Okulu, 2000, Balıkesir
- AYBERK, Savaş, **Kıyı Ekosistemleri ve Koruma Sorunları**, Tabiat ve İnsan Yıl:18, Sayı:3, 1984
- BALCI, Nihat, **Türkiye'de Yenilenebilir Doğal Kaynakların Korunması**, Tabiat ve İnsan, Yıl:18, Sayı3, 1984,
- BARUTÇUGİL, İ.Sabit, **Turizm İşletmeciliği**, Beta Basın Yayın, 1989, İstanbul
- BAŞOL, Koray, **Doğal Kaynaklar Ekonomisi**, Akıselim Ofset Tesisleri, 1991, İzmir
- BAYSAL, Kubilay, **Türkiye Ekonomisi**, 1. kitap, İ.Ü. Yayını, 1984, İstanbul

BAYTİN, Çiğdem, **Doğal Çevre ve Yöresel Mimari ile Uyumlu Turizm Alanları Uygulama Örnekleri**, Y.Ü. Mimarlık Fakültesi Yayını, 1989, İstanbul

BİLGE, Reha, **Ekonomi, Teknoloji ve Çevre Sorunları**, Çevre ve Ekonomi, T.Ç.S.V. Yayını, 1985, Ankara

BAYSAL, Kubilay Fazlı, **Türkiye Ekonomisi**, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayını, 1984, İstanbul

BECK, Jan Mansvelt, **Çevre ve Üçüncü Dünya**, Çev. Kadir Canatan, Endülüs Yayınları, 1990, İstanbul

BURKART, A., J, MEDLIK, S., **Tourism: Past, Present and Future**, Second Edition, Heinemann Ltd., 1982, London

BOISSEVAIN, J., **The Impact of Tourism on Dependent Island**, Annals of Tourism Research, Vol. 6, No.1, 1979

BORIS, Dieter, **Niçin Kızılderililer Avrupa'yı Keşfetmesi? Niçin Aztekler Avrupa'yı Keşfetmedi?**, Der: Peter WAHL, Çev: Levent Kafadar, İletişim Yayınları, 1993, İstanbul

BROWN, Lester R., **Dünya Kaynakları Karşısında İnsan İhtiyaçları**, Çev. Kemal TOSUN, v.d. İ.Ü. İşletme İktisadi Enstitüsü Yayını No:43, 1979, İstanbul

BRUNT, Paul, COURTNEY, Paul, **Host Perceptions of Sociocultural Impacts**, Annals of Tourism Research, vo.26, no:3, 1999, London

COOPER, C., FLEATHER, J., GILBERT S., WANHILL, S., **Tourism: Principles & Practise**, Longman, 1999, Harlow

COHEN, Eric, **Towards a Sociology of International Tourism**, Social Research, Vol:39, 1972

- DAMALI, Alev, **Yöresel Kaynakların Değerlendirilmesi**, D.P.T. Yayını, 1974, Ankara
- DEMİR, Ahmet, **Çevre ve Ekonomi**, Yeni Düşünce Gazetesi, 1990
- DİN, Kadir, "**Social and Cultural Impacts of Tourism. In: Annals of Tourism Research, v.25(4)**", 1988, New York
- DİNÇER, Mithat Zeki, İLKİN, Akın, **Turizm Kesiminin Türk Ekonomisindeki Yeri ve Önemi**, Ekonomik ve Sosyal Sorunlar-Çözüm Önerileri Dizisi, 1991, Ankara
- DİNÇER, Mithat Zeki, **Turizm Ekonomisi ve Türkiye Ekonomisinde Turizm**, Filiz Kitapevi, 1994, İstanbul
- DOĞAN, Hasan Zafer, **Turizmin Sosyo-Kültürel Temelleri**, Uğur Ofset Mat. Ve Tic., 1987, İzmir
- DOĞAN, İsmail, **Sosyolojik Kavramlar ve Sorunlar**, Sistem Yayıncılık, 1998, İstanbul
- DOĞANER, Suna, **Turizmde Doğanın Önemi ve Türkiye’de Doğayı Koruma Çalışmaları**, İstanbul Üniversitesi Deniz Bilimleri ve Coğrafya Enstitüsü Yayını, C:2, Sayı:2, 1990, Ankara
- DUMONT, René, **Dünya nereye gidiyor?** Çev. Müntekim ÖKMEN, Varlık Yayınevi, 1974
- DÜNYA ÇEVRE KALKINMA KOMİSYONU, **Ortak Geleceğimiz**, Çev. T.Ç.S.V. Ekim 1991
- EHRlich, Paul R. **Nüfus Kaynaklar ve Çevre**, Tabiat ve İnsan, 1985
- EHRlich, Robert J., **Mobilizing Resources for Population Activites**, vol:17, no:3, 1990

ERALP, Ziya, **Turizm Ekonomisi**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Basın Yayın Yüksek Okulu, 1975, Ankara

ERALP, Ziya, **Turizmin Toplumsal Değişime Sosyo-Ekonomik Etkisi**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Basın Yayın Yüksek Okulu, 1975, Ankara

ERALP, Ziya, **Genel Turizm**, Ankara Üniversitesi Basın Yayın Yüksek Okulu, 1983, Ankara

EVLİYAOĞLU, Sait, **Genel Turizm Bilgileri**, Gazi Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi, 1989, Ankara

GİRİTLİ, Suna, **Hızlı Nüfus Artışı ve Çevre**, İstanbul Ticaret Gazetesi, 08.02.1991, İstanbul

GİRİTLİ, İsmet, **Kamu Yönetimi Teşkilatı ve Personeli**, Filiz Kitapevi, 1983, İstanbul

GOFFMAN, Erik, **The Presentation of Self in Everyday Life**, University of Edinburgh Social Sciences Research Centre., 1959

GÖKSAN, Ergun, **Turizmoloji**, Ofset Matbaası, 1978, İzmir

GÜLER, Şevki, **Turizm Sosyolojisi**, Turizm ve Tanıtma Bakanlığı, Turizm Eğitimi Genel Müdürlüğü, 1979, Ankara

GÜLEZ, Sümer, **Doğal Varlıklarımızın Koruma-Kullanma Dengeleri Gözetilerek Turizme Kazandırılması**, 1. Turizm Şurası, 1998, Ankara

GÜRDAL, Mehmet, **Turizm-Doğal Çevre İlişkileri, Sorunlar ve Çözüm Yolları**, Çevre-88, Dördüncü Bilimsel ve Teknik Çevre Kongresi, 1988, İzmir

GÜRKAN, Mehmet, **Kültürel ve Doğal Mirasın Turizm İçin Önemi**, 1. Turizm Şurası, 1998, Ankara

- HACIOĞLU, Necdet, **Turizm Planlaması**, Uludağ Üniversitesi Basımevi, 1996, Bursa
- HARCOMBE, David, **The Economic Impacts of Tourism**, ABAC Journal, Assumption University, Vol.19, No.2, 1999, Thailand
- HİMMETOĞLU, Bülent, **Sürdürülebilir Turizm Açısından Varış Noktası Geliştirmede Sosyo-Kültürel Bir Model**, Karaelmas Üniversitesi M.Y.O., **Yeni Binyılda Turizm ve Türkiye Semineri**, 2000, Safranbolu
- HOLLOWAY, J. Christopher, **The Business of Tourism**, Second Edition, Pittman Publishing Limited, 1986, London
- INSKEEP, Edward, **Tourism Planning: An Integrated and Sustainable Development Approach**, 1991, New York
- İLKİN, Akın, **Kalkınma Ekonomisi**, İ.Ü. Yayını, 1983, İstanbul
- İLKİN, Akın, ALKİN, Erdoğan, **Çevre Sorunları- Ekonomik ve Sosyal Sorunlar- Çözüm Önerileri Dizisi**, TOBB Yayını, 1991, Ankara
- İSTANBULLU, Füsün, **Turizm Seyahat İlişkisinin Tarihi Seyri İçerisinde Değerlendirilmesi ve İktisadi Yönünün Ağırlık Kazanması**, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi, 1988
- JACKMAN, W.T., **The Development of Transportation in Modern England**, 1916, London
- JOVICIC, Zivadin, **Turistik Araştırmalarına Coğrafi Kavram ve Yaklaşım Açılırlarından Teorik Bir Bakış**, Çev. Ertuğrul Menteşe, İstanbul Üniversitesi Yayını, 1987, İstanbul
- KADT, de E., **Tourism: Passport to Development**, Oxford University Press, 1979, New York

KAĞITÇIBAŞI, Çiğdem, **İnsan ve İnsanlar**, Beta Yayınları, 1983, İstanbul

KARPUZCU, Mehmet, **Çevre Ekonomisi**, İTÜ İnşaat Fakültesi Ders Notları, İTÜ İnşaat Fakültesi Matbaası, 1984, Ankara

KEISER, James R., **Principles and Practise Of Management In The Hospitality**, CBI Publishing Company, 1979, Boston

KELEŞ, Ruşen, **Kentleşme ve Konut Politikası**, A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını, No: 540, 1984, Ankara

KELEŞ, Ruşen **Çevre Sorunlarının Çözümlemesinde Ekonomik Yaklaşımlar ve Kaynak Sağlama Sempozyumu**, Genel Sentez, T.Ç.K.Y.D. Yayını, 1983, Ankara

KIRAL, Mehmet, **KKTC'de Turizmin Sosyo-Ekonomik ve Çevresel Etkileri**, Anatolia Turizm Araştırmaları Dergisi, Ocak-Haziran, 1994

KIRCIOĞLU N., NAZILLI S., **Dış Tanıtım ve Turizm**, Türkiye İş Bankası Yay., Ankara, 1983

KIDROM, Michael , SEGAL , Ronald **The New State of the World Atlas**, Haineman Educational Books Ltd., 1984, London,

KONGAR, Emre, **Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği**, Remzi Kitapevi, İstanbul, 1995

KORÇA, Perver, **Halkın Turizmin Çevresel Etkilerini Algılaması ve Değerlendirmesi**, TUGEV, 1994, İstanbul

KUYUCUKLU, Nazif, Türkiye İktisadı, BETA Basım Yayım Dağıtım A.Ş., 1986, İstanbul

- KÜÇÜKTOPUZLU, Faik, **Turistik Alanlarda Kontrolsüz Gelişme ve Alanların Taşıma Kapasiteleri**, Turizm Yıllığı, Kalkınma Bankası, 1988-1989, Ankara
- LANGUAR, Robert, **Turizm-Seyahat-Sosyoloji**, Çev. Gülser Öztunalı Kayır, İletişim Yayınlar, İstanbul, 1991
- LANKFORD, V.S., **Attitudes and Perceptions Toward Tourism and Rural Regional Development**, Journal of Travel Research 32(4), 1994
- LAWRENCE R., ALLEN, R., HARRY, R., HAFER, T., LONG, P., PERDEUE, R., **Kırsal Kesimde Yaşayanların Rekreasyon ve Turizm Gelişimine Karşı Tutumları**, (Turizmde Seçme Makaleler), Turizm Bakanlığı, 1993, Ankara
- LANGUAR, Robert, **Turizm-Seyahat Sosyolojisi**, Çev. Gülser Öztunalı KAYIR, İletişim Yayınları, 1991, Ankara
- LUNDBERG, Donald, **The Tourist Business**, CBI Publishing Company, Fourth Edition, 1980, Boston
- MATHIESON, Alister. , WALL, Geoffrey, **Tourism: Economic, Physical and Social Impacts**, Longman, 1982, London
- McINTOSH, Robert; GOELDNER, Charles R., **Tourism Principles, Practices, Philosophies**, Fourth Edition, John Wiley and Sons Inc., 1990, New York
- MESAROVİÇ, Mihajio, PESTEL, Edward, **Dönüm Noktasındaki İnsanlık**, Çev. Kemal TOSUN v.d. İ.Ü. Yay., 1978, İstanbul
- MIROSLAV, Oragicevic, MIROSLAV, Jilek, **Tourism and Social Environment Interaction**, Vienne Centre Newsletter, International Science Council, 1985, Vienna

MURPHY, E.P., **Tourism: A Community Approach**, 1985, London

NİRÜN, Nihat, **Sistemik Sosyoloji Yönünden Kültür**, Ankara Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, AKM Yayını, 1994, Ankara

OLALI, Hasan, TİMUR, Alper, **Turizm Ekonomisi**, Ofis Ticaret Matbaacılık San., 1988, İzmir

OLALI, Hasan, TİMUR, Alper, **Turizmin Türk Ekonomisindeki Yeri**, Ofis Ticaret Matbaacılık San., 1986, İzmir

OLALI, Hasan, **Turizm Politikası ve Planlaması**, İstanbul İşletme Fakültesi Yayını, 1990, İstanbul

ÖZDEMİR, Mehmet, GÜRKAN, M.İlhan, KIRAL, Mehmet, **Turizm Hareketlerinin Sosyo-Ekonomik Yapıya Etkisi: Belek, Karpas ve Girne Üzerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme**, *Anatolia* 2/2, Şubat 2001

ÖZDEMİR, Mehmet, **Endüstri İhtilali ile Sosyoloji ve Turizm İlişkisi**, *Anatolia* 1/6, 1990, Ankara

ÖZDEMİR, Mehmet, **Turizmin Türkiye'nin Sosyo-Ekonomik Yapısına Etkileri**, KOKSAV Vakfı Yayını, 1992, Ankara

ÖZER, A. Öznur , **Turizm Amaçlı Fiziksel Planlamada Koruma Kullanma Dengesi**, *Çevre ve İnsan* Yıl:4, Sayı11, 1983, Ankara

ÖZEL ÇEVRE KORUMA DERGİSİ , **1. Çevre Şurası Özel Sayısı**, 1991, ,Ankara

ÖZGÜÇ, Nazmiye, **Turizm Coğrafyası**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayın No. 3203, 1994, İstanbul

ÖZGÜVEN, Ali, **Doğal Kaynaklar**, Bülten, İ.Ü. Deniz Bilimleri ve Coğrafya Enstitüsü Yayınları, C:5, 1988, İstanbul

ÖZHAN, Leyla, **Türkiye’de Turizm ve Çevre Politikaları**, Turizm ve Çevre Konferansı T.Ç.S.V. Yayını, 1991, Ankara

PEARCE, Douglas, **Tourism Today, A Geographical Analysis**, Longman, 1988, New York

PEARCE, Philip L., **Tourist-Resident Impacts: Examples, Explanations and Emerging Solutions**, 1994, London

PEARCE, G., D., **Tourism Development** , Longman 2nd Edition, 1989, London

PİZAM, Abraham, MİLMAN, Ady, **The Social Impacts Of Tourism**, Tourism Recreation Research, Vol 11, No.1, 1986

PİZAM, Abraham, KRZYSZTOF, Preclawski, JAFAR, Jafari, **A Sociocultural Study of Tourism as a Factor of Change**, Annals of Tourism Research, V:17 N:3, 1990 New York

RATZ, Tamara, **The Socio-Cultural Impacts of Tourism**, Ph.d. Research Project, Budapest University Economic Survey, 1987,
<http://www.ratztamara.com/impacts.html>

REISINGER, Yvette., **Applications of Case Study Research**, 1993, London

REISINGER, Yvette., **Social Contact Between Tourists and Hosts of Different Cultural Backgrounds, Tourism: The State of the Art**, A.V. Seaton, C.L. Jenkins (ed.), John Willey and Sons, 1994, Chichester

SELWYN, Tom, **Antropology and Tourism 1-2**, Tourism Management, Mart 1990.

SHARPLEY, Richard, **Tourism, Tourists and Society**, ELM, 1994, Huntingdon

- SMELSER, Neil, J., **The Modernization Of Social Relations: Dynamics of Growth**, Edited by Myron Weiner, New York Basic Books, 1966, New York
- SOROKİN, Pitirim A., **Bir Bunalım Çağında Toplum Felsefeleri**, (Çev. Mete Tuncay), İstanbul, 1997
- ŞAHİN, Şahin, **İktisadi Kalkınmadaki Önemi Bakımından Türkiye’de Turizm Sektöründeki Gelişmelerin Değerlendirilmesi**, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği Yayınları: 149, 1990, Ankara
- TANYERİ, İbrahim, **Nüfus ve Çevre Konferansı**, T.Ç.S.V. Yayını, 1982, Ankara
- T.Ç.S.V., **Türkiye’nin Çevre Sorunları**, T.Ç.S.V, Yayınları, 1991, Ankara
- T.Ç.S.V., **Ortak Geleceğimiz**, T.Ç.S.V, Yayınları, 1989, Ankara
- TEKELİ, İlhan, **Çeşitli Sistem Yaklaşımları ve Bunların İç Çelişkileri Üstüne**, Ortadoğu Amme İdaresi Dergisi, Cilt 4, No:4, 1971, Ankara
- TOROS, Aykut, ECEVİT, Mehmet, GÜRKAN, İlhan, AYHAN, Öztaş, **Turizmin Sosyal Çevreye Etkisi (Kemer-Antalya)**, Turizm Bakanlığı Yayını, 1997, Ankara
- TOSKAY, Tunca, **Turizm-Turizm Olayına Genel Yaklaşım**, Der Yayınları, 1989, İstanbul
- TOSKAY, Tunca, **Turizm Olayı ve Tarihsel Gelişimi** İktisat Dergisi, 1990, İstanbul
- TRAVIS, S., A., **Social and Cultural Aspects of Tourism**, UNEP Industry and Environment 7 (1), 1984
- TUNÇ, Azize, SAÇ, Firuzan, **Genel Turizm Gelişimi-Geleceği**, Detay Yayınevi, 1998, Ankara

TÜMER, Sumru, **Çevre ve Verimlilik**, Milli Prodüktivite Merkezi Yayını, 1990, Ankara

TÜRKMEN, Hüseyin, **Türkiye’de Kamu Ormanlarının Verim Potansiyeli Üzerinde Bir Araştırma**, Verimlilik Dergisi, M.P.M. Yayını, Cilt:19, Sayı:1, 1990, Ankara

U.N.E.P., **The State of Environment**, 1979

USTA, Öcal, **Sosyal Turizm**, İstiklal Matbaası, 1982, İzmir

UTTA PLANLAMA, PROJELENDİRME & DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ,
Kaş (Antiphellos) Koruma Amaçlı İmar Planı, 2002, Ankara

ÜRGER, Savaş, **Genel Turizm Bilgisi**, Akdeniz Üniversitesi Basımevi, 1993,
Antalya

Van DOORN, W.M.Joseph, **Some Critical Notes on Socio-Cultural Impact Studies in Developing Countries**, International Social Science Council,
1985, Vienna

WILLIAMS, A.T. **Impact of Domestic Tourism in Host Population:The Evolution of a Model**, Tourist Recreation Research 4 (1), 1979

YARCAN, Şükrü, **Turizm Nüfus ve Çevre**, Nüfus ve Çevre Konferansı,
T.Ç.S.V. Yayını, 1988, Ankara

MAKALELER

GÜRKAN, M.İlhan, **Turizm ve Sosyoloji İlişkisi Üzerine**, Anatolia Haziran Sayısı, 1995, Ankara

ÖZDEMİR, Mehmet, **Turizmle İlgili Sosyal Yapı Araştırmalarında Metodoloji Denemesi**, Anatolia 4/5, 1993, Ankara

TEKİN, Abdullah, **Turizmin Sosyo-Kültürel ve Ekonomik Etkileri**, Anatolia Eylül Sayısı, 1994, Ankara

TEZLER:

AVCI, Hüseyin, **Çevre Sorunları ve Mahalli İdareler**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi, 1988, İstanbul

DEMİRKOL, Şehnaz, **Sosyal Turizm ve Türk Turizmindeki Yeri**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1988, İstanbul

İÇÖZ, Orhan, **Turizmin Bölgesel Ekonomik Etkileri ve Kuşadası Örneği**, yayınlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,. 1987, İzmir.

PAMİR, H.Yaprak, **Turizmin Sosyal Yapıya ve Sosyal Değişmeye Etkileri**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1997, İstanbul

ÖZKUL, Emrah, **Turizmin Marmaris'e Sosyo-Kültürel Etkileri**, yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2001, Balıkesir

ÖZET

Bu çalışma, dünyada ve ülkemizde hızla gelişme gösteren “turizm” hareketinin Antalya ili Kaş ilçesinde yarattığı doğal ve kültürel etkilerini incelemek amaçlanmıştır. Çalışma, dört bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde turizm kavramı ve gelişimi, turizm türleri ve turizmin fonksiyonları ile turizm ve sosyal bilimler ilişkisi hakkında bu güne kadar yapılan bilimsel araştırma ve incelemeler hakkında bilgi verilmiştir.

İkinci bölümde turizmin ekonomik, fiziksel, toplumsal etkilerinin neler olduğu ve bu etkilerin birey ve toplum üzerinde ne türlü kültürel ve sosyal değişimlere neden olduğu hakkında bilgi verilmeye çalışılmıştır.

Üçüncü bölümde doğal kaynaklar kavramı üzerinde durulmuştur. Doğal kaynakların turizmle olan ilişkisi, turizmin doğal kaynaklar üzerine olan etkisi üzerinde durulmuştur.

Dördüncü ve son bölümde ise araştırma konusu olan Antalya ili Kaş ilçesi hakkında genel bilgiler verilmiş ve turizmin beldede yarattığı doğal-kültürel değişimler ve yabancıların mülk edinerek bölgede yerleşik hayata geçmelerine dair araştırma sorularının irdelendiği Kaş'ta yaşayan yerel halk, kamu çalışanları ve turizmciler üzerinde Temmuz 2007 de yüz yüze görüşme metodu ile yapılan 308 anket ve sonuçları istatistiksel veriler aracılığı ile

analiz edilmiş ve turizmin Kaş'taki olumlu ve olumsuz etkileri belirlenmeye çalışılmıştır. Kaş halkının turizme bakış açısının olumlu olduğu gözlenmekle birlikte denetim altına alınması gereken konuların olduğu saptanmıştır.

ABSTRACT

This project aims to analyze the movement of "tourism" that shows improvement in our country and all around the world and its natural and cultural effects on the province of Antalya and its district: Kaş. The project is composed of four parts:

In the first part, some information is given about the concept of tourism and its development, the diversities of tourism and the functions of tourism with the scientific researches and analyses about the relation between tourism and social sciences which has been made so far.

In the second part, some information is tried to be given about what are the economical, physical and social effects of tourism, and how they affect the individuals and society with social and cultural changes.

In the third part, the concept of natural resources are emphasized. The relation of natural resources to tourism and the effect of tourism to natural resources are emphasized.

In the fourth and last part of the project, the information is given about the project's subject which is the province of Antalya and its district Kaş; and the cultural and natural changes that are made by tourism. Research questions about foreigners' settlement in Kaş by getting estates are explicated and 308

surveys that are made with local community, public employees and the people who deal with tourism by using face-to-face discussion method in July 2007 and its result analyze with statistical data's.

The negative and positive effects of tourism in Kaş is tried to be designated. Public's point of view upon tourism is understood in a positive way, but it is confirmed that there is some subjects which is placed under control.

EK 1- Anket formu

Sayın katılımcı,

Bu çalışma Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü tarafından, turizm faaliyetlerinin yerel halk ve doğal çevre üzerindeki etkilerini araştırmak amacıyla düzenlenmiş olup elde edilecek bilgiler Türk turizmde sürekli bir gelişmenin sağlanması amacıyla yönelik olarak kullanılacaktır.

Anketin doldurulması en fazla beş dakikanızı alacaktır. Göstermiş olduğunuz ilgiye teşekkür eder iyi günler dileriz

Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Prof. Dr. Berna ALPAGUT / A. Didem AKMAN

Lütfen aşağıda verilmiş olan Turizmin etkileri ile ilgili cümlelere katılıp katılmadığınızı ve bunun seviyesini belirtiniz.

DEMOGRAFİK SORULAR

YAŞ

CİNSİYET

MEDENİ DURUM: BEKAR EVLİ BOŞANMIŞ DUL AYRI YAŞIYORUZ

KAÇ ÇOCUĞUNUZ VAR?

AYLIK GELİRİNİZ NE KADARDIR?

350 YTL DEN AZ	351-600 YTL	601-800 YTL	801-1200 YTL	1201-2500 YTL	2500 YTL DEN FAZLA
----------------	-------------	-------------	--------------	---------------	--------------------

HANGİ İŞTE ÇALIŞMAKTASINIZ?

NEREDE YAŞIYORSUNUZ? KIRSAL ALAN KENTSEL ALAN TOPLU KONUT SİTESİ

Herhangi bir düşünceniz yoksa "Fikrim yok" şikkını seçiniz

TURİZMİN ETKİLERİ	Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Fikrim Yok	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
-------------------	------------------------	-------------	------------	--------------	-------------------------

EKONOMİK (Kaş ilçesi açısından)

TE 1. Kazancımız turizmden sağlanmaktadır.					
TE 2. Turizm bölgede daha çok iş ve istihdam yaratmaktadır					
TE 3. Turizm bölgeye daha çok yatırım çekmektedir					
TE 4. Turizm ürün fiyatlarının artmasına neden olmaktadır					
TE 5. Yerel halk turizm bölgesinde geçim zorluğu çekmektedir					
TE 6. Turizm konut fiyatlarında ve standartlarında artış yaratmaktadır.					

KÜLTÜREL(Kaş ilçesi açısından)

TK 1. Ziyaretçiler bölge halkı yaşam tarzını olumlu etkilemektedir.					
TK 2. Turizm suç oranını arttırmaktadır.					
TK 3. Turizm toplumdaki şiddeti arttırmaktadır.					
TK 4. Turistler yerel halkla iletişim içindedirler.					
TK 5. Turizm yörede toplum huzurunu bozan davranışların ortaya çıkmasına neden olmaktadır.					
TK 6. Turizm sayesinde dünya barışına katkı sağlanmaktadır.					
TK 7. Yerel halk ziyaretçilerle iyi ilişkiler kurma isteğinde olup daha fazla ziyaretçi gelmesini beklemektedir.					
TK 8. Sanat, el sanatları ve yerel kültür turizm sayesinde yeniden canlanmaktadır.					
TK 9. Ziyaretçiler yerel kültüre, sanata, yemeklere ve yaşam biçimine ilgi duymaktadır.					
TK 10. Turizm halkın dünya görüşünü olumlu değiştirmektedir.					
TK 11. Turizmle birlikte giyim tarzında olumlu değişim olmaktadır.					
TK 12. Turizmle birlikte kültürümüz daha iyi tanınmaktadır.					

TURİZMİN ETKİLERİ	Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Fikrim Yok	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
-------------------	------------------------	-------------	------------	--------------	-------------------------

ÇEVRESEL(Kaş ilçesi açısından)

TÇ 1. Turizm gereğinden fazla kalabalık yaratmaktadır					
TÇ 2. Turizm parkların ve yeşil alanların artmasını sağlamaktadır					
TÇ 3. Turizm doğayı korumaktadır.					
TÇ 4. Turizm gürültü ve kirlilik yaratmaktadır					
TÇ 5. Turizm planlı gelişim sağlamaktadır.					
TÇ 6. Turizm tarihi binaların restorasyonu için olumludur.					
TÇ 7. Turizm Tarihi çevrenin korunmasını sağlamaktadır.					

Lütfen aşağıda verilmiş olan Turistik faaliyetler ve isteklerinizle ilgili cümlelere katılıp katılmadığınızı ve bunun seviyesini belirtiniz.

Herhangi bir düşünceniz yoksa “Fikrim yok” şıkkını seçiniz

KAŞ'TA TURİSTİK FAALİYETLER ve İSTEKLER	Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Fikrim Yok	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
TF 1. Daha çok otel yapılmalıdır					
TF 2. Kültürel turizm geliştirilmelidir.					
TF 3. Doğal Turizm geliştirilmelidir.					
TF 4. Günübürlük Turizm geliştirilmelidir.					
TF 5. Deniz Turizmi geliştirilmelidir.					
TF 6. Ziyaretçilere hizmet eden lokanta, otel gibi servisler geliştirilmelidir.					
TF 7. Daha çok küçük işyeri açılmalıdır (hediyelikçi, foto.).					
TF 8. Bölgenin turizm beldesi olarak reklamı yapılmalıdır.					
TF 9. Turistler için bilgi içeren harita ve rehber kitaplar çıkarılmalıdır.					
TF 10. Doğal çevrenin korunması benim için önemlidir					
TF 11. Okulların sayısı ve durumu benim için önemlidir					
TF 12. Suç oranı benim için önemlidir					
TF 13. Parklar ve yeşil alanlar benim için önemlidir.					
TF 14. Planlı gelişim benim için önemlidir.					
TF 15. Altyapının geliştirilerek çevrenin korunması benim için önemlidir.					
TF 16. Değişik yerlerden gelen ziyaretçilerin kültürlerini öğrenmek benim için önemlidir.					
TF 17. Ekonomik gelişme benim için önemlidir					
TF 18. Yollar ve ulaşım durumu benim için önemlidir.					
TF 19. Gelen Yabancıların burada konut edinerek yerleşik yaşama geçmelerini olumlu buluyorum.					

KAŞ'IN EKONOMİK ve SOSYO-KÜLTÜREL DURUMU	Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Fikrim Yok	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
KES 1. Ekonominin durumu kötüdür					
KES 2. Özel sektör burada daha çok iş alanı üretmektedir					
KES 3. Devlet burada daha çok iş alanı üretmelidir					
KES 4. Burada yaşamaktan memnunum					
KES 5. Buraya yerleşen yabancılardan memnunum					
KES 6. Burası bana huzur ve mutluluk vermektedir					
KES 7. Toplumda olan olaylarla ilgileniyorum					
KES 8. Buranın planlı gelişiminden memnunum					
KES 9. Başka yere taşınmak zorunda kalsam üzülürüm					
KES 10. Burada turizm dışında gelişebilecek sektör bulunmamaktadır.					
Hangi sektörler olabilir belirtiniz.....					

**Akman, Ayşe Didem, Turizm Gelişmesinin Yarattığı Doğal ve Kültürel
Değişimler: Kaş Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Prof.Dr. Berna
ALPAGUT, 369 s.**

Özet

Bu çalışma, dünyada ve ülkemizde hızla gelişme gösteren “turizm” hareketinin Antalya ili Kaş ilçesinde yarattığı doğal ve kültürel etkilerini incelemek amaçlanmıştır. Çalışma, dört bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde turizm kavramı ve gelişimi, turizm türleri ve turizmin fonksiyonları ile turizm ve sosyal bilimler ilişkisi hakkında bu güne kadar yapılan bilimsel araştırma ve incelemeler hakkında bilgi verilmiştir.

İkinci bölümde turizmin ekonomik, fiziksel, toplumsal etkilerinin neler olduğu ve bu etkilerin birey ve toplum üzerinde ne türlü kültürel ve sosyal değişimlere neden olduğu hakkında bilgi verilmeye çalışılmıştır.

Üçüncü bölümde doğal kaynaklar kavramı üzerinde durulmuştur. Doğal kaynakların turizmle olan ilişkisi, turizmin doğal kaynaklar üzerine olan etkisi üzerinde durulmuştur.

Dördüncü ve son bölümde ise araştırma konusu olan Antalya ili Kaş ilçesi hakkında genel bilgiler verilmiş ve turizmin beldede yarattığı doğal-kültürel

değişimler ve yabancıların mülk edinerek bölgede yerleşik hayata geçmelerine dair araştırma sorularının irdelendiği Kaş'ta yaşayan yerel halk, kamu çalışanları ve turizmciler üzerinde Temmuz 2007 de yüz yüze görüşme metodu ile yapılan 308 anket ve sonuçları istatistiksel veriler aracılığı ile analiz edilmiş ve turizmin Kaş'taki olumlu ve olumsuz etkileri belirlenmeye çalışılmıştır. Kaş halkının turizme bakış açısının olumlu olduğu gözlenmekle birlikte denetim altına alınması gereken konuların olduğu saptanmıştır.

Akman, Ayşe Didem, Natural and Cultural Changes Created By Tourism Development , Master's Thesis, Advisor: Prof.Dr. Berna Alpagut, 369 p.

Abstract

The thesis aims to analyze the development of tourism that shows improvement in our country and in the world and its natural and cultural effects on the Antalya's district: Kaş. The thesis is composed of four parts:

In the first part, some information is given about the concept of tourism and its development, the diversities and functions of tourism and with the scientific researches and analyses which has been made so far.

In the second part, information on the economical, physical and social effects of tourism, and how they affect the individuals and society with social and cultural changes is mentioned.

In the third part the relation of natural resources to tourism and the effect of tourism to natural resources are emphasized.

In the fourth and last part of the thesis, the information is given about the project's subject which is Antalya's district Kaş; and the cultural and natural changes that are made by tourism. Research questions are asked to locals of Kaş by 308 surveys and the analyze of the statistical data's of the questions are given.

The negative and positive effects of tourism in Kaş is tried to be designated. Public's point of view upon tourism is understood in a positive way, but it is confirmed that there are some subjects which should be placed under control.